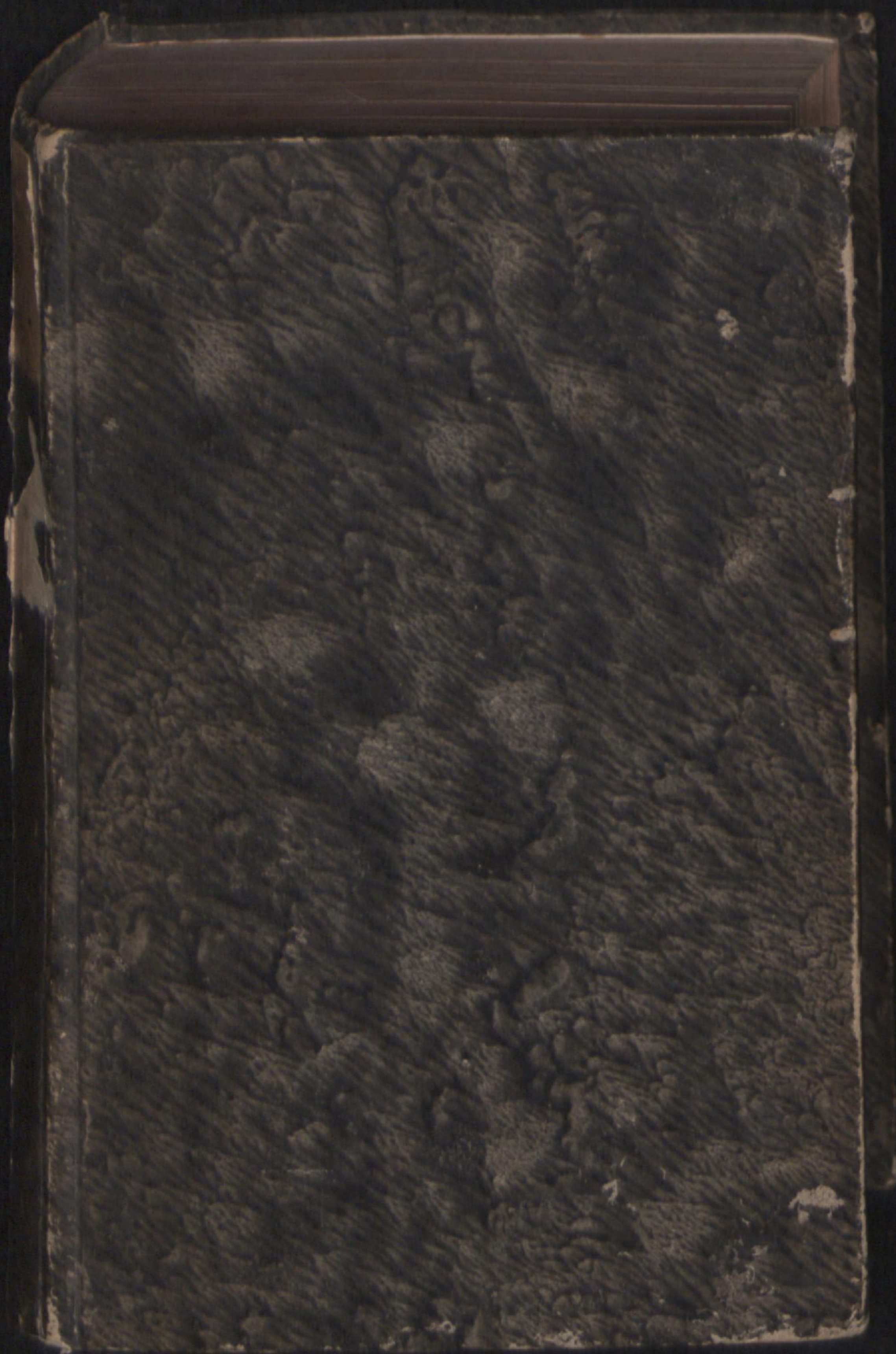
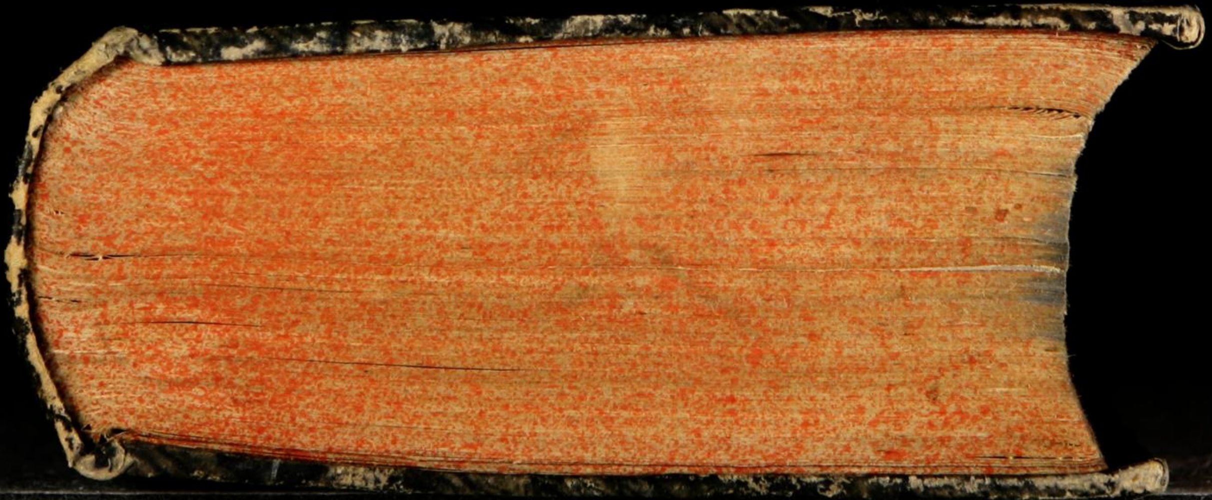

HEMMINGII
Postilla:
60

6ᵈ. – 200

POST
S
ENARRATIO E
QVAE IN DOMINICI
lis Sanctorum vsitatae in
in gratiam pioru
angelii cu
Nicolaum P
PRAEFIXA EST E
ficio, ad ministros verbi, de
fessa, doctrina & vero D
ae, & sectarum mul
fessionem abi
cim

LIP
CVM PRI
ANNO

POSTILLA

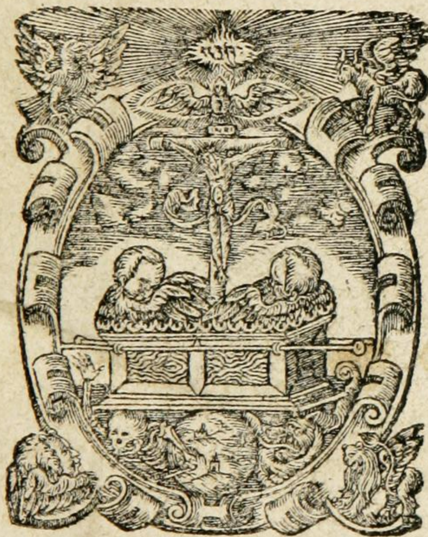
SEV

ENARRATIO EVANGELIORVM,

QVAE IN DOMINICIS DIEBVS ET IN FEstis Sanctorum vsitate in Ecclesiis Dei proponuntur, in gratiam piorum ministrorum Euangelii conscripta, per

Nicolaum Hemmingium.

PRAEFIXA EST EIVSDEM COMMONEfactio, ad ministros verbi, de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu in doctrina & vero Dei cultu: ne opinionum varietate, & sectarum multitudine offensi, vel confessionem abiiciant, vel segnius officium faciant.

LIPSIAE.

CVM PRIVILEGIO AD ANNOS DECEM.

OMNIBV
DEI ET MIN
CHRISTI IN I
Dania, ac Noruegia
dilectis, gratiam m
Deo patre & Domi
ptat Nicolaus
Euangelij
Ha

RO
obl
per
fiæ
ctri
præ
opi
facit, vt multi non
dubitantes cuinam
gant. Nam dum alij
(de cuius sapientia &
sine aliorum conten
to despiciunt) su
ctu, quo quenquam
aut aduersari, eiu
æstiment. Hinc na
suspiciones, odia,
quibus sursum d
Ex qua re duplex
am) nascitur. Na
pertinacia impieta

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI IN INCLYTIS REGNIS

Dania, ac Noruegia, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam miſericordiam & pacem à Deo patre & Domino noſtro IESV Chriſto, optat Nicolaus Hemmingius miniſter Euangelij in Academia Haffnienſi.

RODEST INPRIMIS obſeruare, cariſsimi fratres, perpetuum catholicæ Eccleſiæ Chriſti conſenſum in doctrina & vero DEI cultu: præſertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non peſsimi agantur animis, dubitantes cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapientia & pietate gloriantur, non ſine aliorum contemtu, quos tanquam ex alto deſpiciunt) fit vt cæco iudicio pro eo affectu, quo quenquam illis aut fauere intelligunt, aut aduerſari, eius eruditionem & pietatem æſtiment. Hinc naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: quibus ſurſum deorſum omnia miſcentur. Ex qua re duplex incommodum (vt alia taceam) naſcitur. Nam & Euangelij hoſtes in ſua pertinacia impietateq; confirmantur, & infir-

miores ac imperitiores, qui magis propenſi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur fluctuantes & incerti, quibus ſe potiſsimum partibus adiungant. Inter quos non pauci, quaſi nihil certi de tota religione tradi ſtatuiue poſsit, non modo de omnibus eius partibus, ſed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hic noſtrum officium eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offenſi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potiſsimum medetur perpetui Catholicæ Eccleſiæ conſenſus in doctrina & vero DEI cultu obſeruatio. Vt enim vnus eſt tantum Deus: ita & vna æterna conſtans & minime fallax Dei veritas, vna religio vera, vna fides, vna recte viuendi regula, & vna Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modum nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contra, qui in hoc cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres eſt, etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à magiſterio Spiritus Chriſti, qui ſuum purum verbum & ſincerum nobis vitæ & ſalutis regulam eſſe voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum atq; adeo omnium pio-

rum

rum conſenſus: quorum doctrinam & cultum, ſi nos vere retinemus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quod ſimus ciues Eccleſiæ Ieſu Chriſti, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, vt certo nobis conſtet, an in eo conſenſu catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui cum iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocant) ferro & igne curſum doctrinę Propheticę & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſane concurrunt, quę huc tanquam ad ſcopum collimant. Hic enim neceſſario quæritur quiſnam ſit ortus veræ religionis quę certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio attingendum non eſſet, niſi tantus fuiſſet olim, & hodie eſſet hominum & diabolorum furor, quod auſi ſint religiones inſtituere pro cæco ſuæ rationis ſenſu, quas ferro & igne tuentur, ac eam religionem, quæ à ſolo Deo eſt, perſequuntur, vt vaticinium comprobent, quod editum fuit de ſemine ſerpentis morſuro cal-

caneum ſeminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Xenophontem interrogaretur quænam eſſet vera religio, reſpondit eam eſſe quam ipſe Deus inſtituit. Nam cum Dominus clare apud Prophetam dicit ſe abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuerſiam ſit nobis, quod vera atq; perpetuo conſtans religio ab ipſo æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius ab Athenienſibus interrogatus quas potiſsimum religiones tenerent, reſpondit eas, quæ eſſent in more maiorum. Cum rurſus obijcerent morem maiorum ſæpe mutatum eſſe, ait optimum ſequendum. Nam, vt ait Heſiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριϛος. Ad eundem modum hodie aduerſarij antiquitatem iactant, autoris veræ religionis nomine ſuppreſſo, qui potius cum Socrate reſpondere quam cum impuro Dæmone deberent. Nam vt Satan: ita & illi antiquitatis autoritate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt antiquiſsimam religionem optimam eſſe, modo ab optimo Deo ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſsima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſsima antiquitate pro-

dijt

dijt veritas Dei, qua docetur quænam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt quæ principium habuit, & finem habitura eſt: ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet ſuos propagatores ueluti patriarchas quoſdã, quos poſteriores Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent patres patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam anchoram confugiunt. Nos quoq; patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimen. Nos enim eos patres profitemur, qui à Deo acceptam religionem fideliter tradiderunt poſteris, vt ſunt patriarchæ, ſancti reges, prophetæ, Chriſtus ipſe & Apoſtoli: hos ſolos patres veneramur, à quorum ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De patribus qui tempora Apoſtolorum ſecuti ſunt, iudicamus iuxta regulam Ambroſij. Nos noua omnia, quę Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit anathema ſit. Illi autem, vt fucum faciant ſimplicioribus interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe limites antiquos transgrediendos, quos fixerunt patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt,

quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verum nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchę & Apoſtoli: a quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) denique quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq; referre. Quare vt conſtantiſsima eſt ſemper: ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuo conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit ſuam voluntatem verbo & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendum proponit, vt veluti per feneſtras lux quędam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus vnus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipue ſuam vocem ſonuit & ſigna edi-

gna edi-

gna edidit, apertiſsime docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum: tempus promiſſæ reparationis: tempus repetitæ promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac deniq; tempus completæ promiſsionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinq; temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem, voce Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum, quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & verbum tradiderat & ſignum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipſum: prohibebat ne quid tentaret homo contra Dei interdictum ſub comminatione pœnæ: habebat etiam verbum promiſsionem immortalitatis, quam promiſsionem fide amplectebatur Adam. Et arbor vitæ, vt aſpectabile verbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eo ſpectabant, vt Adam imaginem Dei tanquam in ſpeculo repræſentans, Deum perpetuo coleret & celebraret. Ex his conſtat quod vera religio ante lapſum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei verbum, cuius regula erat verbum & ſignum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promiſſæ immortalitatis, obedientia erga Deum interior & exterior. Finis, repræſentare imaginem Dei ac eum prędicare & celebrare. Et fuit in eo ſtatu cultus Dei perfectiſsimus, qualis eſt futurus poſt reſurrectionem, niſi quod tum non quidem ſubſtantia, ſed gradibus futurus eſt multo plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini

præſcriptus, à nobis etiam poſt lapſum requiritur. Neq; vlla mutatio facta eſt in cultus ratione: ſed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere poſt lapſum primorum parentum, vt hunc cultum plene præſtare, imo ne ipſum incoare poſsit quiſquam, niſi ad arborem vitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſſus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis parentibus, Deus rurſus ſuam voluntatem patefacit verbo & ſigno: vnde diſcitur quo cultu poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſsionem ſui mandati: verbo promiſſionem edidit de Meſsia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit verbo, quod erat veluti aſpectabilis quædam concio de Meſsia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quod poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapſum habuit. Requirit enim hic Deus agnitionem ſui: requirit agnitionem noſtri peccati: requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris vitæ, quæ erat in Paradiſo: requirit fidem Meſsiæ: requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magisq; in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, vt in mente refulgeat firma Dei noticia: in anima ſanctitas: & in omnibus viribus obedien-

tia ex

tia ex præſcripto verbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, vt Platonis verbis vtar: melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & Symbolis, quam nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cum Theologis, tum Philoſophis communis & familiaris, vt id quod breuibus Aphoriſmis proponerent, idem certis ſignificarent ſymbolis. Lapſo homine hic Aphoriſmus propoſitus voce Dei eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem ſignificabat, fuit oblatio diuinitus patribus commendata. Abel itaq; cum ſuas offerret victimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, et offerens hęc cogitabat. Primum mortem victimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubie ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde, intuens ſanguinem victimæ admonebatur factæ promiſsionis de Meſsia: cuius merito & interceſsione placari iram Dei iuxta promiſsionem ſtatuit: vnde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram ſanctitatem iuxta vocem Dei meditatus eſt, Deum prædicãs & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atq; ita Abel, imagine Dei in ſe quodammodo reparata, verum cultum Deo præſtitit: quem cultum poſtea

morte

morte ſua confirmauit. Nam cum Cain frater & Hypocrita ipſum a confeſsione promiſsi ſeminis & vero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere voluit, quam in impium fratris decretum conſentire: ſignificans hac ſua conſtantia, quod is demum vere Deum colat, qui obedientiam erga Deum & Chriſti confeſſionem omnibus rebus mundi, atq; adeo vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno primis parentibus poſt lapſum tradito apparet, quod eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quædam circumſtantiæ externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atq; ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, vſq; ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Caini poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum vſurpauit: verum cultum Dei in prophanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porro cum hypocriſin & ſuperſtitionem cum alijs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominus, Nohæ verbo & ſymbolo verum Dei cultum iterum commendat: non nouum quidem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verum cum hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia patriarchæ

triarchæ

triarchæ Sem. Is enim recte intelligens promiſsionem & eius ſymbolum, Deum ex fide coluit, eiq; obediuit, quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etſi autem & verbum & ſymbolum traditum primis parentibus, Nohe & Sem retinuerunt: tamen propter nouum euentum nouum ſymbolum acceſsit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdidiſſet propter defectionem â vero & puro cultu Dei, promiſit Nohæ & eius poſteritati ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſsioni ſymbolum, nempe arcum cœleſtem adiecit qui erat promiſsionis quoddam μνημόσυνον. Arcum itaque, qui in nubibus apparere ſolet, verbi ſui nota inſcripſit Deus, vt quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolum Deum Nohæ eiusq; poſteritatis, cuius ſe in fidem clientelamq; contulerant, futurum receperat: verumetiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exemplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerũt.

Sequitur Abrahami ætas vſq; ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam, decreſcente iam ſapientia quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori: ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat circum-

cisio

cisio genitalis membri in masculis. Vt ergo verbo docuit verumq; cultum requisiuit: ita symbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus sigillum. Cum enim ait: Benedicentur in semine tuo, tria apertissime insinuat: quorum primum est repetitio accusationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cum promittit benedictionem, significat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruasit in homines omnes cum peccato. Alterum est repetitio promissionis seminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat sub his verbis: Semen mulieris conteret caput serpentis. Id quod hic significantiori voce benedictionis exprimitur. Nam benedictionis voce significatur fauor Dei, reconciliatio, remissio peccatorum & iusticia propter Christum, quemadmodum Paulus Mosis interpres exponit. Tertium est indicatio nostræ imbecillitatis, quod nostris viribus non possimus benedictionem nancisci: sed oportere nos eam obtinere fide in semen promissum. Hanc fidem Abrahæ secuta est obedientia in tota eius vita, iuxta præceptum: Ambula coram me & esto perfectus: quam obedientiam sanctus patriarcha declarauit victima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga Deum ex eo apparet, quod potius voluerit vnigenitum filium Isaac, quem genuerat in senectute, cui tam magnificæ promissiones erant factæ, ad mandatum Dei mactare, quam ab obedientia erga Deum recedere. Symbolum vero additum

ditum

ditum à verbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud ſymbolum eſt, quam aſpectabile verbum. Tria proinde ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem noſtram carnalem eſſe corruptam: Deinde, promiſſum eſſe ſemen, per quod natura reparabitur: tum circumciſione carnis ſignificari circumciſionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei affectuum impuritas & cordis contumacia: vt nouus homo naſcatur, geſtans imaginem Dei in vera ſanctitate & iuſticia. Ecce quam apte quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſymbolo varietas humanæ imbecillitati ſeruit, & ignorantiæ noſtræ medetur: non aliquam nouam colendi Deum rationem præſcribit, quemadmodum carnale ſemen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Cainitæ hypocriſin, reiecto puro intellectu verbi & ſymboli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem & imitatores fidei ipſius: ita Iſmaelitæ in litera circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto, perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo factum eſt, quod verus cultus apud paucisſimos remãſerit. Nam cum exularent in Ægypto patres, ſola familia Ioſeph, mortuo patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantum non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Ægypto & agente iam 80. annum à promisſione facta Abrahæ 340. anno, verbum iterum promisſionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum &

ſacer-

ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendarat: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet, prout eius ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eundem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant: Nam in deſerto (vt prætercam rubum ardentem & columnas ignis & nubis) Man, petra & ſerpens æneus, vt ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualem, quo noui homines per Chriſtum facti aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtum ſuſpendendum in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem æneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo ambulant & ad perfectionem aſpirant. Verum poſtquam populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis patriæ, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quædam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem Reſpub. ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſsionem primam, & ſuo regno deſtruit

regnum

regnum diaboli, peccatum & mortem: & vtroque reparat imaginem Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rurſus ornatus imagine Dei vera obedientia ipſum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, quarum ſpiritualis ſignificatio primam promiſsionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem commendat. Verum quia multæ ſunt, paucas eaſque illuſtriores eligam & breuiter excutiam. Sacerdotis ornatus, annua oblatio ſummi ſacerdotis, arca fœderis, agnus phaſe, ſanguinis aſperſio, baptiſmata, quotidianæ oblationes, ſingularem habuere rerum ſpiritualium ſignificationem, quæ omnes dulces habent meditationes de mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos ſummus laminam in fronte & veſtes mundas geſtauit. Lamina aurea diuinitatem Chriſti ſignificabat: veſtis vero munda humanitatem, ſed mundam & puram ab omni peccato. Quod autem ſacerdos ſemel in anno intrauit in ſancta ſanctorum, typus fuit ſacerdotis Chriſti qui vna oblatione conſummaret ſanctificandos. Hoc aperte Exodi 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt ſit ei placatus Dominus. Deinde, veſtes ſacerdotis figurant ſanctitatem, qua ornatos vult eſſe ſuos ſacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Moſis interpres exponit, cum ait: Sacerdotes tui induantur iuſticia, & ſancti tui exultent. Arca fœderis ſignificat populum Dei, cum quo expreſſo verbo pactum

fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: quare nihil aliud significatum fuit, quam quod habet prima promiſsio: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, niſi quod ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propitiatorium. Hoc eſt: Chriſtus qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris tegit in Eccleſia peccata hominum, aduerſus iram & horrendum iudicium Dei. Quid quæſo, hoc eſt aliud quam ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſis interpres Paulus Roman. cap. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ſanguine eius. Vt enim pontifex Hebræorum ſolebat ſemel ſingulo quoq; anno propitiatorium imbuere ſanguine, cum in ſancta ſanctorum ingrederetur: Ita ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mundi & æternam redemtionem reperit. Agnus phaſe, habuit etiam ſignificationem ſymbolicam, qua prima promiſsio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus cum ait: & phaſe noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quod autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia nobiſcum ſimiliter tentatum abſq; peccato, vt nos quoq; cœleſtes qui terreni, ſpi-

ni, ſpirituales qui carnales ſumus, redderet. Quod autem de agno dicitur: immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael, ſignificatur non propter vnum & alterum obiiſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos pie explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cum purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tum ſanctitatem veram qua credentes ornantur, vt iam imaginem DEI repræſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſsionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Nohe, Abraham, &c. verum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſsimilem quo ad ſubſtantiam cultus attinet, ſed omnino ſimilem, imo eundem. Sed quid hic fit? Sicut Cainitæ promiſsionem carnaliter intellexerũt & ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hic maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, & cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſsime Dominus apud Prophetam vbi ait: quo mihi multitudinem victimarum

vestrarum dicit Dominus? & paulo post: ne offeratis vltra sacrificia frustra, incensum abominatio est mihi. Et huius rei caussam mox subiungit, cum ait: Iniqui sunt cœtus vestri, calendas vestras & solennitates vestras odiuit anima mea. His verbis significat Deus non ita se instituisse ceremonias, quasi eas vt cultum requireret spiritualem, sed vt in ijs populus se ad pietatem exerceret obfirmaretq; fidem suam, magisq; ac magis sese in puro cultu DEI contineret. Verum vt natura superstitiosi sunt homines, maxima pars per hypocrisin abducta est à vero ceremoniarum vsu, ac in earum obseruatione proram & pupim, vt aiunt, suæ salutis collocarunt: quorum errorem missi Prophetæ cum arguerent, rapti sunt ad supplicia tanquam in legem Dei blasphemi.

Ex his patet summum fuisse consensum piorum qui in republica Mosis vixerunt, cum in doctrina, tum in cultu cum sanctis patribus ante diluuium & post diluuium vsq; ad vocationem Mosis, & à Mose vsq; ad Christum. Quid enim hic requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Christum, inuocationem, sanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quæ ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Restat postrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia assumsit semen mulieris, hoc est, naturam humanam, vt conteret caput serpentis, hoc est, vt Ioannes interpretatur, destrueret opera Diaboli. Hic Mosis & Prophetarum

inter-

interpres & completor eundem cultum Dei, iam fere collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat ſpiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & voluntati Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet vt ita luceat lumen noſtrum, vt glorificetur pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi voce & vita docuerunt & expreſſerunt. Verum vt perpetuo hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit, ac verbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſsionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpectabiles quædam conciones, quæ idem quod verbum docent & offerunt. Sed quid hic fit? vt olim Cainithæ, Camithæ & pſeudoiſraelitæ verbum corruperunt, & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes in hac poſtrema mundi ætate cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus fere cum veris cultibus, Sacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis, obruta ſit. Cæterum ante 40. fere annos excitatus propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum veterem, quem & primi noſtri parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atq; hunc

verum & perpetuum cultum Dei esse, quem nostra Ecclesia hodie tuetur, clarissime intelligit is, qui ipsum ad normam Patriarcharum & Ecclesiæ Apostolicæ refert. Sed quid nobis accidit? idem sane quod primis parentibus, quod Abrahamitis, quod Ecclesiæ Apostolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & verum cultum DEI abolendum: atq; id nostra ætate furiosius agit, quia nouit exiguum sibi restare tempus, quo liceat ei in Ecclesiam Christi sæuire. Quibus autem technis iste aduersarius Christi ad delendam sinceram doctrinam & verum cultum vtatur, res ipsa hodie palam loquitur. Primum enim regnum, illudq; amplissimum, nempe Turcicum erexit, quod palam blasphemat nomen Christi. Deinde aliud regnum, quod Papatum vocant statuit: quod etsi non profitetur se palam aduersari Christo: singulari tamen dolo & fraude regnum Christi inuadit: doctrinam corrumpit sacramenta contaminat, breuiter verum cultum Dei peruertit. Papa enim ministerij titulo primatum assecutus, omne superstitionis & idololatriæ genus in mundum inuexit, adeo vt post natos homines nulla vnquam sit audita violentior intollerabiliorque tyrannis, nullumq; extiterit idolomaniæ genus quo grauior irrogata sit maiestati diuinæ iniuria, & quo Christianorum hominum mentes prodigiosius sint fascinatæ. Posteaquam autem hac ex parte suas fraudes deprehensas cognouit Satan, non agit

induci-

inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros conquirit : quales ſunt Libertini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij qui doctrinam repurgatam & Sacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At uero cum hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſsimum damnum Eccleſiæ inferunt : inter quos ſunt qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus eſt vſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam : cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei poſsint vllam veram antilogiam monſtrare, vtut ſe in mille formas Prothei iſti transforment. His machinamentis Satanæ videmus effectum eſſe, quod obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione : infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant cum piorum omnium ingenti dolore : & niſi Chriſtus accelerauerit ſuum aduentum, metuendum eſt, ne rurſus ſuperioribus tenebris pleriq; inuoluan-

tur. Quid nobis quæſo, hic faciundum eſt fratres? Cauendæ ſunt inſidiæ Satanæ: reſpiciendum eſt ad exempla maiorum Abel, Abrahæ, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum: horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: non turbemur multitudine hoſtium: non moueat nos numerus transfugarum: non frangamur animo cruce & ærumnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt: non tantum reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in hac vita humi iacet contemta: ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt, modo conſtantes perſeuerauerint vſq; ad finem. Meminerimus grauiſsimæ ſententiæ Chriſti: vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnibus dico. Tentat mundus: ſolicitat caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt doctrinæ & morum ſcandala: futiles ſuperborum hominum rixæ moleſtant: aduerſus hæc omnia præſidium tutiſsimum eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Solomon: Turris fortiſsima nomen domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam & Apoſtolicam, & muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: ſæpe cogitemus quam firmis & immotis fundamentis nitatur Eccle-

ſiæ

ſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ catholicæ cultus: veniant nobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe Deus ſuam voluntatem hominibus patefecit, quando locutus eſt cum ſanctis Patriarchis & Prophetis: quam ſuam voluntatem multis ſtupendis miraculis confirmauit, cum in veteri, tum in nouo teſtamento: aſpiciamus dulciſsimum conſenſum Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, in doctrina & cultu: incitemur ad confeſsionem exemplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinam cœleſtem ſuo ſanguine confirmarunt: abſtineamus à futilibus diſputationibus, quibus vinculum pacis, quod eſt dilectio, ſoluitur, & magis piæ vitæ ſtudeamus quam argutis & inutilibus diſputationibus, ex quibus quid mali ortum ſit in Eccleſia, non ſine magno dolore animi cogito. Etſi autem in his regnis eſt ſumma (ſit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Eccleſijs pius conſenſus: tamen pietas ſuadet, vt afficiamur eorum calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundam intempeſtiuas rixas, quibus multorum principum & aliorum animi vulnerantur. Verum cum his malis mederi non poſſumus, confugiamus ad illum, qui ſolus poteſt omnia. Orate igitur cum tota Eccleſia Chriſti æternum Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſibi Eccleſiam in hac vita colligat, & in ea puritatem doctrinæ, & verum cultum conſeruet: vt ip-

ſum vere colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate vt gubernet ſuo ſpiritu regem Dominum noſtrum clementiſſimum D. Fredericum eius nominis ſecundum, qui vt patri ſanctiſsimo in regnum ſucceſſit: ita paternarum virtutum hæres exiſtit veriſsimus: non ſolum iuſticiæ & æquitatis amantiſsimus Princeps, verumetiam Eccleſiarum ſcholarumq; fautor & patronus optimus, imo nutricius fideliſsimus. Orate vt Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni conſiliarios & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarum, politiarum, ſcholarum & œconomiarum, addatq; ipſis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcant, & alij alios ſubleuent, vt maiores cogitent inferiores cohæredes regni Dei ſecum futuros: vt inferiores ſuperioribus obediant in Domino, vt Paulus præcipit: vt ita dulciſsima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, pacifice & tranquille viuamus. Orate aduerſus hoſtes Regis & regni. Orate vt Chriſtus impetus Satanæ reprimat ac largiatur Eccleſiæ doctores & paſtores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo & exemplo piæ vitæ gloriam Dei illuſtrent: quo tandem plene omnes retecta facie gloriam Domini, vt in ſpeculo conſpicien-

ſpicientes, in eandem imaginem transformemur à gloria in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu, AMEN.

Iam reliquum eſt, vt nonnihil dicam de meo conſilio, cur videlicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædam ſcholia in Euangelia dominicalia, quo eorum ſtudia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti iſta auide à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi. Iam vero piorum quorundam paſtorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cum hic labor totus deſtinatus ſit pijs Euangelij miniſtris, mihi viſum eſt ſub nomine veſtro cariſsimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quod ſi quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo veſtris commendate precibus. Hoc vnum ſtudioſe curaui, vt doctrinam catholicæ Eccleſiæ pure proponerem, quam & ſchola Vitebergenſis vltra 40. annos & adhuc ſincere tuetur, & præſtantiſsimi viri huius ſcholæ profeſſores: D. Ioannes Machabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Ioannes Senningius. D. Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes

plenam

plenam liberationem per aduentum filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos qui illis in officio succeſsimus in hac ſchola: & ſerio oramus Deum, vt in hoc conſenſu viuamus & moriamur. Non enim dubitamus quin hic ſit conſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſupra ſatis oſtendimus. Oro Deum patrem Domini noſtri IESV Chriſti, vt nos ſuo Spiritu coniungat, vt vnum in ipſo ſimus. Bene & feliciter in Chriſto valete. Haffniæ 30. Martij, A Chriſto nato 1561.

DOMINICA PRIMA ADVENTVS,

MATTHÆI XXI.

CVM APPROPINQVASSENT Hieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad montem Oliuarum, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos dicens eis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confeſtim emittet eos. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſub iugalis. Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præceperat illis Ieſus. Et adduxerunt Aſinam & pullum & impoſuerunt ſuper illos veſtimenta ſua, & eum ſuper illa collocarunt. Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via. Alij vero cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via. Porro turbæ quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, Hoſanna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

Cum

CVM hoc de aduentu Domini festum sit omnium primum ordine, quod in Ecclesia celebratur, operæ precium est, vt admoneamur quæ in singulis festis spectanda sint: ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus pie, quam par est, eadem celebremus non sine multorum scandalo. Sunt autem in vniuersum tria in singulis festis consideranda: Historia, quæ festi fundamentum est: beneficium, cuius historia meminit: & festi verus legitimusq; vsus. Vt enim historia mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat historia, fidem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, voce, confeßione & moribus: in qua gratitudine verus festi vsus conspicitur.

Hæc tria omnibus festis accommodanda sunt. Quare cum hoc festum sit institutum de aduentu Domini, historia aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Christi præcipuos articulos nostri symboli pertinet, discenda est: beneficium Dei, quod est per sacrificium expiatorium saluare perditam ouem, est recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est: vt inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui filium dare dignatus est, mente, voce, confessione & moribus celebramus. Porro vt nobis præsens festum reddatur cum in Dei gloriam, tum in nostri instructionem vtilius, tres locos ordine tractabo, qui sunt:

I. De aduentu DOMINI.
II. Descriptio Regis Christi & eius regni.
III. De ciuibus huius Regis, eorum officio, atq; adeo de vero vsu & salutari meditatione aduentus Domini.

DE PRIMO.

Quo magis & certius erudiamur in Dei laudem, & nostri salutarem instructionem de aduentu Domini nostri Iesu Christi, sex circumstantias cum diuo Bernardo pensandas in eo proponamus, quæ sunt: Quis sit qui veniat: vnde: quo: ad quid: quando: & qua.

1. Venit secundum Gabrielis testimonium altißimi filius, æqualis altißimo patri in vera diuinitate. Hinc discamus quanta sit eius maiestas, dignitas & potentia. Venit semen mulieris verus homo de semine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum & testimonia Apostolorum: minor patre in vera humanitate. Ex quo discamus, qua naturæ societate nobis coniunctus sit: vt ad eum accedere non pertimescamus. Venit ergo Christus, qui idem Deus est verus & homo verus, vna persona in duabus naturis subsistens, qui & potest saluare, quia Deus: & vult, quia naturam nostram assumsit, vt pro nobis victima fieret.

2. Vnde venit? è cœlo venit, è sinu patris venit, qui omnia implet, & vbiq; inuisibiliter adest:

eſt : venit & in vtero virginis conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine virginis, naſcitur, educatur, circunciditur, &c.

3. *Quo venit? in mundum venit, qui per ipſum factus eſt : in propria venit, & ſui eum non receperunt, venit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quo Apoſtolus* 1. *Tim* 3. *Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.*

4. *Ad quid venit? Cauſſas aduentus Domini in mundum, vox Dei prænunciat : Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: verba & facta aduenientis Domini comprobant : Apoſtolica teſtantur præconia : ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.*

*Vox Dei ad ſerpentem fuit Gen.*3. *Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans ait : Chriſtus apparuit vt deſtruat opera Diaboli. Huius vocis ſententiam ſæpe ſanctis patribus idem Deus inculcauit, & potiſſimum Abrahamo, dicens : In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quod propter duo aduenerit Chriſtus : primum, vt deſtrueret opera Diaboli, alterum vt benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cum Adam ſe, & totam poſteritatem ſuo lapſu regno Sathanæ*

manci-

mancipasset, ac in maledictionem commeritam coniecisset, requirebat iusticia Dei, vt aut commeritas pœnas lueremus, aut satisfaceret aliquis in genere humano iusticiæ Dei. Verum cum nulla finita potentia potuit Diabolum superare, & Deum iratum placare, prodijt Filius Dei de arcana sua sede, venit in mundum, fit homo, nostram caussam in se recipit, destruit regnum Diaboli, ac iram patris placat, factus pro nobis victima & sacerdos.

Hoc ipsum multi figurant typi: vt sacrificia patrum, agnus phase, aspersio sanguinis vaccæ rufæ super populum, atq; adeo arca fœderis, totum sacrificium Aaronicum cum omnibus suis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipsas caussas aduentus Domini consentientibus suffragijs clamant: vt Esaiæ 53. Vere languores nostros tulit, & dolores nostros portauit, ipse vulneratus est propter præuaricationes nostras, & attritus est propter iniquitates nostras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium nostrum. Huiusmodi sunt plurima testimonia Prophetarum, quæ breuitatis caussa omitto.

Verba & facta Christi aduenientis idem comprobant: Venite inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit: Sed vitam æternam habebit. Item: Pro ijs sanctifico meipsum: hoc est,

me hostiam Deo patri offero pro ipsorum peccatis expiandis: quod non solum multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli destruxit, conuincunt: verumetiam mors ipsa, & eam secuta gloriosa victoria.

Apostolica testimonia quis potest numerare? Paulus dicit: Mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostri. Idem scribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Ioannes Baptista clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apostolus: Iesus Christus purgat nos ab omni iniquitate nostra. Idem summam beneficiorum Christi complectens, scribit: Christus apparuit vt destruat opera Diaboli.

Deniq; vniuersa Christi Ecclesia has ipsas Aduentus Christi caussas læta per spiritum Christi confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti virginis vterum. Te deuicto mortis Aculeo aperuisti credentibus regna cœlorum, &c.

Verum si de tempore quæris, respondet Apostolus Paulus: Postquam venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui erant legi obnoxij redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec serius, nec tardius quàm venire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Pro-

phetæ

phetæ Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis DOMINI.

Vnum restat, via videlicet per quam venit? & hæc quoq; diligenter requirenda, vt possimus recta ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam salutem nostram venit semel in carne visibilis: ita quotidie ad saluandas animas singulorum vbicunq; eius verbum cogitatur, legitur, prædicatur, in spiritu venit, & inuisibilis: imo illic semper adest iuxta promissionem: Ero vobiscum vsq; ad consummationem sæculi: Atq; tum rursus apparebit visibilis iudex viuorum & mortuorum, vt qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tum sentient iudicem, & suorum scelerum vindicem, iustissimum: de quo Aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu DOMINI breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atq; eius regni: quæ descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, vt sciamus hanc pompam non temere institutam: Sed ex voluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longe antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Christi, & eius regni. PRIMVM enim hæc CHRISTI pompa

equitantis in Ierusalem discrimen facit inter Christum regem, & mundi reges, eorumq; diuersa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa, quod Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam reges mundi, vt à suis magnifici æstimentur, splendide ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirunt apparatum. SECVNDO docet hæc historia, quod sub hac vili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cum ait: soluite, & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confestim dimittet eos, significat Christus rex noster se diuina sua virtute omnia, quæ vult, efficere posse: atq; adeo hominum corda, & voluntates in sua habere manu.

Etsi igitur regnum Christi in hoc mundo apparet contemtibile: Tamen si regis potentiam & diuinitatem respicis, nihil eo augustius, nihil potentius, nihil deniq; gloriosius.

Porro vaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Ecclesiam iam deiectam & plane consternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quod ad deiectos & consternatos, planeq; contritos spiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc vaticinium mandatum Dei, vt huic regi homagium præstemus, quemadmodum secundus quoq; Psalmus hortatur cum ait: Osculamini filium. Tertio continet hoc vaticinium descriptionem personæ Christi, nimirum quod

quod ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce ait Rex tuus venit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod Diabolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum & mitem eſſe dicit, vt eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: ſed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promiſſam ſalutem. Quod autem eum pauperem eſſe prædicat, id ad præſentis vitæ conditionem referendum eſt: Qui ideo pauper eſſe voluit, vt nos ſpiritu pauperes ditet, & æternum beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues ſub perſona diſcipulorum Chriſti & turbæ deſcribuntur, quos nos imitari debemus, modo inter ciues regni Chriſti cenſeri velimus. Primum itaq; cum diſcipulis Chriſto adducemus aſinam: hoc eſt, nos quibus miniſterium verbi demandatum eſt, omnia quæ nobis præcepta ſunt, in gloriam Chriſti, & regni eius propagationem faciemus. Deinde veſtimenta noſtra ſternemus ſuper aſinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates noſtras ad conſeruationem miniſterij conferemus. Ramos quoq; cedemus de arboribus, & obijciemus Chriſto: hoc eſt, Chriſtum prædicabimus, & agnoſcemus perpetuum regem: cuius regnum perpetuo inſtar palmæ florere optabimus, vt nullis oneribus ærumnarum huius mundi ſuccumbat.

cumbat. Clamabimus Hoſanna: hoc eſt, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc Regem certi quod eius regnum ſit benedictum in excelſis.

Hinc iam breuiter colligamus quis ſit verus vſus, & ſalutaris meditatio huius feſti de ſalutari Chriſti aduentu. PRIMVS *itaq; vſus eſt, vt ſtudeamus, vt hic Rex ad nos veniat. Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accerſitur, ſolida fide retinetur, puro cultu delectatur.* SECVNDVS *vt admoneamur gratitudinis, vt ipſum mente, voce, confeſsione & moribus celebremus: qui noſtra cauſſa ad nos venit: qui factus homo dedit ſe ipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſæculo malo iuxta voluntatem Dei & patris noſtri: Cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.*

DOMINICA
SECVNDA ADVENTVS
Euangelium Lucæ 21.

ET erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonante mari & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur, & tum videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, ſuſpicite, & attollite

tollite capita veſtra quoniam appropinquat redemtio veſtra. Et dicit illis ſimilitudinem: Videte ficum, & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes ex vobis ipſis ſcitis, quod iam inſtet æſtas: Ita & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quod inſtet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

QVuemadmodum proximo die Dominico Eccleſia memoriam aduentus Chriſti in carne recoluit: ita hæc Euangelica lectio de ſecundo ipſius aduentu tractat & pertinet ad articulum fidei noſtræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominum, qui prius venit, vt eſſet mediator & ſaluator in ſe credentium, venturum ad iudicandũ viuos & mortuos: vt illi qui Chriſtum in hac vita receperunt, & ſaluatorem agnouerunt, æterna donentur vita reſuſcitatis corporibus: & qui cum ſpreue-

ſpreuerant indulgentes ſuis affectibus in contumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternum. Conſtituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci:

I. De aduentu Chriſti ad iudicium.

II. Vſus & fructus præmonitionis de eodem aduentu.

III. Exhortatio Chriſti ad diſcipulos vt ſint parati ſine impedimentis.

DE PRIMO.

Occaſionem huic concioni de aduentu Chriſti ad iudicium præbuit colloquium Chriſti & diſcipulorum eius de templo Hieroſolymitano. Nam cum admirarentur diſcipuli ornatum templi, ipſe Dominus reſpondit fore vt ita vaſtaretur aliquando, ne relinqueretur lapis ſuper lapidem. Hoc audientes diſcipuli interrogant de tempore. Quibus reſpondens, ſigna quæ præcederent excidium Hieroſolymitanum expoſuit, illos confirmans ne animum deſponderent propter imminentia mala: hinc occaſione ſumta tranſit ad vniuerſale, & ſupremum iudicium, & quæ ſigna illud ſint præceſſura enumerat.

Verum quo omnia nobis fiant illuſtriora, primum circumſtantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deinde ipſum iudicium ex ſcripturis deſcribemus.

Circumſtantiarum itaq; prima eſt temporis.

Tempus

Tempus enim monstrat à signis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura signorum genera, quæ aduentum Domini ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in sole & luna & stellis conspicitur, quod quale sit futurum Mar. 13. cap. his verbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc est, erunt frequentes solis eclipses: & Luna non dabit splendorem suum, dum videlicet patitur eclipsin: & stellæ cælo decident, hoc est, videbuntur decidere. Huius generis signa præteriisse quamplurima hæc nostra testatur ætas. Nunquam enim tot contigere vel solis vel lunæ eclipses.

SECVNDVM signum imminentis iudicij, est anxietas gentium præ desperatione, hoc est, vt Matthæus & Marcus interpretantur: Insurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis signis plenum esse mundum testatur hic dies?

TERTII generis signa sunt maris, fluctuum, aeris, tempestatum, horrendorum tumultuum, & inusitatorum quorundam & vehementium ventorum. An non & huius generis signa nostra ætas vidit quam plurima?

QVARTVM genus signorum ex secundo & tertio manat, quod est extabescentia præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: virtutes cælorum mouebuntur, hoc est, erunt inusitati aspectus in Cælo, &

in terris terræmotus. Breuiter Cœlum & Terra irati iudicis faciem quodammodo referent, vt peccatores istis iræ Dei signis moti agant pœnitentiam & conuertantur ad Dominum.

Hæc signa in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: [Videte ficum & omnes arbores, quum iam emiserint folia, vos eas cernentes ex vobisipsis agnoscitis, quod iam prope sit æstas: Ita & vos cum videritis hæc fieri, agnoscite quod prope sit regnum Dei. Nam hæc signa è creaturis omnibus, quæ sursum ac deorsum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hic in mundo lasciuientes suam ipsorum salutem neglexerunt, & veluti Ebræi Christum salutis autorem contemserunt.

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt & alia Matth. 24. Marc. 13. 2. Thes. 2. Danie. 2. & 7. Apoca. 17. quæ omnia sunt veluti quædam aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, vt confugiant ad filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, in quo solo salus est.

SECVNDA circumstantia est, quod is qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus iudex. Vnde & pij & impij habent quod discant. Pij quidem, vt sciant illum futurum iudicem, qui omnibus in se credentibus vitam æternam promiserat addito iureiurando: Amen dico vobis

vobis, Omnis qui credit in me non pereat, ſed habeat vitam æternam. Hæc promiſſio iuramento confirmata nequaquam fallere poteſt. Impij vero, vt vel agant pœnitentiam relicta impiorum colluuie, & ita de ſalute per Chriſtum parta gaudeant, vel meminerint hunc quem renuerunt ſaluatorem adiudicaturum ipſos æternis cruciatibus, vt tum demum cum ſuo magno malo diſcant, quam ſit horrendum in manus Dei viuentis incidere.

TERTIA circumſtantia eſt, quod ſit venturus in nube glorioſus & tremendus, non ſeruus, vt antea, ſed Dominus: non iudicandus, ſed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; vt iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia, quod ſit venturus potens, cum poteſtate & gloria magna, vnde diſcendum, quod & poſſit damnare rebelles, & valeat æterna vita donare credentes.

QVINTA circumſtantia cauſſam aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: [Appropinquat redemtio veſtra,] qua voce, vt Chriſtus indicat non fore, vt Eccleſia bene in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à vanitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam, eſſe plenam redemtionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta eſt perfecta fruitio æterni Dei cum æterna læticia. Hæc ergo pertinent ad piorum conſola-

consolationem. Verum quantum ad impios attinet, iste dies aduentus Domini erit dies iræ & calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis: mœroris, non lætitiæ: exitij non salutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his verbis describitur: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis, & congregabuntur apud eum omnes gentes, & separabit eas ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei & possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. & ijs, qui à sinistris erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, etc. Atq; ita impij ibunt in supplicium sempiternum: iusti vero in vitam æternam. Et in Apoca. cap. 20. Sedebit super thronum magnum candidum, à cuius conspectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & pusilli stabunt in conspectu throni: & tunc aperietur liber vitæ, & libri conscientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum: qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.

Porro in sententia iudicij duo spectanda sunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cum

ra. Cum dicit: Venite benedicti patris mei, ſignificat eos gratis ſaluari propter Chriſtum, quem fide receperunt. Nam in ſolo Chriſto benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iuſtificantur. Verum cum ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quod ſint cauſſæ ſalutis: ſed propter alias cauſſas, nempe, quia ſunt teſtimonia veræ fidei & timoris Dei: Deinde vt compenſatione ærumnarum, quas ferunt in hac vita, propoſita, magis eos, ad pie ſancteq; viuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium aduentu, explicat cum ait: [Cum hæc fieri incipient, ſuſpicite & attollite capita veſtra.] Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac vita: ſed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremam, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus. Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; fere omnes? Quis ſerio de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus prædium ruſticanum, quam regnum Dei: imo quis non huius vitæ commoda vel perexigua anteponit ſaluti animæ?

DE TERTIO.

Quia

Quia Christus præuidit, quibus malis mundus esset inundaturus sub sui aduentus tempus, exhortationem instituit: vt cum vitent, quæ tum maximam mundi partem à salute promissa excludent: tum se strenuos præbeant milites, qui vigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum sub vexillis vnius Iesu Christi. Quo autem ad vtrunq; sint paratiores, interponit rationes: nam & diem illum repente superuenturum ait, & isto pacto eos omnia euasuros mala, & constituendos coram Dei filio pronunciat.

Ait ergo: [Attendite vobisipsis, ne quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius mundi.] Hæc sunt ergo vitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia scilicet & prophana, quæ fidem Christi extinguit. His malis cum omnes mundi ordines implicari, & inuolui manifestißimum sit, eo magis hæc Christi exhortatio in conspectu nobis esse debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deinde, cum subiungit Dominus: [Vigilate omni tempore deprecantes,] docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui superuentura mala cupiunt effugere. Requirit in summa fugam malorum, & ardens bonorum studium: vtrunq; coniungit Apo-
Tit: 2. *stolus ad Titum scribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiscentias sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni* DEI,

cui si

cui ſit laus, imperium, & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA
TERTIA ADVENTVS
Euangelium Matth. 11.

IOHANNES autem cum audiſſet in carcere facta Christi, miſsis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui venturus eſt, an alterum expectemus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite, & renunciate Iohanni ea, quæ auditis & videtis: Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum vt videretis? Num arundinem, quæ agitatur â vento? Age, quid exiſtis vt videretis? num hominem mollibus veſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus Regum ſunt. At quid exiſtis videre? num Prophetam? Certo dico vobis, & excellentiorem Propheta: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt viam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc

HOc Euangelium describit nobis regnum Christi, illudque depingit proprijs suis coloribus, quantum scilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam si eius arcanam vim respicis fidei oculis, est longè splendidißimum & gloriosißimum: Hîc itaq; solummodo de eius externa specie agitur. Præcursor incarceratur: Unde monemur, quod Christi Regnum sub cruce sit constitutum, mittuntur discipuli dubitantes, sed ad Christum solum. Christus Rex ipse inter pauperes, cæcos, surdos, leprosos versatur: Hi curantur, & recipiunt lætum salutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles & sapientes contemnunt. Breuiter, vt hoc Euangelium Regnum Christi depingit: ita confirmat Iohannis ministerium, & Christum verum esse Meßiam promissum patribus certis indicijs euincit. Verum vberioris doctrinæ caussa præsens Euangelium in quatuor locos distribuatur: Qui sunt:

I. Et sors, & officium ministrorum verbi indicatur.
II. Interrogatio Iohannis.
III. Responsio Christi.
IIII. Encomion & laudatio Iohannis.

DE PRIMO.

[Iohannes autem, cum audisset in vinculis opera Christi, ad ipsum mittit duos de discipulis suis.] Iohannes vinculis constrictus sortem ministrorum verbi

verbi exemplo suo docet: Et idem, discipulos suos ad Christum mittens, verum officium ministrorum verbi ostendit. De vtroq; igitur ordine dicam, ac primum de sorte eorum in hac vita.

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accusat scelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet historia, Matt. 14. Illic enim narratur, quod cum IOANNES reprehendisset Herodem, ac dixisset non licere ipsi, habere vxorem fratris sui, coniectus sit in carcerem, ac tandem supplicio capitis affectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis vulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quam vt furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister verbi, si hominis impij & potissimum tyranni alicuius peccatum reprehendit vt agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quam minas, maledicta, mortem. Quam autem verum hoc sit, non solum Ioannis exemplum docet: verumetiam totius Ecclesiæ historia, cum veteris, tum noui testamenti. Hinc tot martyres clarent: hinc tot Prophetarum neces: hinc Apostolorum persecutio: Pauli trucidatio: Petri crucifixo: & alia atq; alia aliorum supplicia, quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac vita. Sed felix est crux, quam Christus præclaram pronunciat. Beata crux, quæ est via ad veram et diuturnam victoriã per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio: sed Iohannis exemplo incitati, strenue facere officium, quod in his potissimum situm est. PRIMVM prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deinde arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus sancti, qui mundum per ipsos peccati arguit, sicuti in Iohanne videmus. Tertio, Pia, sanctaq; sua vita ministerium suum ornent. Quarto, Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis supplicia, quam vt in officio cessatores esse videantur. Quinto, si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad supplicia propter officium rite præstitum, quid hic facient? negabunt Christum? Minimè. Sed ad Christum discipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum possunt: sed potius eum, qui vt perdere corpus & animam: ita saluare vtrunq; potest. Hæc sint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

[Tu es ille qui venturus est, an alium expectemus?] Huic legationi & interrogationi occasionem præbuit error discipulorum Iohannis de Messia: Illi enim partim externa facie Christi offensi (sicut apparet ex responsione Domini) partim amore Magistri decepti, existimabant Iohannem Meßiam esse. Hunc errorem, vt adimat discipulis suis Iohannes, mittit eos ad Christum, vt interrogent illum, sit

lum, sit ne ipse Messias, an alius adhuc sit expectandus, vtq; isto pacto, dictis & factis Christi plenius erudirentur de Christo, quod ipse sit verus Meßias, & non Iohannes. Non ergo mittit Iohannes discipulos suos ad Christum, quod dubitet ipse de Christo: sed vt dubitantium discipulorum saluti consulat. Discamus igitur nos à Iohanne, humiliter de nobis sentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: Discamus à discipulis, obedientiam præstare superioribus nostris, & potißimum ijs, qui nobis recta ad Christum voce & vita mittunt.

DE TERTIO.

Sed quid respondet Christus? [Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & videtis: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.]

Hoc responsum quatuor continet: signa indubitatò monstrantia verum Meßiam: imaginem Ecclesiæ in hac vita: ad quos Euangelium pertinet: & admonitionem ne quis offendatur externa facie Christi atq; eius Ecclesiæ.

Probatio, quod ipse Iesus sit verus Meßias, hæc est. Quicunq; sua virtute cæcis visum præbet, claudis recte incedendi facultatem, leprosis sanationem, surdis auditum, mortuis vitam, & pauperibus, hoc est, contritis & anxijs conscientijs propter sensum peccati, annunciat Euangelium, is

absq; omni dubio verus est MESSIAS: Nam Esaias ita de Messia vaticinatur: Pusillanimes, confortamini, nolite timere, ecce Deus vester vltionem adducet retributionis. Deus ipse veniet, & saluabit nos. Vnde illum cognoscemus? Respondet Propheta. Tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebunt: & saliet, veluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me ad Euangelizandum pauperibus, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clausis apertionem. Cum igitur me videtis, iuxta Prophetarum vaticinia ista præstare mea virtute, cur me non agnoscitis Messiam? Atq; ita Christus hac demonstratione se verum Messiam esse conuincit, & suum officium esse docet, miseris & afflictis opem ferre.

Esa: 35

Idem: 61

Imago præterea Ecclesiæ, & regni Christi, hic conspicitur contemta coram mundo. Auditores Christi sunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Christus annunciat salutis viam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum sanabat corporum morbos: ita hodie peccatorum conscientias peccato vulneratas sanat, & affert læticiam cordibus spiritualem: id quod vere sentiunt, qui in vera inuocatione vocem Euangelij audiunt.

Venustiss: locus.

Cum dicit, pauperes Euangelizantur, ostendit ad quosnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc est, contritos corde ob peccatorum suorum fœdita-

fœditatem. Unde in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item alius Psalmus: Qui sanat contritos corde. Et Esaias 57. Deus habitat cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Ad eos igitur solos pertinet Euangelium, qui sentiunt sua peccata, dolent & expauescunt iudicium Dei, & abijciunt propositum peccandi. Est proinde Euangelium læta annunciatio de remissione peccatorum, & consolatio in corde per verbum & Spiritum sanctum, quæ ad illos solos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remißionem peccatorum, donantur iusticia Christi, qua illis imputata, tanquam iusti apparent in conspectu Dei, donantur Spiritu sancto, & iam noua creatura in Christo effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidie satagunt, vt in omni cognitione & sensu abundent, Phil. 1.

Admonitio Domini: [Beatus qui in me offensus non fuerit,] hic primum significat Iohannis discipulos offensos fuisse in persona Christi. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Christi offendantur: vt vel non recipiant EVANGELIVM, vel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur: Cicero sua ætate adeo offensus est seruitute populi Dei, quod noluerit doctrinam Ecclesiæ recipere. Sua cuiq; inquit, ciuitati religio Læli est, nostra nobis: stantibus Hiero-

rosolymis pacatisq; Iudæis : Tamen istorum religio sacrorum, à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum institutis abhorrebit: nunc vero hoc magis, quod illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis, quam cara dijs immortalibus esset docuit, quod est victa, quod elocata, &c.

Hæc quatuor hodie etiam Papistæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, instituta maiorum, & dominium. Verum Christus hic monet, ne istis laruis sinamus nos decipi: sed potius adiungamus nos pusillo & contemto gregi, qui vocem pastoris Christi audit. Multo enim consultius est cum Nohe & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quam cum maxima & florentissima parte mundi perire: Melius est, cum hulceroso Lazaro in sinu Abrahæ gaudere, quam cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

[Illis abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne. Quid existis in desertum videre, &c.] Hoc Iohannis encomion eò pertinet, vt ipsa turba magnificiat ministerium Iohannis, ac ipsius voci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia quæ probum Apostolum decent, & commendat illum à quatuor virtutibus: Primum à constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à ventis, instar arundinis.

nis. [Num arundinem quæ agitatur à vento, existis videre?] quasi diceret, nequaquam talis est Iohannes : sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergo verus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à veritate deflectere: id quod proh dolor, nimis multi faciunt hodie.

Deinde commendat Iohannem à vitæ genere: videlicet, quod agat vitam non mollem, vt adulatores aulici : non splendorem quærit, vt qui gratiam hominum venantur, sed vitam degit, suo munere & functione, dignam : quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipsum in officio languentem reddit. Hoc in genere, etiam ad omnes verbi ministros pertinet: vt ita viuant, ne vel mollities in moribus conspiciatur, vel alijs vanis rebus impediantur, quo minus officium faciant.

TERTIO commendat Iohannem ab excellentia prophetiæ : præponit enim ipsum omnibus alijs Prophetis.

QVARTO, commendat eum, à legatione qua fungitur: [Hic est enim de quo scriptum est : Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.] Est ergo Iohannes legatus Messiæ & præcursor, qui regi aduenienti viam parat, prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum suo quodam modo imitari debent ministri Euangelij : debent Christo parare viam: debent Christo adducere homines : debent vnicam monstrare

ſalutis viam Chriſtum Ieſum, cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA
QVARTA ADVENTVS
Euangelium Iohan. 1.

HOC eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confeſſus eſt & non negauit: Et confeſſus eſt, inquiens: non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: non ſum. Es tu Propheta ille? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt reſponſum demus ijs, qui miſerunt nos? Quid dicis de teipſo? ait: Ego vox clamantis in deſerto. Dirigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſsi fuerāt, erāt ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neq; Propheta ille? Reſpondit eis Iohannes dicens: Ego baptizo aqua, ſed in medio veſtrum ſtat, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui cum me ſequeretur, anteceſsit me: cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, vbi Iohannes Baptizabat.

ENARRATIO TEXTVS.

Occa-

Occasio huius Euangelij hæc fuit: Pharisæi audiuerunt, quod Ioannes institueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq; sine autoritate Pontificum: quod iuberet parare viam DOMINO: quod reciperet ad Baptisma totam Iudæam: quod clamaret adesse promissum Regem & Messiam. His rebus auditis Pharisæi moti, mittunt ad ipsum in desertum nuncios interrogatum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, non quod ipsius doctrinæ aures præbere cuperent: sed potius ideo, vt Christum, & ipsum perderent: vt lucrosas ceremonias retinere possent: vtq; suam autoritatem, nulla habita ratione salutis populi sibi commißi, retinerent: quorum exemplum strenue satis nostri Papistæ sibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc est, quod interrogent Iohannem an sit Christus: Ille autem, vt verus Christi minister, Christo testimonium præbuit, & iussit eos dirigere viam Domini, suam vocationem tacite confirmans esse diuinam. Docendi gratia, tres sint loci huius Euangelij.

I. Testimonium Iohannis de Christo.

II. Descriptio Iohannis adeoq; omnis pij ministri verbi Dei.

III. Quid sit parare viam DOMINI.

DE PRIMO.

In testimonio Iohannis sex consideranda sunt.

1. Qui mittantur, & cur mittantur. Mittun-

tur autem Pharisæi, à Pharisæis: sanctißimi in specie, à sanctißimis: qui videbantur sibi esse columnæ Ecclesiæ Dei: qui habuerunt prærogatiuam successionis: qui titulum Ecclesiæ sibi solis arripuerunt. Sed ecce, qui capita Ecclesiæ videbantur, hostes sunt Christi. Unde discamus nec titulis, nec succeßionibus, sed soli diuinæ voci credendum esse. Obseruemus quoq; artem Satanicam, quam à suo magistro didicerant hi Pharisæi, non enim hic interrogant, quod faueant Christo aut Iohanni, vt videri volunt: sed vt perdant vtrunq;, vt serpens in Paradiso fecit.

2. Cui datur testimonium? Christo. Quis dat testimonium? Iohannes. Hinc duo disce: Primum: quod ministerium verbi debeat hunc scopum habere, vt Christo perhibeat testimonium. Secundum, quod ars Christiana sit, contra Satanæ technas pura Christi confeßione niti.

3. Coram quibus datur testimonium? Coram mundo & hostibus Christi: Unde discendum est, quod debeat pius confiteri Christum coram toto mundo, cum discrimine famæ, rerum & vitæ: ad quod cum promissio, tum comminatio nos inuitabunt. Promißio est: Qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram patre meo cœlesti. Comminatio, Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram patre meo cœlesti.

4. Summa testimonij Iohannis de Christo hæc est,

eſt, quod Chriſtus ſit homo, quod ſit Deus, quod ſit verus Meſſias, remiſſor peccati. Nam cum dicit, [ipſe eſt qui poſt me venturus eſt,] indicat ipſius veram humanitatem: Cum vero addit: [qui ante me fuit] ipſius diuinitatem fatetur. At cum ait: [Medius autem veſtri ſtetit, quem vos neſcitis,] Reſpondet ad quæſtionem, & Ieſum Meſſiam eſſe pronunciat. Baptiſmi lauacrum, concionatur Meſſiæ officium eſſe, peccatum remittere.

5. Vſus & fructus huius teſtimonij, quod nos debeamus teſtimonio Iohannis credere & Chriſtũ amplecti, verum peccatorum remiſſorem, qui ſanguine ſuo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax ſignum, Baptiſmum nobis contulit: de quo alias.

6. Phariſæi ſunt imago perſonatorum Chriſtianorum, id eſt, hypocritarum, qui non poſſunt ferre veræ pietatis doctrinam: Sed fingunt ſe pios externis moribus ſe ſanctiſſimos ſimulant, ſed aliam perſonam intus gerunt: inde eſt quod tales hypocritæ dicantur. Nam vt hypocritæ in fabulis ſunt, qui perſonas abſentes habitu et geſtu externo repræſentant: Ita Phariſæi, pietatis abſentis laruam tantum conſpiciendam præbent: Vnde hypocritæ ſunt dicti, vt, qui etſi re vera in corde ſint impij: foris tamen ſanctißimi appareant.

DE SECVNDO.

[Ego ſum vox clamantis in deſerto:] PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apoſtolos & miniſtros

ministros verbi, quod sint vox. SECVNDO, *quod non sint vox inanis, sed clamantis, id eſt, prædicantis.* TERTIO, *in deserto, id eſt, in mundo vniuerso.* QVARTO, *admonentur auditores dignitatis illius vocis. Eſt enim vox non hominis: sed Dei clamantis &c.* QVINTO, *quod Iohannes allegat Esaiæ teſtimonium. Nihil enim pius concionator asserere debet sine teſtimonio sacrarum literarum: Teſtimonium autem præsens desumtum eſt ex cap. 40.* SEXTO, *admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam vocem: Qui enim id faciunt, non Dei miniſtri sunt, sed Diaboli flabella: quos non secus atq; lupos fugere decet.*

DE TERTIO.

Parare viam Domino eſt, eodem Iohanne Baptiſta teſte; pœnitentiam agere: nec sine magna caussa eſt Iohannes vsus hac figura loquendi, quæ proprie pertinet ad regna mundana. Solent enim Regibus aduenturis viæ præparari: quo accedere possint sine periculo & offendiculo. Hoc ipse Esaias exponit, cum ait: Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, et erit præruptum in rectitudinem, & loca confragosa in planiciem. Hæc spiritualiter intelligenda sunt, de impedimentis omnibus, interioribus & exterioribus: quæ impediunt, quo minus rex noſter Chriſtus ad nos veniat. Interiora impedimenta sunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, ſtulta confidentia, &c. Exterio-

ra im-

ra impedimenta sunt, scandala omnia quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verum vt breuius dicam, montes (id est, quicquid altum est in mundo) destruendi sunt concione legis. Valles (id est, qui spiritu contriti sunt) attollendi sunt prædicatione Euangelij. Sentes, id est, mala vita, praui affectus sunt amputandi noua obedientia, & studio formandi vitam secundum verbum Dei: atque, vt id fiat, requiritur primum, vt sint qui clament in deserto. Deinde opus est sana doctrina, quæ est lucerna præparantium viam. Tum requiritur, vt adueniente Domino, id est, lucente in cordibus nostris gratia Dei, præbeamus nos obsequentes per veram pœnitentiam, et exhibeamus nos ciues Dei, homagium Christo Domino præstantes. Postremo offeramus munera & vitulos labiorum nostrorum, id est, confeßionem: idq; mente, voce, confeßione & moribus.

Verum, quia hæc intelligi non possunt sine exemplorum appositione: breuiter sententiam Prophetæ & Iohannis, declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, credite Euangelio, hoc est quod ex Esaia dicit, Parate viam Domini. Quomodo id fecit? Montes depreßit: Nam cum videret multos ex Pharisæis & Sadducæis venire ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Nolite dicere intra vos: patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod potest Deus de

lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim
Math 3 securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor
quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ig-
nem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohannes montes
humiliat. Primum, cum vocat eos, progeniem vipe-
rarum, taxat illorum cor prauum, sanguinis cupi-
dum, & ingratum: Deinde tollit caussam, de qua
maxime gloriabantur. Ex eo enim superbiebant
quod erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodesse ait.
Nam Deus non est personarum acceptor: neq;
enim qui ex carnali semine Abrahæ sunt, mox sunt
filij: sed qui Abraham imitantur fide & obedien-
tia, hi sunt eius filij, quemadmodum Christus apud
Iohannem testatur: eos filios Diaboli appellans, qui
se filios Abrahæ esse gloriabantur. Tertio commi-
nationem addit nisi resipiscant. [Securis, inquit, ad
radicem arboris posita est:] hoc est vltio diuina
non procul abest, vt omnis arbor mala excidatur
& in ignem mittatur. Ita & alij ministri verbi
montes demoliri debent, monstratis peccatis homi-
num, sublata gloriationis materia, & propositis
pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent.
Deinde valles exaltabunt: quomodo id? Quemad-
modum Iohannes fecit, monstrato Christo, dicens:
Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cum dicit
Ecce, inuitat ad fidem: cum addit, Agnus Dei, qui
tollit peccatum mundi? reconciliationis materiam
exprimit. Tertio, sentes amputat, dum ait, Agite
fructus dignos pœnitentia.

Simile

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus: PRIMVM montem deiecit, hoc est, Hypocrisin in Dauide: Qui commisso adulterio & homicidio secure vixit, tanquam re bene gesta: Idq; fecit proposita parabola de duobus viris, quorum vnus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat nisi vnicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius comedens, et de calice eius bibens, et in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia: Sed cum peregrinus ad diuitem venisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit parcens suis. Cum hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respondit Nathan: Tu es ille vir: Vriam Hetheum occidisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi. Ecce ego ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quòd Rex sit: & comminatur illi pœnas. Hic deiectus est magnus ille mons & hypocrisis: verum, cum animaduertit Nathan Dauidem deiectum & iacentem, adeo vt diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino, vallem hanc subleuat dicens: Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris. Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primum

concio-

concione legis cristas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodesse, quod sint de posteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, nisi resipiscant. Mox vbi audit eos compunctos corde & peccati conscientia deiectos, erigit eos proposito Christo: iubet eos pœnitentiam agere, & in Christi nomen baptizari. Deinde quoq; cauet, ne sentes succrescant, promittendo eis Spiritum sanctum.

Hæc exempla sunt illustria, & ad primi hominis conuersionem congruunt. Superbit Adam secutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primum Deus prosternit obiurgatione, proposita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promißione seminis, quod erat contriturum caput serpentis.

Similiter Dominus superbos Pharisæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam sanctamq; hortatur vitam, dicens: fides tua te saluam fecit: vade in pace.

Cæterum ministri verbi qui hoc pacto nec deprimunt montes, nec attollunt valles, nec sentes amputant, non sicut Dei, sed vt Diaboli & ventris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant contra adulteria, incestus, vsuras & alia vicia: Sed pauci sunt, qui in os crimina obijciunt, vt Iohannes Herodi, Pharisæis & Hypocritis: vt Christus suis auditoribus: vt Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia vere non cogitant cuius vice funguntur: partim, quia metuunt suæ vitæ & fortunis.

fortunis. Verum contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant vocationis suæ mandatum & promißionem, qua Christus promisit se affuturum suis seruis, & sibi imputat factum, quicquid ipsius fit ministris. Præterea, se confirmabunt Iohannis & aliorum sanctorum ministrorũ constantia et exemplo, subindeq; Deum precabuntur, vt sibi animum addat, vt ea facere audeant, quæ ipsius intersint gloriæ, Cui honor in sæcula sæculorum, Amen.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIVM LVCÆ II.

EXijt decretum â Cæsare Augusto, vt censeretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, vt profiterentur in suam quisq; ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph â Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria, desponsata sibi vxore quæ erat prægnans. Accidit autem, cum essent ibi, completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum ac fascijs eum inuoluit, reclinauitq; eum in præsepi, quod non esset eis locus in diuersorio. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte, super gregem suum: & ecce Angelus Domini,

aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus. Ne timeatis: Ecce enim, annuncio vobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt vobis hodie ſeruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum: Inuenietis infantem faſcijs inuolutum, poſitum in præſepi. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEc Hiſtoria eſt confirmatio articuli noſtri Symboli, qui eſt: natus ex Maria virgine. Qui articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam ſanctificat in eis omnibus, qui hunc Chriſtum fide apprehendunt. Et tametſi hic Articulus de natiuitate Chriſti, vel pueris Chriſtianis debet eſſe notiſſimus: Tamen magnas ob cauſſas certum ei feſtum ab Eccleſia deputatum eſt: vt nimirum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs explicetur & diſcatur: non tantum vt oblectemur pulcherrima huius hiſtoriæ narratione: ſed multo magis, vt in conſcientijs confirmandis & erigendis, huius ſummi articuli vſus conſpiciatur. Non enim ſacræ hiſtoriæ legendæ ſunt vt humanæ, ſed vt vſum earum perpetuo cogitemus et exer-

exerceamus ad nos docendos, instituendos & consolandos: vtq; per lectionem scripturarum spem habeamus. Porro locos duos tantum constituamus, in quibus plurimi alij, vt patebit, delitescunt, & sunt hi.

I. Historia Christi nati cum suis circumstantijs & membris.

II. Vsus & praxis huius historiæ.

DE PRIMO.

In historia nouem membra consideremus, quorum primum est de tempore: Natus est Christus post Romam conditam 751. anno: à mundo condito 3963. anno imperatoris Augusti 42. à Christo nato ad hodiernum diem, nunc expleti sunt anni 1560. Sed cur Euangelista adeo perspicuè meminit temporis, decreti Cæsaris, ducis Cyrenij? Tres sunt caussæ. PRIMA, vaticinia prophetica: Sunt autem vaticinia de venturo Christo duplicia. Alia enim simpliciter, sine certi temporis præscriptione, venturum Meßiam annunciant: qualia sunt: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item: Benedicentur in semine tuo omnes gentes. Esaiæ. 7. Ecce virgo concipiet, & cætera. Dauid: Dixit Dominus Domino meo &c. Baalam. Ex Iacob orietur stella. Alia vaticinia tempus & annum passionis, & regni Christi prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrũ de Iuda, donec veniat Zilo, id est, filius eius, scilicet

mulieris: ac si dicat Semen mulieris quod est promissum, vt destruat opera Diaboli, tum demum veniet, vbi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cum ergo hîc Lucas meminit Augusti, tributi, & peregrini ducis, significat iam iam adesse tempus, in quo nasci Christum oportuerit, iuxta vaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Christi & resurgendi expressit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quod ab exitu sermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hierusalem vsq; ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duæ: post hebdomadas vero sexaginta duas, occidetur Christus: & in vna hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada cessare faciet sacrificium.

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Christi. Sed tria sunt hic obseruanda: Quid hebdomada: Quando inchoanda supputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda est, non de dierum hebdomada, sed annorum: sicut Leuit. 25. vt vna hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando inchoanda supputatio? Ab exitu sermonis. Hunc exitum sermonis alij aliter intelligunt. Quidam eum ad Cyri decretum referunt, qui exactis 70. annis captiuitatis, concessit populo Iudaico libertatem redeundi & ædificandi templum. Verum quia à vicinis impedita fuit ædificatio 42.
annis

annis vsq; ad decretum Longimani, quo tempore Haggæus & Zacharias etiam vaticinati sunt de ædificatione templi processura, sunt qui supputationem inchoant à 2. anno Longimani. Si priorem supputationem sequimur erunt 70. hebdomades annorum vsq; ad natum Christum. Si posteriorem, erunt 70. hebdomades annorum vsq; ad baptismum Christi, excepta dimidia hebdomada, id est, tribus annis & dimidio, quo tempore Christus confirmauit testamentum, iuxta dictum Danielis. Hæc si conferas cum historijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus nascentis Christi signasse.

SECVNDA caussa, vt Iudæi refutentur qui adhuc Messiam expectant, prorsus deleta iam multis sæculis politia Mosaica.

TERTIA caussa, vt nos simus certi, quod vere sit natus & exhibitus Christus, quem olim Deus promisit fore liberatorem generis humani è faucibus serpentis.

Secundum, de loco. Nascitur in Bethlehem, & in peregrinatione: In Bethlehem quidem propter vaticinium Micheæ, quod allegat Matth. cap. 2. ex Michæ 5. cap. In peregrinatione vero, vt significetur Ecclesiam Christi in hoc mundo in peregrinationibus mansuram, idq; non sine contemtu & persecutione. Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem sententiam: tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: sui eum non receperũt. Ex his consequitur, Regnum Christi non esse mundanum.

Tertium, de parentibus. Secundum humanitatem nascitur in coniugio quidem, sed ex virgine: cuius rei grauissimæ caussæ sunt. Prima est promissio: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item: Ecce virgo pregnans pariet filium. Secunda, est necessitas: Nemo enim natus secundum naturæ cursum, est sine labe & peccato. Ergo debuit Messias ex virginis sanguine, sine semine virili per spiritum sanctum concipi, vt esset purus ab omni labe peccati, sicuti verum Emanuelem Deum & hominem decuit.

QVARTVM, quia Christus verus Deus & verus homo est: ex primo capite Iohannis dicendum est de diuinitate Christi, & explicandæ circumstantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, caussæ. Si itaq; quæris: quando fuit Christus secundum diuinitatem? Respondet Iohannes: In principio erat verbum, id est, verbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non est igitur creatura Christus. Si quæris: quomodo fuit? Respondet: Et verbum erat apud Deum: ergo alia persona est à Deo patre. Si quæris quid fuit? Respondet: Et verbum erat Deus: quo dicto significatur, quod vna sit essentia diuina. Si quæris: quid egit? Respondet: Omnia per ipsum facta sunt. Si quæris: quid agit? Respondet: Illuminat omnem hominem veniens in hunc mundum. Si quæris: quo venit? Respondet: In mundum venit, in sua venit. Si quæris: quomodo venit? Respondet: Verbum caro factum est. Si quæris: cur

cur venit: Respondet: Ut daret potestatem filios Dei fieri, quotquot in ipsum credunt. Si quæris: quando venit? Respondet: fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes, &c. Hæc breuiter meminisse de diuinitate Christi profuerit.

QVINTVM, de cunabulis Christi, quæ nihil aliud, quam mundi contemtum et paupertatem extremam significant, quam paupertatem Christus experiri voluit, vt nos diuites redderet. In hæc cunabula inspiciant arrogantes, ac deponant fastum: huc inspiciant pauperes, ac desinant desperare, tanquam ob paupertatem spreti. Obseruandus est hîc abusus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem seruit lucro: Diuersorium hospitibus: Christus rex in stabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Ecclesia spernitur, dum impij abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM, de apparitionibus Angelorum: qui primum testantur adesse Dominum: Secundo, ipsa claritate ostendunt, qualis sit rex recens natus Christus. Tertio, qualia sint eius beneficia, & qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM, de concione Angeli ad pastores. [Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum positum in præsepio.]

Hæc concio omnium, quæ vnquam antea in mundo factæ ſunt, eſt excellentiſſima, cuius partes ſunt plurimæ.

PRIMA: Iubent angeli vt paſtores non timeant: qua re oſtendunt Chriſtum aduenîſſe, vt tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod venit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: [Annuncio vobis gaudium magnum.] Cum magnum dicit, diſtinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus & debili fundamento nititur. Verum hoc gaudium, quod Angeli annunciant, magnum dicitur quatuor de cauſsis: Primum propter materiam quæ magna eſt, nempe reconciliatio noſtri cum Deo. Secundo propter diuturnitatem & ſtabilitatem: perpetuo enim durat & manet conſtans. Tertio propterea quod ad paucos tantum non pertinet: ſed ad omnes qui hanc annunciationem gaudij, fide recipiunt. Quarto quia ſpirituale eſt, pertinens ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſſa & materia huius gaudij: Quia inquit, hodie vobis natus eſt ſaluator qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.

QVINTA: ſignum verbo additur. Ait enim Hoc vobis erit ſignum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit. Primum deducit eos rectà ad puerum ne ipſum quæren-

quærentes aberrent: Etsi enim omnes matres inuoluunt pannis suos infantes, tamen in præsepijs non ponunt. Secundo discernit regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum splendorem habent: atq; hæ sunt partes concionis angelicæ.

OCTAVUM, de natiuitate Christi: Primum reuelatur pastoribus: Unde duo discenda sunt. Unum, Christi regnum non esse mundanum. Alterum, Christi regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: pauperes Euangelizantur.

NONUM, de carmine angelico, quod est: [Gloria in excelsis Deo, in terra pax, hominibus bona voluntas.] Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, qui in tribus consistit: Primum enim Deo redditur gloria. Secundo, Pax fit hominibus. Tertio, Bona voluntas Dei erga homines declaratur.

Primum ergo cum angeli dicunt: [Gloria in excelsis Deo:] significant quod nemo possit Deo veram gloriam tribuere sine cognitione Christi. Homo quidem erat conditus in hunc finem, vt Deo conditori gloriam tribueret: sed per lapsum primorum parentum factum est, vt nec recte agnouerit Deum, nec glorificauerit. Si quæris: Quid est Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud est, quam alicui veram virtutem tribuere. Ut cum Rex aliquis iuste, sapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipsi à subditis gloria, hoc est, subditi ipsius fa-

cta approbant, ac cum singulari beneuolentia ipsum deprædicant. Proinde simili modo Deo tribuitur gloria quando agnoscuntur & vere sentiuntur ipsius virtutes, sapientia, iusticia, fortitudo, misericordia, veritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conspicitur, quòd hominem, quem condiderat in suam gloriam, reparet rursus, vt imaginem, quam per peccatum perdiderat, per filium suum, natum ex virgine, recuperet: ac ita gloriam sapientiæ Deo tribuat.

Iusticia peruidetur ex eo, quod hominem qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere sine compensatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob suum peccatum necesse erat, aut aliquem in humano genere satisfacere Deo oportebat, qui sustineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium qui assumsit humanam naturam in qua satisfecit iusticiæ Dei: Quare laus iusticiæ meritò Deo, Christo Domino nato, tribuenda est.

Fortitudinis commendatio est, quòd serpentem & eius semen, per Christum superauerit, atq; adeo ipsius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Iesum fide apprehenderint.

Misericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppressum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis et calamitatibus, morte, inferno & damnatione per filium, & propter filium in gratiam recipiat: Hæc Dei misericordia omnia

opera

opera Dei excedit, quam perpetuò & angeli boni, & homines electi prædicabunt, imo diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo patefit, quòd promiſſionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promiſit. Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturum caput ſerpentis: hanc promiſſionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo virtutes, Deo gloria tribuenda eſt: idq; potiſſimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde cum filium fide amplectimur. Tertiò, cum mente, voce, confeſſione & moribus Deum prædicamus. Quartò, cum quam plurimos ad agnitionem inuitamus.

Deinde, cum dicunt angeli: In terra pax: notatur præcipuum beneficium Chriſti, propter quod in mundum venit, nimirum, vt pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax eſt mutuus conſenſus Dei & hominum. Dei quidem recipientis homines in gratiam propter filium: Hominum vero, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulciſſimi ſunt fructus: Acceſſus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conſcientia, lætus de hac vita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conſcientiam, ſecuritas, neglectus verbi. Quare non ſecus quàm peſtes fugienda ſunt.

Poſtre-

Postremo loco addunt: [Hominibus bona voluntas,] hoc est, postquam Deus hominibus per Christum reconciliatus est, fauet ipsis & vera paternaque storga ipsos complectitur, tanquam carißimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo caros habet. De hoc beneplacito loquitur etiam Dauid in Psal. 5. Quoniam tu benedices iusto Domine, sicut scuto beneplacito munis eum. Cum Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert scuto, monstrat eius verum vsum & fructum. Significat enim quod fauor Dei sit nobis vice clypei, quo munimur aduersus impugnantium nos tela. Diabolus sua ignita in nos tela vibrat: sed hoc scuto tuti sumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vsus duplex est: Generalis, qui ex tota historia petitur, & specialis, qui petitur ex singulis partibus. Generalis ergo est, vt discamus nostrum verum saluatorem Deum & hominem ex virgine natum recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miserijs nostris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno certi, quod hic filius Dei & Mariæ, sit secundum vaticinium Esaiæ, Nobis natus & nobis datus: Idq; vt sit iusticia & salus omni in ipsum credenti. Specialis vsus est multilex: Primus, vt à parentibus Christi, obedientiam erga magistratū discamus. Secundus, vt à pastoribus discamus, obtemperare testimonijs de Christo, Christum quærere, & redire ad opera vocationis. Tertius, vt ab angelis di-

lis discamus, primum annunciare Christum ignotis: vnde omnes pij ministri verbi consolari se poterunt in ministerio, quod idem doceant, quod antea per tam heroicos spiritus traditum est. Deinde discamus ab angelis & pastoribus confessionem huius Christi. Postremo discamus glorificare Deum & cum angelis canere, Gloria in altissimis Deo, cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI,

Euangelium Matthæi 23.

ECce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetisq́;, & illorum nonnullos flagellabitis in synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: Dico enim vobis, haud quaquam me videbitis posthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

PRiusquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus est, dicam quare sanctorum festa in Ecclesia Dei celebrari soleant: & quid nobis in extemplo diui Stephani spectandum sit.

Festa celebrantur in Ecclesia Dei non Ethnico more, sicuti apud Papistas, vt sanctos tanquam patronos & intercessores inuocemus: id quod non potest fieri, sine horrendo sacrilegio & contemtu filij Dei: Sed sunt multæ aliæ grauissimæ caussæ, cur quorundam sanctorum festa in Ecclesijs nostris retineri sit vtile, & sunt potißimum sex.

PRIMA, vt perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur, quæ nobis & vitæ regula esse debet, & admonitio de prouidentia Dei. Si enim historias prophanorum hominum, in quibus alicuius virtutis larua apparuit, iucundum est legisse: multo iucundius erit profecto, eorum historias legere, in quibus viuæ verarum virtutum icones refulserunt, vt in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone, & alijs multis.

SECVNDA, vt testimonia de doctrina, de ministerio docendi, & de Ecclesia considerentur. Sunt enim edita miracula, factæ sunt mirandæ vocationes ad ministerium Ecclesiæ, illustrata est doctrina per vniuersam Ecclesiam. In his testimonijs pulcerrimum est videre perpetuum consensum veræ Ecclesiæ in scriptis Propheticis, Apostolicis, & in Sym-

Symbolis, & diiudicare inter veram doctrinam Ecclesiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia, & imposturas.

TERTIA, vt Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quod se patefecerit, tradiderit doctrinam, ostenderit præsentiam suam in Ecclesia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet testimonia veræ Ecclesiæ & veri cultus.

QVARTA, vt exempla confirment fidem nostram: Cum legimus ipsos exauditos & adiutos esse diuinitus, vt in Psalmo 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, vt & nos inuocantes iuuet. Sic ergò vnusquisq; nostrum statuat & apud se colligat. Magdalenam, latronem, Paulum pœnitentes recepit Deus in gratiam, non obstantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominum confugiam, vt me in gratiam recipiat. Petrum post horrendum lapsum venia dignatus est: Ergo & ego lapsus non desperabo. Est enim semper sibi constans et sibi similis, nec est personarum acceptio apud eũ.

QVINTA, vt in vocatione singuli sanctorum exempla imitemur. Paulus non fractus est persecutionum mole, sed constanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur ministri verbi. Iohannes non veritus est Herodis minas: quare pius concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sancte instituit suam

domum,

domum in vero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergo discant omnes pij patresfamilias: & sic alia exempla accommodentur.

SEXTA, vt Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum virtus, quod donis Dei bene vsi sint, quod sint domicilia Dei & testes de eo, quod sint ornati ingentibus virtutibus, quod sint nobis viua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ & aliarum virtutum.

Hæ sex caussæ, sunt grauissimæ, propter quas & memoria Sanctorum, exemplo veteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cum obseruantur, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius historia has circumstantias cogitemus: religionem, officium in Ecclesia, defensionem suæ religionis, constantiam in confessione, inuocationem Christi, consolationem, & vitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, vir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim vera fides, ibi Spiritus sanctus, quo maiora incrementa fides capit, eo magis se præsentem testatur Spiritus sanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, vbi Spiritus sanctus non sentitur efficax, ibi neq; fidem veram adesse, manifestum est. Habemus ergo hic, quod in Stephano imitemur, nempe fidem efficacem, cui testimonium præbet Spiritus sanctus:

ctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus & ruunt quocunq; cæci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Ecclesia fuit pauperibus ministrare, & seruare thesaurum Ecclesiæ in vsum sanctorum pauperum: in quo officio non dubium est eum sedulum fuisse. Nam habuit Spiritum sanctum gubernatorem, veram fidem & charitatem, agendi regulam. Hunc ergo sibi proponant pauperum curatores & Diaconi: Primum adferant fidem, sine qua nulla diligentia, & nullum officium rite fieri potest. Deinde in administratione declarent se regi Spiritu sancto, ne vel durius pauperes excipiant, vel ad gratiam hominum bona dispensent, vel torpeant in officio, vel etiam furentur ipsi, vel quod vere pauperum est transferant in alios: sed omnem fidem in officio præstent, cogitantes Deum suæ administrationis inspectorem: statuentes quod membra Christi sint, quorum cura ipsis demandata est: vere sentientes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, vtut paupertate, morbis & vlceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. & 7. cap. Actorum Non in periculo abijcit confessionem: non dissimulat, vt multi: sed constans est & fortis suæ religionis propugnator: non ipsum impedit multitudo sectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur authoritate Pharisæorum ac summorum virorum in Iu-

dæa: ſed Sectis ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Conſtantia eius in confeßione inde apparet, quòd non minis, non excommunicatione, non lapidatione abſterretur à confeſſione: ſed, vt inuictus miles confeſſionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoque in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cum iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de vera charitate huius viri. Intercedit enim pro ſuis interfectoribus, neq; fruſtra pro illis interceſſit. Nam Paulus, qui cuſtos erat veſtium eorum, qui Stephanum lapidabant poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur. Nam filium Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, vidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantem, qua conſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt. Hunc proinde ſi nos in noſtra cruce imitemur, vere ſentiemus præſens Dei auxilium conſolantis nos ſuo ſancto Spiritu.

Exitus vitæ ipſius lætißimus fuit. Nam in hác precatione: Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum, expirauit & obdormiuit in Domino, atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam coronam, vt ſtrenuus victor cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij videamus, cuius ſumma eſt.

ma est. Christus prædicit pericula ministrorum verbi, & comminatur pœnam persecutoribus. Nos docendi causa quatuor locos tractabimus, qui sunt:

I. Prædictio persecutionis ministrorum verbi.

II. Exaggeratio peccati persecutorum.

III. Comminatio pœnæ.

IIII. Exprobratio ingratitudinis eorum, qui Christum inuitantem se ad pœnitentiam respuunt.

DE PRIMO.

[Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatē.] Hoc loquitur Christus ad Iudæos, qui tum videbantur ipsa Dei Ecclesia esse, & significat quanta rabie persequentur aliquando suos legatos, Prophetas & Apostolos. Mittit quidem Deus suum verbum, vt saluentur recipientes verbum, eiq; fidem adhibentes. Quod autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, sed malitiæ hominum imputandum est, qui Deum trahentem per verbum sequi nolunt. Cur autem persequentur impij Apostolos, explicat Dominus Matth. 10. vbi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Ioh. 16. Sed venit hora, vt quisquis vos interfecerit, arbitretur se cultū præstare Deo, & hæc facient vobis quia non nouerunt

patrem, neq; me. Hic caussam ponit, cur impij ita in pios insaniant, videlicet quod Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, vt ipsi parricidæ putent se sacras victimas offerre Deo, cum fideles occidunt. Atq; adeo ruunt ignorantes Deum in hypocrisin, ex hypocrisi in parricidium, donec compleuerint mensuras scelerum suorum: Quid ergo facit Christus? Venit ad ægrotos: illi autem vt phrenetici, in Christum se conuertunt quem de medio sublatum cupiunt. Monstrat ille per suos morbum: Illi contra, morbum non agnoscunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos persequuntur.

DE SECVNDO.

[Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti etc.] Quam grauiter peccant persecutores Ecclesiæ, ostendit. Dicit enim eos fore reos totius sanguinis sanctorum, qui vnquam effusus est, non secus, atq; ipsi sua manu omnes pios & sanctos, atq; adeo ipsum Christum trucidassent: Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio est, quæ facit pœnas æque graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

[Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.] Hæc tametsi proprie dicuntur de persecutoribus Iudæis: tamen in vniuersum ad omnes Ecclesiæ persecutores pertinent. Iuramentum,

tum, quod interponit Dominus nos docet duo: Primum quod impij vere aliquando rapiantur ad supplicia, vtut diu differri videatur iudicium. Deinde, quod pij, qui persecutionem patiuntur, aliquando gloriose liberentur, traditis suis hostibus perpetuis supplicijs: Unde discant pij non succensere impijs persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, vt Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, vt supra audiuimus.

DE QVARTO.

[Hierusalem Hierusalem qui occidis Prophetas etc.] Hæc verba Christi compellantis Hierusalem primum exprobrationem habent. Deinde affectum Christi erga eos declarant. Tum significant quod sua propria culpa pereant. Postremo pœnam comminantur.

Cum enim dicit: Quoties volui te congregare, exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere voluerint, nec suæ salutis vllam rationem habuerint, tantum abest, vt benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Utinam non magna pars eorum, qui hodie audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sane suis declarant fructibus.

Affectum suum erga ipsos declarat Dominus, dum se gallinæ confert, quæ suos pullos intimè amat

& nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, voluntate aliqua arcana, quàm quod lacrymis, & ore testatus est. Nam horrendum est, cogitare in Christo contradictorias voluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem voluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

TERTIO loco, cum ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè testatur Iudæos sua culpa perijsse, & repugnasse Christo ex propria malitia, qui eis salutem obtulit. Non dicit, Et Deus noluit te recipere in gratiam: sed, TV NOLVISTI: Quare hinc duo discamus: Primum, vt cautiores facti Iudæorum damno, verbo Dei præbeamus aures, & inuitanti nos Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui voluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; verbum audientes, ei non obtemperent, pereant sua culpa: quorum interitus & damnatio non est asscribenda vlli fato, aut voluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non vellet.

QVARTO, cum subiungit: [Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.] Hæc pœnæ comminatio, etsi in specie pertinet ad Iudæos persecutores, quibus vastationem minatur religionis, politiarum & œconomiarum: In genere tamen ad omnes persecutores Euangelij pertinet. Comminatur autem illis,

illis, vt aliqui saltem ex ipsis resipiscant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, scilicet, Nisi egeritis pœnitentiam: sicut in Niniuitis videmus, & Christum audimus contestantem, his verbis: Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis, Lucæ. 13.

Simus ergo admoniti hac comminatione, vt nos, modò velimus effugere iram Dei, seriam agamus pœnitentiam, & Christum saluatorem nostrum veris gemitibus imploremus, vt nos in vera fide & inuocatione conseruet, Cui cum Deo Patre & Spiritu sancto sit laus, honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI, IOHAN. 21.

DIcit Iesus Petro: Sequere me. Conuersus Petrus, vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine: quis est ille qui te tradit? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus: si velim eum manere doneç veniam, quid ad te? tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Iesus: non moritur:

Sed, si eum velim manere, donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quod verum est testimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est: Postquam Christus ter interrogasset Petrum an se amaret, mandat illi vt se sequatur: significans, quod se sua morte esset glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangelista aliorum discipulorum sensum corrigit, qui malè intelligentes verba Domini, putarunt falsò Iohannem non moriturum. Postremò asserit, Euangelium à Iohanne scriptum de Christo verum esse. Porro huius Euangelij quatuor constituantur loci: qui sunt.

I. Colloquium Christi & Petri, et mandatum Christi, vt Petrus se sequatur.

II. Vt vocatio cuiq; sua commendatur: Ita damnatur curiositas.

III. Correctio erroris discipulorum orti ex malè intellectis verbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne scripti.

DE PRIMO.

Et cum hoc dixisset, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Christum, voluit Dominus terna confeßione eum in suum statum & Apostolatum

ſtolatum reſtituere. Nam par erat, vt qui toties negaſſet ſuum Dominum, hac ratione & veluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & vt nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hic cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat an ſe amet: cui Petrus ter quoq; reſpondet, vt hac terna confeßione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deinde ter commendat illi Apoſtolatus officium, dicens: Paſce oues meas, hoc eſt, eſto Apoſtolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis & ſancta vita mihi congreges oues. Habemus hîc, munus Apoſtolatus, adeoq; omnium miniſtrorum verbi, eſſe paſcere oues Chriſti. Adhæc Metaphora ouium ſignificatur, qualiſnam ſit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione ſignatur. Primum ergo quædam de paſcendi ratione, Deinde de ouibus quædam hic dicenda ſunt.

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli alijq; miniſtri verbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim vt Dominus, ouium Paſtor Apoſtoli vt ſerui. Chriſtus intus ſuo ſpiritu: Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos, qui feritate morum vrſi aut leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt, in regnum Chriſti introducunt: idq; adhibitis clauibus Eccleſiæ Chriſti, à Chriſto, vero paſtore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm verbum & fides: verbum adhibet miniſter, fidem ad prædicationem

verbi intus adhibet Spiritus Christi. Nam prædicatio verbi Dei, de peccatorum remißione impetranda per Christum, vnica clauis est ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd si is, qui audit, adiungat etiam veram fidem, & Euangelio verè assentiatur, accedit etiam clauis altera. His duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita esse ostendit legatio Christi, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & significantibus verbis exprimitur, cum ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorem clauem. Verùm cum addit: Qui crediderit saluus erit, alteram ostendit clauem: Sunt ergo hæ duæ claues verbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbum applicatur foris per ministrum: sed virtute Spiritus receptum gignit fidem, qua intratur in ouile Christi.

Deinde, cum pastores intromiserint oues in ouile Christi, debent eas pascere verbo & Sacramentis: aberrantes ab ouile, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas consolationibus refocillabunt, & semper excubias agent circa gregem suum, ne lupi veniant & disrumpant ouile, & dispergant oues. Hæc omnia commisit Dominus Petro atq; alijs Apostolis imo omnibus ministris Euangelij, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Christo adducunt Apostoli? Tres caussas potissimum inuenio, quarum prima est, quòd mansuetos esse oporteat, qui Christo

dant nomina. Non enim decet eos, qui in Christi familia censeri volunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, astutias vulpium, libidinem hircorum, sordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda caussa est, quod quemadmodum oues sui pastoris vocem norunt, & alienam refugiunt: Ita pij solum Christum doctorem agnoscent, & eos, qui eius vocē sonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imò etiamsi fuerint angeli de cœlo.

Tertia causa est, quòd quemadmodum oues suum pastorem, quocunq; iuerit, sequuntur: Ita pij Christum in vita, in cruce, in gloria, sequi debebunt, ipsius vitam vitæ regulam intuebuntur, ipsius crucem per patientiam, quoties opus est, sustinebunt, ac postea cuius in cruce socij erant, gloriæ quoq; erunt participes: quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, vnà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergo pij verbi ministri discant rectè pascere gregem Christi. Et oues sint mansuetæ: audiant sui pastoris vnicam vocem: eumq; sequantur in vita, cruce & gloria.

Tertium quod agit hìc Christus, est quòd Petro significet quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cum ait: [Cum esses iunior cingebas te, et ibas, quo volebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles.] Significatur his verbis, quòd Petrus ob Christi confessionem debeat aliquando crucis supplicium

subire:

ſubire: quod Irenæus & pleriq; veterum teſtantur, Romæ factum eſſe regnante Nerone.

His ſubiungit Chriſtus mandatum ſuum ad Petrum, & iubet vt ſe ſequatur, non amplius abijciat confeßionem, ſicut antea: ſed ſtrenuè vſq; ad mortem ſe inuictum militem Chriſti præſtet: hoc vnuſquiſq; noſtrum ſibi dictum putet.

DE SECVNDO.

[Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius: hunc ergo cum vidiſſet, dicit Petrus Ieſu: Domine hic autem quid? Cui Ieſus: Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.] Petrus audiens à Domino quod eſſet aliquando ſubiturus Chriſti nomine durum ſupplicium, non tam quid ſibi faciundum præſcribitur ſpectat, quàm eſt ſolicitus de alijs: eſt quidem paratus ad ferendam crucem Chriſti nomine: ſed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curioſitas, qua ea inueſtigat, quæ ad ſe non ſpectant. Tanta enim hominum imbecillitas eſt, vt ſemper in noſtris aduerſis reſpiciamus ad aliorum fœlicitatem: qua re facimus ipſi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter vellemus, ne alij nobis eſſent fœliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm, cum Dominus hanc curioſitatem taxat in Petro, ſciamus hanc reprehenſionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem iſtud vitium

in Apo-

in Apostolo corrigat, ait: quid ad te? me sequere, quasi dicat: Noli respicere ad aliorum fœlicitatem, sed potius hoc specta, vt tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum imposuerit. Ita vult Dominus, vt nostram curemus vocationem in timore Domini: non vult, vt putemus nos infœliciores esse, si alij nobis videntur fœliciores. Nam quælibet vocatio suam habet adiunctam crucem, quæ ferenda est æquo animo. Omnes, inquit Paulus qui volunt pie viuere in Christo persecutionem patientur. Nemo ergo, modo pius fuerit, expers crucis erit. Quare curiositate prophana abiecta, vnusquisq; maneat in vocatione, qua vocatus est. Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli consilium. Quietos vult nos esse, ne instar hominum prophanorum in alienis negotijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciunt. Vult nos propria agere, hoc est, vult vnumquemq;, quæ suæ vocationis sunt, curare. Vt autem id fieri possit, quinq; sunt in quaque vocatione spectanda. Primum, vocatio debet esse legitima. Deinde fides & charitas debent esse actionum regulæ in vocatione. Tertio, si quid aduersi in vocatione contigerit, consolationem petas à conscientia legitimæ vocationis. Quartò, vocationem ad gloriam Dei & Ecclesiæ Christi commodum referes. Postremò, quia nihil fœliciter in vocatione absq; benedictione diuina succedit, Deus rogandus est, vt manus auxiliatrices adhibeat. Hoc si feceris in vero timore Dei, senties

ſanè tuam vocationem non inutilem Eccleſiæ Dei fore.

DE TERTIO.

[Exijt inter fratres ſermo, quod diſcipulus ille non moreretur.] Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: ſi eum volo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec veniam. Hic ergo admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur, illinc extruamus. Amplectamur itaq; quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum conditione, aut obſcurè dicuntur, conferamus cum clarioribus locis: & imploremus Deum, vt nobis det clauem veræ ſcientiæ, quò intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt. à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: Altiora te ne quæſieris.

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangelium dicens: [Hic eſt diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus, quod verum eſt teſtimonium eius. Hæc eſt veluti quædam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti. Cum dicit, SCIMVS, *ſignificat Euangelium eſſe certum, verum et infallibile. Hoc Euangelium vocat teſtimonium,*

quia de

quia de Christo & eius beneficijs testatur. In quem autem finem suum Euangelium scripserit Iohannes, exponit ipse in fine cap. 20. cum ait: [Hæc autem scripta sunt, vt credatis quòd Iesus est Christus ille filius Dei, & vt credentes vitam habeatis per nomen eius.] Est ergò duplex finis Euangelij: nempe noticia Iesu Christi, & salus per fiduciam in ipsum, Cui gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS CHRISTI, Lucæ 2.

ET erant Pater & Mater eius mirantes super his, quę dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic ad ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, vt retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: Hæc processerat in multam ætatem, & vixerat cum viro annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de Templo, ieiunijs ac deprecationibus seruiens die ac nocte: & hæc eadem hora superueniens, vicissim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierosolymis.

Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam, in ciuitatem ſuam Nazareth: Puer autem ſuccreſcebat, corroborabaturq; Spiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars rerum geſtarum die purificationis beatæ virginis in Templo, poſtquam parentes Ieſu ſecundum legem Moſi obtuliſſent & conſtituiſſent puerum coram Domino. Eſt autem ſumma huius partis, quòd Simeon & Anna teſtimonium dent Chriſto, & agnoſcant illum regem & Meſſiam promiſſum: cui impius quidem mundus ſeſe oppoſiturus eſt in proprium malum: pij vero amplectentur ipſum ſibi in reſurrectionem & ſalutem. Conſtituamus autē tres locos, qui ſunt.

I. *Admiratio parentum Ieſu.*

II. *Teſtimonium Simeonis & Annæ de Chriſto.*

III. *Argumentum humanitatis Chriſti.*

DE PRIMO.

Parentum Chriſti admiratio oſtendit, quòd ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo voci Dei credere, eamq; admirari, potius quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc ſecundum ſuum æternum ac arcanum conſilium miſerit Meſſiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, &

Reges

Reges expectauerant: Admirantur testimonium angelicum: Admirantur senis Simeonis vocem, qua etiam in fide confirmantur solidius.

Hæc admiratio sancta quædam est cogitatio, qua reuerenter considerant & amplectuntur Spiritus sancti vaticinium: vnde magis magisq; in Christi cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendum est. Non mox repudiabimus quæ ratio non capit: sed sancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula, & vt fides nostra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demum in schola Christi bene profecit, qui quotidie cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porro Ioseph hic dicitur pater Christi, eo quod Maria fuerit ei desponsata, & quod Ioseph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus est vulgo esse pater Christi. Paulus dicit ad Hebræ. quod Christus est ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id est, sine patre & sine matre: Sine patre quidem secundum natiuitatem carnalem: sine matre vero secundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus sit à patre sine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij Iohannis concionatur, sicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In testimonio Simeonis, quatuor consideranda sunt. Primum, benedicit eis: qua re Simeon declarat suum affectum erga Christum & eius regnum, nimirum, quòd cupiat benè huius noui regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon consuetudine sanctorū Patriarcharum, qui solebant senes, bene precari iunioribus. Est enim benedicere Hebraica phrasi nihil aliud, quàm fœlicem successum optare ac bona precari. Hinc singuli discamus, primùm Christum confiteri. Deinde eius regno bene precari, quod pertinet ad secundum præceptum, & ad secundam petitionem.

Alterum, quod considerandum est in testimonio Simeonis, est vaticinium, quod duo complectitur: Primum, quòd Christus sit futurus multis in ruinam, vt in ipsum impingentes cadant multi & pereant, non ipsius culpa, sed ipsorum, qui hunc Christum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis: Quomodo Christus positus sit in ruinam incredulis, qui iam sunt perditi. Bis pereunt impij, primum propria infidelitate sunt perditi. Deinde, quia oblata salute se vltro priuant. Perinde enim faciunt, ac si quis ob furtum esset adiudicatus morti semel, & deinde Regis filium pro se intercedentem conspueret, spreta per illum oblata liberatione: Hic merito bis perditus dici posset, cum ob proprium furtum, tùm quia liberatorem suum aspernaretur in maius supplicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Christi nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis

suæ in-

suæ interitus: Tamen illi qui ſcientes & volentes Chriſtum reſpuunt ſecundam ruinam ſentient, & grauius punientur. Seruus enim ſciens voluntatem Domini, & non faciens, vapulabit plagis pluribus: Mitius ergo erit Turcis & Ethnicis in extremo die, quam illis, niſi egerint pœnitentiam. Alterum, quòd idem Chriſtus ſit futurus reſurrectio multorum in Iſrael, id eſt, liberatio à peccato, donatio iuſticiæ, reſurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod conſiderandum eſt in Simeonis teſtimonio, eſt apoſtrophe ad virginem matrem Chriſti cui prædicit crucem & perſecutionem, dicens: [Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.] Hæc verba etiamſi propriè ad Mariam pertineant, tamen ad totam Eccleſiam, cuius typum geßit Maria, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primum, vt hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſe ad ſuſtinendos triſtes euentus, cum videret filium ſuum, malè excipi à ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, vt ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quod tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hoſtium victor. Hac itaque freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. Deinde hæc verba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim vaticinio indicatur, quod ipſa ECCLESIA ſit in hoc mundo futura ſub cruce, quæ ſe

exemplo virginis futuræ gloriæ spe erigere debet.

QVARTVM, quod est in hoc Simeonis testimonio considerandum, est quod Simeon dicit disceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua voce significat multos fore, qui apertè se declarabunt esse hostes Christi, & rursus multos qui Christum confitebuntur, idq; vsq; ad extrema pericula & sanguinis effusionem. PRIMVM nos consoletur aduersus scandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In testimonio Annæ duo consideranda sunt: Primum Prosopographia personæ Annæ, quam commendat à prophetico spiritu, id est cognitione rerum spiritualium seu regni Christi, à parentibus, ab ætate, à castitate, à sedulitate precandi.

Hæc eò pertinent, vt sanctissimæ matronæ maiorem authoritatem concilient, vt plus vni sanctæ matronæ credamus, quam maximæ pharisæorum & sacerdotum turbæ, qui hunc Christum non agnoscunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quam innumeram Impiorum turbam, quæ Euangelium persequitur. Obseruemus quoq; hic imaginem Ecclesiæ Christi, quæ est grex pusillus, non præferens splendorem mundi: sed facem verbi cœlestis.

Alterum est confessio Annæ, quæ tria continet. 1. Quod cum Simeone confitebatur Christum, & simul melodia aliqua Christum prædicabat: vnde pij discant, vt se mutuo hortentur ad de prædicandas laudes Dei.

2. Do-

2. Docet populum. Cessantibus enim scribis & pharisæis mulier sancta prodit & loquitur de illo omnibus qui expectabant redemtionem in Hierusalem.

3. Apertè Christum λυτρωτὴν & redemtorem agnoscit. Intellexit enim istum infantem fuisse semen illud promissum, quod contriturum esset caput serpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem crescebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; sapientia & gratia Dei erat super illum. Hoc est, Quemadmodum puer Iesus ætate progressus est: Ita diuina natura in ipso se exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat sapientia, & vna cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verum quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est hæc ad humanam pertinere naturam. Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita secundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est qui nostri causa formam serui assumsit, in qua & exinanitus fuit: Nam vt propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuisse, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Ad-

monemur & nos exemplo filij Dei, vt perpetuis incrementis studeamus, vt indies magis magisque abundemus in vera Dei cognitione et omni sensu: vt & vero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & veros fidei fructus quotidiè edamus: idq; ita vt dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur. Nam in eo paulatim extinguitur fides, & rursus in corde ipsius sepelitur Christus, vnde fit vt iterum in peccata contra conscientiam ruat. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum est? factus est sedens in suo regali solio paulo languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit, & eum vicit: & cum in periculis versabatur quotidie persequente ipsum Saule. Quid inde factum est? Conspicitur mulier decora & pulchra: affectus excitantur sine vllo impedimento. Ardor enim spiritus iam prorsus friguit: voluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conscientiam commisso adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ scelera, postea per integrum annum hypocrisi texit, etsi simulauit pietatem, quæ tamen Spiritu Dei absente exulabat.

Huiusmodi sunt multa alia exempla, quæ monent nos, vt Iesum puerum hîc imitemur, ne excidamus

damus gratia. Vt ergo is creuit ſapientia, et gratia Dei erat ſuper illum: ita nos quoq; creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, vt de ſua plenitudine, nobis largiatur: Quod ſi fecerimus, futurum eſt vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia Dei ſola facit, vt in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipſi non torpemus, ſed ſtrenuè laboramus, vt gratiam accepiſſe fruſtra non videamur. Huc illud Apoſtoli: Participes facti eſtis Chriſti, ſi modo incoatam fiduciam vſq; ad finem firmam tenuerimus.

Huc pertinet & illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exercitijs, vt indies magis proficiamus in gloriam Dei, Patris, Filij & Spiritus ſancti. Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANGELIVM LVCÆ 2.

ET poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum erat ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum de Circumcisione Domini, tres ob causas in Ecclesia institutum est. Quarum prima est, vt sciatur Historia. Secunda, vt beneficium Dei erga genus humanum, quod historia commendat, intelligatur. Tertia, vt beneficio diuino rectè vtamur, cum in Dei gloriam, tùm in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quod Christus Dominus die octauo à sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, vocatusq; sit Iesus.

Beneficium, quod historia commendat, est quòd pro nobis id factum sit, quemadmodum Paulus docet : Factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Gal: 4.

Vsus deniq; in his consistit, vt cognito beneficio, Deo grati simus, nostram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & filij ipsius Iesu Christi studeamus de omnibus bene mereri. Porro, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficatius seruiant, duos locos tractabo, Qui sunt:

I. De Circumcisione.

II. De suauissimo nomine Iesu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumcisione distinctius intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda videntur : quomodo Deus soleat hominem de sua instituere voluntate : Qualis res fuerit Circumcisio illa

illa carnalis, quæq; in illa ſint ſpectanda, vnde conſtabit Sacramentorum cum veteris, tum noui Teſtamenti ratio: Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini vnquam contingit.

Deus ante lapſum & poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtum exhibitum, ſemper ſolitus eſt hominem de ſua voluntate duabus inſtituere rebus: vna perceptibili mente, altera, perceptibili ſenſu: vt id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur. Ita voluit Deus clementiſsimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod ſuam voluntatem homini patefacit: ſenſibus ſigna aſpectabilia, quæ idem docent viſibiliter, quod verba ſonant & menti offerunt. Hominem formatum Deus in paradiſo poſuit, ei verbum ſuæ voluntatis teſtimonium dedit: verbo adiecit duplex ſignum externum, nempe arborem vitæ, & arborem ſcientiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſſionem ſeminis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promiſſionem voce propoſuit ac eius ſignum arcum cœleſtem fecit. Abrahamo fit promiſſio ſeminis, cui promiſsioni ſignum circumciſionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promiſit liberationem de ſeruitute Aegyptiaca, quam & præſtitit: ſed hanc promiſſionem agno phaſe obſignauit. Moſi promiſſionem commendauit, ſed addito velu-

to veluti ſigillo Teſtamento ſanguinis vaccæ rufæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promiſsionem, duobus auguſtiſſimis Sacramentis, Baptiſmo & cœna Domini, confirmauit. Breuiter : ſemper ſuo verbo Dominus aliquod externum adijcere teſtimonium ſolet, vt et mente et ſenſu, quaſi palpemus quæ ſit eius erga nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut ſenſu, aut vtroq; ſimul : Verum Deus, vt certiores ſimus de noſtra ſalute, verbum menti, ſignum externum ſenſibus proponit, & nihil non facit, quod in noſtram ſalutem cedere iudicat. Atq; ita Deus hominem de ſua voluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, quale nam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facilè intelligitur, modò verbum, cui hoc ſignum additum eſt, in medium producamus. Nam ſignum nihil aliud eſt, quàm promiſſionis, quæ verbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obſignatio.

Quodnam eſt igitur verbum, cui circumciſio additur? Dominus Gene. 17. promittit ſe fore Deum Abrahami & ſeminis eius: requirit ab Abrahamo fidem huius promiſſionis : iubet vt ambulet coram ſe & ſit perfectus, hoc eſt, vt omnia poſtponat obedientiæ erga ſe, retinens fidem & bonam conſcientiam. Huic promiſſioni & mutuo pacto ipſe Deus externam circumciſionem adiecit, vt in carne

Abrahæ teſtimonium eſſet mutui intra Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc eſt pactũ, quod obſeruabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur inter vos omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis, inter me & vos, &c.

Videmus ergo hîc promiſſionem præcedere, mandatum ſigni ſequi, Signum præſcribi, & fidem promiſſionis, iuxta pacti rationem, exigi. Unde colligitur in Circumciſione eſſe quatuor, videlicet, promiſſionem, mandatum Dei, ſignum aſpectabile, & fidem promiſſionis, quam neceſſario requirit promiſſio. Atq; hæc quatuor in Circumciſione ſunt ſpectanda, quæ in eiuſdem definitione includi debent hoc modo.

Circumciſio carnalis mandata à Deo, eſt reſectio præputij virilis membri, quo Deus ſuum pactum cum homine initum confirmat, & viciſſim homo hoc diuini fauoris teſtimonio confirmatus, ſe viua fiducia erigit. Quare Paulus Circumciſionem σφραγῖδα, id eſt, ſignaculum iuſticiæ fidei appellat Roman. 4. Eſt enim veluti externa promiſſionis de gratuito fauore Dei obſignatio: Eadem de cauſa Stephanus in Actis Circumciſionem, teſtamentum appellat. Quia ergo promiſſio neceſſariò præcedit & fides ſequitur, quæ in promiſſionem reſpicit, mutuũ erit fœdus. Circumciſio: Dei quidem promittentis, hominis vero fide promiſſam gratiã recipientis: quæ promiſ-

promissionis fides signo externo confirmatur: Atque hæc est Circumcisionis vera ratio. Iam duo necessario adijcienda sunt: vnum, cur in seminali membro illud signum esse voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cum promissio sit æterna.

Præcisio eius membri, quod est genituræ instrumentum, significat primum totam naturam nostram, vt est propagata ab Adam, corruptam esse. Deinde significat eandem amputandam & resecandam. Caro enim & sanguis non possunt intrare in regnum cœlorum. Tertiò, significabat venturum esse semen promissum, quod adferret nouam natiuitatem, qua homines nascerentur filij Dei. Atq; ita si generalem rationem Circumcisionis spectes, est testimonium & obsignatio gratiæ: si Symbolum, est naturæ deprauatæ et mundandæ nota: si externam hominum societatem, est signum seu tessera, quo Ecclesia à prophanis cœtibus discernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumcisio, cum promissio nondum cessauit? quia vnum signabatur per circumcisionem exhibendum, quod iam exhibitum est: nempe semen mulieris, quod est Christus Dominus de purissimo virginis sanguine natus. Quare etsi res promissa manet: signum tamen circumcisionis mutatum est in Baptismum: vt sicuti circumcisio figurabat venturum: ita Baptismus testetur exhibitum Christum. Qui ergo adhuc circumcidi

cumcidi vult, Christum venturum expectat & non credit exhibitum.

Ex his quæ iam de Circumcisione dixi, facilè est iudicare, quæ sit sacramentorum, cum noui, tum veteris testamenti ratio, Vt enim in circumcisione quatuor concurrunt: promissio, mandatum de signo, signi vsus, & fides promissionis: ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere necesse est: vt Sacramentum diuinum, sit signum visibile, mandatum & institutum à Deo, quo vt Deus erga hominem suam testatur promissionem: ita homo accipiens signum, vicissim suam erga Deum fidem profitetur, eamq; vsu signi & cogitatione confirmat: verum in signis singulis, spectanda est singularis analogia signorum ad res signatas: vt aquæ in Baptismo analogia ad rem signatam, hæc est: quemadmodum aqua foris hominem abluit ab externis sordibus: Ita Christi sanguis intus abluit conscientias nostras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Christus Circumcisus est cum sit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galat. scribens exponit cum ait: Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret: Quare vt natus est propter nos: ita & circumcisus: neq; voluit Circumcisionem abolere ante suam in ara crucis peractam victimam: qua re testatus est, Circumcisionem, Sacramentum fuisse diuinitus institutum. Gal. 4.

Iam

Iam pauca adijcienda sunt de spirituali Circumcisione, quæ vocatur in scriptura Circumcisio cordis in spiritu, non manu facta, quæ significatur per illam externam, vt res inuisibilis per rem aspectabilem. De hac præcepit Dominus, Deu. 10. Circumcidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentissimè hanc spiritualem definit Circumcisionem, cum ait: Nos Circumcisio sumus, qui Spiritu Deum colimus & gloriamur in Christo, & non in carne confidimus. In his Pauli verbis, sunt duo spectanda: causa & effectus, seu actiua Circumcisio & passiua. Causa est ipse Christus, atque adeo actiua Circumcisio est, qua filius amputat quicquid est peccati & maledictionis in nobis, quæ Circumcisio sentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus seu passiua Circumcisio, est, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & student nouæ vitæ, omnibus vitijs, quantum fieri potest, amputatis. Verum Paulus optimo ordine distribuit effectus, & tres statuit. 1. Ut colamus Deum spiritu. 2. Ut gloriemur in Christo. 3. Ut abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipsos. Ultimo loco positus, primus est ordine consequentiæ: quem secundus sequitur, & hunc qui primo loco ponitur.

Proinde circumcidere nos oportet omnia membra cum interiora, tum exteriora. Interiora: vt sunt mens, cor, voluntas. Mens circumcidenda est, abie-

ctione

ctione erroris, & vera Dei noticia: à corde vitiosi affectus amputari debent: voluntas, conuersione ad Deum. Exteriora: vt sunt aures, oculi, labia, mores, &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obsequium præstent: sed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina solebant imponi pueris in circumcisione, sicuti nunc Baptizatis imponuntur. Tunc quidem vt essent circumcisionis testimonia: nunc vero vt sint Baptismi collati signa. Quare quoties nostra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptismo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Christo impositũ est nomen in Circumcisione, & vocatus est Iesus.

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex casu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq; non sine aliqua significatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam Deus qui falli nequit, non frustra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius virginis IESVS est nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iussu Dei angelus ait Matt. 1. Vocabis nomen eius IESVM, quia populum suum liberabit à peccatis eorum. Iesus enim saluator est. Angelus adiecit saluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat

patrem,

patrem, restituit imaginem Dei & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta sunt cum peccati condonatione. Verum vt vsum huius nominis IESV *certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.*

PRIMA *est, quod admoneat nos perditos esse sine hoc* IESV, *id est saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.*

SECVNDA, *quòd monstret nobis salutis fontem: nam qui saluari vult hinc hauriat necesse est. Quare nos fidei in hunc saluatorem admonemur.*

TERTIA, *quòd sit nostra consolatio, contra desperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypostasis fidei nascitur.*

QVARTA *admonet nos obedientiæ & gratitudinis, ne nostra culpa, salute per ipsum parta excidamus, Cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.*

DIE EPIPHANIÆ
DOMINI, EVANGELIVM
MATTH. 2.

CVM autem natus esset IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce magi ab Oriente accesserunt Hierosolimam, dicentes: Vbi est ille, qui natus est rex Iudæorum? vidimus enim illius stellam in Oriente, & accesimus vt adoremus eum. Auditis enim his Herodes Rex

Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus & ſcribis populi, percontatus eſt eos, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meum Iſrael. Tum Herodes clam accerſitis Magis, accurate perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſsis ire in Bethlehem, dixit: Profecti illuc, accurate inquirite de puero. Vbi vero inueneritis, renunciate mihi, vt et ego ueniã, & adorem illum. At illi audito rege, profecti ſunt. Et ecce ſtella, quam viderant in oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cum autem vidiſſent ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et ingreſsi domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Mirrham, & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum vocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitionis Domini. Poſtquam enim de Aduentu & natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, viſum fuit ſanctis patribus

hoc etiam festum addere, vt docerent Ecclesiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autem rationem assignant, cur hoc festum Epiphania vocant: quarum prima est, quod hoc die apparuerit Magis, quærentibus Christum ductu stellæ. Secunda, quod hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptismo per testimonium Patris de cœlo sonantis: Hic est filius meus dilectus, & per visibilem Spiritus sancti super eum apparitionem. Tertia, quod eodem die, elapso à Baptismo anno, apparuerit ipsius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quod 31. ætatis suæ anno rursus apparuerit gloria ipsius, dum quinq; millia hominum saturauit panibus septem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, vt & Christum probent verum Messiam & saluatorem in se credentium esse, & in nobis confirment fiduciam, vt certo statuamus nos salutem per ipsum consecuturos. Atq; hæc de ratione festi: nunc ad ipsum Euangelium accedamus, quod continet historiam primi generis apparitionum Christi, nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc est, Ethnicis, vt sciamus Christum cum suis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Est autem summa huius narrationis Euangelicæ, quod Magi venerint Hierosolymam quæsitum recens natum regem: sed cum eum non illic inuenissent, profecti sint, secuti ductum stellæ, quæ eos præcedebat donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant & offerebant

bant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui sunt:

I. Historia cum suis circumstantijs & doctrinis, quæ sunt plurimæ.

II. Usus historiæ & spiritualis significatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præsentis historiæ circumstantiæ sunt multæ, quarum singulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Christo in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt Magi ab Oriente, vt adorent recens natum Regem.

Hîc tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus significatur, cum dicitur TEMPORIBUS HERODIS: cessauerat enim sceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Christus nasci debuit. Hæc collatio vaticiniorum de natiuitate Christi & tempore, quo natus est, vt confutat Iudæos, qui ipsum adhuc expectant: ita piorum fidem confirmat, vt certò sibi persuadeant hunc ipsum esse verum Messiam, quem Magi quærunt. Magorum conditio, quod fuerint non ex Iudæis: sed ex gentibus: vnde discimus, quod hic nouus REX natus in Bethlehem etiam ad gentes pertineat:

quæ Magorum exemplo monentur, vt Christum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia significatur. Est enim Magus Hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad reges & sacerdotes potissimum spectarunt: Unde Persæ suos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Christus in præsepi reclinatus iacet contemptus à suo populo: Magi vero ab Ethnicis oriundi veniunt vt adorent: qua re significatur regnum Christi etsi non sit de hoc mundo, esse tamen regnum magnificum & gloriosum, imo cœleste, quod multi agnoscent, non offensi eius externa & humili coram mundo specie.

SECVNDA circumstantia est, quòd Magi veniant Hierosolymam, & illic quærant recens natum Christum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commissa erant oracula Dei, stertunt securi, Christum non quærunt: interea illi, qui eorum iudicio ad Ecclesiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed vbi? In Regia ciuitate Hierusalem, quo cum venissent & nihil de hoc rege audirent, non parum quassata est illorum fides: nihilominus tamen, se signo erigunt. Dicunt enim: vidimus eius stellam. Didicerant haud dubiè ex reliquijs scholæ Danielis, quòd quando Christus esset nasciturus, talis stella tempus nascentis significaret.

TER-

TERTIA circumſtantia eſt diligenter conſideranda: nam monſtrat qualis rex ſit Chriſtus. Vt enim præſepe, in quo iacuit, arguit regnum ipſius non eſſe de hoc mundo: Ita ſtella de cœlo apparens cœleſtem illum eſſe regem docet. Et quemadmodum præſepe docet ipſum humilem eſſe in mundi conſpectu: Ita ſtella, eius regni Maieſtatem aſpiciendam proponit, in fidei noſtræ profectum, ne eum nobis contemptibilem prauus & malignus gentis ſuæ deſpectus reddat: quæ gens adhuc in ſua ignorantia perſeuerans Chriſtum perſequitur.

Quidam hic quærunt, qualisnam fuerit ſtella: et alij aliud ſentiunt, ſed hoc manifeſtum eſt, quod tribus proprietatibus ab alijs perpetuis ſtellis differat, nempe ſitu, motu & ſplendore. Situs, quòd fuerit in intima aëris regione, alioqui certum iter proficiſcentibus monſtrare non potuiſſet. Motus, quòd non circulariter mouebatur: ſed rectà progreſſa eſt vt dux viæ, non ſecus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Aegypto, præceſſit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ ſtellæ, noctu tantum micant, hæc etiam interdiu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua ſtella, quales ſunt quæ in firmamento ſunt. Quid ergo, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuiſſe: ſed Angelum Dei fuiſſe non dubium eſt, quemadmodum Epiphanius teſtatur. Hic enim apparuit in forma ſtellæ, vt & Chriſti regnum oſtenderet cœleſte, & ipſum Chriſtum veram ſtellam ac facem prædi-

caret, qui hominem ſolus à tenebrarum regno in ſuum glorioſum regnum introducit, prætenſa ſui verbi face, & illuſtrante ipſius Spiritu corda hominum: vnde Zacharias Chriſtum appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui ſedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumſtantia eſt de Herode, & tota ciuitate Hieruſalem. Herodes turbatur & tota Hieroſolyma cum eo. Herodes metuit regnum à ſe translatum iri in recens natum Regem. Non enim intellexit Chriſti regnum fore cœleſte, & non de hoc mundo: vnde Eccleſia canit: Hoſtis Herodes quid times? non adimit terreſtria, qui regna dat cœleſtia. Hieroſolymitanorum ingratitudo & oſcitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam ſpem redemtionis & ſalutis promiſſæ. Potius voluerunt cum impio Herode ſub ſeruitute viuere quàm nouum regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea eſt hominum deprauata natura, quòd ſatius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Chriſtum ſalutis authorem recipere.

QVINTA, concilium Herodis & ſacerdotum continet, cum prophetia Michεæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor iam turbatus, vbi Chriſtus naſceretur quærit. Nam audita interrogatione magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meſſiam eſſe, olim di-

uinitus promissum. Sed quid Sacerdotes? Etsi sincerè ex scriptura respondent, producto in medium Micheæ testimonio, tamen postea se furiose toti scripturæ opposuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec suis affectibus aduersari non videtur: sed quando peccatum accusat, quando cristas deprimit, quando mortem, & damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iam blasphemus appellatur. Papistæ nostri hodie fatentur nobiscum Christum vnigenitum filium Dei esse, assumpsisse naturam humanam, vnam esse personam subsistentem in duabus naturis: verum vbi ventum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc est, solum Saluatorem, solum pontificem & intercessorem, & neminem saluari posse, nisi qui sola in illum fide iustificatus fuerit: Hîc fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideo partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos, qui Christum docent sincere & purè, gladio & igne persequuntur, quemadmodum scribæ & sacerdotes, qui hîc primum cum Simeone & Anna sincerè responderunt, postea tanquam phrenetici, fidem CHRISTI abiecerunt, & eum cum suis ministris persecuti sunt. Atq; ita non satis est si PAPISTÆ cum sinceris

Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum: Non ergò scrutemur scripturam in nostri perditionem, sicuti Herodes fecit: non negligenter, vt scribæ & Pharisæi, qui monstrant quidem viam: sed quam ipsi non ambulant, qui similes fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cum ædificassent, ipsi perierunt: Noha autem cum suis est saluatus, sicuti hic Magi saluati sunt, perditis scribis & sacerdotibus: Sed scrutemur scripturam cum Simeone, Anna, Maria, & alijs qui inde salutem adepti sunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ videamus: Ita enim ait:[Et tu Bethlehem terræ Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit dux, qui pascet populum meum Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.] Hoc Micheæ testimonium multa de Christo docet: Primum locum natiuitatis eius monstrat. 2. Eius officium docet, quod est Dominatorem agere in Israel ad pascendum populum suum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo sit natus, ostendit: Nam cum dicit AB INITIO, *indicat incarnationem Christi, qui iam ab initio mundi promissus fuit, vt suo tempore secundum carnem nasceretur. 4. Cum ait, à diebus æternitatis, significat eius diuinam naturam, qua ante conditum mundum fuit. 5. Quod vna persona sit in duabus naturis subsistens. Cum enim ait egressus seu egressiones eius, nomen plurale ad*

naturam

naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare: EIVS personæ vnitatem subindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui cum prudenter se egisse putat maxime desipit: non est enim prudentia, nō est astutia, non est consilium aduersus Dominum. Clam vocat Magos, tanquam vna cum illis natum regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Messia fieri vellet: iubet vt cum inuenerint puerum, sibi renuncient: ac si vna cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic sudat vulpes Herodes, sed consilium quod erat in hac re præcipuum, nec ipse nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot viros deduxisset Magos, facilima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum consilia infatuauit. Hodie, imò multis annis quæsiuerunt Papistæ perdere religionem: sed ita Dominus infatuauit illorum consilia, quod ne vnum quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc discamus quod Deus sit custos suæ Ecclesiæ & consilia impiorum perdat iuxta Psalmum primum.

SEPTIMA circumstantia est de oblatione Magorum, qui Christo inuento, regi Iudæorum obtulerunt munera, Aurum, Thus, & Mirrham: munera sanè, quorum illa terra fertilis erat. Hic duo discamus, Primum, quod nos qui Christo homagium

ſtamus, debeamus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere voluit tanquam viatico, ad exilium proſpicere puero recens nato, et parentibus eius vnde diſcamus, quod Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quod magi in ſomnis admoniti, per aliam viam reuerſi ſint in regionem ſuam: qua re & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quod ſuorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti vidimus: nunc autem quantum ad vſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductum ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum verbum Dei proponimus, & eum in verbo ſuo quærimus: inuento Chriſto munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus, & Mirrham, quando aurum, hoc eſt, puram fidem & caſtam vitam: Thus, id eſt, confeſſionem, inuocationem, gratiarum actionem: Mirrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti & miniſterio verbi, & Ioſeph, id eſt, ijs qui præſunt Eccleſiæ, munera: hoc eſt, promouebi-

mouebimus ministerium totis viribus & facultatibus, vt quàm optimè habeat Ecclesia in hoc mundo, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM,

EVANGELIVM LVCÆ 2.

ET cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam, secundum consuetudinem diei festi, consummatisq; diebus cum redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterum rati eum esse in comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et cum non inuenissent eum, reuersi sunt Hierosolymam, quærentes eum. Et accidit post triduum, inuenerunt illum sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eũ audiebant, super intelligentia & responsis eius: & viso eo admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum. Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & ait ad illos: Quid est quod quærebatis me? An nesciebatis, quod in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et illi non intellexerunt sermonem quem locutus est ipsis, & descẽdit cum eis, venitq; Nazareth,

eratq;

eratq; ſubditus illis. Mater autem eius conſeruabat verba omnia hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus pars eſt hiſtoriæ de geſtis Chriſti, & continet quid egerit 12. *ſuæ ætatis anno, videlicet, quod ſpecimen quoddam ſuæ vocationis exhibuerit, diſputãdo et diſſerendo, cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore quo oblatus ſit in templo, vſq; ad* 12. *annum, & quid deinde à* 12. *ad* 30. *ferè, ſacra hiſtoria non meminit: quare id ſcire noſtra non intereſt, ſufficit enim nobis, iſta cognoſcere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, & vera pietate. Illis igitur omißis quæ ocioſi monachi ſcripſerunt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium præſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explanabimus.*

Eſt autem ſumma huius hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cum parentibus ſuis in feſto Paſchatos proficiſcitur Hieroſolymam: qui in reditu amiſſus inquiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehenſus defendit ſe ſuperioris mandato: nempe Dei, quod oportuerit ſe ipſius negotia curare, atq; ita deſcendit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapientia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. *Exemplum Ioſeph, Mariæ & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymam nobis proponitur.*

II. *Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amißione Ieſu pueri.*

III. *Cura & officium parentum erga liberos, & liberorum vicißim obedientia erga parentes.*

IIII. *Profectus Chriſti in ſapientia, ætate & gratia.*

DE PRIMO.

[Et cum factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti.] Hic primum quædam de feſtis Iudæorum ſunt admonenda. Deinde exemplum Ioſeph, Mariæ & pueri ſpectandum.

Deus in veteri teſtamento inſtituit varia & multiplicia feſta, vt populum ſuum de præſtitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret: Verum non omnia feſta erant æque ſolennia. Quotidie mane & veſpere fiebant ſacrificia. Singulis ſeptimanis, ſeptima dies celebris erat. Habebant ſinguli menſes peculiare feſtum. Tria præterea ſolennia feſta ſingulis celebrabantur annis.

Quotidie mane & veſperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promißionem ſe-

nem ſeminis, in quam fide intuebantur in omnibus ſuis oblationibus. In huius locum Eccleſia ſubſtituit matutinas & veſpertinas preces.

SEPTIMO quoq; die hobdomadis memoria celebratur creationis rerum adhibitis ſacrificijs & gratiarum actione: in cuius locum Eccleſia ſubſtituit diem primum ſeptimanæ, in memoriam ſecundæ creationis, hoc eſt regenerationis, quæ fit per reſurrectionem Domini quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Eccleſia Apoſtolica iſte dies, Dominicus dictus eſt.

Singulis menſibus in exordijs menſium, hoc eſt, in Neomenia feſtum celebrabatur in memoriam conſeruationis: Nam cum viderent lunam ſemper ſeruare ordinarios motus & illuminationes, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideo hoc feſtum Neomeniarum inſtituit. Hoc feſtum etſi Chriſtianos non obligat: tamen non minus nos gratos eſſe oportet Deo, quam pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria ſolennia feſta habebant, quæ ſunt, Paſcha, Pentecoſte, Scenopegia. Paſcha erat inſtitutum in memoriam liberationis ab Aegyptiorum ſeruitute: Pentecoſte in memoriam datæ legis in monte Zina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deſerto quadraginta annis in tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Aegypto in memoriam. In locum horum trium feſtorum Iudaicorum, ſubſtituit

Eccle-

Ecclesia Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Pentecosten, in memoriam confirmationis Euangelij, per visibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et Natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porro in tribus illis solennibus & annuis festis, debebant omnes masculini sexus venire Hierusalem iuxta legem Mosi: cui legi hic Ioseph & puer Iesus se subijciunt, cum vt legi satisfacerent, tum vt suo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga ministerium & pias ceremonias, quas ideo seruare pios decet, quia sunt pædagogia quædam & disciplina, ad conseruandam religionem vtilis.

Verum discernendum est inter ceremonias diuina authoritate institutas, & eas, quæ grauitatis & ordinis causa institutæ sunt: Ad illarum obseruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Christus vt baptizemur singuli semel, vt sacra ipsius cœna participemus sæpe, vt eius verbum aßidue audiamus. At humanæ ceremoniæ non ita obligant, modo absit contumacia, contemptus & scandalum.

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioseph, & puerum Iesum festa, ceremonias Iudaicas, singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

[Consummatisq; diebus, cum redirent, remansit puer Hierusalem &c. Hic incipit Euangelista describere tentationem Mariæ & Ioseph: in qua tentatione, quatuor sunt circumstantiæ pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem Ioseph & Mariæ describit. Tertia factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.

PRIMA occasio indicatur his verbis. Remansit puer Iesus in Hierusalem. Quare inquies, non significauit parentibus? Primum vt significaret se non esse tantum Mariæ filium: sed Dei quoq;, quod plus est, ideoq; non tam parentem matrem, quàm æternum patrem respexit. Deinde vt suo exemplo doceat pueros, non expectandum esse consilium parentum, vbi obedientia Deo præstanda agitur. Deo enim plus quàm parentibus debetur. Tertio, vt parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeo omnes qui liberos habent, vt diuinitus sibi commissum depositum obseruarent diligentius. Quarto, vt ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hac castigatoria admoniti, cogitarent seriò, qualesnam sua natura essent: nempe ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occasio, cum dicitur: Et non cognouerunt parentes eius. Hic taxatur apertè negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit

non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde virginis, sensit partem gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno, antea mentionem fecerit sanctus Simeon. Cogitabat tantum thesaurum commissum sibi à Deo vt illum obseruaret: contulit suam miseriam cum miseria Euæ. Nam vt illa, genus humanum à Diabolo seducta perdidit: Ita virgo existimauit se sua negligentia amisisse mundo promissum saluatorem.

TERTIA occasio tentationis & crucis indicatur cum dicitur, existimantes ipsum esse in comitatu. Ex negligentia enim error nascitur.

Iam ipsa, satis dura tentatio & crux sequitur. Quærentes Iesum integro triduo, ipsum non inueniunt. Amissus non inuenitur inter cognatos: grauis profectò crux. Amissus non inuenitur inter notos: grauior crux. Quæsitus triduò non inuenitur: grauissima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbissima cruce mœstissimus Ioseph, afflictissima virgo? Redeunt Hierusalem, ingrediuntur templum, inueniunt amissum inter doctores sedentem & disputantem.

Hic rursus concipiunt consolationem & tanquam è tenebris inferni liberantur, viso puero Iesu.

Hæc in nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, non enim aliter nobis accidit in nostra tentatione & cruce. Amittitur Christus thesaurus noster preciosus. Quæ occasio? negligentia. Non audimus verbum, non inuocamus, rarò Sacramen-

to cœnæ vtimur, in nullis deniq; pietatis studijs nos exercemus. Hanc negligentiam sequitur error, labimur ex vno peccato in aliud: ex vna hæresi in aliam. Hinc tandem nascitur mala conscientia, quæ parit desperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus est Christus, is solus hisce malis mederi potest. At vbi quæso quærendus est? inter cognatos & notos nostros? nequaquam. Vbi ergo? In sancta ciuitate Hierusalem, id est, in Ecclesia. Apud quosnam? Apud eos qui verbum habent. Hic vbi amissum Christum inueneris, retinendus est fide, inuocatione, & sanctis moribus: ne nos rursus deserat, & nos amisso Christo pereamus, sicut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: similiter factum pueri Iesu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de vtroq; ideo breuius dicam, quia de ea re solet in Catechesi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse iudico.

PRIMVM cogitent parentes, se ideo generare liberos, vt liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum vnà cum ipsis colant, & vbi ipsi obdormierint in Domino, Dei cultores suo loco relinquant. Vtinam non pauci essent, qui hoc seriò cogitarent.

DEIN-

DEINDE statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, & sæpe opem diuinam implorauerint, contra tot insidias, quas Diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed non animaduertunt, quòd diuinitus puniantur, quòd velint suos pueros probos efficere, sine benedictione Domini, quam rarò seriò implorarunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res sit, puer, quem ipse Dominus in vtero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, vt ipsum Deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO sciant hæc ordine curanda esse: corpori debent nutrimentum, educationem, vestes, & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eamq; duplicem, pietatis & ciuilitatis. Illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim duabus rebus potissimum in hac vita studere debemus. Paulus vtramq; complectitur cum ait: Parentes educate liberos in disciplina & correptione Domini. Confirmatur Thobiæ facto, qui filium suum instituens ait: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto DEVM, & caue ne peccato consentias. Hic primum pietatis studium commendat filio: Deinde ne consentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis qui se ad peccandum inuitant.

Requirit ergo à filio sanctam quandam ciuilitatem.

Postremò cogitent parentes quam multa cumulent peccata & committant, qui, vt par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primum naturæ legem violant, quæ omnibus dictat officium suum esse, piè & honestè prolem educare. Deinde contra Deum peccant, mandatum enim Dei & authoritatem contemnunt. Is enim cum iubet piè honestèq; liberos educari, contemptor Dei est qui imperata recusat. Tertiò contra dignitatem suam. Deus enim parentes, loco quodammodo suo vult esse, quantum ad externam disciplinam attinet: sed hanc dignitatem vilipendũt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur, spirituales & corporales, in ipsis parentibus & in liberis. Atq; adeo in tota posteritate.

Iam puerorum officium erga parentes quale sit, Iesu pueri exemplum euidenter docet: adeo vt non magnopere sit necessum aliunde præcepta petere.

Primum, ascendit Hierusalem cum parentibus, vnde discant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac sacros cœtus amare, ac reuerenter interesse ceremonijs Ecclesiæ.

Deinde disputat, quærit, audit. Hinc nostri pueri discant, quærere quæ ignorant, disputare de dubijs, & audire recta docentes: Quamuis autem Christus non disputauit de quo dubitauit: non quæsiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodest. Deberent ergo pueri

pij, reuersi domum cum parentibus disputare, si quid dubij haberent de rebus auditis, &c.

Præterea Christus parentes, cognatos, notos, propter verbum Dei amittit. Hinc nostri quoq; pueri discant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere verbum Dei viui, quam edicta parentum.

Postremò, Christus redit cum parentibus, & est illis subiectus. Hinc pueri nostri discant reuereri parentes, ac ijs obtemperare in omnibus quæ pia & honesta sunt. Hæ virtutes puerorum, vt habent magnificas promissiones de bono successu in hac vita: Ita vitia cum his virtutibus pugnantia in pueris habent comminationes & pœnas grauissimas, quæ etiam ad posteritatem eorum se extendunt. Nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vitia.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die ab hinc octauo dicta sunt, tantum vnum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Christus non crescebat ætate, sapientia & gratia: sed iuxta humanam naturam, quam quia veram assumpsit, in ea creuit ætate, sapientia & gratia. Cuius exemplum vtinam imitaremur vt cum ætate, sapientia & gratia coram Deo & hominibus accresceremus. Hoc autem vt fiat, donec nobis Christus, cui gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA SECVNDA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM IOHAN. 2.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater IESV ibi. Vocatus eſt autem & IESVS, ac diſcipuli eius ad nuptias. Et vbi defeciſſet vinum, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent, dicit ei Ieſus: Quid mihi tecum eſt mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſq; ad ſummum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino, & tulerunt. Poſtquam autem guſtaſſet architriclinus aquam in vinum verſam, neq; ſciret vnde eſſet, ſed miniſtri ſciebant qui hauſerant aquam, vocat ſponſum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint tunc id quod deterius eſt. Tu ſeruaſti bonum vinum vſque ad hoc tempus. Hoc edidit initium ſignorum IESVS in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC

HOC Euangelium pars eſt hiſtoriæ Chriſti, in qua ſuam gloriam in nuptijs manifeſtam reddit. Nam vini miraculo, & ſuam naturam diuinam declarat, & officium inſinuat, & veritatem ſuæ doctrinæ, tanquam diuino quodam ſigillo obſignat. Naturam quidem ſuam diuinam eo declarat, quod naturas rerum verbo permutat, ad ipſius enim mandatum aqua fit vinum. Officium vero oſtendit, quòd imploratus opem ferat indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obſignat, nam ne quis de certitudine doctrinæ ipſius, quæ cœleſtis eſt, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ teſtimonium reddit, vnde diſcipuli in fide eius confirmantur.

Loci autem, quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. De nuptiarum ſolennitate.

II. De ipſo coniugio iam inito & confirmato.

III. De præſenti miraculo, cum ſuis circumſtantijs.

IIII. De exemplis vitæ quæ hinc ſumi poſſint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus hæc ordine tractabo. 1. Inter quas perſonas, natura et pietas nuptias approbat. 2. Qua via futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis conſenſus, & quorum eſſe debeat. 4. Cur in cœtu Eccleſiæ publico ſtipulationem

publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale esse deceat.

In personis matrimonium ineuntibus spectanda sunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi sunt à matrimonio, qui se inuicem attingunt gradibus consanguinitatis, & affinitatis, in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violare gradus à magistratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Qua autem religione fieri nuptias expediat, factum Abrahæ aliorumq; sanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapsus ostendunt. Abraham, cum suo Isaac vxorem diligere instituit, mandauit procuratori domus suæ Eleezer, vt non acciperet filio suo, de filiabus Cananæorum: sed abiret ad cognationem suam & inde acciperet vxorem filio suo Isaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat dispar religio. Hinc enim contentiones, hinc blasphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli est, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non solum de doctrina intelligendum est: sed de omni vitæ consuetudine. Qui tetigerit picem, inquit, Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq; enim fieri potest, vt qui cum impio conuersetur, non aliquid labis ipse etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapsus ex dispari coniugio sequuntur, testis Salomon est, qui prophanarum

narum mulierum conuictu factus est idololatra: Testis est Achab, qui impiæ Iezabelis consilio adeo furit quòd Prophetas Dei trucidare non veritus sit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum potest impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima esse nequit, quando parentes diuersam colunt religionem. Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt omnis religionis contemptores, aut hypocritæ, cum propter alterum parentum, quod sentiunt, confiteri non audent.

Quartò requiritur in personis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, vt cum vel morbo & frigiditate exhaustæ sint vires, vel alioqui in natura defectus sit, vt quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietas & honestas. Hæc enim tria simul docent, quòd non à leuitate vt sæpe fit, non inter pocula, non à libidine inchoandus sit contractus. Abraham petit suo filio coniugem, parentes Rebeccæ consentiunt. Postea quæritur puellæ consensus, & Isaac eam in vxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore parentes puellæ de nuptijs solicitat, quorum voluntati accedit virginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet: nam vt quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita vult etiam vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum statuant, vtq; liberi nihil

in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipsum omnibus dictat natura, vt honesta sit hæc copula, quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac via omnia legitimè tentata sunt, propius rem accedere oportet, et audiendus mutuus contrahentium consensus, qui minimè coactus esse debet, sed liber, vt neutra pars se coactam dicere iure possit. Quanquam enim à parentibus rectè fit initium: tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quòd coactum matrimonium non sit verè matrimonium, accedit hoc mali, quòd raro in talibus res benè succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publicè fieri conueniat, quatuor sunt causæ. 1. Vt sciant qui contrahunt hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt voce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis factæ, ne cum scandalo viuant, ac si contubernium potius esset, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Ecclesiæ, quo inceptum matrimonium cedat in gloriam Deo, ipsis in commodum, adeoq; toti Ecclesiæ in ædificationem per piam in sancto coniugio conuersationem.

Restat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abesse, quidq; adesse oporteat, considerandum est. Abesse omnino oportet, à Christianis nuptijs. 1. crapulam. 2. superbiam. 3. immodicos

modicos sumptus. 4. turpes & scurriles sermones, quales solent esse impudicorum tibicinum. 5. impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando sacra in templis fiunt, vnde Deus offenditur, proximus scandalizatur, & multis præbetur occasio lapsus. Contra adesse debent. 1. pietas. 2. honesta hilaritas. 3. sancta colloquia. 4. crebra vota, vt Deus hunc suum statum sua benedictione secundet: Hæc enim legimus in sanctorum nuptijs fuisse vsitata, quare etiam Deus sua bonitate huiusmodi nuptias est prosecutus.

DE SECVNDO.

Postquam iam de nuptijs quædam signauimus, breuiter nunc de ipso inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantum duo faciam. Primum causas finales coniugij commemorabo. Deinde quibus virtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis reddatur exponam.

Causas finales matrimonij quatuor esse omnes pij norunt: quarum PRIMA, est mutuum adiutorium, Nam cum Salomon dicit: Væ soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quo melius & tranquillius ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc causam possunt contrahere matrimonium senes, quorum corpus effœtum est, vt gignere non possint.

SECVNDA causa, est procreatio sobolis: vult enim Deus isto pacto humanũ genus seruari. Atq; ideo

ideo ad primos parentes dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram.

TERTIA causa est, vt sit Ecclesia domestica, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate prophetica sunt ornati, vt suos liberos de Deo & religione doceant & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulcissimum fructum fidei producentes.

QVARTA causa, est vitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura, ita enim ait Paulus: Propter fornicationem, vnusquisq; vxorem suam habeat. Est enim coniugium remedium contra impurissimum scortationis & adulterij scelus, in quo multa & horrenda scelera concurrunt: Primum enim contumax violatio legis diuinæ est. 2. Legis naturalis est peruersio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda transgressio. 4. Regenerationis cœnum est. 5. Plagium est horrendum: non enim nostri iuris sumus: sed eius qui suo precioso sanguine nos redemit. 6. Resurrectionis dehonestamentum est. Quid enim fœdius est, quàm turpissimo scelere fœdare corpus, quod olim ad æternam resurget gloriam. 7. Est horrenda templi Dei prophanatio. 1. Corinth. 6. Cum autem hìc tot peccata concurrunt, non est quod quisquam manus vltrices Dei se euasurum putet.

Cæterum consuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hisce quinq;: Pietate, virtute, mutua

tua

tua ἐπιείκεια, mutuo amore & vtrinq; ſedulo & piè præſtito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſt, niſi à Deo ortum habet, quare pietatem prælucere neceſſe eſt: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia poſtea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cum exercetur, conſuetudinem vitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui boniq; conſulimus alter alterius mores et errores, omnino eſt neceſſaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione teguntur horrendi tumultus orirentur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens, & vera virtute facit, vt non nimis acutè in aliorum vitia introſpiciamus: ſed multa aut non animaduertamus, aut ſi animaduerterimus, amore tegamus: Operit enim multitudinem peccatorum charitas.

Officium vtrinq; piè & ſedulò præſtitum iugum leue & ſuaue reddit. Cum enim coniuges ſe mutuo animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & ſuauior conſuetudo et magis vtrinque excitantur ad officia præſtanda, vt alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adſunt, vitæ conſuetudo omnium acerbiſſima eſt, imò ipſa morte durior. Quare

pij coniuges dent operam, vt hæ virtutes perpetuo in sua vita conspiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occasionem huic miraculo, nunc ipsum miraculum cum suis circumstantijs videamus. Sunt autem circumstantiæ plures, vt sunt tempus, occasio, intercessio matris & responsio, apparatus miraculi, miraculum ipsum, confirmatio miraculi, vsus & fructus eiusdem.

Tempus notatur, quod & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerat factum sit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit. Tempus igitur monet, vt singulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occasio miraculi quadruplex è textu colligi potest. 1. Ipsæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Iesu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus vini. 4. Cor virginis ad iuuandum promptissimum.

[Deficiente igitur vino, Mater Iesu ad filium dicit: vinum non habent: Cui Iesus, quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea.] Mater quidem hoc dicit vel commiserationis causa, vel vt filius opem ferat præsenti necessitati, quacunq; tandem ratione: sed Christus matri durius respondet, idq; maximas ob causas. Non hic dignatur eam matris titulo, sed mulierē simpliciter eam appellat. Deinde ait: Quid mihi tecum, nondum enim venit hora mea. Dominus hic longius prospicit: videt enim

enim quæ superstitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ virginis. Videt quod quæ propria essent Dei & mediatoris, in illam impiè essent translaturi hypocritæ. Quare hoc duriori responso perpetuam & grauem doctrinam omnibus sæculis tradit, ne immodicus sanctorum cultus sui officij honorem obscuret: atq; ideo matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit. Non ergo de causa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum: sed vt inter suum officium & matrem, adeoq; alios sanctos discernat. Non vult partiri officium, quod suum est proprium, & matri partem attribuere: sed sibi soli vendicat saluatoris officium. Impiè ergo superstitiosi virginem salutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo salutem mundi. Nulla enim pars redemtionis Mariæ asscribenda est. Quod autem addit, Nondum venit hora mea, duo insinuat, nempe se nequaquam incogitantia vel torpore cessasse, & sibi rem curæ futuram, vbi opportunitas se offerret.

Quid hic mater Iesu? quodcunq;, ait ministris, dixerit vobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet. Concipit tantum mater bonam spem, vt præsenti necessitati succurrat filius. Quod autem dicit ministris: Quicquid iusserit vos facere, facite, nobis suppeditat generalem doctrinam in Ecclesia, cuius & typus & membrum est beata virgo. Quid ergo Ecclesia hinc discit? vt cum beata

virgine iubeat ministris adeoq; omnibus Christianis, vt Christo obtemperent faciendo quicquid ille iusserit, vtut parum rationi consentaneum esse videatur.

Iam Dominus oblata opportunitate iubet ministros vt hydrias, id est, vasa aquaria sex, quæ illic erant destinatæ purgationi superstitiosæ Iudæorum, quarum singulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc est, omnes simul circiter sex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vsq; ad summum : quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana virtute Christi, vinum iam erat quod modo fuit aqua: quod cum gustasset architriclinus, dicit sponso: [Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tum id quod est deterius. Tu autem seruasti bonum vinum vsq; adhuc.] Hoc additum est ad confirmationem miraculi : testatur enim architriclinus, hoc vinum multò nobilius fuisse, quàm id quo antea vsi sunt.

Iam sequitur vsus & fructus miraculi, [Et manifestauit (inquit Euangelista) gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.] Destinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifestandæ Christi gloriæ, & fidei discipulorum confirmandæ, Quæcunq; enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic

Hic est ergò verus vsus miraculorum Christi, vt eius gloria illustrata, & per illa veluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum viua fiducia recumbamus. At miracula quæ vel obscurant gloriam Christi, vel fidem extinguunt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, vt nobis caueamus, monet Dominus Mat.24. Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia: Ita vt in errorem inducantur, si fieri possit etiam electi: Ecce prædixi vobis. Nemo ergo credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manifestant & veram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis, à singulis petendum sit, breuiter ostendam.

Primum igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, à qua absit luxus & insania: de qua re in primo loco plura dicta sunt.

A sponso & sponsa discamus, Christum recipere in nostra conuiuia, quod tum demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honestam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non sunt inuitati.

A miraculo discant sponsus & sponsa, quod, si Christus ab ipsis ad nuptias inuitetur, mutaturus

ſit aquam in vinum, hoc eſt, omnia amara in dulcia conuertat, eos proſequatur ſua benedictione, adeo vt nihil ſit ipſis defuturum.

A Chriſto diſcamus pro noſtris facultatibus iuuare ſponſum & ſponſam, hoc eſt, Eccleſiam ornare quibuſcunq; id tandem poterimus modis.

A Chriſto, rurſus res, quæ in abuſu & ſuperſtitione fuerunt, transferre ad bonum piumq; vſum, vt gloriæ Dei & Eccleſiæ in ædificationem ſeruiant. Hydriæ hic ſeruierunt ſuperſtitioni Iudaicæ: ſed Chriſtus eis vtitur ad illuſtrandam ſuam gloriam, & in ædificationem Eccleſiæ. Ita bona Eccleſiaſtica, quæ olim erant in abuſu, nunc in meliorem vſum conuerti deberent.

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, vt pauperibus ſua adſit benedictione.

Ab Architriclino diſcamus, purgatis mentibus Chriſti facta approbare.

A miniſtris diſcamus Chriſto iubenti operas obtemperare, & non tam ſpectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Chriſto, Maria, & diſcipulis ſimul diſcamus familiaritatem cum hominibus colere, boni conſulere illorum tenuitatem. Diſcamus etiam pauperum honeſtas nuptias noſtra præſentia honorare, & facultatibus cum res poſtulat, iuuare.

Hæc copioſius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non niſi ſemel in anno tractari

tractari solet. Dixi de ratione nuptiarum, & de matrimonio, ostendi quoq; quantum peccatum sit violatio sexti præcepti: Exposui miraculum cum suis circumstantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla personarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini nostri Iesu Christi det nobis suam gratiam, vt hoc miraculo confirmati Deo Patri, Christo, & Spiritui sancto veram tribuamus gloriam, in vero timore Dei & fide, cui soli immortali & viuo Deo sit honor, gloria & imperium, in omnia sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM,

EVANGELIVM MATTHÆI 8.

CVM descendisset autem de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: Et ecce leprosus accedens adorauit eum dicens: Domine, si velis, potes me mundare: protensaq; manu tetigit illum, dicens: Volo, mundus esto, ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Iesus. Vide, ne cui dixeris, sed abi, ostende teipsum sacerdoti, & offer munus, quod iussit offerri Moses in testimonium ipsis. Porro cum ingressus fuisset Iesus Capernaum, adijt eum Centurio obsecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit

domi paralyticus, ac grauiter discrutiatur. Et dicit illi Iesus: Ego cum venero, medebor illi: Et respondens Centurio, dixit: Domine, non sum idoneus, vt tectum meum subeas: Imo tantum dic verbum, & sanabitur famulus meus. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alteri, veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cum audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se: Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantum fidei reperi. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & occidente venturi sunt, & accumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij vero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & stridor dentium: & dixit Iesus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & sanatus est famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium proponit nobis affectum Christi erga genus humanum, & præcipuè erga eos, qui ad ipsum in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim verbis promisit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris, id hîc facto declarat. Nam postquam in monte patris verbum docuisset, descendit, & opere quod docuit, complet suam doctrinam miraculis confirmans.

mans. Duo ſiquidem miracula hic edit: verbo ſanat leproſum, mandato abſentem centurionis filium curat. Horum miraculorum vſus eſt, vt & Chriſtum verum Meſſiam eſſe comprobent, & eundem velle afflictis ſe inuocantibus opem ferre teſtentur, non ſecus atq; huic leproſo & centurioni ſe inuocantibus opem tulit. Cæterum quo nobis præſentia miracula ad maiorem inſtructionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Chriſti.

II. De leproſo & eius curatione, & circumſtantijs.

III. De Ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euangelica hiſtoria multa miracula Chriſti, quibus ſuam gloriam manifeſtat, doctrinam confirmat, & fidem in auditoribus auget, continet: volo breuiter generalem doctrinam tradere, cuius vſus erit in omnibus particularibus miraculis Chriſti: Cur autem Dominus addat ſuo ſermoni miracula, proximo die Dominico dictum eſt, & iam ſtatim breuiter in principio repetij. Verum vt plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura ſunt excutienda, quæ vt in certum claudantur numerum, quinq; quæſtionibus omnia ſubijciam: Quæ

personæ: qui fines: quis modus: & quis vsus: curq; hodie non edantur miracula.

Personæ sunt triplices: Primum, morbis & tyrannide diaboli oppressæ: deinde spectatores miraculorum. Postremo Christus miracula edens.

Fines sunt plures. 1. Vt Christus suam gloriam manifestet. 2. Vt doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur visis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur, vt præstigiæ Diaboli, Matth. 24.

Modus varius est: nunc enim solo verbo edit miraculum, vt hîc: nunc, vt precium sui corporis ostendat, manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione se conuertit: nunc sola virtute sine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vsus triplex est: vt miraculose sanatus non amplius peccet: vt spectatores fiduciam de sanatore concipiant: vtq; nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Christi & de doctrina confirmemur, & simul fidem in ipsum concipiamus, quod non secus erga nos affectus sit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cœcus planè est, qui nulla miracula hodie conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quem Diabolus rex tenebrarum & Papa Antichristus persequuntur, &

omnes

omnes neruos intendunt eò, vt veram Christi religionem extinguant : id tamen non possunt. Vnum Lutherum totus mundus persequebatur, sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare? Miraculosè ipsum atq; adeo pusillum suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, vt non alia miracula quærere sit necesse. Deinde miracula & virtutes sanationum corporum & visibiles donationes Spiritus sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, vt in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam, & nostram fidem confirmarent. Quorum vsus apud nos est, vt sciamus ea fuisse authentica quædam sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam voluit.

DE SECVNDO.

In leproso qui sanatur, spectentur sex : Infirmitas, personæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confessio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet, & iusti Dei iudicij. Est enim omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduersi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædam diuina, qua Deus accusat peccatum, ostendit suam iram : quam Dei iustissimam iram cum homo cogitat seriò, sine cognitione Christi in desperationem ruit : vnde sæpe fit, vt homo vel sibi manus adferat, vel paulatim tabescat dolore :

Exem despe-
rationis

Conſcientia enim peccati, nunquam vel ad momentum illum tranquillum ſinit. Hoc vno declaremus exemplo. Oedipus rex Thebanus, orta in ſuo regno Peſtilentia, cogitat aliquod atrox ſcelus à ſe vel ſuis perpetratum eſſe: Vocat Thereſiam ſacerdotem, iubet vt ſua augurandi arte monſtret authorem tam atrocis ſceleris, propter quod tota reſpublica adeo graui peſtilentia infeſtetur: Deprehendit tandem Oedipus ſeipſum et non alium iſtud graue ſcelus perpetraſſe. Suſtulerat enim de propria matre, quam ignarus in vxorem duxerat, liberos: Nam puer expoſitus eſt à parentibus vt interimeretur: ſed paſtor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem vir factus bella geſſit pro Thebanis fœliciter, & pro re bene geſta & regnum tradiderunt, & reginam Iocaſtam in vxorem dederunt: ducit ergo ignarus propriam matrem in vxorem. Poſtquam autem hoc peccatum Oedipo innotuit per ſacerdotem, & conſpexit totum regnum grauiſſima peſte infeſtari propter ſuum factum, de ira Dei cogitat. Huius cogitatione adigitur in deſperationem. In hac deſperatione primum adimit ſibi oculos ne hunc ſolem aſpiciat. Deinde conſcientia ſceleris excarnificatus magno eiulatu iubet, vt aſtantes à ſe diſcedant, ne vel vmbra ſua noceat bonis. Poſtea fugiens à regno, vixit cæcus & mendicus, donec deſperatione abſorptus perijt. Mater Iocaſta peccati conſcientia impatiens doloris, mox vbi innotuit culpa, ſibi vitam laqueo finiuit:

niuit: Adeo horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis vere intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit: nam separatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt. Nam non solum à societate hominum fuerunt exclusi: verumetiam consolatione per verbi prædicationem destituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, vestimentum 1. Nota
dissolutum & dissectum. Secunda, caput detectum. 2.
Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio semota ab 3. 4.
hominum consuetudine. Quinta, publica proclamatio, 5.
qua immundus proclamabatur, vt indignus qui inter Israelitas in populo Dei versaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis si non accessisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit ergo Christum, concipit fidem, & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promissione Christi se erigit. Audiuerat haud dubie hanc vocem Christi: Venite ad me omnes Math: 11
qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubie à Iohanne de Christo: Ecce agnus Dei qui tollit Jo: 1.
peccata mundi. Leprosus ergo hic cognito medico spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ex hac fide Christum inuocat, est enim fidei

germanus fructus inuocatio, vt quæ sine fide fieri
Ro: 10. *nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt.*

Verum in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus. Domine, si vis potes me mundare? Quemadmodum Dauid expulsus regno cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum videretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit quæ nobis expediunt, quam nos ipsi.

Hæc præterea oratio insigne confessionis Christi exemplum habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos, qui Christum confitebantur: sed hic pauper, contemptus, leprosus, vel frementibus principibus & sacerdotibus, Christum confitetur, statuit Christum omnipotentem esse, adeoq; verum Messiam: cuius constantem confessionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum singulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus: verbo iubet eum mundum esse: effectus, hoc est, mundatio à lepra sequitur continuò: mundato dat triplex præceptum, vt nemini dicat, vt ostendat se Sacerdoti, vt offerat munus secundum legem.

Manus extensio et attactus corporis leprosi immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolum fuit,

quo

quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cum videbat filium Dei non solum non abhorruisse instar aliorum hominum à suo colloquio: Verumetiam suam immundiciem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promissio, VOLO: leprosus ait, si uis. Christus, volo, respondet. Hinc apud se leprosus conclusit se mox sanatum iri.

Promissioni addit, Mundus esto: qua voce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus, & historiæ lectoribus auget. Velle enim Christi facere est: omnia quæ voluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Christi potentia nos consolabitur aduersus potentiam Diaboli, &c.

[Et confestim est mundata lepra eius.] Hoc ipsum miraculum est & beneficium erga leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodam notat, quod is paratus sit ad purgandos omnes à sua spirituali lepra, qui ad ipsum fide accedunt.

Mandata sequuntur, primum ne leprosus cuiquam dicat: huic mandato, zelo quodam prædicandi beneficij Christi leprosus non obtemperat, in qua re non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientia potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificium.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: [Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus tuum in testimonium ipsis.] Hoc fecit Christus, vt legi

legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudicium de lepra, vt infectos de cœtu reijciant, & sanatos recipiant publico suo testimonio. Quod autem offerre sanati iubentur, ideo factum est, vt ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent erga Deum.

Papistæ, qui ex hoc loco confessionem auricularem extruunt cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœde deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confessione, quam nos retinemus in nostris Ecclesijs, aliâs dicendum est.

DE TERTIO.

Historia continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris distinguam, quo melius teneri possint, habet.

1. Obseruanda est imago duplicis populi, Iudaici & Ethnici. Primum sanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: Unde docemur beneficia Christi promiscuè ad omnes pertinere, non esse distinctionem Iudæi, & Græci. Ut enim omnes peccauerunt & egent Gloria Dei: Ita omnibus Christus suum beneficium offert fide recipiendum. Ro: 3.

2. Diuersa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ehtnicus diues. Non ergo Christus respectum habet præsentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis vero Centurio. In regno ergo Christi non habent rationem maiorum stemma-

ta: sed

ta:sed in Christum fides, qua omnes siue nobiles siue ignobiles, filij Dei nascuntur. Iudæus erat in mundo contemptus, Centurio aulicus honoratus: sed ex fide æstimat Dominus quis sit apud se honoratior.

3. Iam ex circumstantijs quæramus qualis fuerit fides Centurionis: quod Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem satis humiliat ipsum. Posset quidem gloriari apud homines de centuriatus dignitate: sed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum. Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, Qui gloriatur, in me glorietur, qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam: non ergo Centurio sine pœnitentia accedit Christum: sed agnita sua miseria, opem Christi implorat pro famulo, idq; ex vera fide, qua re ipsius etiam charitas erga proximum declaratur. Cum autem dicit: non sum dignus vt intres in domum meam: item, tantum dic vnum verbum & sanabitur puer meus, & se peccatorem fatetur, & Christum diuina natura præditum agnoscit, in quem & credit. At cum subiungit: Nam & ego homo sum sub potestate constitutus &c. significat quàm facile sit Christo diuina virtute etiam absentes iuuare solo verbo & voluntate, cum ipse sit homo sub aliena potestate constitutus, possit famulis præscribere quæ facienda, & ipsi imperata faciunt.

4. Hic quæstio oritur de aliena fide. Centurio credit: Sed famulus eius sanatur: Vnde certam hanc doctrinam colligimus, quod pij sua fide possint

alijs

alijs impetrare corporalia beneficia. ſed an aliquis aliena fide ſaluari poſſit ſalute æterna, quæſtio apud Chriſtianos nulla eſt: Nam illi ſciunt neminem ſaluari ſine propria fide, quæ quidem acquiri poteſt cum pij pro alijs orant, vt Deus ipſis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura ſunt conſideranda. Primum admonitio Chriſti, quæ ad eius humanitatem refertur. Indicat enim affectus humanos, ſed ſine peccato. 2. Iurat ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſrael. Iudæi enim non ſolum verbum, verumetiam ſigna requirebant: ſed hic Ethnicus modicum doctrinæ guſtum cum haberet, ſolo verbo eſt contentus. Mariæ fides perfectior erat: ſed ex perfectiori inſtructione & certioribus & pluribus ſignis. Maior igitur eſt Centurionis fides ſecundum aliquam partem, non ſecundum abſolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quod oporteat fidem creſcere, & quotidiana incrementa ſumere. 4. Docet hîc Chriſtus de vocatione gentium, vt ipſæ cum Abraham, Iſaac & Iacob colligantur in vnam Eccleſiam, per fidem in Chriſtum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter ſuam incredulitatem, cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, vade, fiat tibi vt credidiſti, ſignificat omnia poſſibilia credenti, quemadmodum Chriſtus alibi teſtatur, Cui honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM MATTH. 8.

ET cum ingressus esset Iesus nauim, secuti sunt eum discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accedentes discipuli excitauerunt illum dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi estis exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta est tranquillitas magna. Porro homines admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia venti quoq; & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium rursus indolem Christi nobis ponit ob oculos, quæ est suis adesse in periculis, eosq; iuuare, secundum Psalmi dictum: Tecum sum in tribulationibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apostolorum exemplum hîc docet, quod in periculis sit faciendum, videlicet vt cum Apostolis Christum nostra fide excitemus, quò nobis petentibus opem ferat. Hæc est autem summa Euangelij, quòd Christus periclitantibus discipulis in naui præ tempestate subito orta, excitatus increpet mare & ventum, vnde tranquillitas magna

secuta

ſecuta eſt,& admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus, qui ſunt:

I. Varietas tentationum piorum in hoc mundo.

II. Hiſtoriæ præſentis explicatio, cum ſuis circumſtantijs.

III. Pulcherrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines ſolicitantur: idq; ideo, vt agnitis periculis, quæ nos vndiq; circumſtant, ſimus vigilantiores ne tentationibus fracti abijciamus confeſſionem ac gratia excidamus. Sicuti enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni fere hora de ſalutis ſuæ naufragio ſoliciti eſſe debent.

Tentationum genera ſunt multa: Aut enim tentatio Deum authorem habet, aut à diabolo proficiſcitur, aut ab hominibus venit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, vt nobisipſis reddamur probatiores: non enim tentat, vt ſciat, quem nihil latet: ſed vt ſcire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, et in ſignis iræ. In moribus tentauit Abraham, quando iuſſit eum mactare filium ſuum vnigenitum

Iſaac

Isaac in holocaustum: Verum Abraham obediendo Deo in re adeo dura & difficili, factus est sibijpsi probatior, & vidit verum suæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi. Sic hodie pij diuinitus tentantur, dum mandatis Dei propositis, omnium virtutum morumq; regulis certissimis probatiores sibi redduntur per spontaneam obedientiam. At contra qui scientes & volentes ruunt in peccata, & succumbunt tentationi, fiunt rei iræ Dei donec resipiscant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pseudoprophetas venire, & varia dogmata erronea proponere: de quo tentationis genere loquitur Moses Deut. 13. Si surrexerit in medio tui Propheta aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus & sequamur Deos alienos, & seruiamus ijs (hoc est si nouum modum colendi Deum instituat) non audies verba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Hæc tentatio Deo asscribitur quatenus probationis est & non seductionis. Ad eundem modum hodie dat nobis verbum: sed permittit oriri hæreses plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq; an illum verè ex viua sinceraq; fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dum in cælo, terra, mari horrenda suæ iræ signa proponit, quæ signa

mirum in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moſes Exod.20. Nolite timere, vt enim tentaret vos venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina præſumptione in officio, idolatricis cultibus & multis alijs modis: de quibus dicendum eſt Dominica ſecunda quadrageſimæ.

Homines, cum hoſtes, tum amici tentant nos varijs modis, doctrina, hypocriſi, exemplo, conſilio, promiſſione, comminatione.

Inuenit etiam homo in ſeipſo, à quibus tentatur, vt ſunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos ſollicitant, vt aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales ſunt pulchritudo, robur, ingenium, artificium, &c. Hoc tentationis genere, qui ſuperari nolit, cogitet omnia diuinitus collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumſtantes ſæpe piorum mentes tentant et perturbant, quarum quædam ante nos ſunt, vt quæ imminent: quædam poſt, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda ſunt: quædam à ſiniſtris, vt quæ triſtia exiſtant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Poſt nos, ſeu retro & à tergo ſunt præterita peccata, quæ conſcientiam hominis cruciant. A dextris ſunt diuitiæ, honores, potentia,

tentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A sinistris sunt paupertas, probra, contemptus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera sunt grauissima, quæ superantur fide, inuocatione, crebris suspirijs ad Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter, perpetua seriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi historia sequentes sunt considerandæ circumstantiæ.

1. Tentatio fidei. Discipuli habent secum in naui Dominum, atq; adeo nauigant securius: sed hæc securitas, non ita diuturna fuit. Nam tempestate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum est, vt qui paulo antea securi nimium fuerunt, iam fluctibus maris desperabundi obijciantur. Quare nemo nimiū fidat secundis, sed in rebus secundis metuat.

2. In hoc periculo grauissimo Christus dormiuit, cum vt vires laboribus fatigatas somno recrearet ac reficeret, tum vt discipulorum fidem exploraret, non quod ipse scrutator cordium quicquam ignorarit, sed vt ipsi sibi discipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormisse credendum est, vt in discipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculsi discipuli Christum vehementius inuocarent, ac in maximo periculo præsens auxilium

maioris facerent. Nam ſi Chriſtus vigilaſſet, opem laborantibus vt in graui periculo ſua ſponte, ſine diſcipulorum precibus tuliſſet. Etſi autem omnia, quæ ad noſtram ſunt ſalutem neceſſaria, ex ſua bonitate & paterno erga ſuos affectu dare paratus eſt: non tamen niſi rogatus dare ſolet. Eſt enim oratio ordinarium inſtrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo neceſſaria ſunt: idq; ea de cauſa, vt ipſum quidem verum Deum creatorem, & fontem omnis boni veneremur, nos vero impotentes creaturas (vt quæ ſine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam valemus) agnoſcamus.

3. Praxis fidei hic conſpicitur: Fides enim non eſt ocioſus aſſenſus aut cogitatio: ſed eſt fortis gigas, qui vincit mundum, vt Iohannes inquit: Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides veſtra. vincit quidem fides: ſed per victorem quem poſſidet. Hæc fides habet mundum, hoſtem, hoc eſt, peccatum, mortem, diabolum, pericula, carnem. A parte peccati ſtat lex, conſcientia, deſperatio. A parte fidei ſtat Euangelium, ſacrificium Chriſti, certa fiducia. Cum ergo ſuo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex accipiat fides Euangelium, illudq; legi opponat.

Cum ergo lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia quæ ſcripta ſunt in libro legis, maledictus eſt, oppone Euangelium: omnis qui credit in filium habet vitam æternam.

Mors cum minetur mortem, oppone ei mortis

victorem

victorem Iesum Christum, qui morti victæ exprobrans, ait: Vbi mors aculeus tuus? vbi ò inferne victoria tua? Idem apud Iohannem ait: qui credit in me non gustabit mortem in æternum: sed transibit à morte ad vitam: Mors igitur pio homini vtilis est, nam est tantum transitus ad meliorem vitam: tantum abest vt pijs formidabilis esse debeat.

Diabolus quidem accusat & magnum Catalogum facinorum texit: sed oppone ipsi Christi sententiam de ipso, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus est, & illud Pauli: Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? si obijcit nobis iniusticiam nostram, Respondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum vt nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Pericula similiter peccati nos coarguunt. Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato, Responde iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit castigare, idq; in bonũ filij.

Caro sollicitat ad desperationem: sed tu carnem subijcito spiritui, & dic ipsius iudicium hic nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ salutem nostram impedire volunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam: nam soli filij Dei hoc ius habent, alij tenentur captiui sub peccato, quia serui sunt peccati, vt qui peccatum faciant illi indulgendo aduersus spiritum, imo spiritu extincto prorsus. Quicunq; ergo vult peccato, legi, morti, Diabolo,

carni etc. exprobrare, videat an sentiat veram pœnitentiam, videat an habeat fidem & bonam conscientiam: Deniq; videat an ita sit compositus, quod omnia vitæ commoda postponat obedientiæ erga Deum abiecto peccandi proposito.

4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primum pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cum tot miracula vidissent, facile didicisse potuerunt eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum vigilando, quantum mari, quantum terræ, qui terræ erat & maris creator.

5. Ut autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hîc imperando ventis se Deum esse docet, vtrumq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem erga nos, diuinitas vero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Christus, vt breuiter complectar, hac historia ostendit, se vere velle salutem hominum, & præsertim eorum, qui se inuocant. Nam vt vult se in periculis à nobis inuocari: Ita etiam vult paternum suum erga nos affectum dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauissima, pingitur enim hic sors & imago Ecclesiæ. Mare est mundus: Nauis est Ecclesia: ventus est Diabolus: pius cœtus cre-

dentium discipuli sunt: Christus est veritas: Euangelium fides.

Primum hîc obserua, antequam Christus cum discipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum est, hoc est, mundus securè stertit in suis peccatis. Verum post ingressum Christi in nauim, excitatur tempestas valida, adeo vt nauis videatur obrui. Sed quid? Adest qui imperet mari & ventis Christus Dominus: hinc ergo primum discamus, extra hanc nauiculam, id est, Ecclesiam, non esse salutem. Verum hic diligenter spectandum, ne hostilem nauim pro vera agnoscamus. Hostilis nauis foris quidem est ornatior, intus capacior: sed habet vera nauis suum ornatum interius, & multo augustiorem habet gubernatorem Spiritum sanctum, habet naucleros omnes pios, habet verbum Dei, Sacramenta in vero vsu & obedientia erga ministerium: his thesauris contenta est hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obseruetur, quòd hæc nauis non versetur in tranquillo mari: sed turbetur fluctibus, qui ipsam huc illuc impellunt: id quod verissimum esse ipsa mundi historia docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio posuit: verum Diabolus hostis filij Dei, mox illam turbauit procellis: postea miserandis modis iactata est vsq; ad tempora Nohe: post Nohe ad Abrahamum; inde ad tempora Mosis: tum ad Christum, qui, vt hanc nauim saluaret, venit in mundum. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus

hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stulticiæ accusat? iustos peccati reos paragit: diuites non beat, sed infœlices & miseros pronunciat, nisi pietas vera diuitijs præsit moderatrix. Atq; hoc est quod Christus promisit fore, cum ait: Spiritus sanctus mundum peccati, iusticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipsum horrende occidit? Respondet Iohannes: opera eius fuerunt bona & fratris mala. Quid Nohe? quid Ieremias? quid Esaias? quid Christus: deniq; quid tot sancti martyres inde vsq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere voluerunt, vt renunciatis mundanis concupiscentijs piè, honestè, iustèq; homines in mundo viuerent. Hanc gratiam mundus suis benefactoribus referre solet: fluctibus enim vult obruere eos: sed non succedunt illi omnia ex voto: non potest nauiculam hanc funditus perdere: nam ex sanguine martyrum noui nascuntur martyres.

Discamus igitur hinc sanctam aduersus scandalum persecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, respice ad Christum, qui præsens in naui adest. Si paucitas te turbat, respice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea quæ sunt optima, nunquam placuerunt, nisi paucissimis. Ecclesia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rursus exigua erit, vt videatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & sceleratis moribus.

Disca-

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, verbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui vnà cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA QVINTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM MATTH. 13.

ALiam parabolam propoſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit Zizania inter triticum, abijtq;. Cum autem germinaſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Accedentes autē ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine nonne bonum ſemen ſeminaras in agro tuo, vnde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus ea? at ille dixit, non: ne dum colligitis zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere vtraq; vſq; ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus: colligite primum zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum vero congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasionem huic Euangelio præbuerunt auditores Christi, quorum alij fuerunt hypocritæ, qui sibi tamen non parum placuerunt, quòd accenserentur gregi Christi: Alij fuerunt sinceri & boni, sed quia viderunt confusam bonorum cum malis simul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Ut ergo & illos suæ hypocriseos & pœnæ olim sequuturæ admoneret, & hos proposita futura separatione & mercede, ad constantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc Dominus proponit parabolam. Cuius hic sensus est, quod bonis mali permixti esse debeant in Ecclesia, donec hic mundus steterit, qui tandem in fine sæculi sunt à se inuicem separandi, vt pijs merces, impijs vero commerita reddatur pœna. Pertinet proinde hoc Euangelium eò, vt hypocritas terreat, ac proposita pœna inuitet ad pœnitentiam: & consoletur pios, eosq; ad tolerantiam malorum armet. Porro loci huius Euangelij quatuor sunt.

I. Quale sit regnum Christi in hoc mundo.
II. De hostibus huius regni.
III. Oratio discipulorum Christi contra hostes, & cur Deus patiatur hostes in Ecclesia.
IIII. De pœnis hostium Christi & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorum varia in scriptura significat.

PRIMVM enim cum Iohannes dicit agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non est aliud regnum cœlorum, quam vitæ nouitas, qua Deus nos instaurat in spem beatæ immortalitatis. Nam ereptos è seruitute peccati & mortis, sibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœlestem vitam iam fide possideamus. Cum ergo dicit, appropinquat regnum cœlorum, significat restitutionem ad beatam vitam, adeoq; veram & æternam fœlicitatem in Christo proponi. DEINDE significat ipsum Christi Euangelium, quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, vt cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra vos est. TERTIO significat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, vt Paulus Roman. 14. definit, iusticia, gaudium, spiritus & pax in conscientijs nostris. QVARTO significat ipsam futuram fœlicitatem in æterna vita post iudicium: vt cum Christus promittit fore, vt multi ab oriente & occidente veniant, & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum. QVINTO ipsam visibilem Ecclesiam significat in hoc mundo, in qua sunt boni & mali permixti vsque ad messem, hoc est, consummationem sæculi. In hac significatione capitur regnum cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti parabola dicam. [Simile est regnum cœlorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo, &c. [Homo seminans, est CHRISTVS verus DEVS

& ve-

& verus homo: Ager est mundus: semen sunt filij regni. Horum trium singula plura docent.

Primum enim cum Christus dicitur seminator, hæc significantur. 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ authorem habet filium Dei. 2. Quod sapientes mundi non seminent Ecclesiam, id enim solius Christi est, quare nec sapientia mundi conseruatur. 3. Quod officium Christi sit seminare, hoc est, docere iusticiam, & salutem æternam. 4. Quod nullus possit semen bonum fieri, id est, iustificari & innouari ad vitam æternam sine Christo seminatore.

Deinde cum Christi ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quod non vnum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; vlla natio sub sole possit sibi soli vendicare, quod sit ager Domini: Nā totus mundus est ager ille, in quem suum semen conijcit Christus seminator. Quare vt nulla natio, adeoq; nullus homo potest iuste conqueri, se de regno cœlorum exclusum esse: ita nullus populus poterit hanc gloriam sibi soli, vt dixi, vendicare. 2. Hic conspicitur, quod immensa sit Dei misericordia offerentis omnibus per vastum orbem Christi beneficia, hoc est, sapientiam, iustificationem, sanctificationem, & redemptionem. 3. Cur ager dicatur, obseruandum: Nam hac Metaphora significatur quod cultura sit necessaria. Nam vt ager hic prædicatione pœnitentiæ est arandus: Ita sanguine & spiritu Christi irrigandus est, alioquin semen suffocatur & perit.

Semen

Semen eſt hic & id quod ſeminatur, & id quod creſcit. Quid ſeminatur? Euangelium Chriſti, quod vt offert gratuitam remiſſionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc ſemen, id eſt, Euangelium Chriſti, ager excipit fide: ſed ſpiritu ſancto fouetur & conſeruatur, ne obrutum tempeſtatibus carne & cruce intermoriatur & pereat. Deinde ſemen dicitur id quòd è ſemine naſcitur, nempe triticum ipſum, hoc eſt filij Dei. Eſt enim verbum Dei, ſeu Euangelium, ſemen illud incorruptibile quo renaſcimur in filios Dei.

Hæc ergo deſcriptio eſt regni cœlorum, id eſt, Eccleſiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur quod Eccleſia non ſit opus hominis alîus, quam filij Dei: Quare vanus eſt Papa cum gloriatur ſe huius Eccleſiæ ſeminatorem eſſe. Deinde, quod humanis doctrinis non ædificetur Eccleſia, ſed tantum Euangelio Ieſu Chriſti, quod qui purum docent, cooperarij ſunt Chriſti ſeminatoris.

VANVS PAPA non seminator sed corruptor ecclesiæ.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet quod regnum Chriſti ſit ſuos habiturum hoſtes, quemadmodum etiam prima promiſſio habet Gen. 3. Semen ſerpentis inſidiabitur ſemini mulieris. Hoc quàm verum ſit docet Eccleſiæ Hiſtoria inde à promiſſione ſeminis in hunc vſq; diem. Vbi eſt Abel, ibi eſt etiam aliquis Cain: Vbi Iſaac, ibi etiam Iſmael: Vbi Iacob, ibi etiam Eſau aliquis: Vbi Dauid, ibi Saul: Vbi Chriſtus, ibi Iu-

ibi Iudas: Vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est quod aliud speremus. Perpetuo enim sathanas insidiatur Ecclesiæ Christi, quã aut prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hostes? cum homines dormiunt, venit inimicus homo & seminat Zizania. Hoc somno, cum ministri verbi, tum auditores taxantur. Ministri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciũt officium docendo quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores videntur: obiurgando eos, quos viderint non recta via incedere ad veritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum vel segniter verbum audiunt: vel frigent & paulatim deficiunt, quemadmodum hodie videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus Homo, idq; ideo, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam vastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? seminat in agro Domini. Quid? 1. falsam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in paradiso, & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim vera & sincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adest, vt fontes saluatoris salutares suo veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris saluatoris salutem hauriant. 2. Seminat verbi

contem-

contemptum in multis. Ex his seminibus nascuntur Zizania, id est, filij nequam, vt sunt 1. Hypocritæ. 2. Sophistæ. 3. Tyranni. 4. Blasphemi. 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs Ecclesiam, hoc est, pusillum illum Christi gregem oppugnant.

Sed quid est quod dicit, inimicum hominem iacto zizaniorum semine in agro domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophistis, Tyrannis discedit? Nullo pacto: sed ideo abire dicitur, quia aliam personam induit: non vult videri hostis, sed spiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptistis videre est, qui iactant quidem Spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Sathanæ præstigijs fallantur.

Atq; ita hic secundus locus primum docet, quòd Ecclesia habeat suos hostes etiam in medio agro, hoc est, in externa societate Ecclesiæ. 2. Monet ne assentiamur hostibus. 3. Vt discamus hostes à veris ciuibus Ecclesiæ discernere. 4. Monet ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Ecclesia prorsus, aut offendamur calamitate Ecclesiæ, quæ in hac vita tot hostium iniurijs exposita est.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt & dicunt, [Nonne bonum semen seminasti in agrum tuum?] Per hunc accessum seruorum ad patremfamilias, significatur oratio piorum pro Ecclesia contra sectas & scandala in Ecclesia: Pij enim vt perpetuò precantur

cantur bona, & salutaria Ecclesiæ: Ita deprecantur mala & nociua: id quod in Psalmis Dauidicis passim videre licet. Rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Hierusalem: Ita prosperentur diligentes te. Contra, hostes confundantur ait, & pereant qui volunt mihi malum. Item Psalm. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipsius descendat.

Sed quomodo hoc stare potest cum Christi præcepto, qui iubet vt oremus pro maledicentibus nobis & iniuriam nobis facientibus? Oratio Ecclesiæ contra hostes habet semper annexam conditionem pœnitentiæ & conuersionis. Est enim sensus, vt aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant: ne perpetuo blasphemias in Deum crepent & sanctis Dei sint molesti. Orandum est ergo pro hostibus vt conuertantur, quod si non conuertantur, orandum est contra eos vt confundantur, frustrati suis consilijs, quibus struunt Ecclesiæ Christi insidias.

[Visne inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea?] quibus ait, non: Sed sinite vtraq; crescere, ne forte colligentes Zizania eradicetis simul & triticum. Primum hic sciendum est, quod Christus neq; de pastorum, neq; Magistratuum officio disserat: sed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vident in Ecclesia multos esse impuros. Pastoribus enim commissus est gladius spiritualis, quo separant impuros ab Ecclesia, dum eos ex-

commu-

communicant, quo pudore suffusi tandem resipiscant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magistratui est etiam gladius commissus, sed sæcularis, vt vocant, quo turbatores humanæ societatis punit & eijcit. Quanquam autem Pastores & magistratus vel maximè sedulo fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Ecclesiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ vitæ remaneant, quod quum videmus, non debemus offendi: sed admoniti hac parabola purgare quantum possumus, reliqua Deo committentes. Non enim Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantum fideles suos hortatur ne animo deficiant, cum malos secum ferre cogantur? Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tam patienter malos in Ecclesia fert vt agant pœnitentiam. 2. Quod his consolemur nos contra scandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quod confutentur Anabaptistæ, qui negant illum cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

DE QVARTO.

[Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum Zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum vero congregate in horreum meum.] Hic concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in consummatione sæculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniantur: Pij vero aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum

enim Zizania colliguntur & igni mandantur: Triticum vero colligitur & in horreum seruandum reponitur: Ita in fine sæculi futurum est, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij vero liberentur & donentur æternæ vitæ possessione. Hoc sine parabola Christus Mat. 26. ita exprimit in sententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus est: Ite vos maledicti in ignem æternũ. Pijs vero: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum vobis paratum ab initio. In summa impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, et ignis æternus, quia enim contempserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum subijcientur, quæ pœna quam sit horrenda, nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igne, nempe malæ conscientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: et igne corpus vrente, non consumente: nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc serio cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorum duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, & regni Dei hæreditas. Illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergo argumentum hinc sumamus: vnum à pœnis impiorum, alterum à præmijs iustorum, vtrumq; efficax est (modo ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei, & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet scopum,

ſcopum, vt relinquat impius viam ſuam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de remiſſione peccatorum deſperat, & ſecundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc MVLTO *nihil deeſt, ſed eſt in eo omnipotens miſericordia & miſericors omnipotentia, Cui gloria in ſæcula,* AMEN.

DOMINICA
SEPTVAGESIMÆ, EVANGELIVM MATTH. 20.

SImile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo ſtatim diluculo, ad conducendos operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro ocioſos, & illis dixit: Ite & vos in vineam meam, & quodcunq; iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam vero exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hic ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit: Dicit illis: abite & vos in vineam meam, & quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cum autem veſpera facta eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo:

voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à postremis vsq; ad primos. Et cum venissent qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi, & acceperunt ipsi quoq; singuli denarium. Et cum accepissent, murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi vnam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo in rebus meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi: Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC parabola imaginem Ecclesiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea ostenditur quomodo in Ecclesia, quæ vineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij se habent ad vineam: sic se habent homines ad Ecclesiam. Operarij autem in vineam alij maturius, alij serius vocantur: alij multum diuq;, alij parum breuiq; laborant tempore: sic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, vt paterfamilias alijs ex con-

ex conductu dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœlestis pater æque in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde vt paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos qui ipsius liberalitatem boni consulunt, fouet: Ita Deus pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atq; ita sensus huius Euangelij est, quod nemo debeat suis operibus vel fidere, si sunt multa: vel desperare, si sunt nulla: sed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore Domini. Porro loci tres constitui possunt.

I. Quod quilibet Christianus conductus sit in vineam Domini, vt laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus, & mercede bonorum operum.

III. De dicto Christi: Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: multi sunt vocati, pauci vero electi.

DE PRIMO.

Ecclesia Dei sæpe in scripturis vinea Domini dicitur: idq; primum, quia Dominus eam elegit, & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia vinea est: singuli autem Christiani palmites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus

suam Ecclesiam æstimet: nulla enim possessio vinea preciosior est. Nam nulla plus operæ & assidui laboris flagitat. 3. Cum Ecclesiam vineam suam appellat Dominus, suam curam & solicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos assiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, si veros & fructuosos palmites habere velit. 5. Quod qui in Ecclesiam recepti sint, debeant fructum bonum producere. Ut enim non labruscas, sed vuas vini palmites producunt: ita Christiani non carnis, sed Spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Christianus in vinea Domini laborare debeat, spectandum est. Ut enim in vinea varia sunt officia, alius enim plantat, alius rigat, alius putat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram stercorat: Ita in Ecclesia diuersæ sunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Ecclesia laborandum est. Dominus ordinat singulis labores suos pro sua voluntate. Ut enim paterfamilias in vinea vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum siue securim: Ita in Ecclesia alius concionator, alius magistratus, alius paterfamilias, alius in schola doctor, alius discipulus, alius artifex, &c. à Deo ordinatur.

Verum hic quilibet in suo labore tria spectabit. 1. An suus labor sit vtilis in vinea, & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum sit inter laborandum. 3. Quid, quomodoq; faciendum.

An la-

An labor tuus ſit vtilis & mandatus à patrefamilias, ſcias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet omnis labor, qui ad hanc vineam plantandam, rigandam, fouendam, conſeruandam facit, hoc eſt, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Eccleſiæ, & hoſpitijs Eccleſiæ, id eſt, politijs & œconomijs deſeruit, diuinitus præceptus eſt in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non ſufficit laborem præceptum eſſe, niſi legitima ſit vocatio facta ad laborandum. Qui enim ſibi ſumit laborem in vinea ſine vocatione, temerarius eſt, & nullum fructum edit.

Inter laborandum vitare oportet. 1. Ne ſuperbias, ſi plus quam alius, aut etiam melius tibi laborare videaris. 2. Ne ſpectes mercedem operæ præſtitæ: ſed præceptum patrisfamilias, qui vt labores, in vinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patrẽfamilias, ſi liberalis videtur in eos, qui te minus laboraſſe videntur.

Quid inter laborandum ſpectandum & aſſiduè cogitandum. Primum vnumquemq; cogitare oportet, ſe non ad otium, ſed ad laborem introductum eſſe in vineam Domini. Nullus enim in vinea Domini relictus eſt locus ſegnitiei aut torpori: nullus ſine patrisfamilias offenſione, quod ſibi iniunctum eſt in alium reijcere poteſt: Quare ſtrenuè laboret, qui in hanc vineam introductus eſt ſine fraude. Nam maledictus eſt, qui facit opus Domini fraudulẽter. 2. Inter laborandum cogitet, ſe ſtare in conſpectu

Domini, qui non solum videt externas actiones, sed etiam secreta cordium, & ex cordis affectu opus æstimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad solicitè agendum, laborantem solicitabit, vt alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est, sola inuitabit ad strenuè præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse. Nam si vel superbias, quòd prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minus laborasse videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, audies: [Amice, non facio tibi iniuriam, nonne denario pactus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. An non licet quod volo facere in meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sum?] Tria hic taxantur in murmuratore. 1. Quod confidat dignitati sui laboris. 2. Quod liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potius. 3. Quod inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iusticiam ex operibus sectantur vacui fide.

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctius intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ sint causæ bonorum operum.* TERTIO, *cur Deus adeo multas & præclaras promissiones adiece-*

adiecerit bonis operibus, & cur ea mercede dignetur.

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, vt aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici possit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Christi. 3. Fides. 4. Finis verus. 5. Gratia qua boni consulitur defectus.

Quod autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifestum est ex his quatuor: ex conditione nostra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Nostra conditio est, quod simus serui Dei, & is Dominus Deus noster: Quare vt ipsius est præcipere nobis facienda: ita nostrum est ipsius voluntatem sequi, tanquam regulam certissimam officij nostri.

Idem docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Esaiæ 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in via qua ambulas. Hiere. 33. Speculatorem dedi te domui Israel, audies ex ore meo sermonem, & annunciabis eis ex me.

Prohibitio est manifesta Deut. 12. Non facietis singuli quod sibi rectum videatur. Ezech. 20. In præceptis patrum vestrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, vt opus quod placeat, sit præceptum: vnde Dominus pronunciat se frustra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Esaiæ 29 vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ, mala

minatur populo ſuo Dominus, quod coluerint ipſum mandatis hominum: Quare Paulus Col. 2. omnem ἐθελοθρησκείαν *manifeſtè damnat.*

Hinc ergo patet, quod ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei. Sit ergo verbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Secundo requiritur ad boni operis rationem ſpiritus Chriſti. Quicunq; enim Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo vt qui in carne ſunt, Deo placere non poſſint. Opus eſt ergo ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertio requiritur fides: Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta. Propter fidem ergo placent quoq; opera. Nam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide peccatum eſt.

Quartò requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc verba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) non officijs, ſed finibus à vicijs diſcernendas eſſe virtutes: officium autem eſt, quod faciendum eſt: finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet peccare conuincitur: eſſe autem finem vltimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpe ſubordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia,

gratia, qua boni consulitur defectus. Nam tametsi fide iustificatus, non satisfacit legi Dei, imo sentit multas maculas in omnibus suis operibus: tamen ipsius opera verè placent Deo, & quod est in illis vitium tegit gratia.

Ista ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, sine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici potest: Nunc quod secundo loco promisi, causas recitabo, quæ nos ad bene agendum permouebunt, & sunt in vniuersum tres, Necessitas, Dignitas, Præmium.

Necessitas quintuplex est: mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarum & conuersionis.

NECESSITAS prima, est mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.

SECVNDA necessitas, est debitum, de quo Roman.8. Debitores sumus Dei, non carnis: non enim sumus nostri iuris: sed eius qui redemit nos suo precioso sanguine.

TERTIA necessitas, est fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conscientiam indulgemus. Unde Paulus: Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior est. Milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam.

QVARTA necessitas, est vitatio pœnarum. Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVIN-

QVINTA necessitas, est conuersio. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Cum enim fit conuersio, homo viuificatur & regeneratur in nouum hominem, vt iam spiritu facta carnis mortificet, Roma. 8.

Secunda causa bonorum operum, est dignitas. Nam iustificati sunt filij Dei: sunt templum Dei sanctum: sunt reges & Sacerdotes, vncti à Spiritu sancto, qui induti iusticiam, Deum mente, voce, confessione, & moribus prædicare debent.

Tertia causa, est præmium, hoc est, compensatio patientiæ & obedientiæ credentium erga Deum. Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non intendentes operibus à nobis præstitis: sed promissionibus gratuitis. Ita Moses Hebr. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cum ergo Deus promittit remunerationem, duo faciemus. Primum nostri operis indignitatem & imperfectionem agnoscamus. Deinde Deum promittentem in suis promissis veracem statuemus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promissiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: Huius rei causæ potissimum sunt quinque.

PRIMA, vt sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictum: Esurientes im-

tes impleuit bonis & diuites dimisit inanes.

SECVNDA, vt sint testimonia, quòd velit Deus etiam in hac vita seruare Ecclesiam: vnde 1. Tim. 4. Pietas habet promissiones præsentis vitæ & futuræ.

TERTIA, quia vult Deus & necessitatem corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & vult hæc bona fide peti & expectari per patientiam.

QVARTA, vt sint commonefactiones de promissione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus sunt gratiæ obsignatio.

QVINTA, quia Deus vult vtrumq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac vita. Vtrunq; Esai. 37. indicatur: Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, vt cognoscant omnia regna terræ, quod tu solus sis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus diligenter obseruanda est: [Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi.] Quare? Multi enim sunt vocati pauci vero electi.

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, vt erigit pusillanimes agnoscentes suam infirmitatem: Ita Hypocritas superbos tumentes opinione iusticiæ & sanctitatis deijcit, & veluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi?

Qui

Qui nouißimi? primi apud ſeipſos ſua opinione & operum ſuorum æſtimatione, erunt nouißimi apud Deum, id eſt, nullius precij, imo homines ſententia Dei damnati. Nouißimi apud ſeipſos, ſunt qui ſerio agnoſcunt ſuam vilitatem & infirmitatem, vt qui nihil ſentiant ſe habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc eſt, Deo accepti, modo firma fide in Chriſtum mediatorem recumbant.

Ratio ſententiæ huius, [Multi ſunt vocati pauci vero electi,] duo docet: vnum, quanta ſit bonitas et miſericordia Dei vocantis omnes ad agnitionem ſui filij per Euangelium. Alterum, quanta ſit ingratitudo hominum, è quibus adeo pauci inueniuntur qui ſunt electi, hoc eſt, ſinceri, pij, & agentes pœnitentiam ſeriam. Sunt enim pauci qui ſuis operibus, adeoq; ſibi totis renunciant, qui ſoli Deo fidunt, & eum mente, voce, confeßione, & moribus glorificant. Hæc ergo ſententia nos primum monet, vt agnoſcamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. Secundo, vt deteſtemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertio, vt adiungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis, qui ſincerè Euangelium recipiunt in gloriam Dei, Cui honor in ſæcula, AMEN.

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGELIVM LVCÆ 8.

CVM

CVM autem turba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum, & inter ſeminandum, aliud cecidit circa viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes, quæ eſſet iſta parabola. At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui autem iuxta viam, hi ſunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit ſermonem de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam qui ſupra petram, ij ſunt, qui cum audierunt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autẽ in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet pulchram imaginem Ecclesiæ militantis in hoc mundo, et nascentis ex incorruptibili semine, verbo Dei, in cuius visibili cœtu, quales, & quàm multiplices sint auditores, seminis naturalis similitudine depingit: Idem enim euenire semini cœlesti testatur, quod semini naturali iacto in terram, accidere solet. Nam vt non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur, sed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum paucissimis salutarem producit fructum, Loci tres sunt:

I. Parabolæ explicatio.

II. Genera auditorum verbi Deî.

III. De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

DE PRIMO.

Causæ cur Dominus in parabolis locutus sit turbis plures sunt. Prima esse potest prædictio Prophetarum. Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Christus adueniens in parabolis esset docturus. Fuit autem antiquissima docendi ratio, parabolis & Symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiusmodi imaginibus & symbolis traduntur, memoriam iuuant, vt doctrina per ista, veluti symbola ad posteritatem omnem transmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & veluti

luti velo quodam tegunt, vt minus offendant: postea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perspicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porro partes huius parabolæ sunt: Seminator, Semen, fructus, terra.

Seminator Deus est, qui tametsi per homines semen in terram mittit: tamen ipse vna adest & operatur. Quare ministri verbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine significatur vtrumq; scilicet quod & Deus suo modo operatur, & homines cooperatores suam operam Deo collocant. Hic duo discamus: Primum, esse preciosum & nobile semen, videmus enim in mundo, quo præclarius fuerit semen, eo prudentiores & peritiores adhiberi, qui semen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis sapientibus mundi, hoc semen in terram mittere, omnes admirarentur, omnes singulari cura cuperent hoc semen cognoscere: sed hic iam adest seminator Deus: adsunt Oeconomi mysteriorum Dei: quare necesse est, & seriam & nobilem in primis hanc esse sationem. Alterum, quod hinc discamus, est, magnum flagitium esse, grauissimisq; pœnis plectendum: vel huius seminatoris Dei semen in terram, id est, in cor prius aratro legis præparatum non recipere: vel receptum non maximo cultu, solicitudine, ac diligentia fouere vt crescat, quo seminatori gratissimum ferat fructum.

Semen est ipsum verbum Dei, non hominis quod

semen filius Dei vnigenitus attulit è sinu Patris. Hoc semen viuum est, quare si fructum aliquando non proferre videtur, non seminis, sed terræ culpa est. Hoc semen qui vel vitiant, vt hæretici faciunt: vel suffocant, vt Hypocritæ: vel vi opprimunt: vt tyranni: vel adulterinum substituunt, vt Papistæ, sentient olim iusti Dei iram, qui vt semen purum dedit: ita idem purum & minime vitiatum vult seruari, quod apud suam Ecclesiam deposuit in thesauris Prophetarum & Apostolorum reconditum.

Fructus, quem hoc semen producit, seminis vt decet, naturam imitatur, postquam excreuit. Primum enim ex eo in terram iacto nascitur pœnitentia, hoc est, vitæ prioris sceleratæ mutatio. Quemadmodum enim nobile aliquod semen, terræ visceribus conceptum sua virtute suffocat vrticas quæ prius terram occuparunt? Ita hoc semen herbas malas, quas in corde hominis seminauit Diabolus, hoc est, peccata suffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc semen vnà cum salutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus est Deo gratissimus. Ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, renati sunt, non ex corruptibili semine: sed incorruptibili per sermonem viuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati proferunt suum fructum, nempe

bona opera & patientiam, quibus vsq; ad messem, ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex seminis conditione iacti in terram genera auditorum verbi Dei quatuor colligere est. Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ visceribus, aut concipitur cum fructu, sed mox flaccescente, & pereunte & concipitur cum fructu durante vsq; ad messem. Atq; hæc varietas ex conditione terræ prouenit. Nam si in viam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à volucribus deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: Si inter spinas cadit, à spinis suffocatum moritur sine vtilitate. Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copiosum. Hinc esse quatuor auditorum genera, manifestè Dominus concludit: de quibus nunc ordine dicendum est.

PRIMVM auditorum genus hoc modo parabola significatur. [Aliud cecidit super viam, & conculcatum est.] Parabola à Domino ita explicatur. [Qui secus viam, hi sunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant.] In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ causa sit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & sicca est, hoc est, corda audientium sunt saxea & dura, adeo vt verbo non cedant. Durescunt

autem corda peccandi consuetudine, impunitatis spe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & diaboli dolis. Quod autem Dominus ait sermonem seminatum fuisse in cordibus eorum, perinde est ac si dicat, vitio hominum & prauitate fieri, quod de corde auditorum eripiatur. Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi suam damnationem asscribunt. Ille enim in omnes misericors semen mittit in terram, hoc est, mittit qui Euangelium doceant: sed hominum culpa euenit, quod sine fructu conculcetur. 2. Diligenter obseruandum est, quòd Diabolus dicatur venire, & tollere sermonem de corde: Vnde colligimus, hunc salutis nostræ hostem, vt sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam, priusquam humore concepto germinet. Hoc Sathanæ perpetuum studium esse, historia omnium temporum docet, ac Petrus testatur, cum ait: eum tanquam leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicuti enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per verbi diuini ablationem de corde ipsorum: ita hodie simili studio incumbit, vt verbum prædicatum infructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quod Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cum dicit Diabolum tollere verbum de cordibus auditorum, ne salui fiant, satis indicat verbum Dei nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hic magna fidei laus, dum nostræ salutis causa, aperta voce

Christi

Christi hic vocatur, vt credentes, inquit, salui fiant. Quemadmodum enim salus ministerio Euangelij hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur: Unde Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti.
5. Ut magna nostra ingratitudo taxatur, qua salutem oblatam per verbum contemnimus: Ita execrandus est eorum error, qui verbo vocali suam virtutem adimere conantur, qui sane Diaboli organa sunt ad impediendam hominum salutem.

SECUNDUM auditorum genus hac parabola notatur. Aliud cecidit super petram & enatum exaruit, quia non habuit humorem: Parabola à Domino explicatur his verbis. Nam qui super petram, hi sunt, cum audierint, suscipiunt cum gaudio sermonem: hi tamen radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & persecutio, non infimum locum in Ecclesia habent: Verum vbi persecutio oritur propter Euangelium, succumbunt, & in ipsis fides emoritur sine fructu, huius generis auditores sunt, proh dolor, plurimi. Cum primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij esset, plurimi visi sunt Euangelium serio amplecti: sed cum viderent amicos offendi: cum animaduerterent non parum suæ authoritati apud Papistas decedere, & iam pressius eos crux tangeret, obliti dulcedinis Euangelij quòd cum gaudio prius susceperant, ab eo turpiter cum ignominia summa & animarum suarum hor-

rendo interitu discedunt miseri, quibus satius fuisset nunquam bonum Euangelij gustasse, quam vt cum tanta ignominia gratia et salute rursus exciderent.

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur, [Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud.] Parabolam Dominus interpretans, ait: [Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, suffocantur nec referunt fructum.] In hac explicatione Domini plura sunt consideranda. Primum quod hoc genus hominum sit idoneum ad fouendam intus sementem, hoc est, quod vera pœnitentia sint ad Dominum conuersi, credant & ament verbum Dei. Deinde, quod aliunde proueniat corruptio seminis, hoc est, verbi Dei in corde hominis seminati, nempe à spinis. Quemadmodum semen bona terra conceptum enatum, sæpe spinarum complexu corrumpitur, vt prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij & colentes Deum, spinis ante finem vitæ suffocantur: spinis, inquam, solicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertiò obseruandum hic est, quod Dominus hic ponat tria genera spinarum, quæ sementem cœlestem, postquam in culmum assurrexit, suffocant: vt sunt sollicitudines seu curæ huius sæculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, seu vt Matthæus & Marcus habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cum ergo hæ sint spinæ, quibus verbum Dei suffocatur,

focatur, & nemo nostrum sit, qui non ingenti spinarum copia, & quasi densa sylua refertus sit, danda est opera, vt si spinas ipsas omnino euellere non possimus, saltem aculeos ipsorum retundamus, ne diuinam sementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM spinarum genus attinet, ita retunditur, si toti huic mundo cum suis concupiscentijs renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non vtentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, si Salomonis consilio vsi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc sæculo, ne superbiant, nec sperent in diuitiarum incertitudine, sed in Deo viuente, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: sed vt benè agant, & diuites esse studeant in bonis operibus, & sint liberales erga alios.

TERTIVM genus spinarum, voluptatis vitæ est, quæ in delitijs, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & vestibus, & rebus venereis positæ sunt, quæ omnes & singulæ semen diuinum suffocant, vt fructum vitæ æternæ producere nequeat. Has ergo spinas diligenter caueant quibus salus æterna curæ est.

QVARTVM genus auditorum hac parabolæ parte notatur. [Et aliud semen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atq; crescentem, & attulit vnum triginta, & vnum

ſexaginta, & vnum centum.] Explicatur parabola à Domino, his verbis: [*Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt, qui corde bono & benigno audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt in patientia.*] In hac explicatione quinq; obſeruanda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono & benigno recipere ſemen & verbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci verbi auditi, ſed illud perpetuò meditari. 3. Eſt fructum facere in vera pietate, ſanctitate, charitate & vocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus ſinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quod non omnes æque multum fructus proferant, ait enim Dominus: vnum triginta, vnum ſexaginta, vnum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio, pro menſura fidei fructificant, alij plus, alij minus. Hoc in fructibus diſcrimen docet & conſolatur: docet quidem, quod ſemen Dei non debeat eſſe infrugiferum, modò ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: conſolatur vero eos, qui benigno & bono ſunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe viribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum, nam paterfamilias etiam inferiores dignatur ſuo honore & bonitatis elogio.

Quiſquis ergo ſuæ ſalutis amans eſt, ſtudeat fructum facere, pro ſuæ vocationis ratione: & quando ſe

do se parum producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipsius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

[Dum hæc diceret, ait Euangelista, exclamans alta voce, ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat.] Quoniam autem exclamat Dominus, significatur & ipsius affectus erga homines, quòd cupiat eos saluos fieri, & hominum surditas ad audiendum ea quæ salutis sunt. Deinde cum ait, [Qui habet aures ad audiendum, audiat,] haud obscurè indicat, se duo genera auditorum habere, quorum quidam sunt surdi, non quod non audiant externis auribus, sed quod in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta sit copia, docent scelerati mores multorum, qui fidem in ore habent sine fructu omni in vita & moribus: quidam sunt auriti, qui, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum seminis pro mensura fidei producentes. Verum sciendum, neminem sua industria sibi aures, quibus fructuosè verbum Dei audire possit, formare & aptare: sed oportere aures ipsas à Domino perforari. Cum enim verbum foris in auribus sonat, adest Spiritus sanctus in verbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, modò ipsi nostra malitia spiritui aperienti non reluctemur. Tametsi enim solus Dominus aures aperire potest, &

omnibus se paratum exhibet: tamen illis solis aperiuntur, qui sua contumacia Domino non resistunt: Quare nostrum est, perpetuis suspirijs ad Dominum clamare, vt aures nostras aperiat, corda præparet, affectus purget, quo verbum audiamus in nostram salutem & gloriam Dei: Cui honor & gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA QVINQVAGESIMÆ EVANGELIVM MATTH. 3.

TVnc autem accedit Iesus à Galilæa, ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Iesus ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & vidit spiritum Dei descendentem tanquam columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum institutum est in Ecclesijs nostris propter historiam Baptismi Christi, quæ historia præcipuum factum, quod vnquam in mundo contigit,

contigit, continet: neq; vnquam continget maius, priusquam Christum viderimus venientem in nubibus cum Angelis suis & potestate magna. Si ergò delectat nos maiorum heroum historia, habemus hîc maximi herois historiam, quæ non solum sua iucunditate oblectat animos legentium, verumetiam sola, plura commoda affert, quam omnes historiæ mundi adferre possunt. Priusquam autem accedimus ad huius historiæ expositionem, duæ nobis sunt diluendæ quæstiones: Quarum prior est, cur nam hoc festum in Ecclesiastica nostrarum Ecclesiarum ordinatione sit institutum: Posterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæstionem respondeo. Historia Christi, texitur propter nostram salutem, ideo voluit etiam Ecclesiastica ordinatio in Dania hanc potissimam historiæ partem non omittere: sed certo tempore anni eam proponere.

Ad posteriorem dico, quod hoc tempore conueniat maximè eam historiam tractare, idque duabus de causis. Primum propter ordinem & seriem historiæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de circumcisione. 3. de apparitione. 4. de oblatione in templo. 5. de disputatione in templo cum ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno vsq; ad 29. nihil scriptum est, nisi quod fuerit subiectus suis parentibus. 6. de Baptismo eius, qui hoc anni tempore optime recitatur. 7. sequitur de ieiunio. 8. de tentatione. 9. de doctrina

& mi-

& miraculis. 10. de paſſione. 11. de reſurrectione. 12. de aſcenſione in cœlum. 13. de miſſione Spiritus ſancti, qua Chriſti doctrina corfirmata eſt. 14. ſequuntur reliquo tempore anni conciones variæ, in quibus beneficia Chriſti Eccleſiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam ſanctamq; vitam. 15. de iudicio extremo & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc ſunt præcipua membra hiſtoriæ Chriſti, quæ optimo ordine, prout res geſtæ ſunt, ſingulis annis in noſtris Eccleſijs tractantur. Eſt præterea alia cauſa, cur hoc anni tempore de Baptiſmo Chriſti agit noſtra Eccleſia, nimirum vt doceatur qualenam veſtimentum deceat Chriſtianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in vſu fuit in multis locis Chriſtiani orbis non ſine graui Dei offenſa. Atq; hæc præſenti feſto dicta ſufficiant. Loci tres:

I. Hiſtoria Baptiſmi Chriſti, cum ſuis circumſtantijs.
II. Vſus hiſtoriæ in Eccleſia.
III. Noſtri Baptiſmi ratio & vſus.

DE PRIMO.

In Baptiſmo Domini plures ſunt perpendendæ circumſtantiæ, & potiſſimum hæ quinq;. 1. Quæ perſonæ hic agunt. 2. Locus. 3. Colloquium Chriſti & Iohannis. 4. Baptizatio Chriſti. 5. Euentus, ſeu id quod contingit baptizato DOMINO. De

bis

his quinque circumſtantijs ordine dicam.

PRIMA: [Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Iohannem.] Hic duas perſonas habemus, Iohannem, qui in Spiritu Heliæ miſſus erat ad præparandam viam Domini: Unde pater eius Zacharias ſpiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ea de cauſa Chriſtus ipſe pronunciat Iohannem plus quam Prophetam eſſe, vt quo nullus maior de muliere natus ſit. Deinde habemus hic alteram perſonam, nempe ipſum Chriſtum, Deum & hominem. Adſunt ergo hic duæ perſonæ, quibus nihil præclarius habet hic mũdus vniuerſus. Iohannes fuit ſummus Propheta Dei: Chriſtus æterni Dei æternus filius: quorum quia & ſumma dignitas & authoritas exiſtit, nobis hic inſinuatur quanta ſit, & dignitas & authoritas Baptiſmi, qui à Deo profectus, celebratur per eos, quibus nihil habet mundus præſtantius.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus ſignatur celebrati Baptiſmi. Iordanis non fruſtra meminit Euangeliſta, vult enim, vt admiracula quæ olim in Iordane contigerunt, reſpiciamus, vt inde nos colligamus quæ ſit vis & efficacia Baptiſmi ſpiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit cum populus duce Ioſua ingrederetur in terram promiſſam. Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte ſtetit vt murus, præbuitq; populo

pulo Dei iter, vt ſiccis tranſiret pedibus, ſecutus arcam Domini, quam ſacerdotes Dei præferebant ante populum. Iſto typo ſignificatum eſt nos è regno Sathanæ, in regnum Dei transferri per Baptiſmum, præcedente Chriſto qui vera propitiationis arca eſt.

Helias pallio diuiſit Iordanem ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus leproſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ, ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio ſpiritualem per Baptiſmum fieri mundationem à peccatis figurat. Nam quod foris figurat Baptiſmus, id intus ſua virtute operatur dominus. Cum igitur hic ſit Iordanis mentio, meminerimus quid ſpiritualiter de Baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illum, dicens: [Mihi opus eſt, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt compleamus omnem iuſticiam. Tunc omittit illum.] In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primum de prohibitione, qua Chriſtum obnoxè prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hic diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, vt qui ſoluat corrigiam calceorum Chriſti, nedum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit quod Chriſtus ſit immunis à peccato, atque

ideo iudicat ipsum non indigere Baptismo, vt eo abluatur in signum pœnitentiæ. Tertium, vt dixi, neglexit: nempe quod esset & sui officij, & officij Christi. Debebat enim officium intueri, & non dignitatem suæ personæ: debebat iudicare Christum non aliquid moliri posse, quod non spectaret ad officium mediatoris. Atq; ideo audit à Christo: [Omitte nunc, sic enim decet nos implere omnem iusticiam.] Tu missus es tu baptizes: ego autem veni vt baptizatis salutem conferam: faciamus ergo vterq; quod nos deceat.

Hic ergo tria à Iohanne discamus: Primum agnoscere nos indignos esse, quibus vllum in Ecclesia ministerium committatur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere valet. Tum mandato Christi obedire in nostra vocatione non impediente nos indignitate nostra, sed vrgente officium mandato Domini.

QVARTA: [Et baptizatus Iesus.] Hic æternus filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt assignari causæ: Primum enim voluit per Baptismum inaugurari ministerio Dei, & hoc quasi fœdere ostendere, se ministrum Dei esse. 2. Vt Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ: vnde & suam passionem baptismi nomine designauit, cum filijs Zebedæi responderet Matth. 10. dicens: Potestis baptizari Baptismo quo ego baptizor? Tertio,

vt san-

vt ſanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis. Non enim Sacramenta Eccleſiæ conſecrantur murmure ſacerdotis, tanquam magica incantatione: ſed Sacramentorum conficitur conſecratio inſtitutione, facto, promiſſionibus Chriſti, ac noſtra obedientia erga ipſum. Quartò, Baptiſmum nobiſcum communem habere voluit, ceu certiſſimum vnionis & ſocietatis, quam nobiſcum habere dignatus eſt, teſtimonium & pignus: Vnde Paulus probat nos eſſe filios Dei, qui Chriſtum per Baptiſmum induimus: Quotquot, inquit, Baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quinto, ipſe facere voluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Auguſtinus. Optimè enim is docet, & imperat, qui ſuæ doctrinæ typus eſt, & imperata primus facit.

QVINTO, euentus conſideretur. Nam quæ contigerunt Baptizato Chriſto & orante, ſunt omnium maxima miracula, quæ vnquam contigerunt. Primum aperitur cœlũ, quare ſignificatur, & quòd ſolus Chriſtus ſit via in cœlum, quem induimus in Baptiſmo, & quòd cœlum clauſum maneat omnibus, qui Chriſtum viam vnicam in cœlum non agnoſcant. Deinde vidit ſpiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & ſedentem ſuper eum. Hæc dulciſſima imago eſt beneficiorum Chriſti. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus, ſed Chriſtus venit nobis arca, qui nos in ſe recipit, eripit à diluuio, in cuius teſtimonium venit columba, & quieſcit ſuper eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, &

columba

columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hic Spiritus sanctus in specie columbæ apparens, testis est absorpti diluuij peccatorum: sed in sola Arca est salus, hoc est, in Ecclesia Christi, vbi Spiritus sanctus habitat. Tertio audita est vox de cœlo dicens: hic est filius meus dilectus per quem placatus sum. Ecce hic audimus patrem cœlestem præconem Euangelij esse. Quid quæso potest admirabilius esse? quid magis stupendum? ô deploranda cæcitas hominum, ô detestanda surditas. Pater cœlestis sonat suum Euangelium de cœlo, & nos cæci non intuemur cœlum, nos surdi non audimus vocem docentis. Sed quid quæso docet? Hic est, inquit, filius meus dilectus. En testimonium Patris de filio, huic crede, si salus tibi curæ est, is natura est filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quod nos dilecti non simus: sed in dilecto, in quo solo nos charos habet: illum propter se amat, nos vero propter illum. Natura enim sumus filij iræ Ephes. 2. per Christum vero adoptamur in filios: Vnde sequitur in concione Dei: In quo complacitum est mihi, id est, per quem sum placatus & humano generi reconciliatus. Hic tria sunt alto animo perpendenda: 1. Quod sine Christo Deus sit nobis iratus, idq; propter peccatum quo Deum offendimus. 2. Quod solus Christus sit reconciliatio nostri: Ipse enim est propitiatio pro peccato. Sanguis enim Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quod hæc Paterna beneuolentia & re-

conciliatio ſit fide accipienda ac Baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora reſpicere debemus. Non enim aliunde ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq; hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECVNDO.

Etſi vſus ex ijs quæ dicta ſunt facile colligi poteſt, tamen quædam hic capita recitabo. Primum ergo ſciamus, quod noſter Baptiſmus hic conſecretur, & ſanctificetur aqua Baptiſmi per Chriſtum, qui aqua Baptizari dignatus eſt. Deinde totum ſpectaculum nobis ob oculos tanquam in imagine Eccleſiam Chriſti depingit, hic conſpicitur Iohannes doctor in Eccleſia, vbi enim verbum Dei non eſt, vbi non auditur docentis vox, illic Eccleſia monſtrari non poteſt. Deinde Chriſtus Baptizatur. à bene enim inſtituta Eccleſia, vſus Sacramentorum abeſſe non poteſt. Tertio Chriſtus Baptizatus orat, cuius exemplum membra ipſius imitantur, et Deo verum cultum ex fide præſtant. Quarto, filius ſtat in medio: vox Patris ſonat de cœlo: Spiritus ſanctus requieſcit ſuper Baptizatum: idem reuera hodie fit in noſtra Eccleſia. Deus enim Pater, filius & ſpiritus ſanctus ſuæ Eccleſiæ adeſt, & per vocem prædicantium teſtatur ſuam beneuolentiam erga Chriſti Eccleſiam. Per filij præſentiam teſtatur, quod nos in

filios adoptauerit, & per ſpiritum ſanctum teſtatur ſe gubernare Eccleſiam ſuam: vnde nos hanc fiduciam concipiamus, quod portæ inferorum non ſint præualituræ aduerſus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad noſtrum Baptiſmum pertinent, ſunt in ſuperioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè ſcire, neceſſarium eſt, atq; duo dicam: quale ſit ſignum Baptiſmus, & quæ ſit eius vera meditatio.

Quale ergo ſignum eſt Baptiſmus? Primum eſt teſtimonium gratiæ, eiuſq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato nimirum quod Deus ſit illi placatus per Chriſtum: quod ſane teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam comparatione docet: Eſt enim ſignum virtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quod Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, & ſepulchro, & donator vitæ æternæ. Deinde eſt ſymbolum vitæ nouæ coram Deo, quemadmodũ Paulus Rom. 6. docet his verbis. Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus, conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam

professionis, qua testamur nos esse membra Christi, & hostes Diabolorum.

Meditatio pia Baptismi in his rebus posita est.

PRIMVM statuere oportet, quòd Baptismus noster sit firmissima quædam obsignatio, & Sacramentum nostræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE, Baptismus debet nobis esse perpetua quædam admonitio, quod hæc reconciliatio sit facta per sanguinem, mortem, sepulturam ac resurrectionem Christi.

TERTIO admonebit nos mortificationis carnis, & viuificationis spiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ & futuræ per Christum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium sit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipsi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, Cui honor & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA
PRIMA IN QVADRAGESIMA,
EVANGELIVM MATTH. 4.

TVnc Iesus subductus fuit in desertum à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. Et cum ieiunasset dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem esurijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant. At ille respondens, dixit: scriptum est:

eſt: Non ſolo pane victurus eſt homo, ſed omni verbo quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, dicitq; illi, ſi filius es Dei, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum valde, & commonſtrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Sathan: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac miniſtrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico audiuimus hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem hiſtoriæ Chriſti continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus ſingulari ſapientia ſuum filium humiliari voluit, & oſtendere quàm verum ſit quod olim prædixit: nimirum quod vt ſerpens inſidiaturus eſſet calcaneo ſeminis mulieris, hoc eſt, quod Chriſti perſonæ ac eius regno eſſet Sathan poſiturus inſidias (id quod hæc hiſtoria veriſſimum eſſe oſtendit) ita idem ſe-

men contritum esset caput serpentis: Cuius rei specimen quoddam in hac historia videmus. Hæc omnia eò referenda sunt, vt & Christi obedientiam sub cruce discamus, & sciamus qualem clypeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo.

I. De ieiunio.
II. De tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo spectanda sunt: Primum quænam sit ratio ieiunij in genere. Deinde quid sentiendum sit de Christi ieiunio in specie.

Ieiunium est abstinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et est triplex: Indifferens, pium, & impium.

Indifferens ieiunium est cum vel præ inopia, vel valetudinis causa, vel ingenti aliquo animi mœrore abstinetur à cibo & potu. Hoc per se nec placet nec displicet Deo, verum prout fides & patientia adfuerint, placere & displicere putandum est.

Ieiunium pium, Christianum & acceptum Deo, est abstinentia non solum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni vllam voluptatem adferre possunt, eò pertinens, vt plenum sit spiritus imperium per veram pœnitentiam, piam orationem, & seriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi potest. Nam corporis

afflictio per ieiunium, est symbolum mœroris animi propter peccatum, & testimonium veræ pœnitentiæ. Huius fines sunt (propter quos & acceptum est) tres: Mortificatio carnis: Excitatio spiritus: & intensius omnis pietatis studium. Huiusmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit. 2. Corinth. 6. & certè deberent pij homines sancto ieiunio sæpè spiritum excitare, ne carnis concupiscentijs succumberent.

Est autem hoc sanctum & Christianum ieiunium, duplex, Priuatum & solenne. Priuatum, est quod quis sua sponte sibi imponit, vel pietatis excitandæ causa, (quale vt sæpè aliàs, ita potissimum ante sacram synaxin, à quolibet Christiano, cuius caro hac castigatione indiget, institui vellem) vel officij noui capessendi gratia, vt se quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; vt Deus auspicijs sui muneris propitius aspiret. Huiusmodi fuit olim ieiunium Mosis in monte, & Heliæ in deserto, & ieiunium Christi in deserto, cuius hîc fit mentio.

Solenne ieiunium, pium & Christianum, est quod magistratus pius siue gubernatores Ecclesiarum indicunt, vel vt præsens malum, vt pestis, gladius, sectæ, seditiones, &c. vera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala, quæ ob peccata grassantia imminere videntur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis regibus & Prophetis sæpè indicta sunt, quæ DEO fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuo-

cationem, charitatem meditationem beatæ vitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent, & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quod vt priuatum liberum est in arbitrio cuiusq; positum: Ita solenne mandato magistratus, charitatis lege, & publici commodi necessitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se, & res Deo grata propter ipsum opus, ideoq; meritoria. Quasi vero Deus moraretur externa opera, vbi conscientia est impura: & ieiunium per se esset in eo genere operum, quæ Deo immediatè & simpliciter probantur, quemadmodum ea quæ in lege sua, hoc est, Decalogo præscribit, & non potius esset externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem spectans, nimirum vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, charitati, meditationi beatæ vitæ subseruiat. Merito ergo Prophetæ huiusmodi Hypocritica ieiunia damnant, in quibus plurima horrenda scelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, necessitas, coactio, delectus ciborum necessarius, modus ieiunandi, quo vel porci saginari possint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Potest autem hoc ieiunium Pharisaicum diuidi in duo genera, vt vnum statum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium est & certo tempori

anni

anni affixum, quale apud Papistas quadragesimale ieiunium, vt vocant, & ieiunium quatuor temporum, Apostolorum, quibus suffragia Apostolorum emere voluerunt, & huiusmodi plurima in quibus nihil, præter meram superstitionem & multiplicem impietatem, fuit.

Arbitrarium ieiunium, est quod aliquis arbitrio suo, quo Deum sibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit qui iactabundus in oratione sua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, vbi suum ieiunium, vt opus sanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiscatur.

Hæc sint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangelista: [Tunc ductus est Iesus in desertum à spiritu vt tentaretur à Diabolo, & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt.] Hic primum tempus notatur, nimirum quod statim à Baptismo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe desertum. 3. Modus ieiunij, videlicet quòd quadraginta diebus & noctibus absq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum, quod & tanto tempore potuerit absq; cibo viuere, & quod non esurierit tanto spacio, nam non sensit famem priusquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.

Sed cur Christus hoc fecit? Primum, vt hoc miraculo testaretur de sua diuina potentia. Deinde propter figuram. Moses enim typus Christi, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes.

3. Ut satisfaceret pro gula primorum parentum & nostra. 4. Propter vocationem. Hoc enim vsitatum Deo est, cum velit aliquem arduo officio præfici, eum ieiunio & cruce veluti præparare: Sicuti in Mose & Helia videmus. 5. Ut esset exemplum nobis vt nos sobrij perpetuo in timore Domini viuamus.

Est igitur vsus ieiunij Christi agnoscendus, qui est multiplex. 1. Ut cogitemus quantum fuerit humiliatus filius Dei. 2. Ut exemplo filij Dei sobriæ orationi studeamus. 3. Ut illi gratias agamus qui nostro nomine tantum ieiunium sustinuit.

Deinde ab altera parte cauendus est abusus, ne videlicet abutamur hoc sancto Christi ieiunio, quod fit, si vel præceptum vniuersale faciamus ex hoc Christi facto: vel putemus nos fieri participes ieiunij Christi per nostrum fictum ieiunium: vel suspicemur ieiunium nostrum peccatorum remissionem mereri ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilegè docet: vel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à pontificibus Ecclesiæ impositum, esse necessitatis, ita vt nemo pius habeatur, nisi qui hoc ieiunium seruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: Omnis Christi actio nostra est instructio, is autem ieiunauit quadraginta dies, ergo nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quod dicunt, omnis Christi actio nostra est

instru-

instructio, sed non est verum, quod omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est. Sunt enim actiones Christi aliæ morales, aliæ miraculosæ, aliæ peculiares. Morales vitam ac mores nostros instruunt, est enim ipse perfectissimum virtutum exemplar. Miraculosæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de veritate doctrinæ Christi informant & confirmant. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent: Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantum quæ ad mores & vitam, iuxta legis decalogi præscriptum pertinent.

Licetne ergò ieiunium quadragesimale ieiunare? licet, modo seruentur in eo conditiones, quas supra dixi in sancto & Christiano ieiunio seruandas esse. Et sane apertè fateor isto tempore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemptionis, quod tum solet in nostris Ecclesijs quotidie proponi in enarratione passionis Dominicæ: sed coactio & necessitas abesse debent.

DE SECVNDO.

[Accedens ad eum tentator, &c.] In his Christi tentationibus videre licet: Primum, quanta sit audacia Sathanæ, & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidem filio Dei pepercit, sed

ſed eum accedit, tentat, & quemadmodum regnum Dei in Paradiſo inuaſit, & ſuperior eſt factus: Ita nouum paradiſum, regnum Chriſti molitur deſtruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre, quàm ſit humiliatus filius Dei, vt non ſolum ſit afflictus ieiuniјs, verumetiam tentationibus Sathanæ ſit petitus.

Cæterum, vt nos hinc ſalutarem inſtructionem accipiamus, primum de tentationibus Chriſti dicam. Deinde quare ſit tentatus. Poſtremò, quid nobis doctrinæ & conſolationis ſit petendum ex tentationibus Chriſti.

In ſingulis tentationibus Chriſti, quæ tres hîc numerantur, quatuor ſpectemus. 1. Quæ occaſio. 2. tentationis modus. 3. tentationis finis. 4. modus victoriæ.

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ verbis indicatur: [Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriјt.] Ecce qualem occaſionem nactus eſt aduerſarius. Chriſtus ieiunat: parat ſe ad officium capeſſendum, ſed Sathan aliud molitur, & ex bono facto Chriſti, eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Sathanæ ſtudium fuit, vt & benefactis ſanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: ſed nouit Deus qui ſunt ſui & poteſt eos è tentatione eripere.

Tentationis modus ſequitur, ait enim tentator: [Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.] Finis hu-

nis huius tentationis fuit, Christo persuadere periculum facere, an Deus miraculo suam diuinitatem comprobare vellet: quod si non faceret, vt suspicaretur Dominus se Deo curæ non esse. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus suis filijs prouidet omnia, quæ sunt ipsis ad salutem & præsentem vitam necessaria.

Modus victoriæ sequitur: Cui respondens dixit: [Scriptum est, non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.] Hic videmus in verbo Dei victoriam esse sitam aduersus Sathanam. Sathan vult persuadere Christo, quod sit periturus nisi ex lapidibus panes faciat: sed Christus negat hominem viuere solo pane seu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, nisi accedat benedictio diuina, à qua panis robor capit. Scriptum est enim: Comedent & non saturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Christo habes Deut. 12. Quo in loco consolatur Moses populum in deserto, vbi non erat panis: Sed Deus Manna de cœlo dedit & aquam de petra. Hanc promissionem Christus sibi atq; omnibus pijs applicat, significans fore, vt in medio famis Deus suis sit adfuturus & necessaria suppeditaturus. Huius promissionis exempla habemus in Israelitis, Helia, Elizeo, Mose, & hic in Christo. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo & in diebus famis saturabuntur. Hæc promissio, cum ad nos quoq; pertinet, arripienda est fide, & opponenda est Sathanæ, ne nos ten-

tatione

tatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Christi & eius vsu sint breuiter dicta, secunda sequitur.

Occasio secundæ tentationis hisce verbis describitur: [Tunc assumsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum supra pinnaculum templi.] Ecce occasionem, ecce artificium Sathanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur: [Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.] Finis, vt Christus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in se iram Dei prouocaret, quemadmodū primi parentes fecerunt. Nam postquam vidit malignus iste, quod Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Sathan, loquitur de prouidentia Dei, quod velit Deus quemlibet pium in suis vijs, hoc est, in suo vitæ genere & vocatione legitima conseruare: non præcipit, vt aliquid temerariè faciamus contra vocationem. Sed quomodo Christus hoc Sathanæ telum ignitum extinxit? Verbo. ait enim. Rursus est scriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. Hæc habemus Deu. 6. vbi tentare Deum significat aliquid audere per diffidentiam siue in rebus prosperis siue aduersis: quare talis tentatio aduersatur fidei et Dei timori. Qui enim in reb. prosperis securus viuit et deponit timorem Dei, is certè tentat Deum contra

contra primum præceptũ: rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostri curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promissiones, Ecclesia hodie vexatur cruce, & experitur foris pugnam et intus terrorem, hîc certè non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus: si verum est hoc Euangelium quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tam prosperè succedere permittit? hic fortiter cum Christo dicamus, Non tentabis Dominum Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.

Tertiæ tentationis occasio hisce verbis indicatur: [Iterum assumpsit eum Diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam illorum.] Vide, in prima tentatione abusus est cruce Christi ad ipsum tentandum: nunc illi regna mundi proponit, vt illorum gloria perstringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc est: [Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraueris me.] Finis fuit, vt Christus fieret idololatra: sed contra hanc tentationem victoria potitur Dominus, primum repellendo Sathanam, qui ausus est sibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipsum gladio Dei, dicens: [Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.] Hæc scriptura habetur Deut. 6. in qua duo sunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, vt vnum Deum adoremus, & ei seruiamus diuinis cultibus iuxta primam tabulam: Prohibet ne vllis creaturis istum honorem

tribuamus, siue Diabolis, siue hominibus, siue Angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conspectu aduersus omnes Papistarum dolos.

Sed cur tentatus est Christus? 1. Ut nos tentati sciamus nos habere pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne sinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cum ergo vult nobis persuadere, quòd non simus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, respiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipse vsus est, reprimamus hostem. Cum nos solicitat, vt aliquid tentemus contra vocationem, vnde conijci possumus in salutis & vitæ discrimen, opponamus gladium Dei. Cum magnis præmijs nos inuitat ad idololatriam, caueamus ne istis hamis nos in nassam damnationis pertrahat. Breuiter in tota vita laboremus, vt crescamus in vera Dei cognitione, & muniamur aduersus Sathanam præsentia filij Dei, Cui victori nostro vna cum patre & spiritu sancto sit gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA EVANGELIVM MATT. 15.

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miserere mei Domine

fili Dauid : filia mea misere à Dæmonio agitatur. Ille vero non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant illũ, dicentes: Dimitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens, dixit : non sum missus nisi ad oues perditas domus Israeliticæ. Illa vero venit & adorauit eum, dicens : Domine succurre mihi. At ille respondens, dixit: Non est honestum sumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hæc autem respondit : Certe Domine, etenim catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, dixit illi: ô mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, & sanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium ad nos gentes præcipuè pertinet, exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam vt eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; vult recipere. Non enim apud Dominum est acceptio personarum, vt & Petrus ait: In veritate comperio, quòd non sit personarum acceptor Deus : sed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iusticiam acceptus est illi. Est autem hoc immotum decretum Dei, quòd vt omnes impœnitentes abijciat & damnet : Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant per mediatorem vnicum Iesum Christum recipiantur, & sola bonitate Dei saluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere quæ sub

cruce inuocat, exauditur, & fide iustificata saluatur, Iuxta illud Iohelis. Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Loci tres:

I. Quæ vera & salutaris pœnitentia.
II. Cur Christus hanc mulierem repulerit.
III. Viua imago veræ Ecclesiæ.

DE PRIMO.

Omnino necessarium est rectè doceri homines de vera pœnitentia, ea enim nisi adfuerit, nemo saluari potest: ideo dicam clarè & distinctè quid sit salutaris pœnitentia: quomodo fiat: & quibus absoluatur partibus.

Christiana & salutaris pœnitentia absq; omni dubio, est conuersio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura iuxta ipsius voluntatem, quantum fieri potest in hac infirmitate, viuens. Vel vt clarius dicam, salutaris pœnitentia est verus dolor de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate singulariq; studio omne posthac peccatum vitandi, Deoq; totam vitam posthac approbandi.

Hanc esse veram definitionem salutaris pœnitentiæ vnico Ezechielis testimonio ostendi potest. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait? Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum.

Hoc

Hoc testimonio tria continentur: Primum est inuitatio ad pœnitentiam. Nemo, inquit Dominus, ueniet ad me, nisi quem pater traxerit. Secundum est promissio: non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium est pœnitentiæ descriptio: Agite, inquit, pœnitentiam: Vult nos ergo dolere de offensa Dei. Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras: ergo fugam et odium peccati requirit. Cum ait, Conuertimini ad Deum, fidem requirit, sine qua nemo ad Deum conuerti potest: fide enim, vt inquit Paulus, accessum habemus ad Deum. Præterea cum additur, Facite vobis cor nouum et spiritum nouum, vt noua simus creatura, postulat, iuxta Dei voluntatem viuentes. Hinc conficitur quòd vera & salutaris pœnitentia sit dolor verus de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ, ardentiq; studio omne peccatum vitandi, ac Deo in posterum totam vitam approbandi. Hoc in illustri exemplo clarius videamus. Dauid post horrendum lapsum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Psalmo expressam. Primum ait: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Hic & dolet ob suam miseriam, quòd Deum adeo indigne offenderit, & agnoscit DEVM misericordem: vnde votum ac spes in eo extitit, ac viua in Messiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaque fides, qua superauit dolorem, idem Psalmus multis verbis indicat. Cum autem addit in eodem Psalmo: Spiritum nouum crea in visceribus meis, se no-

uam creaturam fieri optat. Huiusmodi multa sunt exempla: vt Adam, Manassis, Petri, latronis, Magdalenæ, &c. quæ nos cogitare oportet, vt illorum exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & seriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etsi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi potest, quomodo fiat vera pœnitentia: tamen illud distinctius declarare volo. Nihil enim homini magis necessarium est, quàm vt vera pœnitentia reconcilietur Deo & saluetur. Vt igitur sciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obseruanda sunt septem puncta.

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc sumitur ex decalogo: Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, &c. Hic requirit Deus agnitionem sui: deinde sequitur, qualem obedientiam postulet: Non habebis Deos alienos coram me. Tertio comminationes additæ testantur, quòd damnet inobedientiam: Visitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Postremo etiam de Deo sciendum est, quòd sit misericors, secundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad veram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis seriò inobedientiam & rursus miserentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiam sequi debet examen factorum nostrorum ad legem Dei, & singula præcepta seorsim

sim sunt consideranda. Primum ergo in hoc examine vide, an Deum habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipsius nomen sit tibi sacrosanctum, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen instituendum est, in secunda tabula de proximo, &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei oritur vehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ iudicij Dei, quæ sunt præsentes calamitates, tyrannis Diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, nisi fides succurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione misericordiæ Dei promissæ propter Christum, concipitur fiducia remissionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur & apprehendit manum filij Dei, qui se ex inferno eripit. Hic mens promissiones Dei cogitat, intuetur filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Iohelis consolatione plenissimam: Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia gratiosus & misericors est, tardus ad iram & velox ad pietatem & parcens super ma-

 litia.

litia. Harum promissionum exempla considerentur vt nos istis confirmemur.

5. Cognita hac Dei misericordia peccator concipit spem veniæ, & incipit palam suum deplorare peccatum, confitetur Deo suam turpitudinem & confugit seria oratione & ardenti corde ad misericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus ascendit: Primum agnoscens Deum, ipsius iudicium & misericordiam sicuti iam expositum est, is hac fiducia absoluitur à peccato suo, & iustificatur coram Deo, non sua iusticia, sed Christi, quæ omni credenti imputatur: Nam vera nostri iustificatio, est credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

7. Iustificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum & totam vitam in posterum emendat.

Verum vt hæc clarius à nobis intelligi possint, proponam exemplum salutaris pœnitentiæ, de qua audistis, & sumam Manassem regem Iuda, in cuius pœnitentia salutari hæc omnia conspiciuntur, quemadmodum in ipsius oratione apparet.

PRIMVM enim cum inquit, Domine omnipotens Deus Patrum nostrorum Abraham & Isaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & insustentabilis est ira comminationis tuæ super peccatores, immensa vero & imperue-

imperuestigabilis misericordia promissionis tuæ, quoniam tu es Dominus altissimus, gratiosus, misericors & multum miserens & pœnitens super malitias hominum.

In his verbis Manassis, est 1. Agnitio Dei. 2. debitæ obedientiæ testificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confessio. 4. Misericordiæ noticia & prædicatio.

DEINDE secundum sequitur, videlicet examen factorum Manassis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO, quantus pauor fuerit in corde ipsius ostendit, cum ait: & non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit se cogitatione misericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promisisti pœnitentiam & remissionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.

QVINTO sequitur veniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reserues mala mihi, quia tu Deus, Deus, inquam, pœnitentium, & in me ostendas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hæc precatus statuit se exauditum & iustificatum, quare & addit: Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam.

Hic Manasses iustus fide factus, noua est creatura.

Septimo, hanc gratuitam iustificationem sequitur emendatio in tota vita. Unde sequitur in ipsius oratione: Et laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes sancti semper sunt secuti. Dauid agnoscit Deum, agnoscit iudicium Dei, agnoscit misericordiam, suum factum examinat, pauet ob peccatum, erigit se fiducia misericordiæ, precatur veniam, iustificatur fide, iustificatus Deum celebrat. Hæc in Psalmo 51. conspiciuntur.

Audiuimus quid sit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ sunt eius capitales partes tenendum est, & numerantur tres, quæ sunt contritio, fides, & noua vita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ sunt agnitio Dei, examen facti & pauor conscientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio misericordiæ, petitio veniæ & iustificatio.

Ad nouam vitam requiritur vltimum, quod in cordis, oris, & vitæ institutione secundum legem Dei consistit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quòd Christus repu-

lerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit ſe tantum miſſum eſſe ad oues quæ perierunt de domo Iſrael? An non idem Dominus eſt, qui dicit. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis? &c. Reſpondeo: Dominus hoc fecit non ſine magnis cauſis. 1. Hoc fecit vt mulieris fides hac mora exerceretur & creſceret. 2. Vt eſſet exemplum pietatis aduerſus pertinaces Iudæos, qui Chriſtum contempſerunt. 3. Vt oſtenderet Dominus ſe velle vinci à nobis aſſiduitate precum noſtrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præſentes ſpectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam cauſam aſſignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, [Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt de domo Iſrael.] Reſpondeo: Hoc non dicit Chriſtus quaſi negaret gentibus acceſſum ad gratiam ſuam. Fuit enim illa mulier gentilis, ſed aliæ cauſæ ſunt. 1. Vult hic notare obſtinatam malitiam & ingratitudinem Iudæorum qui Chriſtum peculiariter ad ſe miſſum non agnouerunt. 2. Quod verbum Dei ipſe Chriſtus ante mortem ſuam prædicaret Iudæis, qui poſt mortem daret mandatum prædicandi gentibus. Nam Dominus probibuerat prædicari Euangelium inter gentes ante ſuam mortem. Verum poſtea cum à morte excitatus eſſet, dedit hoc mandatum Apoſtolis: Ite in mundum vniuerſum & prædicate Euangelium omni creaturæ, &c. Hoc mandatum manifeſte oſtendit, quod Chriſti beneficia ad Iudæos & gentes pertineant, hoc eſt, quod omnes ex Iudæis &

gentibus qui Christum recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorum Christi, ita vt ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & vitam æternam. Verum qui Christum recipere recusant, viuentes absq; pœnitentia, illi absq; misericordia æternis pœnis cum diabolo punientur: Nam sic vt Dominus fuit, est & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam absq; omni conditione personarum: ita fuit, est & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt, non moratur siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

DE TERTIO.

Pulcherrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere. Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes qui volunt piè viuere in Christo persecutionem patiantur. Hoc Christus docet cum iubet nos tollere iugum suum. Vult enim nos Deus fieri conformes suo filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri conformes in gloria, Rom. 8. 2. Ecclesia in his calamitatibus orat opem, nam nullum aliud asylum habet Ecclesia, quam orationem ad Deum, qua impetratur auxilium. 3. Christus videtur auertere aurem, dum non statim impetramus quæ volumus.

lumus. 4. Ecclesia exemplo huius mulieris non desinit precari, sed perseuerabit in oratione donec impetrauerit quod petit.

Porro singula membra Ecclesiæ hinc quod discant habent.

1. *Vnusquisq; nostrum se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.*

2. *Clamet cum hac muliere, miserere, miserere.*

3 *Si tentaris, persiste tamen huius mulieris exemplo: si non hodie aut cras te exaudierit, tuæ tamen preces non erunt inanes, sed verè exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.*

4. *Agnosce te canem cum hac muliere: sed talem, qui ex micis cadentibus de mensa Domini sui saturetur, ideoq; in oratione persistito.*

5. *Futurum est & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita est: tanta est misericordia Domini, Cui honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.*

DOMINICA
TERTIA IN QVADRAGESIMA,
EVANGELIVM LVCÆ II.

ET erat eijciens dæmonium, & illud erat mutum, cumque eiecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: per Beelze-

Beelzebub principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo. Ipſe autem cum ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſeipſum diuiſum, deſolatur, & domus ſupra domum cadit. Quod ſi Sathanas quoq; aduerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dæmonia. Quod ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, filij veſtri cuius præſidio eijciunt? ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porro ſi digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnum Dei. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Vbi vero fortior eo ſuperueniens, vicerit eum, vniuerſa arma eius aufert in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quęrens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ipſo, & ingreſsi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum eſt autem cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium, dilecti, clarè ostendit, cur Christus venerit in hunc mundum, & assumpserit humanam naturam, nimirum vt & nouum regnum inchoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc est, quod Deus dicit Genes. 3. Semen mulieris conteret caput serpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Christus apparuit, vt destrueret opera Diaboli, hoc est, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna absoluitur. Huius Sathanæ regni destructorem declarat se Christus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obsessum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum significat se potentiorem diabolo esse. Deinde se ipsius hostem declarat. Tum signo ostendit se humani generis saluatorem. Præterea ostenditur hîc ingratitudo mundi erga suum saluatorem, cum impij Iudæi adscribunt Sathanæ opera Dei. Postremò in fine huius Euangelij, mulier clamans dat Christo occasionem monstrandi veram beatitudinem. Nam dum mulier clamat: Beatus venter qui te portauit, Is respondet: Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Loci quatuor;

I. *Differentia regni Sathanæ & regni Christi*

II. *Contentio inter Iudæos & Christum, in qua Iudæi reprehendunt Christi factum, ipse vero illud defendit.*

III. *Quid futurum sit illis, qui Christum receptum rursus reijciunt obtemperantes Sathanæ.*

IIII. *Quæ sit vera beatitudo & fœlicitas.*

DE PRIMO.

[Erat Iesus eijciens dæmonium.] Hæc verba apertè testantur duo diuersa esse regna Christi & Sathanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeo vt nunquam inter ea conuenire possit. Cum ergo diabolus & Christus sunt duo potentissimi diuersorum regnorum reges, de vtroq; dicemus, vt intelligatur quantum mali est in Sathanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Iesu Christi salutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt: 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat vt faciat.

Quis ergo est? Quantum ad naturam, est creatura Dei sicuti Angeli Dei: quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet & nihil magis expetit, quam humani generis æternum interitum. Quod talis sit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quod hunc miserum hominem reddat cæcum & mutum. Considera, quæso, hic Diaboli crudelem tyrannidem aduersus hunc miserum. 1. Aures obturat illi.

rat illi. Quare? ne verbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia ſcit Diabolus primum gradum in cœlum eſſe, verbum Dei audire. Nemo enim adultus ſine auditu verbi Dei vnquam ſalutem conſecutus eſt. Euangelium enim, vt inquit Paulus, eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 2. Cor obſidet, ne verbum in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia ſcit ſine fide, quæ ex verbi auditu eſt, neminem iuſtificari. Nam, vt Chriſtus dicit, qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Chriſtum ſuum ſaluatorem, nam ſcit neminem ſaluum fieri ſine oris confeſſione: ſic enim Paulus Roma. 10. ait: Corde creditur ad iuſticiam ore fit confeſſio ad ſalutem. 4. Reddit hunc miſerum cæcum ne videat. Quare? Ne videat opera Dei enarrantia gloriam Dei, vt Dauid teſtatur cum ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Sathan huic miſero homini omnes vias ſalutis.

Quare hoc facit iſte malignus? 1. Quia ipſe damnatus eſt, & nullam ſalutis ſpem habet. 2. Odio Chriſti tanto laborat, quod ipſius regnum ferre non poſſit. 3. Odio implacabili, aduerſus humanum genus inflammatur, adeo vt cupiat omnes ſecum æternum damnari. Ideo Petrus inquit, 1. Pet. 5. Diabolus, vt leo rugiens circumit, quærens quē deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Sathanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam noſtro peccato meruimus, quicquid enim mali nobis acciderit, nobis

ipſis

ipſis adſcribemus, & cauſam in nobis ipſis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta ſint beneficia Chriſti erga Eccleſiam. Nemo enim melius intelligit libertatis aut ſanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi moleſtias expertus eſt. 3. Ut Chriſtum inuocemus contra diabolum, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 4. Ut fide nos aduerſus illum muniamus, iuxta illud: Cui fortes reſiſtite in fide. Eſt enim fides victoria mundi, vt ait Iohannes: Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides veſtra. 5. Ut præſentia Chriſti liberati à Sathanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud, 1. Reg. 17. Ut ſciat omnis terra quòd ſit Deus in Iſrael, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de quo dicam, quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo, à patre ante ſæcula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodum in ſymbolo confitemur: deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, & aſſumpſit humanam naturam, vt ſua morte liberaret nos ab æterna morte & ſupplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præſens Euangelium. 1. Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo diabolum: ſoluit linguam, vt loqui poſſit: oculos quoq; aperit. Hoc ipſum quotidiè facit in ſua Eccleſia. 1.

Aperit

Aperit aures, vt audiamus verbum. Quicunq; igitur libenter audit verbum Dei, sciat aures suas apertas esse: & qui contra non audit verbum libenter, sciat suas aures adhuc à Sathana obturatas esse. Quare qui nondum habet aures ad audiendum verbum, confugiat ad Christum, qui solus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere possimus: nam Iohannis 6. docet Christus, quod fides sit opus Dei, ita enim ait: hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem ipse misit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Christus adeundus est qui solus eum superare potest. 3. soluit linguam, vt iam ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumpsit, quando homo conceptus & natus est ex Maria virgine. 2. Quia est hostis Diaboli. 3. Quia officium eius est, vt hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet, ac omnes in se credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet quantum sit discriminis inter regnum Diaboli & Christi. In regno Diaboli est peccatum & mors: In regno Christi est iusticia & vita. In regno Sathanæ est damnatio: In regno Christi est absolutio à damnatione & salus. In regno Sathanæ sunt tenebræ: In regno Christi est lux perpetua. In regno Sathanæ est cruciatus: in regno Christi est gaudium: In regno Sathanæ conspicitur Diabolus cum damnatis omnibus: In regno Christi

Q sancti

sancti fruuntur conspectu Dei & immortalitatis gloria, per Christum Iesum. Hinc ergo admoneamur & quanto cum studio fugiendum sit regnum Sathanæ, & quanta diligentia conandum sit, vt ciues constituamur beati regni Christi.

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Christi, tanquam legati Sathanæ, se totis viribus Christo opponunt, & dicunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Vide quanta sit mundi malitia. Dei opus diabolo adscribit, quo in peccatis suis moriatur. Quis mortalium tanta insania insurgeret aduersum Christum, nisi spiritu Sathanæ excitaretur? Verum Christus illam contumeliam Dei nequaquam fert, sed fortissimis argumentis istam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo potest per vnum Diabolum alium eijcere. Ergo vos improbe asseritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia. Nam si vnus Diabolus alij diabolo vim faceret, et eum eijceret, non esset stabile regnum diaboli. Nunc autem videmus regnum Sathanæ maxime stabile & firmum esse. Nam omne regnum contra se diuisum desolabitur. Vbicunq; enim est discordia, ibi certus expectandus est interitus.

SECVNDVM argumentum est: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, vestri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia. Sed hoc, vestro ip-

ſorum iudicio, eſt falſum. Nam vos Dei virtute illos dæmonia eijcere fatemini: Quare improbe facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere aſſeritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id eſt, potentia diuina eijcio dæmonia, ergo falſò diabolo adſcribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à fortiori ſuperatur, diabolus à me ſuperatur. Nam illum eijcio, illius ſpolia capio, igitur ſum illo fortior. [Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.] Quis eſt ille fortis armatus? Serpens antiquus. Cuſtodit atrium ſuum, dum habitat in incredulis, dum hominum ſenſus excæcat, ne Chriſtum agnoſcant: atq; tum omnia quæ poſſidet, ſunt in pace, quando ſcilicet ſilet verbum Dei, & ſonant humanæ traditiones. Verum quum gladius ſtringitur, quod eſt verbum Dei, mox diabolus cogitur cedere. Nam Chriſtus, qui in verbo eſt, potentior eſt Sathana.

QVINTVM argumentum: [Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit.] hoc eſt, Diabolus diſſipat Eccleſiam, & ego colligo Eccleſiam, ergo inter me & Diabolum non conuenit. Quod autem Diabolus diſſipet Eccleſiam, probat pulcherrima ſimilitudine.

DE TERTIO.

[Cum immundus ſpiritus exierit de homine,] hoc

eſt, cum Diabolus, qui & ipſe immundus eſt, & animos hominum coinquinare multis modis ſolet, exierit de homine, quemadmodum iam de miſero hoc qui obſeſſus erat, mea virtute eiectus eſt: Quid tum facit? [Ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui.] Ambulat per loca inaquoſa, id eſt, per corda non irrigata flumine ſpiritus ſancti. Quid eſt quod quærat requiem, & non inueniat? Hoc dicto ſignificatur eius ſtudium, non enim ſatis eſt ei nocuiſſe, niſi magis noceat. Tanto perdendi homines ſtudio laborat, non contentus eſt multa corda poſſidere, niſi ad ea redeat, à quibus antea expulſus: vnde dicit: [Reuertar in domum meam vnde exiui.] His verbis ſignificatur, quòd non ſinat intentatos eos, qui fide purgati ſunt, ſed conetur rurſus in eorum corda intrare, quò eos à regno Chriſti abducat: quod cum fit, fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hoſtis Chriſti, expellit Spiritum ſanctum, & grauiores pœnas luet, niſi rurſus per veram pœnitentiam eiecerit Diabolum. Obſeruemus ergo quàm periculoſum ſit ijs, qui ſemel Chriſto dederunt nomina, & rurſus ſe iugo Diaboli ſubijciunt. Hi enim vt grauiſſimè in Spiritum ſanctum peccant: Ita etiam grauiſſimæ pœnæ ſunt ipſis metuendæ. Quare qui ſalutis ſuæ vlla tanguntur cura, citò reſipiſcant, & ſtrenuè aduerſus Sathanam militent, ne eos rurſus in peccatorum diluuium præcipitet.

DE QVARTO.

[Factum est cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi : Beatus venter, &c. At ille dixit: Quinimo, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.] Hîc primum obseruemus diuersa hominum iudicia de verbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier. Quidam malè loquuntur de verbo, vt illi, contra quos hîc Christus agit. Nam semper à principio mundi fuerunt tales auditores verbi. Cain verbum contempsit : Abel amauit. Nohe amauit, & reliquus totus mundus contempsit. Tempore Hieremiæ paucissimi verbum Prophetarum, receperunt cum fructu : pleriq; ad veterem idololatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt : Quando sacrificamus reginæ cœli (id est, soli) omnia fuerunt nobis prospera : Abundauimus frumento &c. Ad eundem modum nostri dicunt : quando Missas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliori precio, maior erat timor Dei maiorque charitas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro suo beneficio. Dat nobis verbum salutis: nos potius volumus humana somnia. Offert gratis : nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed istis omißis audiamus Christum: Beati inquit, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud. Hæc pauca verba sunt & habent additam magnam promissionem.

Quodnam est illud verbum Dei? Aliud esse non

potest quam quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quodnam est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta: Symbolum: doctrina de Sacramentis, & quam singulis diebus dominicis auditis ex Euangelio, hoc est, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri, ergo vult ministros esse & pastores, qui hoc verbum docere possunt Nam cum det verbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu percipitur, necessarium est, vt sint qui hoc verbum doceant.

Verum, quia non satis est docere & audire verbum, nisi custodiatur, addit Dominus: [Et custodit illud.] Quid est custodire verbum? Est verbum auditum discere, retinere, eiq; credere, & ex fide Deo veram obedientiam præstare. Ita Abraham pater noster fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq; obediuit, & ex fide tantam obedientiam præstitit, quod potius, mandante Deo, voluerit suum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis est inter nos, qui Deo hanc obedientiam præstat? filij volumus Abrahæ dici, sed nolumus Patris vestigijs insistere. Quid illis promittit qui audiunt & ei obediunt? [Beati sunt, inquit, qui audiunt verbum, &c.] Beati, id est, sunt ab omni miseria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id est, donati vita & gloria æterna per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu

ritu ſancto viuit vnus Deus, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA LÆTARE, IOHAN. 6.

POſt hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia videbant eius ſigna quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cum ſuſtuliſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quod multa turba veniret ad ſe, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt edant iſti? Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſq; puſillum quippiam accipiat: Dicit ei vnus ex diſcipulis ipſius Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer hic, qui habet quinq; panes hordeaceos & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autem Ieſus: facite vt homines diſcumbant, Erat autem gramen multum in eo loco: diſcubuerunt ergo viri numero ferme quinque millia. Accepit autem panes Ieſus, cumq; gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis ſuis: Diſcipuli vero diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebat. Vt autem impleti ſunt,

dicit discipulis suis, colligite quæ superfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus hordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere Propheta ille, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quod venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum regem, secessit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij est, quòd Christus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum Dei & iusticiam eius (id est, Dei) & cætera adijcientur vobis, hîc facto suo & exemplo confirmet: vt nos verbo Christi & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus & sequamur Christum in desertum, eiq; omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Vult ergo totum hoc Euangelium docere, quod qui verbum Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit. Loci tres.

I. Quòd Deus habeat curam illorum, qui se sequuntur.

II. Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos vsus.

III. Fa-

III. Factum huius turbæ volentis Christum regem creare: Item de Christi fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorum singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: vt sunt Christi profectio, operatio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his verbis: [Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.] Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit vt latè propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, vt nos Christum imitemur, quisquis in sua vocatione, non parcentes nobis: sed nocte dieq; per terram, per mare nostræ studeamus vocationi respondere. Neq; hoc exemplum est ministris verbi imitandum tantum, sed omnibus, iuxta rationem vocationis cuiusq;.

Quid in hac profectione agit Christus? Marcus cap. 6. dicit Christum misertum fuisse eorum, quia erant sicuti oues non habentes pastorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quod toto die fuerit occupatus in sanandis ægrotis. Hic quatuor se offerunt perpendenda. 1. Affectus Christi. 2. Causa

istius affectus. 3. Quales simus sine ministerio verbi. 4. Quis finis ministerij.

Cum Christus miseretur turbæ, monemur vt cogitemus quam paterne sit erga nos affectus, vt qui nostris calamitatibus afficiatur. Hoc est, quod Apostolus dicit ad Hebræos: Nos habemus pontificem qui potest compati infirmitatibus nostris. Cur autem misertus sit turbæ narratur à Marco: Quia inquit erant sicut oues, non habentes pastorem. Sed quales sunt oues sine pastore? Miseræ, expositæ furum & luporum iniurijs. Cum autem hoc diceret Dominus, populus per falsos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias superstitiones, quarum fructus est animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti sumus, vbi pro vero cultu Dei fuerunt in Ecclesiam inuectæ horrendæ superstitiones, vt inuocatio sanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ nugæ, quæ hodie vtinam in multorum animis non residerent. Hinc ergò discemus quales sint homines sine ministerio verbi, nempe quòd sint veluti oues in deserto vagantes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus et lupis, imo vt vno verbo dicam: Ubi non est verbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hic finem ministerij verbi. Homines sine verbo sunt sicuti oues vagantes sine Pastore. Ergo verbum est illis veluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregãtur. Est & velut pabulum quo reficiantur & alantur. Est

& re-

& remedium, quo animæ nostræ sanantur. Breuiter, est semen immortale, per quod renascimur ad vitam æternam, quando verbo prædicato credimus. Quanta igitur sit diuini verbi necessitas hinc facile intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Christum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangelista, eum multitudo magna: Idq; in locum desertum procul ab vrbibus, vbi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus gestit Christum audire, vt nullam curam corporis sui habere videatur, hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Christum ita secuta sit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio, cum ait: Quia videbat signa quæ faciebat. Signa autem fuerunt cum testimonia potentiæ diuinæ in Christo, tum doctrinæ quædam signacula, & summæ beneuolentiæ Christi erga homines iudicia: Nam in horum trium cogitationem deuenerunt per signa & miracula quæ Dominus fecit.

Ex eo ergo, quod hæc turba sit Christum secuta, hoc percepit commodum, quòd in salutis suæ cognitionem deuenerit. Nam cum doctrinam suam, quam ore docuit, stupendis miraculis confirmauit, fidem verbo adhibuerunt, qua fide illi omnes saluati sunt, qui vsq; ad finē perseuerarunt. Deinde et corporalia beneficia perceperunt multi. Nam sanauit malè habentes, quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum est nobis imitan-

imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si verbum Dei diligenter audiamus, & ei credamus conuicti miraculis Christi, quibus veritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quod regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obediat: ita enim Christus ait: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA *cura debet esse regni Dei, & iusticiæ Dei.* DEINDE *etiam suo loco pro vocationis ratione est laborandum. Nam ita scriptura ait: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præscribitur, sed iuxta rationem cuiusq;. Alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius regis, alius cancellarij & senatoris. Verum cauendum est omnibus, ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi, qui primam quidem curam ventris habent, postremam vero mentis. Qui ergo magistratum gerit, sic cogitet: Meus Christus dicit: primum quærite regnum Dei & iusticiam Dei, & postea reliqua huic vitæ necessaria. Huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quod verè, quod promisit, sit præstaturus, vtut ratio & mundus totus obmurmuret, & hunc ordinem à Christo præscriptum conetur euertere. Deus aues pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret? Dat corpus: cur non vestem? dat animam: cur non cibum?*

bum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergo pius est, debet hanc regulam Christi sequi: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, et cætera adijcientur vobis. Verum, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primum enim, qui non solum ipsi verbum Dei non audiunt, sed alijs impedimento sunt, vt non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui suas vxores à verbo retinent, auaritiæ suæ explendæ gratia. Hi suo temerario ausu irrumpunt in officium Dei, & Christi præceptum malignè contemnunt: vnde quicquid agunt malè succedit. Primum volunt corpori prospicere, deinde si quando vacat, animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit aliquis, vxori meæ & liberis. Rectè facis, & probo tuum studium, natura enim hoc docet, & ratio dictat, vt maritus vxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit: Qui negligit suos, est infideli deterior: sed collige iuxta Christi regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære regnum Dei: Deinde in vocatione tua sis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus. Nam maledictus labor est tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Est enim hoc dictum verissimum: Ex male quæsitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet, quod malè à parentibus parta, liberi vt plurimum cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus assumere turpiter soleant. Quare si pietas nobis cordi est,

Christi regulam & huius turbæ exemplum imitemur: quod si fecerimus, sentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præsentis miraculi circumstantias, quæ multæ sunt. Primum dominus dicit Philippo: Unde ememus panes vt manducent hi? Cur hoc additur ab Euangelista? hoc autem dicebat tentans eum, hoc est, vt experiretur quid haberet fidei, qui antea viderat aquam in vinum conuersam esse in Cana Galilææ.

Sed quid respondit Philippus? [Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; modicum accipiat.] Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea viderat, rationem suam in consilium adhibet, quasi diceret: Magna turba est, requiritur ad eam saturandam magna pecunia, & nos nihil ferè habemus frustra enim de pane emendo disputatur, deliberatio frustra adhibetur, dum impossibilitas impedit.

Sed venit alius discipulus Andreas, & dicit puerum adesse qui habeat quinq; panes hordeaceos & duos pisces: sed hæc nihil ad tantam turbam. Hic discipulus etiam desperat.

Sed quid ad hæc Christus? Dicit ergo eis: facite homines discumbere. quasi dicat cum hoc sit impossibile vestro iudicio, vt tanta turba hic conseruari posit, ne fame pereat: Ego qui illis dixi & vobis:

Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera omnia adijcientur vobis, ostendam facto, meam promißionem non esse vanam: vos saltem iubete turbæ, vt ad comedendum discumbat.

Hic discipuli magistro obtemperant, & viri numero, quasi quinq; millia se ad comedendum componunt, expectantes miraculosam saturitatem.

Cum ita discumberent, accepit Iesus panes illos quinq; hordeaceos & pisces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, distribuit discumbentibus quantum volebat. Postquam autem saturati sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ supersunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Christus suam diuinam potentiam, suam promißionem & suum officium confirmat.

Quid nos hinc discere debemus? Multæ sanæ doctrinæ hinc peti possunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet, quod qui Christum sequantur, non sint fame perituri: quemadmodum iam audiuistis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Christi erga eos qui se sequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quod contra rationis iudicium Christus poßit iuuare quando vult. Nam vt regnum Christi & regnum mundi sunt diuersa: ita alia fieri possunt in regno Christi,

quam

quam in regno mundi. Nam qui regno Christi præsidet, omnipotens est, cuius velle est fieri, Omnia enim quæ voluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera, de resurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis impiorum pœnis, & huiusmodi alia, non adhibebimus in consilium rationem nostram, vt ab illa quæramus quid fieri possit: sed solum verbum Dei interrogabimus. Si enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem eius potentia & veritas: quia potens est, nihil est ei impossibile: & quia verax, quidquid dicit ratum & firmum erit. Dicit enim, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto, quòd Deus res modicas piorum augere velit sua benedictione. Non enim in magna rerum copia sita est saturitas, sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; vita eius ex ijs quæ possidet. Et Dauid Psal. 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpissime accidit quòd pauper aliquis timens Deum, melius pascitur pane & olere, quàm diues impius ex preciosis ferculis & dulcissimo vino. Pauper Lazarus melius pascebatur micis, quæ ei vix dabantur, quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promissionem Domini, vt nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iussit orare & dice-

re: Pa-

re: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Adhæc docet nos Christi factum, vt vsurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus vt suum donum sua benedictione consecrare velit. Creatura enim Dei sanctificatur per verbum & orationem, quemadmodum Paulus docet 1. Timoth. 4. Verum fit vt multi, quia non agnoscunt diuina beneficia, & multo minus gratias agunt datori, vel in magna rerum copia sint egentes, vel magna premantur paupertate. Quare hortor vos vt hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti volueritis. Atq; hoc sit dictum de præsenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

[Cum vidissent (dicit Euangelista) quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est verè ille Propheta qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quòd venturi essent vt raperent se, & facerent se regem, fugit iterum in montem ipse solus.]

Hic duo proponuntur exempla, vnum turbæ, alterum Christi. In turba duo videmus, vnũ quod ex miraculo agnoscit Messiam, id quod rectè à turba factum est, Nam Propheta Isaias prædixit fore, vt cum veniret in mundum Messias magna miracula esset editurus, per quæ agnosceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum, quod videmus in turba, est error iudicij turbæ, quæ cum videret ex miraculo Iesum esse Messiam, voluit eum in re-

gem creare. Sed Christi regnum non est mundanum, sicuti ipse Pilato dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Voluit quidem turba grata esse Christo, sed non secundum scientiam, suam declarauit gratitudinem. Vnde nos discamus gratitudinem erga Deum ab hac turba, verum quia illa errauit in facto, nos verbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterum cum Christus cognouisset imperitum turbæ cœlum volentis se in regem creare, fugit in montem & non patitur se regem à turba creari. Quid nos hinc discamus? PRIMVM, quod modo dixi, quod regnum Christi non sit mundanum. DEINDE quod nullum honorem expetere debeamus contra nostram vocationem. Vnusquisq; sit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus est, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate, Verum hæc tria spectemus, quisq; in sua vocatione. Primum laboremus strenuè in timore Dei. 2. Non quæramus vulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrum propositum, vt Deo & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei. Qui aliter agunt, nihil recte faciunt: offendunt Deum: suam superbiam producunt, quos Deus sæpè sinit labi, vt ipsorum stulticia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat, rogemus Deum, vt nos suo spiritu gubernet, Cui soli & æterno Deo sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

DO-

DOMINICA IVDICA, IOHAN. 8.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Porro ſi veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et reſpondet Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed cohoneſto patrem meum, & vos ignominia affeciſtis me. Ego autem non quæro gloriam meã, eſt qui quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudæi. Nunc cognouimus quod dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternũ. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt? quem teipſum facis? Reſpondet Ieſus: ſi ego glorifico me ipſum gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum: & ſi dixero quod nõ nouerim eum, ero ſimilis veſtri mendax: ſed noui eum, & ſermonẽ eius ſeruo. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meũ, & vidit, atq; gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudęi ad eum: quinquaginta annos nondum

habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amen dico vobis, antequam Abraham nasceretur, ego sum. Tollebant ergo lapides Iudæi vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit è templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet singularem doctrinam de Christo, & eiusdem doctrinæ oppugnationem per Christi hostes. Quemadmodum enim Christus suam personam, officium & doctrinam defendit, & monstrat verum salutis fontem: Ita Iudæi Christi hostes se opponunt personæ, officio, & doctrinæ Christi, & contra illum agunt tribus armis, quibus Sathanas inde vsq; ab initio mundi vsus est. Arma autem illa tria hæc sunt: Hypocrisis (**vduaartis helligហed**) *Sophistica* (**fraagloff**) *& tyrannis* (**offueruold**) *Habet ergo hoc Euangelium duplicis regni descriptionem, videlicet Christi & Sathanæ. Vt enim Christus hîc suum regnum tuetur: ita Sathanæ satellites sui Domini partes agunt. Verum quia nostra interest potius quid dicat Christus, quàm quid contra sentiat Sathanas, ex verbis Christi duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad singulas responderint ac fecerint hostes Christi, declarabo.*

Loci duo.

I. Quod quemadmodum Christus sit verus Messias: Ita omnis qui eum non audit à Deo non sit.

II. Quod

II. Quod qui verbum Christi seruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, contentionem inter Christum & Iudæos exponam, in qua expositione multæ particulares doctrinæ se offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes sunt duæ: vna quòd Christus sit verus Messias, altera, quod qui Christum non audit, à Deo non sit. De priori parte ita habet textus: [Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?] Doctrinam Christi reprehenderunt Iudæi, quia Sathanas & eius ministri oderunt veritatem. Christus suam doctrinam vitæ innocentia, Prophetarum testimonijs, & varijs miraculis confirmauit, vt et agnosceretur à Iudæis verus Messias esse, & ab illis crederetur Christo in salutem. Cum ergo illi instinctu Sathanæ, odio Christi & amore suæ falsæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, se Christo totis viribus opponerent, Christus contra sitiens salutem humanam, suam innocentiam, doctrinam & officium defendit, vt saltem quosdam ex suis hostibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergò suæ personæ primum quærit. [Quis (inquit) ex vobis arguet me de peccato?] quasi diceret. Palam vixi inter vos ab infantia mea ita innocenter, vt nemo vestrum possit

me vllius peccati arguere. Hoc autem cum ſit proprium Meſſiæ, quare me Meſſiam olim promiſſum non agnoſcitis? Nam ſolus Meſſias eſt abſq; omni peccato. Cum ergo nemo veſtrum poterit me peccati conuincere, ſtultè facitis qui non ſolum me non agnoſcitis Meſſiam: verumetiam me vt peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina ſua: [Si veritatem dico vobis cur non creditis mihi,] quaſi dicat: Cum doctrinam meam innocentia vitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram eſſe doceam, vt velitis, nolitis, eam veram eſſe fateamini, cur non creditis mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod verum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur, ſed ea eſt natura hominum: qui malè inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur, adeo à teneris aſſueſcere multum eſt. Verum hic quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri verbi, vitam ſuam inſtituere & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod vel in vita, vel in doctrina arguere poſſit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poeta enim rectè dicit:

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator, potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auaritiam? Vſurarius vſuram? Contentioſus, lites?

sus, lites? Superbus superbiam damnare? in summa qui alios vult arguere, ipse debet esse sine culpa. Qui autem dicunt: facite vt doceo, & nolite facere vt ago, non sunt Christi ministri, sed Sathanæ. Nam nemo docere censendus est, nisi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timoth: Esto forma gregis, id est, quod voce doces, vita exprime, vt doctrinæ exemplum viuum in te conspiciant auditores tui. Unde et de se Paulus dicit: Estote imitatores mei, sicuti ego Christi. Deinde qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis discere, non quidem vt cum illis se Christo & suis doctoribus opponant: sed vt eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant & Christi beneficio saluentur.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: [Qui à Deo est verba Dei audit, propterea vos non auditis, qui ex Deo non estis.] Causam assignat cur Iudæi tam malignè doctrinam Christi contempserunt, videlicet, quod non fuerint à Deo sed à Sathana. Non loquitur hic de humana natura, quæ verè à Deo est, sed de malitia hominum, quæ est à Diabolo. Hæc enim malitia facit, quod homines verbum Dei non libenter audiant. Hic vnusquisq; se examinet & de se ipso statuat, num à Deo sit aut à Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet testimonium Christi, quòd sit à Deo: contra, qui verbum contemnit & persequitur, verè est à Diabolo: tametsi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quemadmodum hic

Iudæi Christum, qui sibi hoc indicauit, persequebantur & calumniabantur: ita hodie ministros Euangelij persequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo esse. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Responderunt & dixerunt ei: [Nonne bene dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes?] Hæc est ars Sathanæ, quando non potest inficiari veritatem, confugit ad conuicia: Ita & hodie fit, quando non possunt homines negare, quin verbum Dei sit, quo illorum impietas arguitur, statim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in ministris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hîc Christus? Respondit: [Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me: Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat et iudicet.] In hac responsione Christus primum negat se habere dæmonium, quod ex eo confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quod non faciunt qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit: [Et vos inhonorastis me, qui Deum honoro.] Qui enim eos conuicijs afficiunt qui Deum honorant, à Diabolo eos duci necesse est. Præterea cum addit: [Ego non quæro gloriam meam, est qui quærit & iudicat,] remouet à se inanis gloriæ cupiditatem, & se in suo officio Patri commendat. Ex hac Christi responsione, ministri verbi tria discant. 1. Tueri se, quantum fieri possit, à conuicijs quibus afficiantur, ne illorum ministerium vilescat, vbi ipsi in contemtum venerint. 2. Con-

uiciato-

iuiciatoribus sua peccata obijcere, quod nō tam contra homines, quàm contra Deum ipsum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere, sed Dei, & certò sibi persuadere, quòd Deus ipsorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De secunda doctrina ita sonant verba Domini: [Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum.] Hæc verba sunt bene perpendenda, quæ summum beneficium Christi erga homines continent, videlicet quod qui sermonem Christi seruauerit, non sit visurus mortem in æternum. Verum quò hæc melius intelligamus, volo ordine explicare quid contineant. Primum enim hîc obseruandum est iuramentum Christi. 2. Quales simus sine Christo. 3. Quid per illum consequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Christi participes fieri valeamus.

Iuramentum eò pertinet, vt confirmet nos de veritate Dei contra omnes humanas & Diabolicas doctrinas, contra sensum carnis, atq; adeo contra totum regnum Diaboli, quod Sophistica, Hypocrisi & tyrannide constat. Non enim fieri potest, vt filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem suæ doctrinæ fecit.

Quales sumus sine Christo? per Christum fit, vt non videamus mortem in æternum: quare sine Christo, æternæ mortis sumus rei. Est autem vt quadruplex vita: ita & quadruplex mors.

PRIMA vita est naturæ, qua naturaliter in hoc mundo viuimus. Hæc vita bona quidem per se est, quia est donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: sed variat pro conditione hominum. Abraham quidem fuit bona, quia is ea vsus est in gloriam Dei: Neroni verò fuit mala, quia ea vsus est, cum in contumeliam Dei, qui eam dedit, tum in suam ipsius condemnationem. Huic vitæ naturali opponitur mors naturalis: quæ mala quidem per se est, quia est pœna peccati: sed pro conditione hominum variat. Nam vt Abrahamo hæc mors fuit transitus ad vitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA vita est peccati, qua scilicet viuit peccatum in homine & regnat per concupiscentias suas, vt in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala est, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit quando in vera pœnitentia & timore Dei viuimus. Hæc mors peccati semper est bona, quia est transitus ad vitam æternam.

TERTIA vita est gratiæ, qua viuit Christus in nobis per gratiam: hæc semper bona est, quia est donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc est, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc semper est mala, quia est via ad gehennam.

QVARTA vita est vita æterna, qua pij viuent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc

vita

vita maximè bona eſt. Huic opponitur mors æterna quæ eſt æterna damnatio. Huic morti æternæ obnoxij ſunt omnes ſine Chriſto, niſi enim Chriſti beneficio ab hac morte liberemur, erit nobis perpetuum peccati ſtipendium: ſicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo ſumus ſine Chriſto, hoc eſt, miſeri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Chriſtum euadimus? Hoc Chriſtus iuramento aſtruit, nimirum quod ab æterna morte liberati donemur æterna vita, in qua erit gaudium ſine fine.

Quomodo Chriſti beneficiorum reddimur participes? Reſpondet hoc Euangelium: [Amen, amen dico vobis. ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non videbit mortē in æternum.] In verbo igitur Chriſti magnus theſaurus eſt, qui hoc ſeruat habet Chriſtum, qui ſolus eſt via ad vitam. Quid eſt ſeruare verbū Chriſti? Eſt illud audire, illud diſcere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in filium habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iuſtificatur fide ſua, hoc eſt, abſoluitur à peccato, donatur iuſticia Chriſti, & acceptatur propter Chriſtum ad vitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obſeruet quæ iam dicta ſunt, viuat in perpetua pænitentia, audiat verbū Chriſti, ei credat, & vſq; ad mortem in fide perſeueret: ita futurū eſt, vt hæc naturalis mors ſit illi tranſitus futura ad æternam vitam.

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Chriſti ſalutarem doctrinam? Chriſtus dicit, [qui cuſtodierit ſermonē

meum,

meum, non videbit mortem. Iudæi respondent: Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum, nunquid tu maior es Abraham patre nostro, qui mortuus est, &c. quem te ipsum facis?] quasi diceret: Si sermo tuus adeo est efficax, vt te audientes non gustent æternam mortem, sanè maior es Prophetis & Patriarcha nostro Abraham, qui mortui sunt: sed hoc est falsum: non enim es maior Abraham. Est igitur falsum quod dicis, qui custodierit sermonem meum, non gustabit mortem in æternum: quare blasphemus in Deum es, & habes dæmonium. Christus respondet, & ait: [Si ego glorifico meipsum, gloria mea nulla est, (scilicet vestro iudicio) est pater qui glorificat me.] Sententia horum verborum est: Filius vnigenitus Dei est moior seruis Dei & filijs Dei adoptiuis: Ego sum filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipse de me testatur voce sua & operibus. Prophetæ autem & Abraham sunt serui Dei et filij Dei adoptiui: Quare sum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ, non est ergo mirum, si sermo meus est efficatior quàm illorum. Deinde Sophistica sunt vsi, nam quod Christus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati sunt, sed malignè. Quare Christus pergit eos reprehendere, dicens: [Si dixero, quòd non noui eum, ero similis vobis mendax.] Nam vos dicitis vos nouisse quem non nouistis. Sed

quid

quid est nosse Deum? Est 1. scire quis sit, nempe Pater, Filius, & Spiritus sanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipsius voluntatem vitam instituere.

Verum quia Iudæi de patre Abraham gloriabantur, pergit Christus ostendere, quàm vana sit ista iactantia, & ait: [Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauisus est.] His verbis tria docet Christus. 1. Quod fuerit antequam assumserit humanam naturam, nempe ab æterno æternus Deus. 2. Quòd Abraham in se crediderit. Nam credere in Christum, est spiritualiter Christum videre. Videtur autem Christus tripliciter: corporaliter tantum, vt Iudæi viderunt ipsum, qui hic cum eo colloquebantur: spiritualiter tantum, vt Abraham, & nos, qui in illum credimus hodie: corporaliter & spiritualiter simul, vt sancti, qui cum Christo in terra versati sunt, & nos qui credimus, post resurrectionem mortuorum oculis corporeis ipsum videbimus. Media & vltima visio est salutaris, prima autem non est salutaris. 3. Docet Christus his verbis, quòd Iudæi non insistant vestigijs patris sui Abraham, de quo adeò gloriantur. Nam Abraham agnouit Christum, & in eum credidit, & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imò potius Christum damnant, quare falsò gloriantur de Abraham. Sed quid respondent ad hoc Iudæi? [Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?] Ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo mil-

duo millia annorum & vltra, non igitur ipsum videre potuisti, qui nondum fuisti. Christus respondet: [Amen amen dico vobis, antequam Abraham foret, ego sum.] Tria apertè de Christo docent hæc verba. 1. Quòd sit verus Deus. 2. Quòd sit verus homo. 3. Quòd Deus & homo Christus non sint duæ personæ, sed vna tantum diuina persona, quæ humanam naturam assumpsit, vt fieret victima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? [Tulerunt lapides, vt iacerent in eum.] Hic describitur extremum refugium Sathanæ, quod est vis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Christum conuicijs, Hypocrisi, Sophistica: nunc tandem arma capiunt. [Sed Christus abscondit se & exit de templo.] Quo facto duo docet, vnum quod Ecclesia diuinitus custodiatur aduersus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quòd non velit suum verbum, nec se in suo verbo esse apud eos, qui ipsum palam persequuntur: sed tantum apud eos, qui se recipiunt & amant. Huic vero mediatori cum Patre & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA PALMARVM, MATTH. 21.

Et cum appropinquasset, &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum, ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de Aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat rex et ſaluator in ſe ſperantium. Hodie autem legitur propter hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij eſt, quod Chriſtus ſuper aſinam & pullum eius adductos per diſcipulos ſedens equitauit verſus Hieruſalem, cui populus acclamabat Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerũt in via & veſtes ſuas. Deinde quod ingreſſus eiecerit ementes & vendentes, &c. Loci ſunt tres.

I. Deſcriptio Regis Chriſti & eius regni.
II. De ciuibus huius regis et eorum officio.
III. De ijs quæ in templo contigerunt, poſtquam eò Chriſtus eſt ingreſſus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi eſt ſecundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: vnde petatur explicatio vſq; ad paragraphum, de vſu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus eſt hiſtoria eorum, quæ contigerunt in

runt in templo, postquam eò Christus ingressus est. Hæc historia in quatuor partes distribui potest, quæ sunt.

1. Eiectio ementium & vendentium in templo, & eius facti ratio.
2. Sanatio claudorum & cæcorum in templo.
3. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.
4. Fremitus principum, sacerdotum & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quòd Dominus ingressus sit templum, & eiecerit ementes & vendentes. Deinde quòd causam sui facti addat, cum inquit: [Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. In facto tria perpendenda sunt. 1. facti occasio. 2. factum ipsum. 3. significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis auaritia sacerdotum, qui ideo hæc ordinarunt, vt qui vellent offerre, haberent ad manum venale quicquid cuperent. Horum auaritia cum sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant, quemadmodum in Papatu factum est, vbi Missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum, nam hoc facto testatur se regem, summum pontificem, & diuini cultus præsidem esse, alioqui

priuata

priuata authoritate manum non admouiſſet, ſed voce tantum dolorem animi declaraſſet. Hoc factum Christi imitari debet & magiſtratus pius, et præſides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pullutiones cultus diuini. Alij, quibus non eſt ea authoritas, debent dolere, & voce teſtari, quod cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti eſt perpendenda, nam vt templum pollutum erat: ita ſignificauit ſpiritualem fore templi purgationem per ſuam mortem, & reſurrectionem glorioſam.

Deinde in cauſa huius facti, quæ exprimitur hiſce verbis: [Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem, &c.] duo diſcamus: Primum, quòd templum ſit viſibilis ſedes diuini cultus. Etſi enim omnis locus eſt pijs templum, ſiquidem licet vbiq; Deum inuocare, tamen templum communis locus eſt, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam diſciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, vt nos habeamus templa deſtinata cultui diuino in honore, & ſeruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papiſtica ſuperſtitio, vt ne idolum de ſuo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum geſtarum à Chriſto in templo eſt, quòd claudos & cæcos ad ſe venientes ſana-

uerit: quo facto testatur primum, quòd sit verus Messias. Nam Propheta Isaias prædixit, vt cum venisset Messias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Messiæ, quod est destruere opera Sathanæ: nam cum morbum tollit Christus, causam etiam amouet: causa autem morbi omnis est, peccatum. 3. Usum templi indicat symbolo, nam sanatio, à corporalibus morbis, symbolum est purgationis animarum à spirituali contagione. Proinde eò destinatum esse templum debet, vt nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit dum verbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicut Iohannes dicit: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo Hosanna filio Dauid & obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, & eorum factum scripturæ testimonio comprobat: Nonne legistis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

Hic habemus quod discamus ab vtrisq;, hoc est, à pueris & à Christo. A pueris primum discant nostri pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cum dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profecto vult puerorum fide & voce laudari & celebrari. Sed proh dolor, multi sunt pueri, qui non solum ignorant Christum, verumetiam adeò

corruptè ſunt educati, vt nihil aliud didicerint quam iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequitias exercere, qui non ſolum ipſi aliquando ſuæ nequitiæ dabunt pœnas: verum etiam parentes ipſorum à Deo punientur, qui pueros ipſis in pietate erudiendos dedit, adeo ſacrilegè neglexerunt. Deinde diſcamus à pueris, Chriſtum confiteri in medio hoſtium eius. Hic aderant Phariſæi & ſcribæ præcipui gubernatores Reipub. iſtius, qui Chriſtum perſequebantur & iraſcebantur omnibus, qui Chriſto aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac ſæuitia non ſunt abſterriti pueri, ſed quo magis prohibebantur, eo magis clamabant. Ea enim eſt vis fidei, quod vbicunq; ſit, non poſſit celari, ſed ſemper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſſio ad ſalutem.

A facto Chriſti diſcamus primum quod velit eos, qui ſibi credunt, tueri. Deinde, quod exemplo Chriſti ratione vocationis debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio noſtro pijs adeſſe, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTA.

Fremitus principum, ſacerdotum & ſcribarum aduerſus Chriſtum, longè ante prænunciatus fuit voce Dei & Prophetarum: Nam cum Deus Gen. 3. prædicit fore, vt ſemen ſerpentis calcaturum ſit ſemen mulieris, ſignificat quod Sathan, & eius

membra homines prophani & impij sint Christum & Ecclesiam persecuturi. Et Dauid Psal. 2. non solum hunc fremitum Iudæorum aduersus Christum Spiritu præuidit, cum ait. Quare fremuerunt gentes & populi meditantur inania: verumetiam ex dicto Genesis promittit futurum, vt semen mulieris, id est, Christus, & omnes in illum credentes, sint superaturi Sathanam & ipsius membra. Qua autem in re consistat ista victoria, Dauid in eodem Psalmo indicat, cum ait: Beati omnes qui confidunt in eo. Quare nos Sathanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Christum victorem Sathanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria, in sæcula, AMEN.

DE COENA DOMINI, I. COR. 11.

EGO accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quod Dominus IESVS in ea nocte qua traditus est, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meum est corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescunq; biberitis, in mei commemorationem. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini

mini annunciabitis, donec venerit. Itaq; quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indigne, iudicium sibiipsi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc festum ideo institutum est, vt historia institutionis cœnæ Dominicæ hoc die in Ecclesia tractetur, quò verus huius sacræ cœnæ vsus intelligi possit. Nam cum Christus pridiè, antequam pateretur, hanc cœnam institueret, mandatum dedit discipulis, vt hanc cœnam in sui conseruarent memoriam. Quare necesse est, magnas & graues causas esse, cur necessarium sit, huius cœnæ institutionem magnifacere. Nisi enim causas institutæ huius cœnæ diligenter perpenderimus, non possumus satis admirari saluatoris nostri bonitatem, qui, cum esset in grauissimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc instituere & eam commendare Ecclesiæ, in firmissimum Sacramentum nostræ salutis per ipsum partæ, in quo perpetuò conseruatur fœderis inter Deum & hominem sanciti sanguine Christi memoria. Verum vt nos possimus de hac cœna distinctius doceri, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam.

Loci tres:

I. Institutæ huius cœnæ circumstantiæ, & significationes, vnde colligetur eius plena descriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum, qui hac cœna vtiliter vti volunt.

III. Verus vsus legitimaq; meditatio huius cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circumstantiæ sunt in Historia institutionis huius cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

PRIMA est temporis: ita enim habent verba textus: [Dominus noster IESVS CHRISTVS in ea nocte, qua tradebatur.] Nam die Iouis serò, antequam die veneris sequenti crucifigeretur, hanc cœnam instituit, vnde duo colligamus. Primum quantum necesse est fuisse amorem Christi erga nos, qui cum sciret se postridie passurum, voluit tamen hanc perpetuam suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quòd huius cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in vera pœnitentia, quemadmodum postea rursus dicetur.

SECVNDA circumstantia est de conuiuis, qui fuerunt in hac cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valde: malus fuit, solus proditor Iudas. Hinc docemur quòd Christus velit semper adesse huic cœnæ, & quod cœna hæc pertineat ad discipulos Christi, & tametsi impij quoq; se immiscent: cedit ta-

dit tamen hæc cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum postea rursus dicetur.

TERTIA circumstantia est benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante vsum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumstantia est elementorum: nam pane & vino vsus est in huius cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & vino: ita spiritualiter internus homo alitur corpore & sanguine Christi.

QVINTA circumstantia est rerum, quæ inuisibiliter adsunt in hac cœna: Vt sunt verum corpus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi.

SEXTA circumstantia est mandatum: mandat enim vt Ecclesia perpetuò hunc ritum celebrandæ cœnæ retineat: Hoc facite inquit.

SEPTIMA circumstantia est fœderis noui: [Hic, calix inquit, nouum testamentum est in meo sanguine.] Cur autem vocatur hæc cœna nouum testamentum, postea dicetur.

OCTAVA circumstantia est finis institutæ cœnæ, quæ his verbis exprimitur: [Hoc facite, inquit, in mei recordationem,] hoc est, quotiescunq; vtimini hac cœna, memoriam beneficiorum, id est, passionis & resurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam donec veniam.

NONA circumstantia ex octaua sequitur, nimirum quòd celebratio huius cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui possunt doceri de morte Domini,

& qui publicè gratias agere possunt Domino pro beneficijs suis.

Hæ sunt circumstantiæ huius cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ sunt huius cœnæ significationes ostendam. Nam vt agnus paschalis plures habuit significationes in veteri testamento: Ita & hæc sacra Christi cœna, quæ in locum agni paschalis successit. Vt ergo agnus paschalis 1. admonebat populum de beneficio olim præstito, id est, de liberatione à seruitute Aegyptiaca. 2. Confirmabat fidem vtentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Christi. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita cœna hæc habet quoq; varias significationes: idq; partim respectu præteriti temporis, partim præsentis, partim futuri, partim æternitatis: quas significationes nunc exponam quàm possum clarissimè. Deus adsit & mihi docenti & vobis audientibus, vt in Dei gloriam cedat, & in nostri salutarem instructionem.

Quæ est significatio cœnæ respectu præteriti temporis? Si tempus præteritum respicimus, est hæc sacra cœna commemoratio quædam historiæ de passione Domini, iuxta Christi mandatum? [Hoc facite in mei commemorationem.] Quotiescunq; ergo vel ipsi accedimus ad cœnam, vel alioqui intersumus cœnæ celebrationi, debemus meminisse mortis, sepulturæ & resurrectionis Domini.

Quæ est significatio cœnæ respectu præsentis temporis? Primum significat nos vniri & incorporari Christo

Chriſto, idq; ſpiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: [Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus nonne communio corporis Chriſti eſt?] hoc eſt, Communicatio corporis & ſanguinis Domini facit nos habere quandam communionem cum Chriſto. Deinde ſignificat nos quoq; vniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui vna hanc cœnam communicamus. Cuius communionis ſymbolum vnus panis exiſtit, vt Paulus teſtatur, cum ait: Quoniam vnus panis vnum corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus eſt granis: ita qui vnà communicant, in vnum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideo Paulus hanc Chriſti cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis patribus ait: Cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipſam.

Deinde ſignificat hæc cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Ut enim panis et vinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: Ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad vitam æternam, modò vera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra cœna ſignificat, quod virtute

corporis Christi resuscitati ex mortuis nostra quoq; corpora olim resurgant, vt fiant conformia glorioso corpori Christi. Vnde Paulus: Si Christus resurrexit & nos resurgemus, vt fruamur perpetua præsentia Christi corporis in omni æternitate. Vnde quidam sancti patres hanc cœnam vocarunt viaticum, quia admonebat ante mortem sumentes hanc cœnam, quòd Christus esset ipsis via ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei erga homines testimonium nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea vocat ipse Dominus hanc suam cœnam nouum testamentum, vt quòd nulli vetustati vnquam obnoxium fiat. Verum vt hoc intelligatur clarius, dicam breuissimè, quæ in omni testamento concurrant: & quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hic adsint: adhæc quid sit nouum testamentum.

In omni testamento sunt quinq;. 1. Testator qui facit testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas, vitæ æternæ possessio: Hæredes sunt filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercessit. Nam mortuus est & sepultus, & resurrexit tertia die: conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, vt in Christum credant eiq; obtemperent,

ac vi-

ac vitæ innocentiam tueantur vsq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid sit nouum testamentum concludamus hoc modo: Nouum testamentum est fœdus æternum, sancitum morte testatoris Iesu Christi de gratia Dei, remissione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promissa omnibus gentibus & populis in Christum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: [Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat: nam qui ederit indignè, aut biberit indignè, iudicium sibi edit & bibit.] Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quòd vsus cœnæ in Ecclesia debeat esse. 2. Quod sit necessaria ante vsum huius cœnæ probatio. 3. Quod indignè vsurpans hanc cœnam grauissimè peccet. 4. Quod hæc cœna tantum porrigenda sit ijs, qui se probare possunt. De secundo tantum dicam, videlicet quomodo vnusquisq; se probare debeat, qui hac cœna vtiliter vti cupit.

Quomodo ergo debet se probare qui hac cœna vult vti? hoc Paulus docet 2. Cor. 13. his verbis: Vos ipsos probate num sitis in fide: vos ipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quod Christus sit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quòd iusta probatio in hoc sita est, vt vera sentiatur fides & Christi præsentia in nobis, hoc est, vt planioribus verbis

verbis dicam: Is probatus eſt, & dignè accedit ad ſacram Chriſti cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum pio propoſito ad hanc cœnam accedit: & contra, qui ſine reuerentia, ſine timore Dei, ſine vera pœnitentia, ſine vera fiducia & cum propoſito peccandi accedit, is indignè accedit, non dijudicans corpus & ſanguinem Domini, & ſibi iudicium manducat. Quare omnis qui accedit hanc cœnam, & habet animum manendi in ſuis peccatis, is blaſphemus eſt, & cum Iuda Sacramentum ſumit.

Vt autem rudes homines, non temere præſumant hanc cœnam adire, vtilis eſt inſtituta diſciplina confeſſionis & abſolutionis in Eccleſijs noſtris. Nam hæc diſciplina multum iuuat ad hoc, vt quis ſe legitimè probare poſſit.

Verum vt de confeſſione & abſolutione rectè iudicare poſſimus: Primum ſciendum eſt, quòd vt duplex eſt confeſſio, ita & duplex abſolutio. Vna confeſſio eſt coram Deo tantum, cum videlicet quis ſuum peccatum coram Deo confitetur, agnoſcit ſe peccatorem, & petit veniam propter Chriſtum. Sine tali confeſſione nullus adultus ſaluatur. Sic confeſſus eſt Dauid, cum inquit: Miſerere mei Deus, quia peccaui tibi: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sic & Daniel confeſſus eſt, quando ait: Peccauimus & iniquè egimus cum patribus noſtris. Sic publicanus, quando non audebat eleuare faci-

re faciem in cœlum : sed percussit pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Huic confessioni respondet absolutio, quæ fit per solum Deum, & hæc fit quando homo credit promissioni gratuitæ. Quicunq; enim credit, est à peccato iustificatus, id est, absolutus à peccato. Nam cum peccatum sit defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, erit profectò absolutio liberatio hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic absolutus est Manasses, Dauid, latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidiè absoluimur, quando dicimus ex vero corde : Credo remissionem peccatorum, & cum precamur ex fide : Remitte nobis debita nostra. Hoc dictum sit de primo genere confessionis & eiusdem absolutione.

Alia confessio est disciplinæ, cum homo consilij, doctrinæ, & confirmandæ fidei suæ causa accedit ministrum Ecclesiæ, agnoscit se peccatorem, petit consolationem, cupit erudiri verbo Dei, quò ipsius conscientia tranquilla reddi possit. Hic minister verbi debet eum, qui sic confitetur, erudire : & si nouit ipsum, debet vitia, quæ in eo animaduertit, ipsi indicare : debet ostendere ei magnitudinem iræ Dei aduersus impœnitentes, & rursus, si confitens dolet ob suum peccatum, & promittit emendationem, debet eum consolari promissionibus Euangelij : & si dicat se promissionibus credere, debet ei minister Christi nomine testari, quod habeat Deum propitium, &

um, & annunciare illi remissionem peccatorum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, cum seria admonitione de peccato in posterum vitando, ne posteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc sint dicta de secundo confessionis genere, & absolutione quæ ei respondet. De confessione publica, & absolutione publica alio tempore dicendum est, item de confessione quæ fit fratribus quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam restat, vt quis sit verus vsus & quæ sit huius sacræ cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cum ergo hæc sacra Christi cœna sit sacramentum nostræ per victimam Christi redemtionis, hæc ordine sunt meditanda & seriò æstimanda in huius sacræ cœnæ perceptione.

PRIMO in mentem communicantibus venire debet causa mortis Christi, nempe peccatum generis humani. Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. Esaiæ. 43. Percußit eum propter iniquitates nostras.

SECVNDO cogitandus est finis victimæ Christi, qui est vt nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. 1. Iohannis 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Iohan. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TER-

TERTIO, ex præstantia huius victimæ cogitandum est, quantam necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum, quæ non potuit vllis hostijs expiari nisi hostia filij Dei vnigeniti.

QVARTO cogitanda est maxima misericordia Dei, qui voluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter filij satisfactionem.

QVINTO cogitandus est ingens amor filij Dei, qui natura humana assumpta voluit fieri victima pro nobis & in se deriuare iram Dei, & iusticiæ Dei crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia vult nos cogitare filius Dei, cum iubet vt hæc cœna fiat in sui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur contritio, ex cogitatione misericordiæ & piacularis victimæ fides: ex quibus gratiarum actio, confeßio, patientia & aliæ virtutes, de quibus hæc cœna nos admonet.

Breuiter vt ipse filius Dei nobiscum fœdus facit quod nos clementer recipiat: ita nos vicißim cum ipso fœdus facimus, quod ei credamus & beneficia eius grati accipiamus: quod vt verè faciamus, donec nobis huius cœnæ institutor IESVS CHRISTVS, cui cum Patre & Spiritu sancto, honor & gloria in sæcula,

AMEN.

PASSIO

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORDINEM HISTORIÆ *concinnata, ex collatione quatuor Euangelistarum.*

ET cum hymnum cecinissent, egressus IESVS ibat, vt solitus erat, trans torrentem Cedron in montem oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. Tunc dicit illis, Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Postquam autem surrexero, præcedam vos in Galilæam. Respondens autem Petrus, ait illi, Etsi omnes scandalum passi fuerint in te, ego tamen nunquam scandalum patiar, Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac, priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementius dicebat, Immo si me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Similiter autem & omnes discipuli dicebant.

Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus in quem introiuit ipse & discipuli eius. Nouerat autem & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Tunc Iesus ait illis, Sedete hic donec vadam & orem illic. Et assumpto secum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expauescere, dolere, & grauiter angi. Et dicit illis,

Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Manete hic & vigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progreſſus puſillum ab eis ferme ad iactum lapidis, poſitiſq; genibus, procidit in faciem ſuam proſtratus in terram, & orauit, vt ſi poſsibile eſſet, tranſiret à ſe hora, dicens: Abba, pater mi, omnia poſsibilia ſunt tibi, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & reperit eos dormientes, & dicit Petro: Simon dormis? Adeo non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, ſed caro infirma. Rurſus altera vice abijt & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire à me, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et reuerſus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; ſciebant quid reſponderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem ſermonem, dicens: Pater, ſi uis, transfer calicem hunc à me veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione veniſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Dormite poſthac & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, &

filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus ecce appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus è duodecim, accepta cohorte & ministris à pontificibus ac Pharisæis & senioribus & scribis, antecedens turbam multam, venit illuc cum laternis ac facibus cum gladijs & fustibus. Dederat autem hic proditor commune signum illis, dicens: Quemcunq; osculatus fuero is est, comprehendite illum, & abducite caute. Iesus itaq; sciens omnia quę ventura erát super se, processit ac dixit eis: Quē quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, dixi vobis quod ego sim. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, vt impleretur sermo quem dixerat: Ex ijs quos dedisti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit IESV Iudas, vt oscularetur eum, confestimq; accedens dixit: Rabbi aue, ac deosculatus est eum. Dixitq; illi Iesus: Amice ad quid ades? Iuda, osculo filium hominis prodis? Tunc accesserunt & manus suas iniecerunt in Iesum, & comprehenderunt eum. Videntes autem ij qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei: Domine percutiemus ne gladio? Simon

ergo Petrus cum haberet gladium, eduxit eum, & percuſsit ſummi ſacerdotis ſeruum, & abſcidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Reſpondens autem Ieſus, ait, Sinite hucuſq;. Et ait Petro: Immitte gladium tuum in vaginam. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quod non poſſum nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum? an non bibam calicem quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur ſcriptutæ? quia ſic oportet fieri. Et cum tetigiſſet auriculam ſerui, ſanauit eum. In illa autem hora dixit Ieſus ad eos qui venerant ad ſe, principes ſacerdotum & magiſtratus templi & ſeniores. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus ad comprehendendum me quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non extendiſtis in me manus. Sed hæc eſt hora illa veſtra & poteſtas tenebrarum, vt impleantur ſcripturæ. Hoc autem totum factum eſt vt complerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Et vnusquiſpiam adoleſcentulus ſequebatur illum, amictus ſindone ſuper nudum, & comprehendũt illum adoleſcentuli. Ille vero relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primum. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni

illius. Erat autem Caiphas is qui consilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id est, principem sacerdotũ, vbi omnes summi sacerdotes, scribę & seniores conuenerant. Sequebatur autem Iesum eminus Simon Petrus & alius discipulus vsq; ad atrium pontificis. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem serui & ministri, qui prunas congesserant inferius in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se, vt videret finem. Ancilla ergo summi sacerdotis, quæ erat ostiaria ad lumen Petrum se calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Iesu eras, Num & tu ex discipulis es hominis istius? At ille abnegauit coram omnibus, dicens: Mulier non sum, Non noui illum, neque scio, quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis & de doctrina ipsius. Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis. Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Hęc autem cum dixisset,

ſet, vnus aſsiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si mala locutus ſum teſtare de malo, ſin bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas vinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in veſtibulo & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cum exiret ad veſtibulum gallus cecinit, & vidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit, Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo non ſum: ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto fere vnius horę, alius quidam affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum facit. Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac deierare, non noui hominem iſtum de quo dicitis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini Ieſu, qui dixerat ei priuſquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amare.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti eum traderent, &

non inueniebant, etiam cum multi falſi teſtes acceſsiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſsime autem venerunt duo falſi teſtes & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum, dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt teſtimonia? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit & dicit illi: Tu es ille Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico vobis: Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum diſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid vobis videtur? Illi vero omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc viri qui tenebant Ieſum illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderũt. Alij vero cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt maxime ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſsit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane

Mane autem facto conuenerunt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ ſenioreſq; populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum vt eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixero, non creditis: quod ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens vniuerſa multitudo eorum vinctũ abduxit Ieſum à Caipha in prætorium, tradiditq; Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc videns Iudas qui eum tradiderat quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videbis. Et proiectis argenteis in templo, receſsit & abiens laqueo ſe ſuſpendit: Suſpenſus autem crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera eius. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitan-

tibus Hierosolymæ, ita vt appellaretur ager ille lingua illis vernacula Akeldama, hoc est, ager sanguinis, vsq; in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos precium æstimati, quem æstimatum emerunt à filijs Israel, & dederunt æs in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Iudæi autem non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem adfertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: Si non esset hic nocens, haudquaquam tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt sermo Iesu impleretur quem dixit significans qua morte esset moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accusare summi sacerdotes & seniores de multis dicentes: Hunc deprehendimus euertentem gentem, ac vetantem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocans Iesum interrogauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Respondit Iesus stans ante eum: A temetipso hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus: Num ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus. Regnum meum non est

ex hoc

ex hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtiq; decertarent, ne traderer Iudæis, Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaq; ei Pilatus. Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus. Tu dicis: Ego ſum Rex. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum vt teſtimonium feram veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem rurſum interrogauit illum, dicens: Non reſpondes quicquam? Ecce quam multa dicunt aduerſum te teſtimonia, non audis? Et non reſpondit ei ad vllum verbũ, ita vt miraretur præſes vehementer. At illi inualeſcebant: Commouit populum, docens per vniuerſam Iudæam, exorſus à Galilęa vſq; ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quod ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, eo quod audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum & ſcribæ acriter accu-

ſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis. Cumq; illuſiſſet, indutum veſte alba, remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea ſimultates inter eos interceſſerant.

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum ac magiſtratibus & plebe, dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine iſto, ex his de quibus accuſatis eum, ſed ne Herodes quidem. Nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In feſto autem neceſſe habebat & conſueuerat præſes turbæ dimittere vnum vinctum quemcunq; poſtulaſſent. Habebat autem tunc vinctum inſignem, videlicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum ſeditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerat. Et cum acclamaſſet turba, cœpit flagitare vt faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaq; congregatis illis reſpondit Pilatus. Conſuetudo eſt vobis vt vnum dimittam vobis in Paſcha: Vtrum ergo vultis dimittam vobis, Barrabam, an Ieſum regem illum Iudæorum qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi cum

cum iuſto illo, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes vt ſibi potius dimitti peterent Barrabam, Ieſum verò perderent. Reſpondens autem præſes ait illis: Vtrum vultis vobis è duobus dimittam? Et exclamauit ſimul vniuerſa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos, volens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur vultis faciam Ieſu, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur. Et inſtabant vocibus magnis, poſtulantes vt crucifigeretur. Et inualeſcebant voces eorum ac ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intro in atrium, quod eſt prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumque induunt purpura ſiue chlamide coccina, & plectentes coronam de ſpinis imponunt capiti eius, dantq; harundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt ſalutare dicentes: Aue rex Iudæorum: Et dabant ei alapas. Et cum expuiſſent in eum, acceperunt harundinem, & percutiebant caput

eius, & positis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoscatis, quod nullam caussam in eo inuenio. Exiuit ergo Iesus foras gestans spineam coronam & purpureum pallium, Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudęi, Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est iterum in prætorium, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quod potestatem habeam crucifigendi te, & potestatem habeam absoluendi te. Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi tibi datum esset è supernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc absolueris, non es amicus Cæsaris. Quisquis se regem facit, contradicit Cæsari.

Pilatus autem cum audisset hunc sermonem, produxit foras Iesum, seditq; pro tribunali in loco qui dicitur lithostrotos, Hebraice autem Gabbata. Erat autem parasceue paschæ hora ferme sexta. Et dicit Iudæis: Ecce rex vester.

Illi

Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus videns quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, volens turbæ facere ſatis, adiudicauit vt fieret quod illi poſtulabãt. Et accepta aqua abluit manus coram populo, dicens: innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, vos videbitis. Et reſpondens vniuerſus populus dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum vt crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum veſtibus proprijs & abduxerunt eum baiulantem ſuam crucem vt crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyrenæum, nomine Simonẽ, venientem ex agro, patrem Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coegerunt, vt tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem, vt portaret poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper vobis ipſis flete & ſuper filijs veſtris. Quoniam ecce venient dies in quibus dicent: Beatæ ſte-

riles

riles & ventres qui non genuerunt & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos, quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinoroſi, vt interficerentur.

Et ducunt eum in locum qui dicitur Hebraice Golgatha, quod eſt ſi interpreteris, caluariæ locus & ibi dederunt ei acetum ſiue myrrhatum vinum cum felle mixtum bibere. Et cum guſtaſſet, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgatha, & cum eo duos latrones, vnum à dextris & alterum à ſiniſtris eius, medium autem Ieſum. Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit: Et cum iniquis deputatus eſt. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

IESVS autem dicebat, Pater remitte *illis* neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput IESV, Erat autem ſcriptum IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus: Et erat ſcriptum literis Hebraicis, Græcis & Latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorũ, Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed quod ille dixerit: Rex ſum Iudæorum, Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergo cum crucifixiſſent Ieſum acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergo inter ſe: Ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, quæ ſcripta eſt per Prophetam dicens: Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria, vxor Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem ac diſcipulum aſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua.

Qui autem præteribant, conuicia iaciebant in eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Væ qui demoliris templum, & in tribus diebus extruis. Serua temetipſum. Si filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes inter ſeſe cum ſcribis & ſenioribus & populo dicebant: Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt. Si hic eſt ille Chriſtus, rex Iſrael, ille Dei electus, ſeruet ſeipſum, deſcendatque nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc ſi vult eum: Dixit enim, Filius Dei ſum.

Idip-

Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei atq; dicentes : Si tu es rex ille Iudæorum, ſaluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinoroſorum, conuitia dicebat in eum, dicens : Si tu es Chriſtus teipſum ſerua & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine memento mei cum veneris in regnum tuũ, Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.

Ab hora vero ſexta, tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horam nonam, & obſcuratus eſt Sol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens : Eli, Eli, lammaazabathani? quod eſt, ſi quis interpretetur. Deus meus, Deus meus cur deſeruiſti me? Quidam autem illic ſtantium cum audiſſent, dicebant : Ecce Heliam vocat iſte. Sciens autem Ieſus quod omnia iam conſummata eſſent, vt conſummaretur ſcriptura, dicit : Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuo accurrens vnus ex eis, cũ acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſopo, impoſuit harundini, obtulitq; ori eius vt biberet, & cum cæteris dicebat. Sinite, Videamus an veniat Helias ad deponendum eum. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit, Conſummatum eſt. Et iterum

clama-

clamauit voce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et cum hæc dixiſſet inclinato capite tradidit ſpiritum.

Et ecce velum templi ſciſſum eſt medium in duas partes à ſummo vſq; ad imùm, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt, & egreſsi è monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurio autem qui aſtabat ex aduerſo illi, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, videntes quod ſic emiſſo clamore expiraſſet, viſoq; terræmotu, & his quæ facta fuerant timuerunt valde & glorificauerunt Deum, dicentes. Vere hic homo iuſtus erat & filius Dei. Et omnes turbæ eorum qui ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multę mulieres quæ ſecutæ erant eum à Galilæa, hæc videntes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui, & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam, cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtrauerant ei, aliæq; complures, quæ ſimul à Galilæa aſcenderant cum eo Hieroſolymam.

Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur.

Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod vera dicit, vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc vt ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum veſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quæ præcedit ſabbatum, venit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudęorum, vir diues, ſenator & bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumpta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, vt tolleret corpus Ieſu. Pilatus autē admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione, interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus Ieſu ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui venerat primum ad Ieſum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitum, & in-

uolue-

uoluerunt illud in sindone munda, obuinxeruntq; linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in eo loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum Ioseph nouum, quod is exciderat in petra, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo, quia parasceue erat Iudęorum, & sabbatum illucescebat, quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene, & Maria Iose, sedentes contra sepulchrum, & aliæ mulieres, quæ & ipsæ venerant cum Iesu de Galilæa spectantes, vbi & quemadmodum positum erat corpus eius.

Reuersæ vero parauerunt aromata & vnguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum.

Postero autem die, quæ sequitur post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam. Iube ergo muniri sepulchrum vsq; in diem tertium, ne quando veniant discipuli eius & furentur eum, dicantque plebi surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

CVm nullum opus magis ſit admirandum, quàm opus redemtionis, quæ eſt paſſio & mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redempti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Ieſu Chriſti, decet nos chariſſimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, vt huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cum nobis commendetur in articulis fidei noſtræ, vbi profitemur nos credere in filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus, &c. idq; in eum finem, vt ex noticia hiſtoriæ, in nobis fides per Spiritum ſanctum excitetur, vnde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterum quò diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poſſim, diuidam totam doctrinam de paſſione Domini in tres locos ſeu articulos, qui ſunt:

I. Quotupliciter Dominus eſt paſſus.
II. Paſſio Domini æſtimatio & fructus.
III. Pia & ſalutaris meditatio paſſionis Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro vtroq;, Dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt & anima & corpore: Idcirco dicam

dicam de vtriusq; passione, animæ videlicet & corporis Domini.

Quod sit in anima passus testatur ipse & voce et signo. Voce cum dicit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem: & in cruce: Deus meus Deus meus cur deseruisti me. Huc pertinet & Prophetia Dauid de Christo: Dolores inferni circumdederunt me, id est, maximis doloribus afficiebar. Signo testatur dolorem apud sepulchrum Lazari Iohan. 11. & in horto. Apud sepulchrum cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum et generis humani miseriam. Nam omnes dolores animi, quos perpessus est Christus 33. annis vsq; ad mortem eius, sunt pars passionum quibus afficiebatur filius Dei. In horto testatur maximam fuisse animæ suæ tristiciam, dum præ doloris acerbitate sudauerit sanguine as guttas. Naturale quidem est, quod homo lachrimetur & sudet interdum in ingenti dolore, audito subitaneo malo: sed nullus vnquam inuentus fuit, qui sudorem sanguineum præ dolore sudauerit, nemo enim tantum dolorem sustinere posset.

Si quæritis causas huius ingentis doloris, scitote non vnam esse, sed multas: quarum hæ sunt præcipuæ.

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miseriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipse sustinere debuit propter peccata nostra quæ in se rece-

pit. Tametsi enim ipse fuit immunis ab omni peccato: tamen in se recepit reatum peccatorum totius mundi. Unde Iohannes: Agnus Dei tollit, id est, in suo corpore gestat, peccata mundi, sensit igitur verè filius Dei iram Patris: qui sensus tantum dolorem in sanctissima anima excitauit quòd sanguinem sudauerit.

TERTIA: cogitatio supplicij, quod in sanctissimo suo corpore mox sequenti die, se perpessurum præuidit, & contumeliæ qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore quòd multi sapientes, multi potentes, & alij omnino essent hoc suum supplicium pro illis redimendis susceptum aspernaturi, imò se & suos persecuturi: præuidit etiam quòd maxima pars eorum, qui Christianum nomen portant, suis sceleribus effecturi essent, vt hoc suo beneficio se ipsi ingrati priuarent. Hæ quatuor causæ acerbissimum dolorem in corde Chrsti excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quò ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc sint breuiter dicta de animæ Christi cruciatu: nunc de corporis supplicio dicam. Etsi enim corporis ipsius cruciatus incepit in præsepi, quãdo matri Domini nullus erat locus in diuersorio: & postea cum octaua à natiuitate sua die, sanguinem in circumcisione effudit: & deinde vsq; ad tempus,

quo victima est factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo supplicio quod sustinuit postremum. Etsi autem iam ex historia, quam recitaui, facilè à quouis intelligi potest, quam varijs modis sit afflictus in sanctissimo suo corpore Dominus: tamen quòd latè in historia sparsum est, in breuem summam contraham & distribuam pro ratione locorum, in quibus est affectus supplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, sacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, galgata, hoc est, locus extra vrbem, vbi sumebatur supplicium de latronibus.

Quid passus est in horto? Osculo traditus est: manus militum in eum iniectæ sunt: comprehensus est & vinctus: tanquam fur & latro abductus est: vbi & illum omnes ipsius discipuli deseruerũt.

Quid est passus in domo Caiphæ? Illuditur falsis testimonijs, & conuicijs obruitur, & à ministro sacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio sacerdotum? falsis testimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari quis illum percusserit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemptum tyranni & totius aulæ ipsius, & in extremi contemptus testimonium, indutum Iesum veste splendida remisit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accusatur: producuntur aduersus eum falsi testes: petitur vt crucifi-

gatur à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemptum: corona ſpinea imponitur capiti ipſius: datur arundo in dexteram eius: & genuflexione illuditur hoc ſcommate, Aue rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius dabantur illi alapæ: percutiebatur ſanctiſſimum caput eius fuſtibus: & tandem ad petitionem ſacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemptiſſimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, vt ipſe inter eos maximè facinoroſus iudicetur: crucifixo datur vinum Myrrhatum cum felle mixtum: & tandem in his grauiſſimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quàm acerbum ſupplicium ſuſtinuerit filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? ſane multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur. peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumpta, noſtram vicem ſuſtinet & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

SECVNDO hic conſpicitur fœditas peccati. Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; variant. Latro rota punitur: fur patibulo: homicida gladio: puer delinquens virga: verum filius Dei turpiſſimam mortem & execrabilem in lege DEI perpeſſus eſt. qua re ſignificatur, quam abominabile

minabile ſit peccatum in conſpectu DEI.

TERTIO conſpicitur hic humiliatio filij Dei qui infra omnes creaturas deiectus fuit, qua humiliatione teſtatur amorem ſuum erga genus humanum, cuius redimendi cauſa tanta ſuſtinuit.

QVARTO conſpicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduerſus ſibi miſſum ſaluatorem. Tametſi autem nihil eſt hic factum præter conſilium Dei: Nam longè antea paſſio Chriſti eſt præfigurata et prædicta à ſanctis Dei Prophetis, vt Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei conſilio obtemperarent, ſed vt ſuo odio ſatisfacerent. Ea enim eſt mundi natura, quòd eos, qui ſua ſcelera acerbius reprehendunt, è medio ſublatos cupiat, quò licentius peccare liceat. Hæc ſint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Chriſti paſſio, nunc quod ſecundo loco promiſi, oſtendam quæ ſit paßionis Chriſti æſtimatio coram Deo, & quis fructus in de proueniat.

Quæ eſt ergo eius æſtimatio coram Deo? Paßio Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſacrificium propitiatorium, in quo æternus filius Dei homo factus, & ſacerdos perpetuus à Deo conſtitutus, obtulit ſe per ſpiritum æternum æterno Patri, vt iſta ſua oblatione placaret iram Dei, & ſatisfaceret pro culpa & pœna humani generis, vt omnes, qui in illum cre-

dunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad vitam æternam, iuxta illud Iohan. 17. Pro illis sanctifico me ipsum. Hinc patet quæ sit æstimatio passionis Domini, & quid fructus inde ad nos homines perueniat, modò in Christum viua fiducia recumbamus. Christus mediator inter nos & Deum constitutus, sacrificio suo, id est, morte & passione placat iram Dei, ipse sacerdos seipsum offert Deo, idq; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; esse in hoc sacrificio. 1. Sacerdos est ipse Christus. 2. Victima seu res quæ offertur est ipse sacerdos. 3. Deus est cui hoc sacrificium offertur. 4. Mundus est pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus est, quòd hæc oblatio fidelibus tantum cedat in salutem.

Sed qui fieri potest, vt vnius Christi mors sit satisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei inquit Iohan. qui tollit peccata mundi. Nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna persona est dignitas, æstimatio & meritum infinitum omnium operum & passionum Christi. Cum ergo dicitur, Filius hominis redemit nos per meritum passionis suæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is filius hominis, qui est passus, etiam est Deus. Item mors hominis est satisfactio, quia est mors hominis, qui est Deus. Obedientia filij hominis est nostra iusticia, quia est obedientia hominis, qui est Deus. Ita filius hominis remittit peccata, quia est Deus. Caro Christi est cibus

cibus vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt paſſa, ſed humana tantum, vt Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne: tamen Paſſio eſt perſonæ, adeo vt quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerunt: vnde Eccleſia confitetur filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumpta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paſſionis Domini coram Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere, nunc autẽ quò fructus paſſionis Domini conſpiciatur melius, eũ in partes diſtribuam: Sunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia. Phil. 2. Humiliauit ſeipſum factus obediens vſq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus eſt victus: In hoc (inquit Iohannes) apparuit Chriſtus, vt deſtruat opera Diaboli, iuxta primam promiſſionem: Semen mulieris conteret caput ſerpentis.

TERTIVS, homo à peccatis ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo: hoc eſt, Chriſtum fecit pro peccato hoſtiam, vt ipſius iuſticia nos iuſtificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Ephe. 2. Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit

vtraq; vnum, & interstitium maceriæ soluens inimicitias per carnem suam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita est, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter, Christi victima est nostra redemtio. Nam est precium persolutum pro nobis, quo Deus placatus est, homo redemtus, Diabolus victus, atq; adeo omnia in cœlo & in terra vni capiti Christo subiecta sunt, Ephes. 1.

DE TERTIO.

Pia & salutaris meditatio paßionis dominicæ ad sex partes reuocari potest, quas Christiani non tantum hoc tempore, verum toto suæ vitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non solum confutat eos, qui in Papatu putant se satisfecisse officio, si toties dominicam orationem & salutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in superstitiosum cultum: verumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur. Proponam igitur ordine sex partes huius meditationis.

PRIMA: veniet nobis in mentem, quantum necesse sit iram Dei fuisse ob peccatum hominum, quæ non potuit placari vllius creaturæ opere: sed necesse fuerit vnigenitum filium Dei mori, quò iram Dei hac iusta pro peccato satisfactione soluta placaret.

SECVNDA: veniet nobis in mentem quàm immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia Dei patris, qui potius voluit filium vnigenitum sustinere acerbissimam mortem, quàm genus humanum à se conditum perdere. Forte cogites Deum potuisse alia ratione genus humanum liberare. Tu quis es qui Deum vis docere quid potuerit? cogita de iusticia Dei & misericordia simul. vt enim misericordia mouit illum ad saluandum, ita iusticia eum mouit vt fieret iusta iniuriæ compensatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire aut satisfacere: non autem potuit purus homo satisfacere iusticiæ Dei, neq; debuit alius quam homo. Sapientia ergo Dei hic inuenit ex misericordia remedium, vt filius Dei æternus fieret homo, quò & posset, quia Deus, & deberet, quia humanam naturam in se recepisset, satisfacere iusticiæ Dei. Ita in Christi passione apparet mixta cum misericordia iusticia, & vtramq; temperauit sapientia.

TERTIA: veniet in mentem summus & inenarrabilis amor filij Dei erga genus humanum, qui voluit in se deriuare iram Patris ac sustinere tam ignominiosam mortem: idq; pro inimicis suis, vt Paulus testatur Rom. 5.

QVARTA: veniet tibi in mentem vera ratio, qua tibi possit applicari fructus passionis dominicæ vt tibi sit salutaris. Fit autem hæc applicatio verbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quasi manu Dei beneficium passionis Domini, vbi & quoties

prædicatur Euangelium Iesu Christi, & ministri verbi, vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum passionis Domini ostendunt. Deinde cum ita offertur quasi manu Dei beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quasi manu quadam hominis, quam fidem Spiritus sanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio. Præterea Sacramento vtroq; baptismo & cœna Domini obsignatur, ac eius vis & vsus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de passione Domini, firmiter statue & certißimè crede, quod pro te mortem filius Dei subierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo vt tota Christi obedientia tua sit absolutio à peccato & tua iusticia. Est autem duplex obedientia in Christo consideranda, Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis est expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iusticiam. Roma. 5.

QVINTA: cum ita participes sumus effecti paßionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualisnam sit sors piorum in hac vita. Quemadmodum enim Christus est passus: ita vult & reliquos pios pati, vt sint conformes imaginis filij Dei. Vnde Paulus Rom. 6. Ideo enim compatimur, vt vnà cum illo glorificemur.

SEXTA: Veniet nobis in mentem quid Christus à nobis, quos suo sanguine redemit, requirat,

Nam

Nam cum iam ab ipso redempti sumus, debemus ei obedire. Quid vult ipse? 1. vt renunciemus hosti ipsius Diabolo. 2. Vt fugiamus peccatum ne rursus scientes & volentes Deum nostris peccatis offendamus. 3. Vt sanctitati & pietati studeamus & seruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ nostræ. Quod si fecerimus, finem fidei reportabimus salutem animarum æternam, quam donet nobis Deus Pater per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum, AMEN.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, EX COLLA-*tione quatuor Euangelistarum concinnata.*

CVM præterijsset Sabbatum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobe dicitur, & Salome, & Ioanne, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ venerant cum Iesu de Gallilæa, emerunt & parauerunt aromata, vt venirent & vngerent Iesum. Nam sabbato quieuerant secundum præceptum.

Vespera autem sabbatorum quæ lucescit in vnam sabbatorum, id est, mane profundo crepusculo, cum adhuc essent tenebræ primo die sabbatorum, veniunt exorto sole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatq; ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicuti fulgur, & veſtimentum eius candidum ſicut nix: Præ timore autem eius concuſsi ſunt cuſtodes, & facti ſunt veluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Nam erat magnus valde. Et cum reſpexiſſent, vident lapidem eſſe reuolutum à monumento, Et ingreſſæ in monumentum non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Currit ergo Maria Magdalena, vt hæc nunciet. Et factum eſt dum mulieres mente conſternatæ eſſent de hoc, quod non inueniſſent corpus Ieſu, ecce duo viri ſteterunt iuxta illas in veſtibus fulgurantibus. Cum expauiſſent autem & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non eſt hic, ſed reſurrexit. Recordamini vt dixerit vobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio reſurgere. Et recordatæ ſunt verborum eius, & regreſſæ à monumento, nunciauerunt poſtea hęc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Et dicebant ad Apoſtolos hæc, & viſa ſunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neque crediderunt illis. Cũ vero currit Maria Magdalena (vt dictum eſt) venit ad Simonem Petrum

trum

trum & alterum illum diſcipulum, quem amabat Ieſus, & dicit illis: Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus vbi poſuerint eum.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, venitq; prior ad monumentum, & cum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamẽ introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & videt linteamina ſola poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque & credidit. Nondum enim nouerant ſcripturam, quod oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Diſcipuli ergo abierunt rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur, quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumentum, & vidit duos Angelos amictos albis ſedentes, vnum ad caput & alterum ad pedes, illic vbi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi. Mulier quid ploras? Dicit eis, ſuſtulerunt Dominum meum, nec ſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cum dixiſſet conuerſa eſt retrorſum, & videt Ieſum ſtantem, nec ſciebat quod Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quod hortulanus eſſet,

dicit ei:Domine ſi tu aſportaſti eum,dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam,dicit ei Ieſus : Maria, Conuerſa illa dixit ei : Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus : Noli me tangere, Nondum enim aſcendi ad Patrem meum, Sed vade ad fratres meos & dic eis, Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalene, de qua Ieſus eiecerat ſeptẽ dęmonia, cui cum ſurrexiſſet apparuit primum, mane primo die ſabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod vidiſſet Dominum, & ea dixiſſet ſibi. Et illi cum audiſſent quod viueret ac viſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, viderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt. Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere vos, *ſcio* enim quod Ieſum Nazarenum qui crucifixus fuit quæritis : Non eſt hic, ſurrexit enim ſicut dixit. Venite & videte locũ vbi poſuerant Dominum. Et abeuntes, cito dicite diſcipulis eius & Petro, quod ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, illic eum videbitis ſicut dixit vobis. Ecce dixi vobis. Et abeuntes celeriter fugerũt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant vt renunciarent diſcipulis eius. Habebat autem illas tremor & ſtupor, neq; cuiquam quicquam dicebant timebant enim. Cum autem iſſent ad renunciandum

dum discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. Ite renunciate fratribus meis vt eant in Galilęā, & ibi me videbunt.

Quæ cum abiissent, ecce quidam è custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant, Et congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsq; in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum summum omnium festorum est, in quo proponitur nobis articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idq; tertio die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli, ita redemptor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex historia resurrectionis, de beneficio seu fructu eiusdem & de vsu, quæ omnia hoc præsens Euangelium continet: Narratur ab Angelo quòd Christus resurrexerit. Hæc est historiæ summa: Iubentur mulieres non timere.

Hic eſt fructus huius beneficij: ac mulieres Chriſtum excitatum quærunt, quarum exemplo nobis ſalutaris reſurrectionis Domini vſus commendatur: quare non fruſtra Paulus Timotheo ſcribens, 1 Thim: 2. ait: Memento quòd Ieſus Chriſtus reſurrexit à mortuis. Nam vt dicit idem Apoſtolus Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus eum ſuſcitauit ex mortuis, ſaluus eris. Cæterum quò nobis hic articulus fidei noſtræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui ſunt:

I. Quotuplex ſit probatio reſurrectionis Domini.

II. Cur tertia die reſurrexerit.

III. Quis ſit reſurrectionis Chriſti fructus.

DE PRIMO.

Triplici teſtimoniorum genere confirmatur reſurrectio Domini, nam ſunt teſtimonia antecedentia, coniuncta & conſequentia, de quibus ordine dicam.

Ut antecedentia teſtimonia reſurrectionis Domini diligenter expendamus admonet Chriſtus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit Chriſtum pati & reſurgere tertia die & prædicari in ipſius nomine pœnitentiam & remiſsionem peccatorum omnibus gentibus. Sed vbi hoc ſcriptum eſt? ipſe reſpondit & ait: In Moſe, Prophetis & Pſalmis de me ſcriptum eſt. Proinde in Moſe, Prophetis & Pſalmis debemus quærere teſtimonia

nia antecedentia resurrectionis DOMINI.

In Mose est duplex genus testimoniorum de resurrectione Domini. Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Clara sunt hæc dicta: Semen mulieris conteret caput serpentis, Gen: 3. id est, Christus diabolum superabit, quod non fieri potuit, nisi per resurrectionem Christi ex mortuis. Nam si Christus mansisset in sepulchro, diabolus victor fuisset Christi. Donec enim iacuit in sepulchro Christus, nulla Christi victoria, id est, nullus triumphus erat. Verum dum aperto sepulchro prodijt de sepulchro viuus Dominus, se victorem Sathanæ & triumphatorem declarauit. Huc & illud dictum pertinet: In semine tuo benedicentur omnes Gen: 12. gentes terræ. Ut ergo in morte maledictio: ita in vita Christi benedictio conspicitur. Adumbratur etiam figuris in Mose. Adam dormiens & postea excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait Augustinus: præfigurata est in protoplasto Adam Christi resurrectio, quia sicut ille post soporem surgens Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex vulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoque impositus rogo vt cremaretur, liberatus tamen Gen: 22 per Angelum, typus fuit Christi oblati in cruce, & postea è morte exempti virtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem & postea eductus ad summos Gen: 39. honores figurabat mortem & resurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; sunt et dicta & figuræ de hac resurrectione. Isaias cap. 53. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel apertè dicit Christum occidendum, & tamen perpetuo regnaturum. Hoseas quoq; dicit, tertia die viuificabit nos. Figuræ inter multas sunt hæ. Sampson obseratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obsignato clauditur monumento. Sampson fractis seris subtractisq; portis securus euadit: Christus ruptis inferni potestatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, nisi Ionas perditum detur: Ita perit mundus, nisi Christus patitur. Et sicut Ionas fuit in ventre piscis tribus diebus & postea in terram eiectus est: Ita Christus triduum in terra erat & postea viuus de sepulchro prodijt.

In Psalmis quoq; sunt testimonia & figuræ resurrectionis Christi. Psalmus 2. totus agit de regno & sacerdotio Christi: Psalmus. 15. Non dabis sancto tuo videre corruptionem. Psal. 22. concionatur de passione Domini & resurrectione. Psal. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & resurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Christi per mortem, & glorificationis per resurrectionem. Huiusmodi probationes mortis & resurrectionis Domini, multæ sunt in Mose, Prophetis & Psalmis, sed pauca recitaui ob temporis angustiam. Huc accedit

cedit quod Christus sæpissimè præmonuit suos de sua morte & resurrectione.

Coniuncta testimonia sunt etiam duplicia, nempe clara dicta & signa. In hoc Euangelio Angelus dicit: [Surrexit & non est hic.] Signum conspicitur, vacuum sepulchrum: terræmotus: ostendit se Dominus primum Magdalenæ: Deinde pluribus Apostolis: tum 500. fratribus: & 40. diebus cum suis versatur discipulis: & tandem multis conspicientibus visibiliter ascendit in cœlum, vnde mittit decimo die à sua ascensione Spiritum sanctum iuxta promissionem qui conuicit Christum verè in cœlum ascendisse triumphatorem mortis & inferni.

Consequentia testimonia sunt etiam duplicia, vox Apostolorum, quæ varijs miraculis est confirmata, ac postea testimonium totius Ecclesiæ confitentis Christum suum Dominum & mediatorem. Deinde sunt signa quoq; alia. Internum est spiritus Christi in corde credentium, qui illis testimonium reddit quòd Christus viuat. Externa signa sunt Baptismus & Cœna: Nam Baptismo figuratur mors, sepultura resurrectio Christi, vt Paulus docet Rom. 7. Cœna Domini quoq; resurrectionem Christi nobis commendat. His testimonijs antecedentibus, coniunctis & consequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quem hîc in terra non agnouit saluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die surrexit? Cur non distulit ad ex-

tremum diem, vt nos vnà cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primum propter prophetias. Fuit enim prædictum ab Hoſea Propheta, & præfiguratum in Iona, vt tertia die reſurgeret. Deinde vt ſatisfaceret ſuis promiſsionibus. Promiſit enim diſcipulis, quòd poſtquam eſſet traditus gentibus, et illuſus ab illis, occideretur, & tertia die reſurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, vt omnibus conſtaret eum verè mortuum fuiſſe. Oſtendit ergo ſe iacens in ſepulchro 40. horis verè mortuum. Cur autem non diſtulerit reſurrectionem in extremam diem, in promptu ſunt grauiſsimæ cauſæ.

PRIMA, quia ſcriptum erat: Non dabis ſancto tuo videre corruptionem. Non enim debuit corpus Chriſti in ſepulchro putreſcere. 1. quia erat ex caſtiſſimæ virginis ſanguine factum operante Spiritu ſancto. 2. quia dum verſaretur in mundo illud purum & incontaminatum ſeruauit: indignum proinde fuiſſet tale corpus fieri vermium eſcam.

SECVNDA cauſa, cur non diſtulit reſurrectionem, eſt ſpes noſtra. Ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenuit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

1 Pet. 1.

TERTIA cauſa, vt eſſet primus reſurgentium, vt enim Adam erat primus qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Chriſtus primus debuit apparere immortali corpore iuſtificante & ſanante noſtra corpora ab æterna morte.

Tametſi

Tametſi autem omnes reſurgemus, & alij quidam præter Chriſtum reſurrexerunt: tamen maximum diſcrimen eſt inter Chriſti reſurrectionem & aliorum. Primum enim Chriſtus reſurrexit propria virtute: id nemo præter illum ſolum potuit vnquam facere. Deinde alij qui excitati ſunt, vt filius viduæ, filia Archiſynagogi & Lazarus, ac alij, ſurrexerunt iterum morituri: at Chriſtus reſurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Chriſti reſurrectio ab aliorum reſurrectione, fructu & efficacia, Chriſtus enim virtute ſua excitat alios, id quod erat ſignificatum in horto vbi erat ſepultus, & reſurrexerat iam oriente ſole. Poſtremo & tempore differt Chriſti reſurrectio à noſtra: Chriſtus enim, vt iam oſtenſum eſt & ſymbolum profitetur, ſurrexit tertia die, noſtra vero reſurrectio differetur ad extremum diem: Tum enim apparebit æterna vita & ſempiterna iuſticia, quam daturus eſt omnibus ſuis, id eſt, in ſe credentibus. Hæc ſint dicta de ſecundo loco, cur Chriſtus reſurrexerit tertia die, quomodo illius reſurrectio à noſtra differat, vt per reſurrectionem Chriſti viuam ſpem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu reſurrectionis Chriſti reſtat, qui eſt copioſior & abundantior, quam vt humana lingua explicari poſsit. Paulus dicit omnia per Chriſtum eſſe inſtaurata in cœlo & in terra.

Primum enim Christus prodiens de sepulchro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & Sathanæ, atq; ita satisfacit promissioni olim de illo editæ: Semen mulieris conteret caput serpentis: quod explicans Iohannes ait: Christus apparuit vt destruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum salutem de cælo descendit, factus homo, mortuus est & resurrexit, quadruplex fructus resurrectionis Christi spectandus est. Nam resurrectio Christi. 1. est nostra iustificatio. 2. est virtus qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis vitæ & causa. 4. est causa nostræ resurrectionis eiusq; pignus certissimum. De hoc quadruplici fructu ordine dicam.

Gen: 3.

1 Jon: 3.

PRIMVS itaq; fructus resurrectionis Domini est iustificatio nostri, de quo fructu Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas & adducetur sempiterna iusticia. Quanti autem precij sit hic fructus perpendendum est, quo nobis magis dulcescat. Nos nascimur in peccato & rei iræ Dei Ephes. 2. Nos omnes natura filij iræ sumus: peccati stipendium est mors, Rom. 6. ab hac morte per resurrectionem Christi liberamur. Nam per Christum absoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypsi: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi,

Apocal: 22.

sti, & regnabunt cum illo. Ut enim prima mors per Adam est: ita resurrectio prima est per Christum. Huc & illud: Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus resurrectionis Domini est, quod ea sit virtus, quæ in credentes transfunditur, qua fit vt possint à vicijs ad virtutem surgere. Hæc virtus nobis in baptismo confertur, & confirmatur cœna Domini, modò nos ipsi nobis non defuerimus. Porro hæc virtus sentitur in ijs tantum, qui ex immortali semine sunt regeniti. 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus est exemplum, nam vt Paulus inquit: Christus resurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus. Qui ergo vicijs suis indulgent, qui viuunt sceleratè & impurè, testantur suo facto, quòd Christum contemnant: Cuius resurrectio nobis, vt vitæ degendæ speculum proposita est. Nam illi existimant Christum flagellatum, spinis coronatum, fudisse sanguinem in ara crucis, vt liceat ipsis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, superbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in se est, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur, qui non solum dici, verumetiam esse cupimus qui dicimur, hoc est, Christiani, id quod res est cogitemus, videlicet quòd Christus mortuus sit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt, & in vera pœnitentia viuunt per mortificationem veteris homi-

hominis, & viuificationem noui hominis. Quatuor sunt mala, quibus grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia & concupiscentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Christus est nobis sapientia, dum nos per Euangelium docet de sua erga nos voluntate: Nisi enim verbo Dei de voluntate instrueremur, perpetuis tenebris nostra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

1 Cor: 1.

Contra reatum peccati est Christus nobis iusticia: nam ipsius obedientia nobis imputatur credentibus, vt iam non vt peccatores, sed vt iusti in Dei conspectu appareamus.

Contra vicia & concupiscentias carni ingenitas, Christus est nobis sanctificatio, dum virtute suæ resurrectionis per spiritum sanctum nos sanctificat.

Contra metum damnationis æternæ, est Christus nobis redemptio. Hæc quatuor Christi beneficia Paulus coniungit 1. Cor. 1. his verbis: Christus factus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemtio. Qui ergo extremum & vltimum beneficium expetit, debet per priora, tanquam per gradus ad illud properare, vbi enim Christum quis didicit, debet in eum credere: vbi credit, debet eius spiritu sanctificari, id est, exemplo resurgentis Christi, nouam vitam viuere. Hanc nouam vitam tandem sequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet vnicuiq; iuxta facta sua. Sit ergo hic tertius fructus resurrectionis domini, de quo modo

dixi,

dixi, videlicet vt in noua vita iuxta ipsius exemplum viuamus. Hinc illud Pauli: si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite &c. Collos: 3.

QVARTVS *fructus resurrectionis Domini est, quod sit & causa & pignus nostræ resurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rursus corporibus in secundo Christi aduentu, cum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Hinc Paulus* 1. *Cor.* 15. *prolixe disputat, & hoc argumentum tractat: Christus resurrexit à mortuis, ergo & nos resurgemus.* 1. *Thes.* 4. *Nam si credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, sic & Deus eos qui obdormierunt per eum, adducet cum illo. Et Iohan.* 5. *Veniet hora, in qua omnes qui in sepulchris sunt audient vocem eius & prodibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt ad resurrectionem iudicij. Hic fit mentio duplicis resurrectionis, scilicet vitæ & iudicij. Resurrectio vitæ est quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Resurrectio iudicij est, quam comminatur ijs qui malè fecerunt. Huc & illud Pauli Rom.* 10. *Hoc est verbum fidei quod prædicamus: si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitauerit ex mortuis, saluaberis, id est, resurges ad resurrectionem vitæ & salutis æternæ.*

Atq; hæc sunt breuiter dicta de resurrectione Domini, vnde primum confirmanda est fides nostra de resurrectionis Articulo. Deinde confutandus est

error

error Iudæorum, qui negant Christi resurrectionem. Tum admonebimur de fructu resurrectionis, vt per eã & nos à peccato in hac vita resurgamus, & tandem in extremo die resurgamus ad resurrectionem vitæ per Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, LVCÆ 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum, quod aberat spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi confabulabantur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquans ibat vna cum illis. Cęterũ oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? Ac respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrinus es Hierusolymis, qui ignores quæ facta sunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quę? Et dixerunt ei, de Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens opere & sermone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & Principes nostri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum.

eum. Nos autem ſperabamus eum eſſe illum, qui redempturus eſſet Iſrael. Atqui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie quod hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes ſe etiam viſionem angelorum vidiſſe, qui dicerent eum viuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt ſicut mulieres dixerant, ipſum vero non viderunt. Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & intrare in gloriam ſuam? Et exorſus à Moſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quo ibant. Et ipſe præ ſe ferebat ſe longius ire. Et coegerunt illum, dicẽtes: Mane nobiſcum, quoniam vergit ad veſperam, & inclinatus eſt dies. Et intrauit ut maneret cum illis. Et factum eſt dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit à conſpectu eorum. Et dixerunt inter ſe, Nonne cor noſtrum ardebat in nobis, dũ loqueretur nobis in via, & aperiret nobis ſcripturas. Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt Hieroſolymam, & inuenerũt congregatos vndecim, & eos qui cũ illis erant, dicentes: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.

Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo fuisset agnitus ipsis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem vespera die illo, qui erat vnus sabbatorum, & fores erant clausæ, vbi erant discipuli congregati, propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius historiæ est, quòd Christus eodem die, quo resurrexerat, apparuerit duobus discipulis proficiscentibus Emaus (fuit autem Emaus vicus duobus fere milliaribus distans à Hierusalem) Et cum illis disseruerit de Messia, quos cum instruxisset atq; illis fractione panis se notum reddidisset, non apparuit illorum oculis. Verum illi iam certi facti de resurrectione ipsius, mox redeunt Hierosolymas atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt discipulis vndecim. Vt autem nos hanc historiam intelligamus facilius, eam distribuam in quatuor partes, quæ sunt:

I. Quid egerint hi duo discipuli antequam Christus ad eos venerit in itinere.

II. Colloquium Christi & discipulorum in via.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerint illi discipuli instructi à Domino.

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione ostendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat Dominus, ibant in castellũ, quod erat in spacio stadiorum 60. quæ faciunt septem millia passuum, & passus quadringentos, hoc est, plus minus duo milliaria. Hæc occasio fuit colloquij: & cum ita irent colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primum occasionem non negligendam esse exercendæ pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non esse alienis negotijs & friuolis interrumpendam. In his discipulis videmus tria, 1. Signum pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quod de Christo & eius gestibus sint locuti piè, ex eo conuincitur, quod isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit quod tametsi antea prophetias de Christo audierant: tamen tardiores fuerunt ad perfectè credendum. Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant, nihil enim maiori admiratione dignum est, quam mortuum de sepulchro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe & metu seu assensu & dubitatione. Quemadmodum enim carnis sensus & rationis iudicium ad dubitandum solicitauit eos: ita igniculus fidei, qui in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodum languidè. Ita fit sæpe in Christianis. Caro vna ex parte adoritur & homi-

nem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte se carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & audicione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergo exemplo confirmatur dictum Prophetæ Isaiæ 42. qui ait de Christo: Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigãs extinguet, in veritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agat cum suis, in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit. Arundinis quassatæ similitudine significat se nolle eos, qui semifracti sunt, frangere omnino & conterere: sed leuare potius & sustinere, vt quidquid boni in ipsis fuerit, conseruet atq; adaugeat. Hi duo discipuli semifracti fuerunt & non procul à casu, adeo vento carnis agitabantur: sed Christus ne cadant sua subleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis sumpta est ab elychnis, quæ propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modò adsit qui manum admouet: ita vbicunq; emicat aliqua pietatis scintilla, Christus adest & eam fouet atq; excitat, vt clarius ardeat, sicuti in his duobus discipulis videmus. Hinc maxima nobis haurienda est consolatio. Etsi nos infirmi homines vacillamus ac claudicamus, tametsi iam quassati aut luxati sumus: tamen nos non statim abijcit quasi prorsus inutiles, sed diu perfert quoad firmiores & constantiores reddiderit, modò horum discipulorum exemplum imitemur.

DE

DE SECVNDA PARTE.

[Et factum est cum fabularentur & inter se quærerent, ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.] Hoc Christi factum primum confirmat promissionem Christi, quæ est : Vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Hoc tametsi non fit corporaliter semper, tamen verè spiritualiter fit, id quod hac sua corporali præsentia, Dominus vult significare. Hinc ergo discamus, de quo in priori historiæ huius parte admonui, quòd quicunq; piè de Christo inquirunt, aperiunt Christo ianuam ad se iuuandos, ac ipsum doctorem suis pijs exercitijs accersunt, sicuti contra prophani homines impuris suis sermonibus, ei ianuam, quo minus ad se veniat, occludunt. Hoc confirmatur, non solum hoc exemplo, verumetiam dicto Prophetæ Isaiæ 66. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu & trementem sermones meos. Math: 18.

Sed quid est quod dicit Euangelista: [Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.] Hinc monemur de nostra imbecillitate, neq; enim oculi nostri neq; aures suo funguntur officio, nisi eam facultatem eis diuina concesserit clementia. Si ita se habet res cum oculis corporeis, multo magis in oculis mentis verum est. Hinc tria discamus. Vnum, quòd nullæ sint sensuum aut mentis nostræ vires, nisi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne nostra mente & nostris sensibus abutamur

in contumeliam creatoris. Quod si fecerimus, metuenda est pœna, ne omnem mentem & sensum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem et conseruationem sensuum, in ipsius gloriam.

Et ait ad illos: [Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes.] Hæc satis ostendunt, quod antea dixi, eos versatos fuisse inter metum & spem, sed tamen non metum superasse. Verum Dominus hîc vacillantes confirmat, iuxta illud Pauli: Dominus non sinit vos tentari supra, id, quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam euasionem, vt possitis sustinere. Hîc duo illi discipuli succubuissent, & illorum fides fuisset extincta tentatione, id quod illorum tristicia testatur, nisi Christus mox aduenisset, & illorum ruinam erexisset: horum exemplo & Christi facto, & nos consolemur & erigamus.

1 Cor: 10.

[Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in hisce diebus?] Miratur Cleophas, quòd solus ignorat, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus qui illuc ad festum Paschæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille. [Quæ? De Iesu Nazareno, &c.] Responsio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio est de Christo, & testimonium de ipsius innocentia: [qui (inquit) vir Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.]

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo loco

quòd Christus sit Propheta, id est, doctor voluntatis Dei à Deo missus. Deinde quòd non fuerit vulgaris Propheta, sed potens in opere & sermone, id est, excellens vitæ sanctimonia, & docendi facultate. Tertio additur, [coram Deo & hominibus,] quo significatur Christũ ita Propheticum munus obiisse, quòd se sanctè in omnibus gesserit tanquam sub Dei oculis. Hæc Christi confessio magna fuit, etsi non plena. Pharisæi, sacerdotes summi, Pilatus, Herodes Christum tanquam blasphemum occiderunt: Hi discipuli eum à Deo missum testantur, vnde nos hanc hauriamus doctrinam, quòd in religione non sit sequendum potentum iudicium: sed verbi Dei regula. Illi offensi erant externa specie Christi: Hi veritatem Dei secuti, se quantum potuerunt, blasphemis istis opposuerunt.

SECVNDVM, quod est in Cleophæ responsione, est narratio passionis Domini: in qua, & à quibus sit damnatus, & quo mortis genere sit affectus testatur. [Summi, inquit, sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis eum tradiderunt.] Hostes Christi apertè pronunciat summos sacerdotes & principes: vnde & nos monemur, palam accusare eos qui Euangelium persequuntur, vt Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere sit affectus indicat, cum inquit: & crucifixerunt eum: Quo enim mortis genere etsi nullum fuit ignominiosius in mundo: tamen eo non est absterritus Cleophas, quò mi-

nus illum pro viro sancto habuerit.

TERTIVM, quod est in Cleophæ responsione, est confessio fidei in Christum: Nos inquit, sperabamus quòd ipse esset redempturus Israel, fatetur apertè Cleophas se in Christum credere, quem summi sacerdotes occiderunt: atq; hæc est indoles veræ
Ro: 10. fidei. Qui enim fide credit ad iusticiam, ore confitetur ad salutem.

QVARTVM, quod est in responsione Cleophæ, est fidei imbecillis confirmatio ex promissione Christi, & testimonio mulierum, visione Angelorum & discipulorum quorundam testificatione. Nam, cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiserat se tertio die resurrecturum. Hanc promissionem completam credit, etsi inter spem & metum iactatur: sed contra metum adhibet fidei fomenta ne prorsus extinguatur. Quod autem corpus à mulieribus non fuisse repertum narrat, & oblatam illis Angelorum visionem indicat, & quod de sepulchro vacuo dixerant mulieres, virorumq; testimonio idem fuisse probatum, eò pertinet, vt sibi certo persuadeat Christum resurrexisse. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta & contra metum, pro sua virili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? [O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt Prophetæ.] Hic primum fides nostra habet quòd à Christo discat: Christus reprehendit quidem in illis disci-

discipulis cum discendi, tum credendi tarditatem, sed non abijcit imbecilles: Sed suo more eos potius paternè castigat & imbecilles iuuat, ne metu fracti fidei igniculum extinguant. Venit enim vt medicus esset infirmorum, non vt infirmos terrore occideret. Hinc nos discamus, quod Christus non velit quenquam abijcere qui exiguam & imbecillem fidem habet, modo eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus discipulis? Duo. Ignorantiam seu discendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata est fidem. Etsi enim habuerunt perexiguam fidem, tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui non solum ab ineunte ætate Prophetarum vaticinia de Christo audiuerant, sed & ipsum Christum prædicentem quo mortis genere erat afficiendus, & quòd tertio die iterum viuus de sepulchro erat egressurus. Hic & nostra taxatur ignauia, qui per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui nondum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo, nisi maturè resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: [Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?] Hæc Domini docentis propositio est cuius hic est sensus: Christus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & postea

excitatus à mortuis in ſuam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata noſtra: reſurgere vero propter iuſtificationem noſtri Rom. 4. Cum ergo fatemini me Chriſtum eſſe, debetis etiam ex Prophetis ſcire, quòd me oportuerit mori & reſurgere à mortuis. Hoc etiam ex Moſe & Prophetis oſtendit: ſed Euangeliſta quibus ſcripturæ locis hoc fecit, non explicat. Non eſt tamen dubium, quin promiſſionem de Chriſto primum Adæ propoſitam expoſuerit, quæ eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, & huiuſmodi alias multas, quales heri audiuiſtis. Moſes mandato Dei erexit æneum ſerpentem in deſerto, in quem qui aſpexerunt, à ſuis ſanabantur plagis: quem typum Chriſtus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Verum cum hæc ex Moſe & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter inſtituerant, & ille finxit ſe longius ire, at illi cogunt eum & rogant, vt apud ſe maneat. Hinc nos diſcamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in viam ſanæ doctrinæ reuocant. Non hic rurſus obiurgant Chriſtum, & eum ſtultum vocant, ſed agnoſcunt ſuam ſtulticiam, & præbent ſe dociles ei, quò de errore ſuo & ſtulticia liberentur. Hoc omnes faciunt pij: contra, impij fremunt et aduerſus eos inſaniunt, qui ſe in viam reuocare conantur monſtrato eorũ errore, ſicuti nuper audiuimus Iudæos feciſſe.

DE

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo gestum sit, sequitur: [Et factum est (inquit Euangelista) dum discumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum.] Hic exponit Euangelista, quòd discipuli agnouerint Dominum in fractione panis. Nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, et singularem gestum porrigendi panẽ: quæ cum sæpe in Christo animaduertissent, agnouerunt ipsum, qui iam excitatus à mortuis eundem morem seruauit, quem antea. Quemadmodum itaq; discipuli hoc gestu agnouerunt Christum: ita nos eius exemplo discamus quoties pane vescimur, ipsi vitæ authori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus discernet.

Porrò agnitus Christus non apparuit oculis eorum: ipsi vero suauius de eo iam colloquuntur quam antea. [Nonne (inquiunt) cor nostrum ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis scripturas?] Hic obseruemus fructus verbi Dei in hominibus. Etsi autem Christus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per ministros verbi, sicut ait: Qui vos audit me audit. Lucæ. 10. *Quis est ille fructus? quicunq; verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius. vt ergo qui hunc ardorem in corde suo non sentit,*

quando verbum Dei audit, habet aures, sed non ad audiendum: & cor, sed non ad intelligendum: idq; suo proprio vicio, quia spiritui sancto resistit: ita qui hunc ardorem sentit in suo corde, habet testimonium loquentis spiritus Christi in se, & quod veram viuamq; fidem habeat. Quare monemur, vt in timore Dei summa cum reuerentia & desiderio verbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

[Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, etc.] Hæc docent, quod ardor ille, qui in nobis ad prædicationem verbi accenditur, non sit ociosus, sed se mox etiam foris ostendat. Nam qui Christum verè nouit, is etiam cupit vt alij etiam ipsum agnoscant, vt multi simul eum prædicare possint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit saluator noster Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto, sit honor in sæcula, AMEN.

FERIA TERTIA PASCHATOS, LVC. 24.

DVM autem hæc loquuntur, venit Iesus ipse, discumbentibus illis, & stetit in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis, Et exprobrauit illis incredulitatem suam et cordis duritiem, quod ijs qui se vidissent resurrexisse, non credidissent. Expauefacti vero & conter-

conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac pedes & latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Adhuc autem illis non credentibus, & præ gaudio mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, & in conspectu illorum comedit, & dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quod necesse foret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis & Psalmis de me, Tunc aperuit illorum mentem vt intelligerent scripturas, Et dixit eis: Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem estis testes horum. Et dixit eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta sunt.

ENARRATIO TEXTVS.

Hæc

HÆc eſt quinta apparitio Domini ipſo die Paſchatos, qua apparuit diſcipulis confabulantibus de ipſo. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua ſeptem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à ſepulchro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & ſocio eius. 5. Ut hic textus habet, vndecim diſcipulis de illo confabulantibus.

Loci duo:

I. Salutatio Chriſti & teſtimonia, quibus probatur eius reſurrectio.

II. Neceſſitas mortis & reſurrectionis Chriſti, & eiuſdem vſus, videlicet quòd oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus.

DE PRIMO.

[Ieſus ſtetit in medio eorum & dixit eis: Pax vobis.] Diſcipuli mæſti loquuntur de Chriſto, qui illis adeſt iuxta promiſſionem: Ubicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etſi enim id non ſemper fit corporaliter, tamen verè fit. Non enim vnquam faciet contra ſuam promiſſionem. Quid autem adferat adueniens, oſtendit eius ſalutatio, qua hîc ſuos mæſtos conſolatur diſcipulos. Nam cum datus eſt Chriſtus mæſtis in conſolationem, hic pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam ſuis optat Dominus, non eſt vulgaris, ſed diuina: non mundi, ſed

Math. 18.

regni cœlorum: non inter hominem & hominem, sed inter Deum & hominem. Verum vt nos intelligere possimus, quantum sit bonum hæc pax, quam Christus suis offert, copiosius exponam, quæ in huius pacis consideratione concurrunt: vnde huius pacis plenam descriptionem colligemus.

Quia pax sancitur inter partes dissidentes, primum spectandum est quænam sint partes dissidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus est sine homine: homo miser & damnatus est sine Deo, ergo Deus non opus habuit, vt pacem cum homine quæreret: sed homo sine pace cum Deo extremè miser est, atq; ideo nulla re magis opus habet, quam pace cum Deo.

Deinde cum partes dissident, necesse est aliquam offensam præcessisse. Hæc offensa non à Deo, sed ab homine initium sumit. Quænam est illa offensa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad Diabolum cui se homo subiecit. Quanta autem sit hæc offensa facile æstimare est ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo est quod creatura creatorem offendit & contempsit, qui hominis summum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus spectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis quæ secuta est hanc offensam. Pœna maledictio & damnatio, vt taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac vita iacet opressum.

Cognita offensa quæ fecit nos Dei hostes, tertiò loco mediator considerandus est, qui certè debuit esse talis qui & Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iustè compensaret. Deum offensum creatura non potuit placare: iniuriam compensare Deus non debuit. Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei filius altera persona in trinitate venit in mundum & assumpsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus coniunctus est Deo Patri diuinitate, & homini per humanitatem. Quare potuit vt Deus, debuit vt homo, qui nostram causam in se recepit.

Hic mediator compensauit iniuriam, nam nostrum reatum in se recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei. Verum quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua vita in hoc mundo legi Dei, obediuit perpetuo, plenè & perfectè, quam iusticiam credentibus imputat, vt sint iusti in Dei conspectu: atq; ita victima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos vestit, vt iusti appareamus in conspectu Dei.

Facta compensatione, reconciliatio inter Deum & hominem inita est, nam Pater placatus est per obedientiam filij.

Verum quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum Deo pace constituta con-

conspicitur. Nam ut ex parte Dei est liberalis & paterna misericordiæ promißio, iuxta illud: Ero Deus tuus & seminis tui post te. Item: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat: ita ex parte hominis est fides qua paterna promißio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per vnigenitum filium Iesum Christum. Gen: 17. Math: 3. Ezech: 30.

Cæterum quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto omissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes. Prima est iuramentum Christi: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Jo: 6. Secunda est obsignatio per Sacramenta, Baptismum & cœnam Domini, quæ sunt firmißima pacti inter Deum & hominem sigilla, quæ nunquam violabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est Arrhabo spiritus, qui testimonium dat spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Huc etiam illud pertinet. 2. Cor. 1. Obsignauit nos & dedit Arrhabonem spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, ut rata sit.

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est vniuersalis. Christus enim ascensurus in cœlum mandatum dedit discipulis, ut hanc pacem proclamarent per vniuersum orbem. Ita enim ait: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Mar: 16.

Euange-

Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes qui vocem Euangelij recipiunt & in Christum credunt, perseuerantes vsq; ad finem.
Matth. 24. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perseuerauerit vsq; ad finem. Non est enim satis benè incœpisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quæris huius gratißimæ pacis fructus, inuenias plurimos in hac vita, & post resurrectionem. In hac vita habes huius pacis beneficio accessum ad Deum tanquam ad Patrem clementissimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: Fide
Rom. 5. iustificati pacem habemus cum Deo per Iesum Christum, per quem & accessum habemus ad gratiam hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona conscientia, antea enim peccati conscientia nos vexat: verum postquam hanc pacem sentimus, conscientia bona & læta redditur,
Lucæ 23. sicut latronis in cruce, quando audiuit, hodie eris mecum in paradiso. Ad eundem modum cum audimus in Euangelio annunciari remissionem peccatorum credentibus, conscientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conscientia coniunctum est gaudium spiritus, quo efficitur vt in medijs afflictionibus gloriemur, vt inquit Paulus. Verum hæc gloriatio & hoc gaudium spiritus augetur meditatione verbi, oratione, vsu sacramentorum, & alijs pijs exercitijs. Hunc fructum & quartus sequitur, nimirum fraterna dilectio. Cum enim intelligimus, & fide sentimus, nobis Deum communem patrem,

per

per communem mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius thesauri communes hæredes. Hunc quartum fructum sequitur quintus, qui est lætus discessus ex vita quemadmodum Simeon conspecto autore huius pacis Christo ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Lucæ 2.

Post resurrectionem huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua læticia & fruitio conspectus Dei & sanctorum omnium, qui vixerunt inde vsq; ab initio mundi. Hunc fructum nemo in hac vita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusius quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis: hominis vero oblatam gratiam fide recipientis ac obedientiam erga Deum serio promittentis. Hæc sint dicta de pace, quam Christus hic offert, non solum discipulis vndecim, qui tum aderant: verumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem volunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Post hanc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit verè à mortuis resurrexisse, & id ita prænunciatum in Mose, Prophetis & in Psalmis ostendit. Verum quia de his die Paschatos & heri audiuistis: nunc tantum de necessitate &

vsu mortis & resurrectionis CHRISTI *dicam.*

DE SECVNDO.

Sic scriptum est & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus initio facto ab Hierosolymis.

Primum ergo cum dicit: sic scriptum est, vult vt non ratio: sed scriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei sit quæstio. Vbi autem hoc scriptum sit, addit inquiens: Necesse est impleri omnia in lege Mosis & in Prophetis & in Psalmis. Cum igitur quæritur de salute consulendus est Moses, legendi sunt Prophetæ, & cognoscendi sunt Psalmi, deinde scripta Euangelistarum & Apostolorum. Quicquid cum istis scriptis pugnat repudiandum est, tanquam à Sathana profectum.

Quid scriptum est? quod oportuerit sic pati Christum & resurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit, SIC OPORTEBAT, *necessitatem mortis & resurrectionis Christi indicat.*

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur scriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum, ita eius verbum in æternum manet, & Christus dicit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri potest, vt quod Deus certo constituit, non procedat. 3.

Opor-

Oportebat Christum pati propter hominum redemptionem à pœnis æternis, quas suis peccatis meruerant. Nisi enim Christus fuisset passus, nos in peccatis sub ira Dei mansissemus. 4. Oportebat Christum pati propter gloriam qua postea coronandus erat. 5. Oportebat Christum pati, in nostri instructionem & consolationem: is cum caput sit, debuit præcedere cum in cruce, tum in gloria. 6. Oportebat Christum pati, vt figuris responderet veritas. Multæ enim figuræ veteris testamenti, mortem & resurrectionem Christi repræsentabant, de quibus dictum est die Paschatos. Breuiter vt vno verbo omnia complectar, Christus passus, mortuus & excitatus est, vt placaretur Deus offensus, saluaretur genus humanum, & destrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit necessitas mortis & resurrectionis Christi, iam audiamus, quis sit fructus & vsus huius admirandi operis. Id quod Dominus hisce verbis exponit: [Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus.] Ex his primum colligitur, quid sit Euangelium, & quæ eius summa. Euangelium est prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum propter Christum. Summa Euangelij est, quòd liberatio à peccatis & salus contingat per solum Iesum Christum. Verum vt planius nobis euadat quanta beneficia nobis offeruntur per Euangelium, quæ omnia sub his Christi verbis latent, paulo copiosiorem descriptionem ex scripturis adferam.

Euangelium est vniuersalis prædicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remissio peccatorum, salus ac vita æterna credentibus in filium Dei propter eiusdem victimam, secundum promissiones olim patribus factas, vt perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, vtq; porro dignos Euangelio fructus edant homines per Christum liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

In hac descriptione primum significatur à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Gal. 3. Christus factus est pro nobis execratio, hoc est, execrationem, quam nos meruimus nostris peccatis, is in se recepit, vt nos fieremus hæredes iusticiæ & benedictionis. Hoc etiam testatur Paulus 2. Cor. 5. vbi ita ait: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hoc est, Christus qui immunis erat ab omni peccato, factus est reus pro nobis. Ergo rectè dictum est, nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet super eum. Proinde qui credit, non amplius est sub ira, sed sub gratia. Iam vbi gratia regnat, nulla vis est tyrannidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternæ, nullus metus inferni, ab istis ergo malis liberationẽ prædicat Euangelium.

Jo: 3.

Sed

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam. Nos rei peccati sumus natura maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remissionem peccatorum, salutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium, & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc sequitur quibusnam contingant ista bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet vitam æternam. Ut hanc præcedit remissio peccatorum: ita cum ea coniuncta est salus, Et Petrus dicit fidei nostræ finem esse salutem animarum. Hoc ipsum hic significatur cum dicitur: Oportet prædicari pœnitentiam, qua scilicet ob peccatum perpetratum dolemus, & confugimus ad Christum, qui ait: Non veni vocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter victimam Christi, id est, propter mortem & resurrectionem Christi. Unde Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostri.

Et ne quis nouam doctrinam existimet Euangelium esse, adieci in definitione, secundum promissionem olim patribus factam: Nam & Adamo post lapsum facta est promissio, Genes. 3. & sæpè postea

repetita est & inculcata patribus spacio 4000. annorum donec Christus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. vt liberati fructus dignos Euangelio edant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemptionem consequantur in vita æterna, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA
PRIMA POST PASCHA,
IOHAN. 20.

CVM vespera esset die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi discipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, stetitq; in medio, & dicit eis: Pax vobis. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunq; remiseritis peccata remittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus, Dixerunt ergo alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum, & mittam digitum

tum meum in vestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credá. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti, Beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, vt credatis, quod Iesus est Christus ille filius Dei, & vt credentes vitam habeatis per nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet partem historiæ, quam scripsit Iohannes Euangelista de resurrectione Domini, in qua parte, visibili & carnali præsentia, voce, facto, & signis testatur Dominus se à mortuis resurrexisse: Et commendans discipulis ministerium verbi, prædicat beatos fore, qui in se crediderint. In fine textus, additur causa finalis totius sacræ scripturæ: ita enim inquit. Hæc scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterum quia satis dictum est superiori septimana de resurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: sed dicam de tribus

alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio. Loci:

I. De ministerio verbi & potestate Ecclesiæ.

II. De Thomæ confessione.

III. De fine sacræ scripturæ.

DE PRIMO.

Verba textus de verbi ministerio & potestate Ecclesiæ sunt hæc. [Pax vobis : sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, inflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctũ, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorumcunque retinueritis, retenta sunt.] Hic habemus pauca verba, sed efficacia, quæ continent copiosam doctrinam, quam omnes Christiani scire debent. Quare vos hortor vt sitis attenti, quò hanc doctrinam percipere possitis. Ut autem id fiat commodius, distinguam hæc verba, quibus ministerium instituitur, in quatuor partes. PRIMA pars: Pax vobis. SECVNDA pars: sicut misit me pater, ita ego vos mitto. TERTIA pars: Inflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. QVARTA pars: Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunq; retinueritis, retenta sunt. De his quatuor partibus ordine dicam.

PRIMA pars, nempe salutatio, PAX VOBIS, consolatur non solum discipulos qui tum aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui sunt, & qui futuri sunt ministri verbi in Ecclesia.

Qui

Qui ministerium verbi in se recipit, statim habet hostem Diabolum, qui perpetuò ipsius doctrinæ & vitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, vitam contaminare studet, vt quòd verbis docet quis, factis neget. Si vitam non potest Diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, vt homines decepti erronea doctrina damnentur. In multis & doctrinam & vitam contaminat. Deinde habet minister verbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyrannide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, vt officio suo non rectè fungatur.

Quid faciat minister verbi in tantis periculis? Consolabitur se hac Christi voce: PAX VOBIS: & simul orabit Deum, vt se in hac pace contineat, ne vel doctrina, vel moribus cursum Euangelij impediat: pluris faciet pacem Christi, quàm omnes mundi delitias & amicitias. Hæc sit ergo consolatio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus diaboli insidias, mundi tyrannidem, hypocrisin & Sophisticen.

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pater: ita ego mitto vos. Quomodo Pater misit filium? Pater misit Filium, vt regnum Diaboli aboleret iuxta illud: Semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. 3.
Item: Christus apparuit vt destruat opera diaboli. 1 Jo. 3.
Quid? An non solius Christi est conterere caput serpentis? An non solius Christi est destruere opera Diaboli? Vere solius Christi est: sed in hoc tanto opere, opus est duabus machinis: victima & do-

 ctrina.

ctrina. Christus est missus, vt solus sua victima iratũ patrem placet, et Diabolum superet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, destruxit etiam opus diaboli per doctrinam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad placandum Deum victima & ad docendum. Ad prius illud, solus Christus mitti idoneus fuit: ad posterius, hoc est, ad docendum missi fuerunt olim omnes Prophetæ & postea Apostoli et homines omnes, qui legitimè sunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergò ad docendum attinet, Christus mittit discipulos, quemadmodum ipse erat à Patre missus. Hinc duo colligamus. Primum discrimen inter regna mundi & Ecclesiæ administrationem, seu inter gubernatores mundi & gubernatores Ecclesiarum. Ministri enim verbi non mittuntur, vt dominentur in terra. Christus enim nullum dominium sibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi quas Christus contemsit: sed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad salutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum est quæ sit verbi, quod prædicant vocati ad ministerium, autoritas: Sicut Pater, inquit, me misit: ita ego vos, vt non vestro, sed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad discipulos, Matth. 10. Qui vos audit me audit: qui vos spernit, me spernit. Hinc habent, qui docent verbum consolationem: & qui audiunt grauem admonitionem. Nam cum docentes verbum piè in legitima vocatione, patiuntur ali-

aliquid ab ingrato mundo habent ex eo consolationem, quòd vice Christi fungantur, & Christus cum illis iniuriam patiatur, qui se suo tempore vlciscetur: Qui vero audiunt verbum, admonentur primum de authoritate verbi. Non enim secus audire verbum debent, quam si Christum ipsum loquentem audirent. Deinde admonentur, vt pios verbi ministros in precio habeant tanquam Christi legatos. Praeterea admonentur poenae, in quam iusto iudicio Dei incurrent, quicunq; vel verbum praedicatum, vel ipsos ministros contemnunt. Debent quoque ministri verbi cogitare, in quem gradum dignitatis sint euecti, ne vel doctrinae puritatem inficiant, vel moribus malis à se auditores alienent.

TERTIA PARS. [Et cum dixisset, insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.] Haec verba singularem doctrinam continent. Nam Christus his verbis ostendit, vnde verbum, quod praedicatur voce ministrorum, habeat suam vim & efficaciam, quae sane non inclusa est in voce ministri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis: sed omnis verbi vis & efficacia ex virtute spiritus Christi proficiscitur. Nam cum hic Christus sufflat in discipulos, ac iubet eos accipere Spiritum sanctum, significat Spiritum sanctum perpetuò affuturum ministerio verbi: Quasi dixisset: Ecce vos eritis ministri noui Testamenti, qui Ecclesiam mihi in mundo aedificabitis, per praedicationem

Euan-

Euangelij, & scio quàm sitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præsertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum se vobis opponet. Quapropter, huic vestro ministerio volo adesse Spiritum sanctum, per quem vester labor erit efficax, is enim sua virtute faciet, vt verbum meum quod prædicabitis, non sit ad vos vacuum rediturum. Hîc vtilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd Spiritus sanctus sit alligatus verbo, & velit per illud esse efficax: Consolationem vero, qua & qui docent, & qui audiunt se erigant præsentia Spiritus sancti aduersus suæ salutis hostes.

QVARTA PARS. [Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.] His verbis instituit & sancit spiritualem illam Ecclesiæ potestatem, quam vocamus potestatem clauium, & ostenditur clauis qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verum vt hæc vtilißima doctrina clarè ab omnibus intelligi poßit, volo eam in quædam puncta distinguere, quæ sunt: vnde sit potestas Ecclesiastica, quid sit, penes quem sit, & in quo consistat. His punctis benè intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus sit, quænam res & qualis sit potestas Ecclesiastica.

Vnde ergo est hæc potestas? A Deo per Iesum Christum. Si enim hominem spectes, est ministerium purum? At si Christum, sublimis est potestas, qua nulla

nulla in terra vel maior, vel vtilior, vel dignior existit. Nam Christus sedens ad dexteram patris in solio maiestatis suæ, hanc potestatem administrat. Qui igitur hanc potestatem contemnit, & eius fructu priuatur, & est in filium Dei contumeliosus.

Quid est potestas Ecclesiæ? Est potestas remittendi & retinendi peccata, hoc est, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, ei vero qui non credit, ostenditur esse clausum.

Penes quem est hæc potestas? Penes Ecclesiam, quando enim Petro & alijs Apostolis Dominus dedit claues, apud ipsam Ecclesiam claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia Spiritus sancti, qui in verbo & per verbum est efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum est veluti vna clauis, quam adhibet minister verbi, & fides est altera clauis, quam adhibet spiritus sanctus, quæ claues cum adhibentur aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis verba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: QVORVMCVNQVE: siste gradum & de hac voce QVORVMCVNQVE cogita. 1. quòd promissio gratiæ sit vniuersalis. Hanc vniuersalem promissionem opponito tentationi de particularitate & te in vniuersalem promissionem includito. Deinde hanc vocem QVORVMCVNQVE multitudini peccatorum

torum oppone. Cum igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, veniet in mentem hæc Domini promissio: QVORVMCVNQVE &c. Non dicit, si pauca peccata quis perpetrauerit, aut si multa, neq; dicit si Iudæus est, si Græcus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper: sed dicit QVORVMCVNQVE. Præterea hic locus monet, quòd & publicè & priuatim possit fieri absolutio. Sic Petrus tria millia hominum publicè absoluit. Item priuatim Cornelium, sicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa absolutione vtantur ministri verbi quoties Euangelium prædicant. Speciali quando ratio hoc postulat, hoc est, quando aliquis priuatum colloquium cum ministro verbi expetit, confirmandæ sua fidei causa.

Acto: 2.
Acto: 10.
2 Reg: 12.

2. Ponitur in textu PECCATA sine addito, quare omnia peccatorum genera hic intelligi debent, quæ sunt quatuor. 1. viciositas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commissa. 4. peccata voluntaria. Nullum plane peccatum est, quod non ignoscitur, si venia propter Christum petatur.

3. Verbum REMITTERE obseruandum est, pro quo Matthæus habet Soluere. Iubet Dominus vt discipuli peccata remittant & soluant. Remittant quidem vt debitum: soluant vero vt onus prægrauans. Peccata siquidem sunt debita, quia vt debita obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ nisi fiat remissio. Sunt & onera peccata,

cata, quia vt onus graue portantem deprimit, vt tandem ſub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus venerit & onus in ſe leuauerit. Sed quid? poteſt ne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit Iſaiæ 43. Ego ſum ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc teſtimonium conuincit quod ſolus Deus remittit peccatum. Rurſus cum hic dicit Dominus, quorumcunq; peccata remiſeritis, erunt remiſſa in cœlo. Reſpondeo: Chriſti dictum manifeſte indicat duplicem eſſe remiſſionem, vnam in terris à miniſtris verbi: Alteram in cœlo, quæ à Deo ſolo fit. De hac poſteriori loquitur Iſaias. Breuiter, Deus vt Dominus: miniſtri verbi, vt ſerui & nuncij remittunt, qui Domini ſui voluntatem annunciant, quæ remiſſio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedicam. ſoluere ergo ſacerdotis, eſt indicare culpam à Deo remiſſam.

Sed quomodo retinent peccata? verbo & iuxta verbum, hoc eſt, quæcunque peccata indicaueritis verbo Dei eſſe retenta, retenta etiam erunt in cœlo. Plura de hac re dixi in feſto cœnæ Dominicæ: Quare nunc ad ſecundum locum pergo, de quo breuiſſimè dicam.

DE SECVNDO.

De Thoma habemus duo in hac hiſtoria, nempe incre-

incredulitatem & confessionem. Incredulitatem indicat his verbis: [Nisi videro in manibus fissuram clauorum, &c. non credam.] Audiuit alios discipulos narrantes se vidisse Dominum, is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Christi, non credit. Adeo ratio hominis in rebus salutis se Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: sequitur de eius fide & confessione. [Post dies octo iterum erant discipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Iesus clausis ianuis, & stetit in medio eorum & dixit, Pax vobis, & dixit Thomæ, infer digitum tuum huc, & vide manus meas, &c. & noli esse incredulus, sed fidelis.] Audita voce Domini, & conuictus manifesto signo, concipit fidem, ex qua hanc promit confessionem, Dominus meus & Deus meus. A Thoma igitur duo discamus, vnde fides sit, & qualis vera fidei confessio. Fides est ex verbo & signo, sicuti nos habemus Euangelium verissimum Christi verbum, & signa duo augustissima, Baptismum & Cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata signo, veram edet confessionem, qualis hæc Thomæ est, qui hîc clamat, Dominus meus & Deus meus. Hæc Thomæ confessio, si rectè perpenditur, quatuor continet. Primum enim agnoscit Christum eundem hominem esse, qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deinde cum Deum apellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos, sed vnum Dominum & vnum Deum dicat,

agno-

agnoſcit vnitatem perſonæ. Poſtremo, cum Meus Dominus & Meus Deus dicit, officium redemptionis profitetur, in quem & ipſe viua recumbit fide.

DE TERTIO.

[Beati qui non viderunt & crediderunt.] Hæc vniuerſalis doctrina de credentibus eſt obſeruanda, nam hîc Chriſtus diſertè pronunciat beatos qui credunt, etiamſi oculis corporeis non viderint Chriſtum. Huc pertinet tota ſcriptura, vt inquit, [Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quòd Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.] Finis ergo ſcripturæ eſt vt credamus: finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis author vitæ Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſæcula, AMEN.

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, IOHAN. 10.

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, ac deſerit oues, fugitq;, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & agnoſco oues

meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me pater, ita & ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoq; oportet me, adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio, cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore, hæc eſt. Audiuimus in proximo Paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum vt in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remiſſio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem, deſtrueretur regnum Sathanæ, & erigeretur regnum Chriſti. Hoc autem cum aliter fieri non poteſt, quàm per fideles verbi miniſtros, quos ſcriptura paſtores vocat, placuit Eccleſiæ, hoc die proponere Euangelium de ſummo paſtore Ieſu Chriſto, de eius cura erga oues: idq; ideo vt fideles verbi miniſtri huius paſtoris exemplum, in doctrina, vita & cura pro ouibus imitentur. Hactenus de occaſione cur hodie præſens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij eſt, quòd vt Chriſtus ſe verum paſtorem eſſe, & curam habere ſuarum ouium profitetur: ita ex aduerſo lupos eſſe teſtatur, qui ouili ſuo inſidiantur, quos videntes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promit-

tit se suas oues curaturum, & significat se adhuc alias habere oues, quas adducet, vt fiat vnum ouile & vnus pastor. Loci tres:

I. De pastore Christo, aliisq; veris pastoribus.

II. De lupo, mercenario, & fuga mercenarij.

III. De ouibus Christi, earum nota, & vnitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de pastore Christo habemus duo: vnum, quæ sit eius indoles, alterum, quæ sint eius beneficia erga Ecclesiam. Quantum autem ad Christum pastorem attinet, semper meminisse debemus confessionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit Dominus meus & Deus meus, Primum confitetur eum quem alloquitur eundem hominem esse, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc verè à mortuis resurrexisse agnoscit. 2. Confitetur eundem hominem esse quoq; verum Deum: Dicit enim & DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum vnam personam: Non enim dicit Domini mei, sed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (personam vnicam, quæ est Deus & homo) esse suum saluatorem. Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus est, qui me in suam fidem & gratiam recepit. Confitetur ergo CHRISTVM

verum Messiam & saluatorem mundi esse, adeoq; verum illum pastorem olim promissum, de quo Zachariæ 10. Suscitabo pastorem in terra. Hunc Petrus vocat pastorem & Episcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confessione Thomæ de Christo pastore, vt quæ sit huius nostri pastoris indoles intelligamus. Iam verba Domini audiamus. [Ego (inquit) sum pastor bonus.] Sed quid pastor bonus? [pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis,] hoc est, pastor ille bonus est, qui adeo suas oues diligit, quod potius velit mortem oppetere, quàm oues suas lacerationi & prædæ furum & luporum relinquere. Hoc promissum etiam facto declarauit, qui pro ouibus suis turpißimam mortem est perpessus.

1 Pet: 2.

Habemus quantus sit amor Christi erga suas oues: Iam vt conspiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præstat, similitudinem pastoris ouium Christo pastori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium pastor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in pascua. 4. pascit eas. 5. excubias super eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. læsis medetur. 9. errantes castigat virga pastorea. 10. in sua reducit pastas. Hæc omnia beneficia Christus spiritualiter Ecclesiæ præstat.

Psal: 23.

PRIMVM ergo Christus pastor colligit oues. Sed quomodo? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum, nam in spiritu adfuit Prophetis & multas oues

sibi

ſibi collegit. Deinde ipſe venit vt ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui ſuo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria. In cruce quidem, dum varias in hac vita ærumnas perpeſſus eſt, quas etiam ſanctos experiri neceſſe eſt: In gloria, dum per reſurrectionem à mortuis in gloriam cœleſtem intrauit, quem ſuo tempore ſequentur quotquot eius veræ oues fuerint.

TERTIO educit eas in paſcua in amœniſſima prata, vt Dauid Pſal. 23. loquitur: In paſcuis herboſis accubare me facit, ad aquas refectorias deducet me.

QVARTO, eductas in prata paſcit ſpiritu & verbo. Spiritu quidem, dum intus animum confortat: verbo vero dum prædicatur Euangelium, vnde concipitur fides in hunc paſtorem.

QVINTO, excubias ſuper eas agit, & tanquam in ſpecula ſedet vt obſeruet ne quis ex inſidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per ſuos Angelos, per fideles verbi miniſtros, per pium magiſtratum, breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, & Oeconomijs.

SEXTO, regit, ſcilicet Spiritu, verbo, & diſciplina, vnde: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit.

SEPTIMO, defendit, vnde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos. Et Dauid: Etiamſi ambula- Rom: 8. Psal: 23.

bulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

OCTAVO, læsis medetur: vt enim oues sæpè spinis & venenis inficiuntur, quæ à perito pastore sanantur: Ita Christus pastor suas oues spinis malorum morum et veneno pestiferæ doctrinæ læsas curat & sanat, vnde Psalmus 146. Qui sanat contritos corde & alligat contritiones eorum, Ezech. 34. Ego pascam oues meas & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo.

NONO errantes castigat virga, dum cruce premit, ac veluti capistrum inijcit. Hoc si non faceret bonus ille pastor, multæ huius mundi delicijs, fœlici rerum successu abducerentur à grege, & seipsas in ora luporum conijcerent. Vnde Dauid de se inquit:
Psal: 119. Bonum est mihi Domine quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas.

VLTIMO in sua reducit pastas. In hoc mundo Christus suas oues colligit, pascit, defendit, curat tanquam in deserto in peregrino regno: verum in extremo die suas oues in sua reducet, hoc est, in Patriam, vbi pij cum Christo perpetua pace & securitate fruentur.

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id est, omnes qui in se credunt: Nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo

sunt

ſunt conſtituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum eſſet, vt omnes doctrinam, vitam, & curam erga oues haberent, qualem ſummus ille paſtor: verum quia id non fit, obſeruanda ſunt quatuor paſtorum diſcrimina & genera.

VNVM genus eſt eorum, qui bene docent & benè viuunt, exemplum ſummi paſtoris imitantes. Talis fuit Iſaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus: tales ſunt hodie omnes pij Parrochi & Epiſcopi, qui doctrina, vita, confeſſione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur ſtellis lucentibus in cælo, vbi Chriſti ſolis æterno lumine illuſtrantur: Hi, vt Paulus ait, digni ſunt duplici honore: Hi ædificant ciuitatem Dei vtraq; manu. Psal: 84. Dan: 12. 1 Thim: 5.

SECVNDVM genus eorum eſt, qui malè docent & male viuunt. Hi peſſimi ſunt qui vtraq; manu templum Dei deſtruunt: quales multos fore his poſtremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apoſtoli. 2 Pet: 2.

TERTIVM genus eorum eſt, qui bene quidem docent: ſed male viuunt. Hi quod dextra manu in Eccleſia ædificant, ſiniſtra rurſus deſtruunt, & ſunt omnino ſimiles fabris lignarijs qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à diluuio ſunt liberati, ipſi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, et hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite ſicut docemus, nolite opera noſtra imitari. De his locutus

est Christus cum scribæ & Pharisæi sedent in Cathedra Mosis, quæ dicunt facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iusta est, sciunt enim & docent facienda, ipsi tamen non faciunt, Cum turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Bernardus igitur bene ait: Pastores debent impinguare pecus suis potius quam alienis exemplis.

Mat: 23
Ro: 3

QVARTVM genus est eorum qui male docent, sed bene viuunt, ita vt publicis criminationibus non sint obnoxij. Hi hypocritæ sunt & maximum damnum faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum speciem, facile etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex vobis in Papatu vidistis Monachos, qui non solum sibi sancti visi sunt: verumetiam alijs sua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorum insidiati sunt. Dixi de quatuor generibus pastorum seu doctorum in Ecclesia, quorum primum tantum laudabile est, & Christi regnum in multorum salutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum summi pastoris Iesu Christi.

DE SECVNDO.

Iam sequitur secundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Christi lacerat & perdit: Hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: [Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, dimittit oues & fugit, &

lupus

lupus rapit ac dispergit oues.] Hîc nos scire oportet, quis nam sit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ sit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus sit.

Quis est igitur lupus de quo Dominus hic loquitur? Est Diabolus: Is enim cum primum homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram prosternit: ita hodie circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; cessabit donec hic mundus steterit. 1 Pet. 5.

Quomodo quæso inuadit oues Christi? Non vna via eas adoritur, sed ei est quadruplex inuadendi ratio: Vel enim sophistica, vel tyrannide, vel flagitijs, vel hypocrisi in oues Christi impetum facere consueuit.

Sophistica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, vel pro veritate Dei errores ingerit, quò miseras oues Christi perdat. Inuocare sanctos, mereri vitam æternam operibus sunt grauissima vicia: Sed ea tanquam bona opera defendit, & sic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Christi oues, quando facit vt vel victu & præsidijs præsentis vitæ destituantur, vel aperto bello eos adoritur, vt Euangelij puritatem vel turbet, vel prorsus aboleat.

Flagitijs & scandalis oues Christi inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus sanctus, & homines rursus fiunt Sathanæ obnoxij. Quam multi hodie hac machina prosternantur,

nantur, nemo eſt qui non videt, in quo pago non regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, ſcortationes & alia horrenda ſcelera? Hæc cum videmus certum teſtimonium habemus Sathanæ inuadentis in ouile Chriſti.

Hypocriſi etiam inuadit in ouile Chriſti, quoties ſua externa ſpecie ſanctitatis grauiſſima ſcelera tegit, quemadmodum in monachis olim factum eſt, & hodie ab ijs fit, qui Phariſaiſmum nondum depoſuerunt.

Habemus iam quibus vijs lupus, qui eſt Diabolus inuadit in ouile Chriſti: iam de mercenarij fuga dicemus. Eſt enim mercenarius cuius non ſunt propriæ oues, atq; ideo fugit videns accelerantem lupum.

An non Chriſtus interdum fugit? An non mandauit diſcipulis ſuis, cum perſecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipſe fugit cum demiſſus eſt in corbe per murum? iam cum certum ſit, nec Chriſtum lupum fuiſſe, nec Apoſtolos reliquos, neceſſe eſt vt non de quauis fuga intelligendum ſit quod Dominus hic de fuga dicit. Verum ſciendum eſt quod ſit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita eſt, hæc non. Sed quænam eſt animi? Cum aliquis ab officio præſtando fugit, & hæc fuga quadruplex eſt iuxta quadruplicem lupi inuaſionem in ouile Chriſti. Nam quicunq; verbi miniſter vlla de cauſa ſe non opponit Sophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi, is mercenarius eſt &

non

Matt: 10.

Act: 9.

non verus paſtor. Paſtor enim bonus. 1. opponit ſe ſophiſticæ, defendendo veram doctrinam & reprehendendo, confutandoq; falſam : ſed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare vel conniuet ad falſam doctrinam, vel ſaltem non vt deberet reprehendit, quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore : ſed animo, quia officium deſerit. Secundò, Bonus paſtor opponet ſe tyrannidi. Verum quia ſunt duo paſtorum genera : vnum ciuile, alterum Eccleſiaſticum, vt ciuilis paſtor armis, ita Eccleſiaſticus precibus opponet ſe luporum tyrannidi. Qui hoc non facit mercenarius eſt, non paſtor. Tertio bonus paſtor opponet ſe flagitijs reprehendendo & excommunicando eos qui ſuis moribus Eccleſiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Chriſtus Phariſæos, & Prophetæ omnes ſui ſæculi vicijs ſe oppoſuerunt. Diabolus fideli adulterium perſuaſit, perſuaſit inceſtum, auaritiam, libidines, potationes. Hic paſtor bonus non timet homines : ſed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contra mercenarius, de ſua quiete ſolicitus non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit : non audet reos in faciē obiurgare cum Prophetis alijſq; veris paſtoribus. Sed poſſit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hic ſum, non fugi. Reſpondet Auguſtinus : Quia tacuiſti, fugiſti : tacuiſti, quia timuiſti. Quarto, bonus paſtor opponet ſe Hypocriſi, quando

quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & ostendit quàm turpis sit facies peccati: sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæstio excutienda restat, Num fuga corporalis semper sit licita. Ad quam respondeo. Pastor aliquis qui de loco in locum fugit, vel rei augendæ gratia, vel tædij causa, vel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius est & non pastor. Verum si tyranni persequuntur & insidiantur vitæ alicuius, licet pio pastori fugere manus tyranni, vt postea, si id fieri potest, reuersus magis prosit viuus, quàm mortuus prodesse potuit, verum hîc pietas regula esse debet.

DE TERTIO.

Tertius locus est de ouibus Christi, earum nota, & quòd sit vnum ouile & vnus pastor. Oues Christi sunt omnes, qui Christum audiunt, & eum veluti oues sequuntur, in vera simplicitate, innocentia, mansuetudine & obedientia. Neq; aliæ notæ sunt ouium Christi, quàm pietas erga Deum, charitas erga proximum, in vita puritas & in vocatione sancta quædam cura & industria. Quod autem dicit se alias oues habere, quæ adducendæ sunt in idem ouile, significat ex gentibus & Iudæis vnam esse sanctam Ecclesiam Catholicam. Et simul modum, quo adducentur oues, exprimit, cum ait: [Et audient vocem meam.] Prædicatio ergo Euangelij, & præ-

& prædicati Euangelij fides facit, vt ouili Christi aggregemur. Qui ex hoc loco statuunt fore, quòd antea iudiciũ tãtus sit futurus consensus in vera religione, vt nullæ sint futuræ hæreses, nulla schismata, toto cœlo errant: Nam omnia vaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Christus cum dicit: Putatis ne cum venerit filius hominis, quòd sit inuenturus fidem super terram, significat ob persecutiones fore, vt plurimi à fide deficiant, & quo propior est dies Domini, eo magis sæuit Diabolus, vt sophistica, tyrannide, flagitijs, & hypocrisi pusillum Christi gregem turbet. Quare nos oremus Christum, pastorem animarum nostrarum, vt ipse velit nos in tantis periculis defendere in sui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in sæcula, AMEN.

Lu: 18.

1 Pet: 2.

DOMINICA
TERTIA POST PASCHA,
IOHAN. 16.

PVsillum & non videbitis me, & iterum pusillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se: Quid est hoc quod dicit nobis, pusillum & non videbitis me, & rursus pusillum, & videbitis me, & quia ego vado ad patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit pusillum, nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus, quod vellent ipsum interro-

terrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter vos, quod dixi pusillum & non videbitis me, & iterum pusillum, & videbitis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini vos, mundus contra gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, sed mœror vester vertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominem esse natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœrorem habetis, sed iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium pars est concionis Christi, quam habuit pridiè antequam pateretur, in cœna coram discipulis suis, in qua concione multa docuit. Nam de officio suo, morte, cruce, resurrectione, & glorificatione verba fecit. Deinde de Ecclesia disseruit, quæ sit, & quæ sit eius in hoc mundo fortuna futura: quòd sit habitura aduersarios qui eam impugnent: quòd fide tandem sit superatura omnes suas ærumnas, ad hanc partem etiam præsens Euangelium pertinet. Consolatur enim discipulos suos, quos mœstos animaduertit ex prædictione suæ crucis: prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rursus sit eos visurus: & addit pulcherrimam de muliere parturiente similitudinem, cum qua similem fortu-

fortunam experietur Ecclesia. Quemadmodum enim tristis puerpera consolationem maximam capit ex prole nata: ita Ecclesia eluctata è præsentis vitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Christo fruetur, modo in eius fide vsq; ad finem constans perstiterit.

Loci tres:

I. Præmonitio Christi de sua morte & resurrectione.

II. Infirmitas Apostolorum, adeoq; omnium mortalium.

III. Crux Ecclesiæ in hoc mundo, & eiusdem gloriosa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuius dicam, quia nuper omnia copiosius audiuimus. [Modicum, inquit, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem.] Hîc Christus paulo obscurius prædicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est: [Modicum & non videbitis me,] id est, mortuus ad triduum in sepulchro iacebo, vt me non videatis: [& rursus modicum & videbitis me, hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à vobis 40. diebus, antequam visibiliter ascendam in cœlum sublatus nube è conspectu vestro. Et hoc est, quod dicit, [Quia vado ad patrem,] id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid, an non post ascensionem adest

suæ

suæ Ecclesiæ? Imo adest iuxta suam promissionem vsq; ad consummationem sæculi, non quidem corporali modo, sed diuino & spirituali. Nam verbum Dei & gratia spiritus sancti, sunt speculum, in quo Christus vult aspici: & hic aspectus satis est, quo contenti esse debemus, donec ipse ad iudicium venerit, nam postea perpetuò fruemur eius conspectu.

Sed cur discipulos suæ mortis & resurrectionis admonuit? Multæ sunæ sunt causæ, quarum præcipua est quam ipse assignat his verbis. [Hæc prædixi vobis, vt cum facta fuerint, credatis.] multum enim confirmantur animi hominum, cum vident euentum prædictionibus respondere. Neq; quicquam magis erexit Apostolos, quàm quòd viderent omnia respondere prædictionibus Christi: vnde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perspicere potuerunt. Deinde voluit Dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere. Hoc enim est fidelis magistri, vt habita ratione captus eorum, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum, medeatur. Præterea quoq; ideo prædixit suam mortem & resurrectionem, quò discipuli scirent eum suam præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter vsq; ad mortem Patri obtemperasse, vt nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accommodanda est, nam non dißimile nobis accidit. Modicum abesse à nobis videtur, dum nos sine consolatione relinquit luctantes sub cruce.

De-

Deinde rurſus videtur, quando per Euangelium nos conſolatur, & ſui ſpiritus præſentiam in noſtris precibus teſtatur.

DE SECVNDO.

Ruditas diſcipulorum Chriſti in rebus ſalutis his verbis deſcribuntur. [Quid eſt (inquiunt) quod dicit nobis modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad Patrem, neſcimus quid loquitur. Valde mirum eſt, quod toties admoniti, non ſolum typis, figuris & ænigmatibus, verumetiam claris verbis de morte & reſurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei cauſa eſt? Duplex ſanè cauſa eſt. Vna, quòd opinio ſemel mente concepta, non facile euellatur, præſertim ſi altas radices egit. Iudæi atq; adeo ipſi diſcipuli Domini ſomniarunt Chriſti imperium ciuile fore, vt ipſe Chriſtus ſummus imperator, ſubiecto toto terrarum orbe, dominaretur, atq; ipſi diſcipuli proximi ab eo eſſent futuri, id quod ſatis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petiјt, vt alter filiorum ſederet Chriſto à dextris, alter à ſiniſtris. Altera cauſa, eſt caligo in toto humano genere, qua fit vt nemo poſſit quæ Dei ſunt percipere, niſi doctorem habeat Spiritum ſanctum. Hinc nos diſcamus. 1. deplorare hanc noſtram cæcitatem. 2. audire frequentius verbum, quo ab iſta caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipſum Deum, vt ipſe nos doceat, iuxta illud Pſalm. 25. Deduc

Matth: 20.

me in veritate tua & doce me, quia tu es Deus salutis meæ: bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in via. Sed nobis cauendum est ne cum Dominus doceat, aures cordis ad eius vocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui verbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures suas ad vocem Dei occludunt, tandem commereantur, vt perpetuo relinquantur in sua cæcitate & ignorantia. Deus nos conseruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua videmus multos esse horribiliter punitos. Multos enim inuenias quos si interroges post auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quòd respondeant. Interrogati de sermonibus habitis in conuiuio aut in placito, possunt singula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eòs fugiat. Quæ est ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus salutis: in quibusdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, charissimi, mutare resipiscamus, imploremus opem diuinam, & quando sentimus tædium audiendi & discendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus quod Diabolus struat nobis insidias, mox confugiamus ad orationem qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & suo spiritu faciat suo verbo locum in nobis.

DE TERTIO.

[Amen amen dico vobis quod plorabitis & flebitis

bitis

bitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contristabimini, sed tristicia vestra vertetur in gaudium.] Idem repetit, quod paulo antea dixit de sua morte & resurrectione. nam signo proposito triplici, quid eueniet indicat, sed obscurius. Ploratu discipulorum significatur mors Christi & sepultura. Gaudio mundi significatur triumphus Iudæorum occidentium Christum, nam illo mortuo, putabant se suamq; rempublicam securam fore. At cum subiungit, [Tristicia vestra vertetur in gaudium,] significat se ex mortuis resurrecturum, vnde rursus gaudium concipient discipuli. Hoc ipsum declarat proposita similitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit, graues dolores sentit: Verum postquam puerum natum videt, tantum percipit gaudium, quod doloris quem paulo antea sensit, prorsus immemor reddatur. Ad eundem modum discipuli Domini, mortuo & sepulto Domino, graues dolores animi sentiunt: sed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiscentur. Atq; hoc est, quod dicit: Iterum autem videbo vos & gaudebit cor vestrum quod me à mortuis excitatum videbitis & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, id est, postea non sum moriturus, vt ex mea morte concipiatis dolorem, sed perpetuò viuam, & ita vos Spiritu meo de noticia Dei instruam, vt non amplius sit vobis opus me quicquam interrogare. Ita simpliciter vidimus sensum textus: Nunc autem hæc omnia ad Ecclesiam omni-

um temporum transferenda sunt, quæ in hoc mundo erit sub cruce, dum impij lætantur, verum tandem apparente Christo, plenum & perfectum gaudium in omni æternitate consequetur. Nam istud triduum, quo Dominus passus est & excitatus, imago est crucis Ecclesiæ, gaudij mundi, id est, impiorum persequentium Christum, & ipsum in suis membris occidentium, & gloriosæ liberationis Ecclesiæ, quæ tum futura est plena, quando Dominus veniet in nubibus, cum gloria & potestate magna, & assumet suos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos.

Cum igitur hic locus admonet nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: Dicam. 1. Quid sit crux & quàm varia. Deinde, quæ causæ crucis. Tum, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum. Adhæc quo animo, pio sit crux ferenda. Postremo, vnde consolatio sub cruce petenda sit.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui membra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse videntur. Nam crux pij hominis 1. vel est animi dolor afflictioq; corporis, idq; varijs de causis: vt ex accepto damno, tristi amicorum casu, siti, nuditate, carcere, tortura, vt

Gen: 37. sanctus Iacob summum dolorem animi habuit pro-

Gen: 39. pter amissum filium Ioseph: Ioseph corporis afflictionem in carcere expertus est: Lazarus extra

Lu: 16. portam diuitis famem & corporis vlcera sensit, &

multi

multi pij hodie, varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

2. *Vel est pugna acerrima carnis & spiritus in pijs. Nam caro semper concupiscit aduersus spiritum, interdum vincit, & prorsus videtur spiritum prosternere, vt in Dauide videmus, qui victus carnis concupiscentijs in pessima scelera homicidij & adulterij lapsus est, & nisi reuocatus fuisset ad pœnitentiam, & rursus imperio spiritus fuisset subiecta caro, æternum perijsset. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum.* 2 Reg. 11.

3. *Vel est difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Ecclesia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur, in educandis liberis, in quærendis necessarijs vitæ, norunt illi qui hoc experti sunt. Qui gerunt magistratum: vt reges, nobiles, consules, præfecti, non sunt immunes à cruce, modo alioqui pij sunt. Ita quoq; pij Episcopi, parrochi & alij Ecclesiarum ministri sæpe ex difficultate officij, grauem experiuntur crucem.*

4. *Vel crux est certi delicti pœna, sicut sunt multæ causæ calamitatum Ecclesiæ, de quibus causis iam dicam.*

Quæ sunt itaq; crucis Ecclesiæ causæ? Quædam causæ crucis in nobis sunt: quædam extra nos. In nobis sunt tres causæ crucis, quarum prima est peccatum inhabitans, hoc est, originale. Hoc peccatum, nisi coherceretur, produceret fructus exitiales.

Secunda est, concupiſcentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma niſi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia cauſa, in nobis ſunt quotidiani lapſus, quos peccatum originis per ſuas concupiſcentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iuſtus & reſurgit. Hos quotidianos lapſus reprimit crux nobis diuinitus impoſita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis noſtris.

Deinde ſunt & extra nos cauſæ crucis, ſed diuerſæ. Nam Deus ex paterna bonitate, nos ſua virga viſitat. Quemcunq; enim recipit, caſtigat, non alio affectu quam bonus Pater. Deinde Diabolus inſidiatur Eccleſiæ, vt in Iob videmus: ſed Deus ei limites præſcribit, vltra quos progredi non valet. Præterea membra Diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo, qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac vita. Sunt & aliæ cauſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcrimine crucis piorum, & ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimen inter crucem piorum & ſupplicium impiorum, poſtquam ſæpe in hoc mundo videmus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt ſane multa diſcrimina.

PRIMVM diſcrimen ſumitur, à cauſis efficientibus. Nam vt afflictio piorum proficiſcitur ex paterno amore Patris cœleſtis erga filios ſuos: ita ſupplicia impiorum ex ira & furore iuſti iudicis Dei proueniunt, qui ſceleratos punit, vt hoſtes et aduerſarios.

Secun-

SECVNDVM discrimen sumitur, à causis finalibus. Pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij vero supplicijs afficiuntur in ipsorum malum, nisi resipiscant.

TERTIVM discrimen sumitur ab effectibus. Pij enim, vt Iob, Dominum benedicunt & inuocant sub cruce: impij autem fremunt aduersus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij sub cruce sperant, impij vero desperant.

QVARTVM discrimen à tempore petitur. Pij ad breue tempus, vt postea cum capite Christo glorificentur: impij vero perpetuo malo inuoluuntur: quorum præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM discrimen à loco sumitur. Pij in hoc mundo tantum erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur, hic enim mala cruciantur conscientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent supplicia. Ita habemus discrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: Nunc pauca adijciam de consolatione, qua pij se sub cruce erigere debent.

Vnde ergo petenda est consolatio? 1. Pius qui sub cruce premitur duo considerabit in sua afflictione, nempe iudicium & misericordiam. Iudicium quidem, quod propter sua peccata puniatur. Ideo Christus dicit. Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordiam vero, quod ideo puniatur, vt

conuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Cor. 11. Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cum exercetur cruce, ex paterna misericordia consolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet consolationem ab exemplis, cuiusmodi multa ad Hebr. 11. recitantur: & Paulus sæpe nobis proponit exemplum Christi, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Christo, tanquam eius membrum. Nam vt Christus passus est, primum, vt obediret Patri: deinde, vt vinceret & damnaret peccatum nostrum, ita & nos Deo obedire debemus sub cruce, & vincere & damnare peccatum nostrum: non quidem illud expiando vt ipse fecit, sed mortificando.

TERTIO, pius consolationem petet à finibus crucis: non enim castigatur pius cruce vt pereat: sed vt coherceatur, & veluti freno quodam retineatur ne à Deo deficiat.

QVINTO, pius consolabitur se ex præsentia Dei. Ita enim Deus inquit: Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omnino desponderemus animum & abijceremus confessionem.

Psal: 91.

SEXTO, petet pius consolationem ex promissione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus, Patres nostri & exaudisti eos.

SEPTI-

Septimo, petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea est: hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam vt sub cruce Deum vera patientia glorificemus per Iesum Christum Dominum nostrum, Cui honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA
QVARTA POST PASCHA,
IOHAN. 16.

VAdo ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadam. Sed quia hæc locutus sum vobis, mœstitudo impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, consolator ille non veniet ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iusticia vero, quia ad patrem vado, & posthac non videbitis me. De iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est. Adhuc multa habeo, quæ vobis dicam, sed non potestis portare nunc. Cum autem venerit ille, qui est spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet,

& annunciabit vobis. Omnia quæcunq; habet pater, mea sunt, propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciabit vobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium est pars concionis Christi, quam habuit post cœnam pridiè quam pateretur in qua vt die ab hinc octauo admonui, præmonuit discipulos suos de sua passione, morte, resurrectione, & de Ecclesiæ persecutione, consolatione et statu regni sui, qualis futurus esset vsq; ad consummationem sæculi, disseruit, idq; in eum finem, vt discipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confessionem, propter crucem & scandala inde orta inter multos. Ista causa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius summa est, quòd Christus polliceatur Ecclesiæ aduocatum, doctorem, & gubernatorem Spiritum sanctum: Vnde indicatur discrimen inter administrationem regni politici & regni Christi. Illud enim externis opus habet neruis, vt legibus, magistratuum ordinibus, publicis pœnis, &c. Hoc, verbo, spiritu, disciplina paterna, & Sacramentis administratur. Loci tres:

I. Vtilitas & necessitas abitus Christi ad Patrem, in quo regnum Christi describitur.

II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.

III. De dicto: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

DE

DE PRIMO.

[Vado ad eum qui misit me, & nemo vestrum interrogat me, quo vadis?] hoc est: Nunc mea mors imminet & victoria super morte, quam nactus ad Patrem ascendam. Quod ita obscure loquatur Dominus ideo facit, vt discipulos excitet ad inquirendum de sua morte & resurrectione diligentius. Verum illi nihil minus cogitarunt, quam vt traderetur tam turpi morti, quem illi Messiam agnouerunt, adeo cæcutit ratio in rebus diuinis, repit hic in terra, non potest recte de rebus cœlestibus & de regno Christi cogitare.

[Quia, inquit, hæc dixi vobis, tristicia impleuit cor vestrum.] Hoc est, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, tristicia afficimini. Non enim intelligitis, quid boni mea mors et resurrectio sit vobis apportatura. Sed veritatem dico vobis: Expedit vobis vt ego vadam, quasi dicat: non cogitabitis de mea morte, quasi de morte alterius hominis: sed hoc scitote, quod mea mors, mea resurrectio, & abitus ad patrem singularem vtilitatem vobis adferet. Utilitas autem hæc in summa est. Ut Christus nobis natus, circumcisus, oblatus, & Doctor factus est: ita etiam passus est & excitatus ex mortuis in nostram salutem, modo firma fiducia in illum recumbamus: vnde illud, Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quod Deus excitarit Iesum ex mortuis, saluus eris. Hanc vtilitatem abitus Christi, non intellexerunt discipuli: sed tantum somniarunt de re-

de regno mundano, in quo Christus ut summus Monarcha præsideret.

[Si enim non abiero paracletus non veniet ad vos,] quasi diceret, vestra causa patiar, vestra causa resurgam, vestra causa vadam ad Patrem: ut inde vobis paracletum, consolatorem & aduocatum mittam. His verbis duo innuit: Unum, quòd Ecclesia sit habitura hostes in hoc mundo, & quod sit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & persecutione sit habitura consolatorem & aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: [Cum autem abiero, mittam eum ad vos.] Hæc omnia eò pertinent, ut cum discipuli videant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpissimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promissionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, et cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus, aduocatus, & consolator, quem Pater dabit petentibus iuxta promissionem Christi: & dabit Spiritum sanctum petentibus: in hoc afflictio & miseria.

DE SECVNDO.

In secunda parte textus dicit, quid Spiritus sanctus faciat in mundo. [Cum venerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de

me: de iustitia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicatus est.] Hæc Christi verba ad duo tempora referenda sunt, nempe ad illud quod mox consecutum est ascensionem Domini, & ad reliquum totum tempus, vsq; ad consummationem sæculi. Primum ergo dicam, quomodo intelligenda sunt hæc verba respectu temporis quod mox consecutum est ascensionem Domini, quando Spiritus sanctus visibiliter die Pentecostes datus est Apostolis. Primum dicit: [Spiritus sanctus arguet mundum de peccato,] hoc est, Spiritus sanctus clarè conuincet peccatum esse, quod mundus non putat esse peccatum. Mundus enim, id est, hostes à quibus sum reiectus, spretus & in crucem adactus, manifesto spiritus testimonio, ac propria conscientia conuictus fatebitur se errasse, & vehementer peccasse, quod in me non crediderit, quod sane prius peccatum esse non putauit. Hoc quàm verum fuerit, ostendunt illi quos Petrus arguit homicidij Acto. 2. Hi enim conuicti de suo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres: ita hi ad homicidij confessionem adacti sunt, & agnoscunt se vehementer peccasse, quòd illum occiderint, in quem credere potius debuissent.

Deinde arguet mundum de iusticia, hoc est, Spiritus sanctus clarè conuincet iusticiam esse, quam mundus non putat esse iusticiam. Conuincet enim Spiritus sanctus coram mundo, quòd Christus verè

iustus

iustus fuerit, quod superbi Pharisæi & mundus non putauit, verum Christus suo facto suam iusticiam confirmat. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet. Quia, inquit, [Vado ad Patrem, & amplius non videbitis me.] Hoc est, Cum mundus apertè in Ecclesia spectabit Spiritum sanctum per me in vos effusum, fateri cogetur me verè iustum fuisse, & non blasphemum & impium, propterea quod me dicerem Dei filium. Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, hoc est, Spiritus sanctus clarè conuincet iudicium esse factum, quod mundus non putat. Nam testabitur quod princeps huius mundi iudicatus sit. Quid est hoc? Mundus qui me per ludibrium Christum dixit, & iussit vt de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in vos effundam, quòd iniquè iudicarit. Nam Spiritus sanctus faciet, vt re ipsa intelligant & cognoscant, me Diabolo superato per resurrectionem, imperium exercere in mundo, cum nemo vobis resistere poterit. Hic est horum verborum sensus, si ea ad efficaciam spiritus in die Pentecostes referamus, id quod omnino fieri oportet. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vsq; ad sæculi huius consummationem referri possint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus sanctus arguet mundum

dum de peccato, hoc eſt, reum oſtendet peccati. Cuiusnam peccati? quod inquit non crediderunt in me. An ergo non ſunt alia peccata, quæ arguet Spiritus ſanctus, quàm infidelitas ſeu non credere in Chriſtum? Sane ſunt infinita & horrenda peccata contra primam & ſecundam tabulam. Quare ergo hoc ſolum poſuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur: & hoc diſcedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adſunt: ita vbi fides eſt in Chriſtum, omnia peccata remiſſa ſunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret niſi peccata remiſſa eſſent. Hic ergo videmus, quam ſit neceſſarium in Chriſtum credere. Sed quid eſt in Chriſtum credere? Eſt ſtatuere illum eſſe pontificem & regem, qui ſua morte expiauit peccatum, & reſurrectione glorioſa adduxit iuſticiam, ſeu quod ſuo ſanguine, qui Deus & homo eſt ſibi Eccleſiam acquiſierit, Act. 20. Hæc fides non eſt opus hominis, ſed Dei: non eſt nata ex ratione, ſed ex verbo Dei. Porro verbum Dei eſt duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam noſtri: Euangelium operatur fiduciam Chriſti. Lex enim proponit nobis iuſtam voluntatem Dei, videlicet vt cuſtodiamus legem alioqui voluntate Dei damnandi. Euangelium proponit nobis gratioſam voluntatem Dei, quæ eſt quod Deus velit nos remiſſis peccatis, propter Chriſtum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem noſtræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem

voluntatis Dei iustæ, & iudicij, vnde et in desperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei propter Christum, datum, vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in se credentium, ex hac cognitione, operante Spiritu sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata & offertur Christi iusticia, vt non amplius vt peccatores damnemur: sed iusti & filij Dei, in conspectu eius appareamus, quibus vt hæreditas vita æterna est promissa, iuxta illud: Qui credit in filium habet vitam æternam, qui vero incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quòd ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud: Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta significatur. Hinc patet quam necessaria fides sit, & quid efficiat.

Io: 3.

Deinde sequitur: [Et arguet mundum de iusticia: quia vado ad Patrem, et amplius non videbitis me.] Hoc est, Spiritus sanctus arguet mundum, quòd non sectetur veram iusticiam, qua coram Deo consistere possimus: illa autem iusticia est Christi, videlicet quòd ipse vadens ad Patrem, illic est pontifex & interpellator pro credentibus, nam Christum pati et interpellare apud patrem est credentiū iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu sancto, is enim efficaciter conuincit, quòd non aliunde possit hominibus iusticia contin-

contingere, quam ex imputatione iusticiæ Christi, quæ illis contingit, qui in ipsum credunt. Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt, sed somniant se iustos esse, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, vt olim Pharisæi & hodie Papistæ faciunt. Hi non intelligunt, quod omnia opera mundi sint longè imperfectiora, quàm vt potentiam Diaboli & mortem superare possint. Sed quomodo probatur quòd Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmissimis scripturæ testimonijs. Paulus Roman. 5. Quemadmodum per inobedientiam vnius, scilicet Adæ peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam vnius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus iuxta illud Rom. Corde creditur ad iusticiam. Item: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Paulus Rom. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hîc Christus, quum ait: [Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia vado ad Patrem.] Hoc est: Spiritus sanctus non solum me iustum conuincet fuisse: verumetiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Præterea sequitur: [Et arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est.] Hoc est, Spiritus sanctus conuincet inuito mundo, me semen illud esse, quod promissum

erat, vt contereret caput serpentis, id est, quod iudicaturũ erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra. Nam si caput damnatum est, quid poterunt membra? Quare sæuiat Diabolus contra pios quantum velit: nihil tamen potest. Insidiabitur quidem: sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmam
1 Jo: 5. & constantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Per mundum significatur ipse Sathanas, cum vniuersa sua cohorte, tyrannis, sophistis, hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confundit iudicium Sathanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet: etiamsi id sæpissimè facere conatur flumine sanguinis, inde vsq; ab initio mundi, & maxime post resurrectionem Christi.

Habemus quomodo spiritus sanctus arguet mundum: Nunc breuiter videamus, quid in Ecclesia faciat. Primum adest efficax in verbo & Sacramentis. Vbicunq; enim verbum Dei purè prædicatur, et Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illic adest & vult esse efficax in auditoribus verbi & participantibus Sacramenta. Qui autem verbum vel ociosè audiunt, vel Sacramentis vtuntur sine reuerentia, hi se opponunt spiritui sancto, & verbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deinde, vt hic textus docet, adest spiritus sanctus

Ecclesiæ, vt consolator, aduocatus, doctor veritatis. Nam nos in hoc mundo premimur varijs malis, contra quæ opus est consolatore, ne fracti aduersis, confessionem abijciamus. Aduersarius noster Diabolus quotidie nos accusat: quemadmodum Iob accusauit. Hic non consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere propitium, qui non velit nos abijcere propter nostra peccata, modo pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, vt non possimus, quæ Dei sunt intelligere. quare opus habemus doctore Spiritu sancto, qui nos in omnem veritatem ducet, iuxta hanc Christi promissionem. Cum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Venit autem Spiritus sanctus dupliciter, visibiliter & inuisibiliter. Visibiliter venit in Apostolos die Pentecostes, quemadmodum suo tempore audiemus. Inuisibiliter venit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium & obsignat veritatem Euangelij in cordibus auditorum. De vtroq; spiritus aduentu loquitur Christus. Nam quod in Apostolis præcessit visibiliter, id sequitur inuisibiliter, vbicunque purè docetur Euangelium.

Sed quo spectat doctrina Spiritus sancti? [Non loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur,] id est, Spiritus sanctus eandem doctrinam vos docebit, quam ego docui, & quæcunq; ventura sunt annunciabit vobis. Hoc est, quale sit meum regnum futurum in hac vita & post resurrectionem

 commu-

communem reuelabit vobis. Et me glorificabit quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Hoc est: Spiritus sanctus suo testimonio & efficacia gloriam mihi à Patre datam stabiliet: ita vt portæ inferorum nihil præualere possint aduersus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obscurare gloriam.

Mat. 16.

DE TERTIO.

Nunc restat vt dicamus de dicto: [Adhuc habeo vobis multa dicere: sed non potestis portare modo.] Hoc loco abutuntur Papistæ, ac si Apostoli non plenam doctrinam tradidissent Ecclesiæ: idq; in eum finem astruunt, vt suas Missas, inuocationem sanctorum, rosaria, indulgentias, aquam lustralem, & alias Antichristi fraudes confirment. Verum Christus loquitur ad discipulorum captum, & de infirmitate quam habuerunt ante suam mortem, & de dono quod accepturi erant post resurrectionem in die Pentecostes. Quasi dicat: Multa dicerem vobis de meo regno & mysterijs alijs: sed iam nondum plenè edocti estis per Spiritum quem suo tempore dabo vobis, qui ducet vos in omnem veritatem, id est, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam veritatem consecuti sunt Apostoli ipso die Pentecostes, quam postea scriptis tradiderunt. Nos eandem veritatem petere debemus, & ea sola contenti erimus, si modo discipuli Spiritus sancti esse velimus, cui cum Deo Patre & æterno filio sit honor, laus & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DO-

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

AMen amen dico vobis, quæcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia loquutus sum vobis, venit tempus, cum iam non per prouerbia loquar vobis, sed palam de patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus sim Patrem pro vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quod à Deo exiuerim. Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc aperte loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc scimus, quod scis omnia, nec opus est tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quod à Deo existi.

ENARRATIO TEXTVS.

SApienter hoc Euangelium hodie Ecclesiæ proponitur. Continet enim præcipuum Christianorum opus, quod & illorum proprium est. Soli enim Christiani hunc cultum inuocationis præstare possunt. Nam postquam proximo die Dominico traditum sit, quæ sit vera fides, quæ iusticia, quod iudi-

cium, breuiter quodnam ſit regnum Chriſti, & in quibus ſitum ſit: opportunè hoc die, de præcipuo cultu quem ciues regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt vera Dei inuocatio prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum eſt magis neceſſarium, quàm oratio, & nullum opus ſit difficilius, quàm rectè orare, volo hac concione tantum de oratione dicere: & quò facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam, quæ ſunt:

I. Quid ſit Chriſtiana oratio & quotuplex.

II. Quæ ſint conditiones, quæ in omni oratione adeſſe debent.

His enim duobus locis explicatis, ſpero vt nemo ſit futurus, modo ſe docilem præbuerit, qui non planè & clarè intelligat, quidnã ſit Chriſtiana oratio, & quã neceſſariò orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid eſt ergo Chriſtiana oratio?

Eſt ſupplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem ſit ſupplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis teſtimonio, qui precaturus ait Pſal. 25. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præſcripta: Pater noſter qui es in cœlis. Præterea ex geſtu precantium, qui ſolent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur ſcire oportet, quod non ſit tantum vocis ſtrepitus oratio:

Mat: 6.

Joh: 11.

ſed

ſed quod ſit eleuatio ſupplex cordis ad Deum, cum qua ſupplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex eſt Chriſtiana oratio? Eſt quadruplex. Deprecatio. (affbedelſſe) Adoratio (tilbedelſſe) poſtulatio (faarbedelſſe) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ moleſtiam adferunt: Vt cum petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbis, fama & alijs quæ nobis aſpera videntur.

Adoratio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: vt cum petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, caſtitatis, & cum petimus ea quibus opus habemus ad huius vitæ ſuſtentationem.

Poſtulatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit vel omnes pro ſe inuicem intercedunt: vt cum oramus pro morbo laborantibus, alijsue qui noſtra prece indigent.

Gratiarum actio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, vel pro beneficijs nobis ipſis, alijsue præſtitis, vel pro malis nobis alijsue ſublatis. Iam tenemus quid Chriſtiana oratio, & quod ſint eius genera: nunc reſtat, vt de piæ orationis perpetuis circumſtantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates & circumstantias adesse oportet: quæ sunt, 1. affectus cordis in eo, qui precaturus est. 2. cogitatio causarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quisnam sit inuocandus. 4. per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumstantiæ facient nobis discrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo vos charissimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumstantias & discatis, & perpendatis.

PRIMA CIRCVMSTANTIA piæ orationis est affectus cordis, vt cor sit benè compositum inter precandum. Nam si honestas expostulat, vt corpus bene componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multo magis par est, vt cum coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quàm optimè sit compositus. Qualis ergo debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primum omnium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde verè inopiam suam sentiat, statuatq; se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxiliatrices porrexerit. Tum vera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremo fiducia promissionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim vel tumeat opinione propriæ virtutis, vel suam inopiam non sentiat, vel vera pœnitentia se coram

ram Deo non prosternat, vel fide careat, cum Pha- Luc: 18.
risæo orat, & non cum publicano, hoc est, non orat
verè & efficaciter.

SECVNDA circumstantia est causarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ causæ, ex quibus quasdam recitabo, quò maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA causa est mandatum Dei, cui obedi-
re omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die Psal: 50.
tribulationis. Et Christi Apostoli sæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc causam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECVNDA causa est promissio. Promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in hoc Euangelio dicitur: [Quicquid petieritis patrem in
nomine meo dabit vobis.] Item in Psal. Inuoca me Psal: 50.
in die tribulationis & exaudiam te. Exaudire nihil aliud est, quam largiri petita.

TERTIA causa est crux premens, id est, sensus cum nostræ, tum aliorum inopiæ. Hic debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra Diabolum, & eius membra, cogitare: breuiter omnes necessitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

QVARTA causa est victoria in tentationibus:

vnde Iacob:1. Iubemur orare quoties tentationibus
Mat:26. infestamur. Et Christus inquit: Orate ne intretis in tentationem. Non enim facile vel insidijs Diaboli, vel improbitate mundi, vel instigatione viciosæ carnis superabitur, qui serio & assiduè orat. Hinc Salo-
Pro:18. mon: Turris fortissima nomen Domini, hoc est, inuocatio Dei aduersus omnia mala tutissimum est præsidium.

QVINTA causa, Sathanæ variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus insidiatur. Paulus Ephe. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui est verbum Dei, sumere contra Sathanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA causa, fructus vberrimus orationis crebræ. Nam consuetudo orandi nos in timore Dei & pietate conseruat. Non enim facile lapsui est expositus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem seriò meditatur: contra, qui orandi studium negligunt, varijs casibus sunt obnoxij. Pleriq; qui rapiuntur ad supplicia, ignorant formam precandi à Christo præscriptam: & si qui norunt, interrogati fatentur se rarius orasse.

SEPTIMA causa, exempla sanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit Deum serio inuocare. Iudaicus populus ter in die orauit, mane, meridie, vesperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis, non solum mane, meridie, & vesperi: verumetiam integris noctibus & diebus scelera

sceleraperpetrant, vt molle puluinar Diabolo faciant, quo securius in illorum pectoribus quiescere possit. Has grauissimas causas serio nos cogitare oportet, quo veternum nostrum pellamus, & ad serio inuocandum excitemur.

Sed quidam his causis grauissimis præteritis inquiunt. Deus scit quibus indigemus, & ipse nobis bene vult. Nam est noster Pater, ergo non opus est, vt nos fatigemus precibus. Respondeo: Verum quidem est, quod Deus sciat quibus indigeamus, & vere est noster Pater, modo eius filij sumus per fidem: neq; ideo petimus, vt Deum doceamus quod ignoret. Sed rursus sciendum est, quod non vult turbari ordinem à se institutum. Ut enim instituit quod velit nos alere cibo & potu: quod tamen posset facere sine istis medijs: ita vult vt bona, quæ cum ad salutem nostram, tum ad huius vitæ sustentationem pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Non habetis (dicit Iacob 4.) quia non petitis: petitis & non accipitis, quia male petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit ociantibus aut secure viuentibus. Luc: 11.
Petendum est igitur, modo salutaria nobis cupiamus. Agnoscendum est vtrumq; & Dei bonitas, qui paratus est ad dandum petentibus, & nostra inopia qui ne Spiritum quidem trahere valemus, nisi nos sustentet.

TERTIA CIRCUMSTANTIA est, quisnam sit inuocandus. De hac circumstantia non opus

opus esset dicere, nisi inuenirentur adhuc qui sanctos, nescio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac summopere necessaria circumstantia. Et diserte dico, quod solus Deus sit inuocandus. Hic solus Deus est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Filius vt idem Deus cum Patre & Spiritu sancto est inuocandus. Deinde est etiam inuocandus vt mediator inter nos & Deum. Quod solus Deus sit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima est mandatum. Nam de solo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo sine fide, & fides non potest esse sine verbo, sequitur neminem esse inuocandum, nisi de quo mandatum habemus.

Secunda est promissio. Nulla inuocatio habet promissionem, nisi quæ fit ad Deum: igitur temerè inuocamus id, quod non est Deus.

Tertia est exemplum. Nulla exempla sanctorum habemus, qui sanctos inuocarunt: Quare nos insistamus illorum vestigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, nisi cui debetur, hoc est, soli Deo.

Quarta est manifesta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis & illum solum coles. Quare certissimum tenendum est, quòd Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, id est, sanctorum propter tres fines. Primum, vt Christo suum honorem eriperet. Deinde, vt ignominia afficeret demortuos sanctos. Præterea & perirent idololatræ qui sanctos

ctos inuocant. Moneo vos igitur qui adhuc in errore estis, vt resipiscatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quòd quidam se hoc facere dicant bona intentione. Nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur verbo Dei & Spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: Prauæ sunt cogitationes Gen: 8.
hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis 1 Cor: 2.
homo (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ sunt Dei.

QVARTA CIRCVMSTANTIA: per quem inuocandum. Scriptum est enim, quòd Deus non Joh. 9
exaudiat peccatores. Est igitur nobis datus mediator, Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodiè Christus in Euangelio docet: inquiens. [Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.] Huius ergo fiducia, non nostra dignitate freti inuocabimus, certi quod Deus per ipsum velit nos exaudire. Verum quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, volo eam distinctius explicare, nam multas admonitiones vtiles continet. Hoc dictum IN NOMINE MEO, id est, propter me, & in agnitione & fiducia mei, multa complectitur: Nam docet, monet, & consolatur.

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostram. Non enim freti nostra dignitate, sed Christi patrocinio inuocabimus. 2. Separandam esse à pia oratione Hypocrisin. Pharisæus in sua oratione mul-

ne multum gloriabatur de sua sanctitate: Non
Luc. 18. sum, inquit, vt cæteri homines: offero decimas de omnibus quæ possideo: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Christi nomine inuocauit, sed fretus sua sanctitate, verba fudit inania potius quàm orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici enim putarunt se exaudiri cum ipsi prius id à Deo meruissent, vt Agamemnon putauit se exauditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem, & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici, & similes, putant se quidem inuocare, sed reuera non inuocant, quia fiducia mediatoris sunt vacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? Monet nos nostræ cæcitatis. Nam cum Christus iubet nos petere in suo nomine, non est dubium, quin magna sint illa, quæ sunt à nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumspiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, & quæ externa: quæ spiritualia, & quæ corporalia bona sunt petenda à nobis: & contra quæ mala sunt deprecanda.

Quomodo consolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Consolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ sunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim nostram, vult

nos opponere ſuam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam vult nos ſuam promiſſionem opponere. Verum multi non accipiunt quod petunt, quia male petunt, fidem Chriſti negligunt, aërem potius verberant Battologia inani, quam cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non poſſunt iuſte conqueri, quod ſæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero ex fide oremus.

QVINTA CIRCVMSTANTIA eſt de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ ſunt in diſcrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur ſalus noſtra, vel bona ad huius vitæ commoditatem ſpectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuū. Verum hîc non debemus Deo modum præſcribere, ipſe enim ſcit optimè, quo modo ſua gloria illuſtrari poſſit: ſed vera fiducia petere, & perſuadere nobis quòd nos exaudire velit.

Salutem noſtram etiam petimus, ſed abſq; omni conditione, quia habemus vniuerſalem promiſſionem ſalutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic ſaluus erit. Joel: 2. Act: 2.

Verum bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet ſi vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel noſtram ſalutem non remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus

bus bonorum pugnant, deprecanda ſunt. Primi & ſecundi generis mala ſunt deprecanda ſine conditione, at ea mala, quæ nobis in hac vita moleſta ſunt, deprecanda ſunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis. Omnia enim gloriæ Dei poſtponenda ſunt. Hæc ſint dicta de oratione. Deus det gratiam, vt radicem agant in cordibus noſtris per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI,

MARCI 16.

DIſcumbentibus vndecim, apparuit Ieſus, & exprobrauit illis incredulitatem ſuam, & cordis duritiem, quod his qui ipſum vidiſſent reſuſcitatum non credidiſſent. Et dicebat eis: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Porro ſigna eos qui crediderunt, hæc ſubſequentur. Per nomen meum dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Itaq; Dominus quidem, poſtquam locutus fuiſſet eis, receptus eſt in cœlum, & conſedit à dextris Dei. Illi vero egreſſi prædicauerunt vbiq;, Domino coope-

cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum in Ecclesia institutum est propter Articulum fidei nostræ, in quo profitemur nos credere in Iesum Christum ascendentem in cælum, postquam à sua gloriosa resurrectione quadraginta diebus cum suis discipulis fuisset conuersatus. In hoc festo, vt in alijs, tria sunt perpendenda. Primum historia cum suis circumstantijs. Deinde beneficium quod nobis collatum est. Postremo, verus vsus & meditatio historiæ. Hæc tria se offerent in enarratione huius Euangelij: cuius summa est, quod Dominus quadragesimo die à sua resurrectione apparuerit discipulis suis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum: & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modo Euangelium fide receperint, ostendit. Præterea vt fides prædicationi illorum habeatur, promittit se miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato visibiliter in cælum ascendit, & sedet ad dextram patris. Verum discipuli, mandato eius obtemperantes, profecti sunt prædicatum Euangelium, quod Dominus sequentibus signis confirmauit. Hæc Euangelij summa est. Loci tres:

I. Reprehensio Apostolorum.
II. Institutio ministerij verbi.

III. *Ascensio Christi in cœlum.*

DE PRIMO.

[Quadragesimo die à resurrectione apparuit discipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quod his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.] Duo reprehendit in discipulis: duritiem cordis & incredulitatem, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est duritia cordis, quæ cum ab origine sua, tum à propria viciositate sumit incrementa & vires. Non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt Spiritus Dei. Huius pessimæ radicis fructus sunt plurimi & mali. Primus est, qui hîc præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac postea pessimi pullulant rami, vt inobedientia erga Deum, & quicquid est in hac vita scelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis virtus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumserit, animaduertitur. Nam hoc est firmissimum indicium, vbi peccatum regnat, illic incredulitas, veluti imperatrix, cor hominis occupat.

Præterea nos hinc discamus primum, vt nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non possimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quædam vulnera, in quæ Dominus noster suum vinum & oleum infundat. Nec est quod quisquam speret se omnem imbecillitatem posse exuere, donec

hoc

hoc mortale corpus gestauerit. Verum quemadmodum olim populus Dei introductus in terram promissam, habuit vicinos hostes Philistæos contra quos perpetuum bellum gessit: Ita nos in Ecclesiam Christi introducti, & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hic discamus, est, vt ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles cogitemus, quam habeamus clementem pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deinde huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cum Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis, dicens: [Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur,] Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus modis erigitur regnum Christi: verbo et Sacramento: cuius fructus est salus ciuium: Contra, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiaceant. Hic videmus magnum esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem, neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est, Christi vero spirituale. Illud legibus hominum, hoc verbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterum quia verba Domini singulares doctrinas continent, volo ea paulo fusius & distinctius explicare, quò magis animum Christi erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: [Euntes in mundum vniuersum.] Vides mandatum, mittit enim discipulos suos, non ad vnam aliquam nationem: sed ad omnes homines late per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & precium victimæ Christi æstimemus. Misericordia Dei est, vt omnes, qui per peccatum damnati erant audiant vocem filij Dei de salute per Christum consequenda. Neq; enim hoc putandum est, quod Deus voluerit vocem filij hominis in vniuerso mundo sonare, vt fructu eius maxima pars destitueretur: sed potius vt audientes viuerent, & saluarentur per Christum, modo prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur voce: prædicate seu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc est, omnibus hominibus, absq; omni conditione personarum, nationum, sexuum. Est enim Deus amans hominum, & vult omnium salutem, iuxta illud: Vult omnes
1 Thim: 2. homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed quid debent Apostoli proclamare? Euangelium, hoc est, lætum nuncium de victis hostibus generis humani, qui sunt peccatum, mors, Diabolus & infernus: de pace facta inter Deum & homines: de salute æterna quam credentes in Christum hæreditate consequentur. Hæc summa est Euangelij,

verum

verum vt hæc ſumma intelligatur melius, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter ſcripturæ teſtimonijs declarabo.

Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remiſſio peccatorum, ſalus & vita æterna credentibus in filium Dei, propter eiuſdem filij Dei victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, vtq; liberati per filium fructus Euangelio dignos ex fiducia filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recenſebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quòd Euangelium ſit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod eſt Rom. 16. vbi Paulus Euangelium myſterium abſconditum à ſæculis pronunciat. Quibus verbis apertiſſimè ſignificat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nam ſi ratio vllo pacto potuiſſet ſuo acumine hanc doctrinam perſpicere, nequaquã myſterium abſconditum à ſæculis dicendum fuiſſet.

DEINDE dictum eſt in definitione, quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta, Chriſtum ablaturum eſſe peccatum. Et Paulus maledictionem legis per Chriſti aduentum, abolitam eſſe docet. Pater cœleſtis de cœlo dicit ſe placatum propter filium. Hoc veriſſimum eſſe experiuntur etiam omnes pij, teſtimonium habentes Spiritus

Dan: 9.
Gal: 3.
Math: 3.

Rom: 8. ſancti, per quem clamant: Abba Pater. Quòd profectò non facerent, niſi certo ſtatuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quòd in Euangelio proclametur remiſſio peccatorum, ſalus & vita æterna. Ita enim ipſe Dominus ait Luc. 24. Sic ſcriptum eſt & ita oportebat Chriſtum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit ſaluus erit. Et ipſe Dominus
Jo: 3. dicit: Qui credit in filium habebit vitam æternam. Quid multis? vniuerſa ſcriptura remiſſionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Verum quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul et multi alij perierunt, & hodie proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione QVARTO LOCO, quod hæc beneficia contingant credentibus.
Joa: 3. Clarè enim dicit dominus: Qui credit in me non peribit, ſed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere exiſtimet, Pau-
Ro: 3. lus iuſtificari hominem ſine operibus ſcribit, et idē
Ro: 6. pronunciat vitam æternam donum Dei eſſe per Ieſum Chriſtum, id eſt, contingere credentibus in Chriſtum, non ſuo merito, ſed Chriſti beneficio.

QVINTO additur: propter filij Dei victimam. Sic enim ait Paulus: Per redemptionem quæ eſt in

Chriſto

Christo Iesu. Vox enim ἀπολύτρωσις, qua Paulus vtitur, significat redemptionem, quæ fit soluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis soluit Christus, quando pro nobis factus est peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso 2. Cor. 5. 2 Cor: 5.

SEXTO additur: vt bonitas & misericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. Hoc ideo esse factum existimemus, vt omnes qui hunc Christum agnoscunt, discant castissimorum Angelorum exemplo bonitatē & misericordiā Dei prædicare, præsertim cum natura clamitet reddendam esse gratiam benemeritis. Lu: 2.

POSTREMO in definitione Euangelij additur: vt fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephe. 2. Nos in Christo Iesu creatos ad bona opera in quibus ambulandum est. Et idem Paulus dicit nos in luce debere ambulare, cum simus lucis filij. Quomodo enim, quæso conuenit, nos ex seruitute peccati exemptos esse, & tamen peccato seruire & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei salutaris omnibus hominibus, vt abnegatis omni impietate & humanis desiderijs, sobriè, piè & iuste viuamus in præsenti sæculo. Eph: 5. Tit: 2.

Cum igitur firmis rationibus ostendimus per Euangelium tolli peccatum, maledictionem & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam,

 salutem

ſalutem & vitam æternam propter Chriſtum, dum in ipſum credimus, & quòd velit nos Deus, propter hoc beneficium ſuam bonitatem prædicare, ac in tota vita gratitudinem oſtendere, ſequitur Euangelium eſſe, ſicuti dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur iuſticia, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Chriſtum, propter eiuſdem victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio ſint dicta. Quod autem additur de Baptiſmo, quo beneficium Euangelio applicatur & obſignatur, dictum eſt Dominica prima quadrageſimæ, & ſæpè aliàs.

DE TERTIO.

Iam ſequitur locus, qui eſt proprius huius feſti: nam quòd Dominus in cœlum aſcenderit, narrat Euangeliſta. Quare de aſcenſione Chriſti in cœlum, quæ eſt articulus fidei noſtræ pauca dicam, idq; clariſſimè.

In hoc ergo articulo de aſcenſione Domini ſunt tria nobis inprimis ſpectanda. 1. Deſcenſus. Nam prius quam aſcenderit, deſcendit. 2. Aſcenſio. 3. Fructus aſcendentis Chriſti.

In deſcenſu Chriſti de cœlo in terram duo ſpectanda ſunt: Donum & exemplum. Donum quidem, quòd Chriſtus de cœlo deſcenderit, & humanam

nam naturam assumpserit, vt per suam victimam, peccata nostra expiaret. Per Christi enim victimam placatus est Pater, & propter mediatorem Christum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur, & sunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus descendit de cœlo, ideo se humiliauit & deiecit, vt nos ascenderemus ex terris ad cœlos, & vt exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum vero, vt & nos descendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Ascensus Christi in cœlum qualis fuerit, ostendit scriptura. Ascendit visibiliter, corporali & physico motu, & nubes suscepit eum in cœlum. Vnde illud: Ascendit supra omnes cœlos, Ephe. 4. Neq; enim ascendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffundit, vt sit vbiq; cum diuinitate, etsi inseparabilis est vnio.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex varijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergo fructus est, quod Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, Diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, & super eis triumphum egit per suam gloriosam ascensionem. Deleuit peccatum, quando est factus victima pro peccato. Deleto peccato, exarmata est mors, nam peccatum est aculeus mortis. Destructa morte: Diabolus suas vires & arma amisit. Postremo, quia infernus tantũ eos deuorat, qui sub pec-

 cato,

cato, morte et diabolo ſunt: ſequitur Chriſtũ peccati, mortis, et diaboli victorem infernũ quoq; deuiciſſe.

SECVNDO aſcendit, vt ſit nobis caput, quod in cœlum prius aſcendit, quo nobis viam monſtret, vnde Iohan. 14. Ego abeo paratum vobis locum, & aſſumam vos ad me.

TERTIO aſcendit, vt de cœlo ſpargat radios ſuæ virtutis in vniuerſum mundum. Epheſ. 4. Aſcendit ſupra omnes cœlos vt omnia impleat. Non ergo aſcendit vt abeſſet: ſed vt præſenti virtute regat cœlum & terram, & adſit ſuæ Eccleſiæ vſq; ad conſummationem ſæculi.

QVARTO aſcendit, vt det dona hominibus. Ephe. 4. Ipſe autem dedit, alios quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios doctores. Hoc eſt, aſcendit vt ſit efficax in miniſterio, illud virtutibus admirandis confirmans & obſignans in cordibus hominum.

QVINTO aſcendit, vt habeamus in cœlo aduocatum, 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.

SEXTO aſcendit, vt ad ſe corda noſtra trahat, Matt. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, illic & cor tuum. Collo. 3. Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris. Debet ergo noſtra conuerſatio eſſe in cœlo, vbi noſter ſaluator in gloria ſedet, cui cum Patre et ſpiritu ſancto ſit honor, laus & gloria, in ſæcula ſæculorũ, Amen.

DO-

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

CVM venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & vos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc loquutus ſum vobis, ne quid offendamini. Alienos à ſynagogis facient vos. Sed veniet tempus, vt quiſquis interficiat vos, videatur cultum præſtare Deo. Et hęc facient vobis, quia nō nouerunt patrem neq; me. Sed hæc loquutus ſum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiſcamini eorum quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Chriſti, quam habuit ad diſcipulos pridiè quàm pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promiſſionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Chriſtus futurum eſſe pronunciat, vt tanta rabie ferantur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, vt religionis zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; perſuadeant mundo cultum quendam Dei eſſe pios trucidare, eoſq; extra ſuos cœtus eijcere.

Huius

Huius autem furoris causam esse ait ignorantiam & cæcitatem, nimirum quod nec Dei iram aduersus peccatum agnoscant, nec beneficia Christi intelligant. Loci tres:

I. Officia Spiritus sancti & ministrorum verbi in Ecclesia.

II. Admonitio, ne pij scandalo offensi abijciant confessionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum gloriosa liberatione.

DE PRIMO.

[Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, is testabitur de me: sed & vos testabimini.] Hæc verba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quòd Spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.

De Spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu. 1. quod sit vnus Deus cum Patre & filio. 2. quod sit distincta persona à Patre & filio. 3. quòd procedat à Patre & filio. 4. quòd detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem detur Ecclesiæ exponitur, nimirum vt sit paracletus, vt sit doctor veritatis, vt testetur de Christo: de quibus officijs breuius ideo dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecostes.

Cur vocatur paracletus seu aduocatus? Vt hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siue condemnatio à prophano mundo: Ita expresse

presse significatur, quòd non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor: Prima, vt adsit reo, id est, ei qui vim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secundà, vt causam hominis adeoq; totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem & instruat ne causa cadat. Quarta, vt consoletur afflictum. Proinde cum Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur quod sit Ecclesiæ patronus, causam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deinde dicit textus, quod spiritus sanctus sit futurus Doctor veritatis: quo nomine primum indicatur quod homines suopte ingenio veritatem salutarem assequi non possint. Deinde quod veritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tum quod Spiritus sanctus in docentibus & discentibus sit efficax. Facit enim vt docentes intelligant veritatem, & discentes recipiant. Proinde admonemur, vt hunc doctorem veritatis imploremus, vt nobis clauem scientiæ donet: caueamusq;, ne nostra impuritate ipsum castissimum illum Spiritum à nobis pellamus. Nam cum sit sanctus, id est, mundus, castus & sanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id est in eo quod in suis sordibus se inuoluit, & vt sus in volutabro se coinquinat.

Adhæc

Adhæc dicit: hic Spiritus sanctus testabitur de me. Cuius officij participes etiã erunt ministri verbi.

Sed quid testatur Spiritus sanctus de Christo, & quid de eodem testabuntur ministri verbi? Primum testatur Spiritus sanctus et ministri verbi de Christo, quod sit verus Deus secundum scripturam, vnus in diuinitate cum patre & Spiritu sancto, sicuti nos in symbolo profitemur. Secundo testatur Spiritus sanctus, quod Christus sit verus homo, iuxta symbolũ: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Tertio testatur Spiritus sanctus, quod Christus, etsi Deus & homo: tamen vnus sit Dominus, vnus Christus, vna persona, quemadmodum symbolum testatur, & Christus ipse de se, cum ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. Quarto testatur spiritus sanctus de Christi officio, quod sit pontifex & rex. Pontifex quidem, qui victima Patrẽ placauit, qui sua intercessione nos Deo adducit. Rex vero quod hostes nostros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium sit venturus iudicatum viuos & mortuos. Hæc quatuor spiritus testatur de Christo: hæc quatuor nobis in symbolo de Christo commendantur: hæc quatuor omnes sinceri ministri Dei testabuntur de Christo, donec venerit ad iudicium.

Ioan. 3.

DE SECVNDO.

[Hæc locutus sum vobis vt non scandalizemini.]

Signi-

Significat Christus in quem finem ita multum de Ecclesia, de Spiritu sancto, de sua morte & resurrectione dixerit: nimirum vt his confirmati, non cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio admodum necessaria est omnibus temporibus, nam mundus est plenus scandalis. Væ, inquit Christus, mundo à scandalis: significans grauia supplicia manere eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem vnusquisq; nostrum recte iudicare possit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam. Matth: 18.

Scandalum in genere est, quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu, hoc est, dictum, vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quod cuidam, vel causa, vel occasio offensionis est, vt à recto salutis cursu, vel impediatur, vel deflectat.

Huius scandali plura sunt genera. Est enim vnum scandalum, quod datum vocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia sunt definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur scandalum est, quod oritur aut ex facto dictoue in se malo, aut ex facto dictoue in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiuè commisso. Vtrumq; grauiter prohibitum est voce Dei, & Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quàm vlli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arrius negauit diuinam naturam in Christo, qua re plurimos offendit, & fuit & sibi & alijs multis causa æternæ Mar: 9.

damna-

damnationis. Dauid ſuo adulterio ſcandalo fuit omnibus ſui regni incolis, qui niſi reſipuiſſet, æternum periiſſet. Contra hoc ſcandalum orat Salomon, cum
Psal: 141. inquit: Cuſtodi me à laqueo, quem poſuerunt mihi, & à ſcandalo operantium iniquitatem. Hoc ſcandali genere maxima pars mundi offenſa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc ſcandalo offenſi, cum priuatim, tum publicè. Priuatim offenduntur pueri, ſerui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abſtinere, abſtinent & ipſi: audiunt ipſos parentes iurare, iurant & ipſi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent: vident potantes, fallentes, iniquè cum proximis agentes, illi quoq; vt diſcipuli eaſdem ar-
Luc: 17. tes diſcunt: ſed væ illis per quos hæc ſcandala fiunt. Illi enim ſeminarium Eccleſiæ Chriſti turbine & tempeſtate ſcandalorum deiiciunt & calcant.

Hoc domeſticum ſcandalum, eſt ſemen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus diſcunt, retinent ſenes, & eadem quoq; ſuos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, ſumma cura cauere debent, ne ſuis pueris ſint ſcandalo. Piè igitur loquantur, rectè omnia agant, Deum colant, & ſuos pueros ad ſimile ſtudium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudi-
Eph: 6. ant, quemadmodum Paulus monet: & perpetuò meminerint huius dicti Chriſti, quod eſt Marci 9. Quiſquis offenderit vnum ex paruis iſtis, qui credunt

dunt in me, bonum eſſet ei potius, ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare.

PRÆTEREA hoc ſcandalum etiam committitur cum à magiſtratu, tum à ſubditis. Vt cum Hieroboam vitulum adorandum proſtituit in Samaria: cum idem tyrannide ſanctos DEI Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalum grauiſſimum in miniſtris Eccleſiarum, cum illi vel praua doctrina, vel impura vita, multis præbent occaſionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent: vt ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidæ & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſanè à cordatis Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neque ſubditi hîc excuſari debent: videmus enim qualis ſit mundus: omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotuſquiſque non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum?

Verum quia ſcandalum datum non eſt ſimplex. Aliud enim, ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto nō in ſe malo, ſed intempeſtiue facto: ſciendum eſt quod primum genus abſq; omni conditione fugiendum ſit omnibus quibus ſalus æterna curæ eſt. Verum quantum ad illud ſcandalum attinet quod datur ex in differenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed iuxta hoc hominum diſcrimen eſt agen-

dum. Quidam homines ſunt firmi, vt qui iam norunt Chriſtianam libertatem: Quidam ſunt infirmi, qui habent initia religionis, ſed non ſunt ſatis edocti de Chriſtiana libertate: Quidam ſunt obſtinati & indociles & contumaces. Primum genus non offenditur vſu rerum indifferentium, imo potius gaudet de Chriſtiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, ſed eos non curabis: ſunt enim hoſtes Chriſti. Neq; ab vſu rerum indifferentium abſtinebis propter ipſos, multo minus abſtinendum eſt à veris virtutibus: vt ſunt verus cultus Dei, vera inuocatio, vera filij confeſſio, Neq; à vera doctrina, ſed Chriſti exemplo, inuitis etiam portis inferorum, verum Euangelium doce & profitere. Sic enim Chriſtus fecit: ſic Prophetæ: ſic Apoſtoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quòd qui recte iudicat, recte docet & recte facit, non debeat propter ſcandalum abſtinere ab eo quod rectum eſt. Hoc ſane veriſſimum eſt & confirmatur Chriſti & Apoſtolorum exemplis. Verum de medio genere hominum, hoc eſt, de infirmis, no-
1 Cor. 8. tanda eſt regula Pauli: Priuſquam offendam infirmum meum fratrem, non veſcar carnibus in æternum: Ad eundem modum de alijs rebus adiaphoris iudicandum eſt. Nam in omnibus noſtris factis, ratio mutuæ charitatis & ædificationis habenda eſt.

Verum hoc datum ſcandalum, de quo iam dictum eſt, habet & aliam differentiam à diſcrimine

per-

personarum sumptam. Aliæ enim personæ in aliqua dignitate constitutæ sunt: aliæ obscuræ priuatam vitam degentes. Scandalum quod datur à persona in aliqua dignitate constituta, multo est grauius, quam quod datur à priuata persona, quæ non in dignitate aliqua est, atq; ideo meretur grauiora supplicia, cum propter personam ipsam, quæ suum locum in quem à Deo euecta est commaculat, tum propter homines alios, quibus lapsus causam præbuit efficatiorem suo exemplo malo. Ut enim quo ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit persona, & in sublimiori dignitatis culmine constituta, eo plures in lapsum secum trahit cum cadit. Ut minister verbi peccans ebrietate, scortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo est, quam miles, aulicus, aut nauta, siue rusticus, atq; ideo maiori pœna cohorcendus & puniendus est, nam plures secum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum est. Dauid in regno Iudaico, non solus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius scandalum inde ortum, in conspectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius, Quare & grauioribus pœnis, præsertim corporalibus est punitus. Multo grauius peccat ebriosus paterfamilias, quàm seruus. Nam ille exemplum domesticum est, hic vt contemptus, non nisi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato scandalo.

Acceptum scandalum est, quod aliquis sibi su-

mit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus & est duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum est. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut rectè factis piorum, aut libero adiaphororum vsu, aut etiam externa Ecclesiæ forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, & esse veluti reiectamenta in mundo, occasionem inde maioris ruinæ accipiunt impij. Ut Iudæi qui offendebantur humilitate Christi & calamitate Ecclesiæ, quemadmodum & hodie offenduntur multi vulneribus Ecclesiæ. Contra, pij accipiunt scandalum, quando vident impios florere: quando Ecclesia à tyrannis opprimitur: cum multi innocentes trahuntur ad supplicia: cum hæresibus turbari Ecclesiam animaduertunt. Verum hoc scandalum rursus superant, partim confirmante eos Spiritu sancto: partim exemplis Ecclesiæ Christi: partim ardentibus precibus. Nec vllum præstantius est aduersus huius generis scandala remedium, quàm opponere perpetuam consuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo sinit Ecclesiam suam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio suo dilecto Domino nostro Iesu Christo.

Diabolicum scandalum est, cum homines præposterè captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt. Gen: 9. Cham absq; dubio ita proteruè insultauit Patri, vt sibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vicia sanctorum Patrum plus quam studiosè conquirunt: vt incestum

Loth,

Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod imposuit Aegyptijs Ioseph, rapinam Zachæi, vt sine pudore ad omnem nequitiam se prostituant: imò ex hominum vicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemptum. Quare non immeritò hoc genus scandali Diabolicum vocatum est, vt quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

Gen: 19. Gen: 16. 2 Reg: 11. Gen: 47. Lu: 19.

DE TERTIO.

Tertius locus est de persecutione seu cruce Ecclesiæ. De quo loco vide supra Dominica tertia à Paschate.

DOMINICA PENTECOSTES, EVANGELIVM IOHAN. 14.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat: & sermo quem auditis non est meus, sed eius qui misit me patris. Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem ille, qui est Spiritus sanctus, quem spiritum mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixi vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vo-

bis. Ne turbetur cor veſtrum, neque formidet. Audiſtis quod ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeritis me gauderitis vtique, quod dixerim: Vado ad patrem, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat, vt cum factum fuerit credatis. Poſthac non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus, quod diligo patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum, quod Pentecoſten, id eſt, quinquageſimam vocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo Spiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos viſibiliter inſtar flammæ ignis, qui non ſolum Apoſtolos in omnem veritatem, iuxta promiſſionem Chriſti ducit: verumetiam toti mundo confirmat Ieſum in cœlo eſſe, qui indè hoc ſtupendo facto ſuam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicum, quod primum comederunt in Aegypto, lata eſt lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt, quemadmodum ſcribitur Exodi 19. Ita poſt verum Paſcha, id eſt, poſt occiſum agnum Dei, qui eſt Ieſus Chriſtus, voluit Deus Euangelium filij ſui confirmare hoc miraculo facto, id eſt, viſibili donatione ſpiritus ſancti, quemadmo-

admodum in vespertina concione fusius audiemus.

Iam Euangelium dulcissimum accedamus, quod est etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad discipulos pridiè quàm pateretur. Summa autem textus, quem audistis, est, quod Christus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiusdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt discipuli sint pacatis conscientijs per Spiritum sanctum, quem promittit patrem missurum in suo nomine. Monet etiam Christus de sua contra Sathanā victoria, vt vel ex hac victoria cognoscat mundus quàm charus sit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos discipulos, ne scandalo crucis à confessione deficiant. Loci quatuor:

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.

II. Fructus & vsus seruati verbi Dei.

III. Promissio Christi de Spiritu sancto paracleto.

IIII. De pace quam suis promittit Christus.

DE PRIMO.

[Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.] Hæc verba diligenter obseruemus. Veram enim notam fidei et dilectionis Dei ostendunt. Qui diligit Christum, libenter ipsum audit: libenter seruat quod audit: libenter facit quod seruat. Hæc enim natura coniuncta sunt. Videmus inter homines hunc morem esse, quòd non sine tædio eos audiant, erga quos non optimè sunt affecti: Contra, nihil ma-

gis expeti, quàm vt audiant cum summa animi obseruantia eos, quos intimè amant, præsertim cum sciant sapienter & prudenter, multa salutaria & vtilia ab illis dici.

Sed quis est sermo Christi? Primum, agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptista, & ipse suam concionem est orsus. Hinc eius affectus erga nos indicatur: nam sine pœnitentia impossibile est saluari. Unde dicit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundo, credere Euangelio, hoc est, statuere Christum sibi talem esse, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id est, saluator, iustificator & redemptor. Huius fidei finis est salus animarum 1. Petri 1. & apud Iohannem: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Tertio, ex hac fide fructum producere: PRIMUM, pietatem erga Deum seu cultum Dei. SECUNDUM, innocentiam vitæ & sanctificationem animi & corporis. TERTIUM, dilectionē proximi manantem ex vera fide & sincero corde & bona conscientia. QUARTUM, opus vocationis facere in timore, in gloriam Dei & vtilitatem proximi. Has omnes virtutes patientia vera ornat, quæ est quædam erga Deum sub cruce obedientia. Qui meus vult esse discipulus, inquit Dominus, tollat crucem suam & sequatur me.

Quid? Cur tam multa requiris, An non sola fide iustificamur & saluamur? Verum quidem est: Sed discernendum est inter salutis causas, & obedientiam

tiam quam requirit à suis Deus. Sola fide iustificamur: sed iustificati noui facti sumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam vitam degere debemus.

Verum hîc quoq; tenendum est, quod vt duplex nota est filiorum Dei, ita etiam duplex est nota filiorum Sathanæ. Nota filiorum Dei, alia est interna, alia externa. Interna est pœnitentia, fides, pietas, bona conscientia. Externa est auditus verbi, & honesta conuersatio inter homines. Nam vt Christus hic indicat amorem sui verbi, & auditum, notam esse suorum discipulorum: Ita Petrus honestam conuersationem requirit inter homines: Unde Deus glorificari & Ecclesia ædificari possit. At nota filiorum Sathanæ interna est esse sine pœnitentia, sine fide, sine pietate, mala conscientia, imperium malorum affectuum. Externa est, externus contemptus verbi & improba vita. Has notas obseruate & vnusquisq; seipsum examinet, vtrum sit inter filios Dei censendus an inter filios Sathanæ. Si inter filios Sathanæ se senserit esse, reuocet quam primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat, incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Sathanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE SECVNDO.

[Et Pater meus diliget eum, & ad eum venie-

mus & apud eum mansionem faciemus. Hic recitantur dulcissimi fructus seruati verbi Christi.

PRIMVS est quod Pater diligit seruantes verbum Christi. Habet enim eos charos in dilecto, Ephe. 1. Hoc quantum sit bonum, ex eo intelligi potest, quod qui in Christum non credunt, manent sub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in filium, manet ira Dei super eum. Vbi ira Dei est, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, Diaboli tyrannis, breuiter omne malum. Contra, vbi amor Dei ibi victi hostes sunt, ibi salus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu seruati verbi Christi, vt eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.

Jo: 3.

SECVNDVS fructus est: [Et ad eum, inquit, veniemus.] Quo aduētu nullus honor maior esse poterit. Si Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus veniunt ad eum, qui seruat sermonem Christi, profecto sequitur, quod antea non venerint ad ipsum: sed fuerit ipse sub Diaboli potestate, & in regno tenebrarum, vbi mors ad damnatio regnant. Magna amicitia est, si rex venit ad subditum, magnus honor est à maiori visitari: sed huic honori nullus alius conferri potest, quod Deus Pater, Deus filius & Deus Spiritus sanctus veniant ad hominem diligentem Christum & seruantem sermonem eius.

TERTIVS fructus est, quod non solum Trinitas veniat ad hominem seruantem sermonem Christi: verumetiam faciat mansionem apud eum &

in eo maneat. Significat Christus hac dulcissima promissione, audientes verbum Christi & illud seruantes esse templa trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus sanctus. Tametsi autem tota Ecclesia, vnum Dei templum dicitur: tamen singuli Christiani, singula Spiritus sancti templa sunt. Ecce quam magnifica est hæc promissio. Si quis promitteret misero homini magnum auri thesaurum, merito sane gauderet & exultaret, quod è paupere & misero, diues & felix esset factus. Verum hic longe maximus thesaurus promittitur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis quæ omnibus thesauris in infinitum præstantior est.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid filius? quid Spiritus sanctus? Pater homines in quibus habitat sua potentia protegit & tuetur aduersus furores Sathanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Sathan. Filius eosdem sua sapientia & luce docet & illuminat, contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus sanctus eosdem sua sanctitate sanctificat, consecrat & vngit in Prophetas, reges, Sacerdotes, & sanctos Domini. In Prophetas quidem quia ea videmus oculis fidei nostræ, quæ nullus corporalis oculus intueri potest: ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere potest. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit Act. 2. In reges, cum quia Dei filij effecti sumus per victoriam Christi, tum quia virtute

Christi

Christi dominamur morti & inferno Luc. 22. Dispono vobis regnum, quemadmodum Pater disposuit mihi. In Sacerdotes, quia cum credimus in Christum habemus ius offerendi Deo sacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum per Christum vnicum mediatorem, & summum sacerdotem: habemus authoritatem docendi verbum Dei, sed quilibet pro suæ vocationis ratione. In sanctos vero, quia per fidem in Christum, non aliter reputamur puri, quam si legem perfectè impleuissemus. Vide quam multiplices fructus adfert secum obseruatio & amor verbi Christi, Nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium esse potest. Sed quid hinc discemus? vt digne viuamus tanto honore, ne nostra impuritate Deum expellamus è cordibus: sed potius ipsum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & sanctificatione. Quod huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Petri. 2. vbi ita ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi Deus vt proprium vendicat, vt prædicetis virtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc estis populus Dei, qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam
1 Pet: 2. consecuti. Hinc infert Apostolus: Abstinete ergo à carnis cupiditatibus quæ militant aduersus animam, & conuersationem vestram habete honestam inter gentes. Quod igitur beneficia Dei erga nos au-
dimus,

dimus, tot erunt nobis stimuli ad pie sanctéq; viuendum. Quare cum Christus hic tanta promittit, & cũ diuina trinitas in credentibus habitet, demus operam vt simus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei esse: simus spirituales reges, vt dominemur peccato, et non amplius seruiamus ei in concupiscentijs suis: simus sacerdotes, qui Deo viuas hostias offeramus, eumq; ex fide Christi inuocemus: simus sancti & segregati à prophanis mundi turbis, ne in pristinas sordes rursus incidamus.

DE TERTIO.

[Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia.] &c. Hæc est Christi promissio, qua pollicetur suis Spiritum sanctum. Antea audiuimus, quæ sit Christianorum dignitas: Nunc quid cum hac dignitate coniunctum sit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non possumus, volumus infantum more de singulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promissione balbutire. Continent igitur hæc pauca verba septem de Spiritu sancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad nostrum vsum accommodabo. Hæc enim puncta causas missi & dati Spiritus sancti continent.

PRIMVM dicitur paracletus: Hac de appellatione, etsi nonnihil dixi die abhinc octauo: tamen ea hodie repetere non forte erit inutile.

Dicitur itaq; paracletus, hoc est, aduocatus, vt adsit

adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum causam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, vt clamemus ac ex corde dicamus: Abba Pater, Miserere nostri propter filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima causa dati Spiritus sancti.

SECVNDA est, vt nos viuificet, atq; ideo dicitur spiritus. Est autem duplex vita: vna naturalis, qua omnia animantia viuunt: Hæc durat ad breue tempus nam morte tandem absorbetur. Alia vita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius vitæ author est spiritus ille Christi, quem suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea: sed perpetua, vt quæ Dei æterni propria est. Hanc viuunt omnes qui in filium Dei credunt Gala. 2.

Eph: 4.

TERTIA causa missi & dati Spiritus sancti est, vt sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur: sanctificat autem dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & voluntatem reformat: breuiter dum efficit vt simus nouæ creaturæ, iuxta Dei voluntatem viuentes.

QVARTA causa missi & donati nobis Spiritus sancti, est, vt inter nos quandam confirmet charitatem: Ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima storga & charitate complectitur suos filios: Ita nihil magis expetit, quam vt filij, Patris ingenium imitantes, fraternam inter se colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum

com-

communem Patrem agnoſcunt: Qui vero id facere recuſant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA cauſa miſſi Spiritus ſancti eſt, vt ab illo diſcamus qualiter Pater noſter cœleſtis erga nos affectus ſit. Ideo dicit Dominus: Et docebit vos omnia. Quid? an aliud docebit, quam quod Prophetæ & Moſes docuerunt? An aliud quam quod in ſcriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non ſufficit ſcriptura? ſufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad noſtrum captũ? Nam etiamſi millies audiamus verbum: tamen inefficax eſt, niſi ille intus doceat. Unctio enim, vt inquit Apoſtolus, docet omnia.

SEXTA cauſa miſſi & donati Spiritus ſancti indicatur hoc dicto, [In nomine meo:] quo dicto ſignificatur vltimus finis donati Spiritus ſancti, qui eſt, vt in Chriſtum credentes ſaluentur. Nam cum Chriſtus ſalus noſtra ſit, & Spiritus ſanctus eius nomine mittatur non eſt dubium, quin noſtræ ſalutis cauſa mittatur.

SEPTIMA cauſa eſt, vt Chriſti ſermonem in nobis confirmet. [Ille vos, inquit, docebit omnia: ille ſuggeret vobis quæcunq; dixi.] Hæc de Spiritu ſancto in Euangelio noſtro, quod hodie in Eccleſia legitur, breuiter ſignificantur, plura in ſymbolo adhuc breuius notantur: quæ ſunt, quòd Spiritus ſanctus ſit verus Deus, quod tertia perſona ſit in diuinitate, quod viuificet & ſanctificet & quod in illum

viua

viua fiducia vt in Patrem & filium recumbere debeamus. Verum de his plura aliâs & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

[Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat ego do vobis.] Hæc promissio Christi etiam est magnifica, & maior sanè quam mundus intelligit. An non dicit Christus, sicuti nuper audiuimus, in mundo pressuram habebitis, & vos eijcient de synagogis suis? Sic est. Ideo Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi & pacem suam. Pax mundi qualis sit, nemo non intelligit: At pax Christi qualis sit soli filij Dei intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium sonat, de qua prima dominica à Paschate copiosè dixi. Verum vt breuiter ea repetam: Pax Christi est reconciliatio nostri cum Deo, remissio peccatorum, donatio Spiritus sancti ac vita æterna, iuxta orationem Ecclesiæ: Deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti, da nobis, quam mundus dare non potest, pacem, & vt corda nostra sint tranquilla. Hanc pacem donet nobis filius Dei, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in sæcula, AMEN.

FERIA SECVNDA PENTECOSTES,

IOHAN. 3.

Sic

SIC Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum vt condemnet mundũ, sed vt seruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur, qui vero non credit, iam condemnatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Hæc est autem condemnatio, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, erant enim opera eorum mala. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur veritatem, venit ad lucem, vt conspicua fiant facta ipsius, quod per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus confirmatum esse Euangelium Iesu Christi per stupendum miraculum, videlicet quod miserit Christus de cœlo Spiritum sanctum in visibili forma, quem non solum senserunt Apostoli, verumetiam viderunt omnes qui eo die adfuerunt Hierosolymis: quemadmodum narrat Lucas Acto. 2. Hodie Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus tradit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum Nicodemo, qui fuit ex Pharisæis & princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius Do-

minica Trinitatis. Huic proponit Christus in textu, quem recitaui, salutis & damnationis causas, monstratq; vnde sit & salutis origo & vnde damnatio veniat. Dicit Christum ideo datum, vt credentes per ipsum saluentur: reliquos testatur hærere in sua damnatione: quemadmodum clare videbimus in textus enarratione. Loci:

I. Commendatio dilectionis Dei & misericordiæ erga homines.

II. Instrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.

III. Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Discrimen inter credentes & non credentes.

DE PRIMO.

[Ita Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret.] His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq; non nudis verbis: sed facto omnium maximo. Non est enim vera dilectio quæ vel in corde tantum latet, vel in lingua sedet: sed quæ ex intimo cordis affectu proficiscens, voce & facto se declarat. Quomodo ergo hic diligit Deus? Diligit adeo vt etiam filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemptionis, vt sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis suam charitatem Deus, quod

tum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Et Roman. 8. Si Deus pro nobis quis contra nos? qui etiam proprio filio non pepercit: Sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidie maxima argumenta charitatis Dei erga homines contemplamur in tota vita & rerũ gubernatione: Verum illa charitas, quæ ita in rebus huius vitæ relucet, vix est tenuis vmbra illius summæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amarissimã mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet summam misericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moses, Prophetæ & Psalmi concionantur: vnde pauca testimonia desumam ad nos confirmandos de voluntate Dei erga nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors, & clemens, & multæ miserationis, & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atq; peccata. Deutero. 5. Ego sum Dominus Deus tuus, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Isaiæ 16. Et præparabitur in misericordia solium. Ionæ 4. Scio enim quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super malitiam. Dauid Psal. 2. Misericordia Domini plena est terra. Et Psal. 103. Secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se. Item Psal. 103. Misericordia Domini à sæculo vsq; ad sæculum super timentes eum, & iusticia eius super filios filiorum. Item in

Psal. 33.

Nehe: 9. Joel 2. Sap: 15.
eodem Psalmo: Pius & clemens Dominus, lentus ira, & magnus misericordia, non secundum iniquitates nostras agit nobiscum, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis, sed secundum altitudinem cœli à terra præualuit misericordia eius super timentes eum. Sicut miseretur Pater filiorum: ita miseretur Dominus timentibus eum. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam DEI inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cernitur, quòd se in millia extendat, quòd impleat terram, quòd excedat cœlum & terram, quòd Deus sit veluti Pater misertus filiorum. Effectus eius seu fructus cernitur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iustificet peccatores, quòd à pœna debita absoluat. Hæc misericordia in filio fundata est, quia sua victima iusticiæ Dei satisfecit, & sua obedientia erga legem Dei iusticiam nobis comparauit. Applicatio huius misericordiæ fit diligentibus Deum, timentibus ipsum, & custodientibus præcepta eius, hoc est, credentibus in Christum, qui ex fide nouam obedientiam præstant. Sed de hac re plura in secundo loco dicenda sunt: Nos hîc verba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus. Quem diligit? Mundum. Hic siste gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergo salutaris ipsius dilectio non ad solos

Iudæ-

Iudæos pertinet, ſunt enim pars mundi. Diligit mundum: ergo non paucos quoſdam de mundo, vt ſanctos & probos, qui in mundo ſunt: imo Chriſtus ideo venit in mundum, vt peccatores ſaluos faceret. Quid ergo per mundum ſignificat? Omnes homines qui ſunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes, Jo: 1.
agnus Dei tollit peccata mundi. Item: Deus vult 1 Thim: 2.
omnes homines ſaluos fieri. Quotieſcunq; ergo audimus Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius eſſe, quem diligit. Qui fit quòd diligat, cum ſimus peccatores? Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipſe fecit: Alterum, quòd à nobis profectum eſt. Quod ſimus homines conſtantes animo & corpore, ab ipſo eſt: hanc ſuam creaturam diligit Deus. Quòd autem ſimus peccatores, non ab ipſo habemus, ſed à nobisipſis profectum eſt: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit filium, & vult vt illi, qui volunt miſericordiæ ipſius eſſe participes, hoc in ſe mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempe vt ipſe mundi peccatum in ſe reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna ſane dilectio, qua nulla maior eſſe poteſt. Verum hic ratio offenditur, quæ Dei conſilium non intelligit, ac ita obijcit. An non Deus eſt omnipotens? Eſt ſane. Nonne omnia quæ vult poteſt? poteſt profectò. An non ergo fuiſſet melius, ſi alio modo ſuam erga homines dilectionem oſtendiſſet? Reſpondet Auguſtinus. Si feciſſet aliter neq; hoc placuiſſet. Placuit in-

1. Cor: 1. quit Paulus, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos, seposito rationis iudicio, Psal: 119 dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Deinde hoc sciendum est, quòd Deus non solum sit omnipotens: verumetiam iustissimus maxime misericors & sapientissimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hic requirebat iusticia? Certe vt secundum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Ut peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum bonum offensum erat) ita requirebat Dei iusticia, vt vel infinitas pœnas lueret genus humanum, vel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verum quia Deus non debuit pœnam, assumpsit humanam naturam filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus se non solum omnipotentem: verumetiam iustissimum, maximè misericordem & sapientissimum declarauit. Solus enim ille eam inuenit viam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium qui diuina potentia superauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, quia misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia viam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

[Ut omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat vitam æternam.] Hic instrumentum proponitur, quo nobis beneficia mediatoris Christi applicantur

cantur. Verum quia hæc verba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, volo ea singulatim perpendere & quid doctrinæ ex singulis vocibus sit hauriendum ostendam.

PRIMUM inquit: Omnis. Hæc vox, OMNIS: medetur duabus grauissimis tentationibus, quarum vna est de particularitate: Altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt qui fatentur quidem Deum propitium esse multis propter Christum: sed dubitant an ad se quoq; pertineat tantum bonum. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac vna voce, OMNIS. Nam si ad omnes se non extenderet beneficium Christi, nequaquam dixisset OMNIS: sed multi aut quidam. Demus ergo Christo laudem veritatis, & firmiter vnusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoq; pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent ærumnæ præsentis vitæ. Huic quoq; medetur Christus hac voce, OMNIS. Non enim dicit omnis iustus, vel minora peccata committens: sed OMNIS, scilicet qui in hoc vasto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemptionis. Sanguis Christi, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id est, ab omni eo, quod à nobis iniquè perpetratum est contra legem Dei. Nemo ergo desperet propter magnitudinem morbi: Medicus Christus sapiens est, & efficax remedium contra omnes morbos habet suam mortem & obedientiam. 1 Jo: 1.

DEINDE ſequitur ſecunda vox, QVI CREDIT: qua voce diſtinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui ſtatuunt Chriſtum ſibi propitium eſſe, iuxta promiſſionem: Non credunt qui contemnunt Euangelium, qui nolunt Chriſto fidem adhibere: hi ſua culpa non credunt. Beneficium quidem ſe ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Chriſti: ſed tantum à credentibus accipitur iuxta mandatum & promiſſionem Chriſti: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit ſaluus erit. Ecce omnibus offertur beneficium: ſed ſoli credentes illud apprehendunt: reliqui vero ſua culpa pereunt. Tametſi enim Deus ſua miſericordia vult omnes ſaluos fieri: tamen vult iuſto ſuo iudicio perire incredulos, quos ſaluari voluiſſet, ſi ſalutem fide amplecti non recuſaſſent.

Mar: 16.

1 Tim: 2

TERTIA vox eſt, IN EVM: Is enim ſaluatur, qui in eum, id eſt, in Dei filium, verum hominem & ſaluatorem mundi Ieſum Chriſtum credit. Quid eſt in eum credere? eſt deſperare de teipſo, & omnia bona ſperare ab ipſo.

QVARTA vox ſequitur, NON PEREAT. Hac voce duo indicantur. Primum, quòd omnes non credentes in Chriſtum damnationis ſententiæ ſubiaceant. Alterum, quòd ſolius Chriſti merito homines ſola fide, ab hac damnationis ſententia abſoluantur. Eſt ergo hoc maximum beneficium Euange-

Euangelij, liberari à merito exitio & æterna damnatione.

QVINTA VOX, SED HABEAT VITAM ÆTERNAM: Hoc est summum Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex nostro merito: vita æterna debetur nobis ex Christi merito, modo in eum firma fiducia vsq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum discrimen colligendum est inter legem & Euangelium: inter opera & fidem. Lex promittit vitam æternam: sed facientibus legem. Verum quia nemo legi satisfacere potest, sequitur neminem per legem vitam æternam consequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus ijs legis iusticiæ satisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex offert cum conditione impletæ legis. Verum nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non vt illis mereamur cœlum & vitam æternam, sed vt tanquam filij Dei, patri nostro præstemus veram obedientiam, & nostram fidem ex suis fructibus declaremus, in omni pietate & honestate.

DE TERTIO.

[Non enim misit filium suum Deus in mundum, vt condemnet mundum: Sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non condemnatur: Qui autem non credit iam iudicatus est, quia non credidit in nomen filij vnigeniti Dei.] Hæc verba ter-

tium locum continent, nempe consolationem & terrorem. Nam & consolatur credentes agnoscentes sua peccata: Et terret contumaces qui in Christum nolunt credere. Cum autem Dominus facile videret, quæ esset hominum infirmitas, & maximè eorum qui vere sententiam legis cogitant, & perspiceret haud paucorum contumaciam, sermonem suum vtrisq; accommodat. Illi enim dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes qui legi plenam obedientiam non præstant, non possunt non pauescere ad legis minas: eos igitur consolatur Christus & ait: [Non misit Deus filium suum vt condemnet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.] Loquitur de primo suo in mundum aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores agentes pœnitentiam.
Mat: 11. Hac enim dulci inuitatione vsus est: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, & ego reficiam
Math: 9. vos. Item: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Quotquot ergo voci Christi obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait veritas: [Qui credit in eum non iudicatur,] scilicet iudicio condemnationis. Hæc promissio consolabitur nos aduersus legis & conscientiæ sententiam. Is enim qui futurus est iudex viuorum & mortuorum, dicit clara voce: Qui credit in eum non iudicatur. Huius promissionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli in hora mortis erit nobis necessaria. non enim fieri potest vt

ipsa

ipsa æterna veritas mentiatur. Hactenus de consolatione credentium: De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, sequitur. [Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei.] Quid? An non ergo aliud futurum est iudicium? Imo ad iudicandum veniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergo est quod dicit, iam iudicatus, id est, condemnatus est? Hoc dicto ostendit qualesnam sint omnes filij Adam sine fide, id est, sine Christo mediatore, videlicet quod sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad causam attinet & materiam. Causa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgressio legis diuinæ & contumax rebellio aduersus Deum. Præterea legis sententia, olim à Deo, creato primo homine proposita, & deinde repetita in monte Sina, est quod maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati sunt omnes qui non credunt in filium Dei, qui solus eorum maledictionem in se recepit qui in se crediderint. Hoc ita esse significant quæ sequuntur. Hoc est autem iudicium, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Hoc est, ideo homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: sed potius in sua ignorantia permanere voluerunt, idq; ideo quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

[Omnis

[Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.] Fures cum furari volunt, tenebras amant: ita homines qui nondum ad benè agendum sunt nati per fidem Christi, toto impetu ad malè agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt: cum contra, qui sincerè agit benè sibi conscius, venit ad lucem, id est, sua opera manifestè facit, non veretur hominum conspectum. Id est, qui venit ad Christi lucem & eius spiritu bene facere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, sed vt lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo discamus, primum differentiam inter credentes & non credentes. Discrimen enim ab operibus petendum est, sicuti Do-
Math: 7. minus in alio loco ait: Bona arbor bonum fructum facit: Mala vero malum producit fructum. Deinde etiam discamus, quòd lux Euangelij non ferat, vt veteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Christi adhortationes & Apostolorum. Apud Matthæum ait
Math: 5. Dominus: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem cœlestem. Et Paulus ait: Lu-
Eph: 5. cis filij estis tanquam in luce ambulate. Ad eundem
1 Pet: 2. modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus vero reprobatum, à Deo quidem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum. Nemo igitur cogitet per Euangelium datam esse licentiam peccandi.

di. Euangelium à peccato liberat, quare non vult vt liberati amplius peccati iugo se submittant. Si, inquit saluator, filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Cum igitur liberi simus per Iesum Christum, libertate nostra ita vtamur, vt simus serui non peccati, sed Dei, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor in sæcula, AMEN. Joan: 8.

FERIA TERTIA PENTECOSTES,

IOHAN. 10.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non sequentur, sed effugient ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Iesus: Illi autem non cognouerunt quæ essent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis, ego sum ostium ouium. Omnes quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones, sed non audierunt oues eos. Ego sum ostium, per me si quis introierit, seruabitur, & ingredietur & egredietur & pascua inue-

inueniet, Fur non venit, nisi vt furetur, & ma-ctet ac perdat. Ego vero vt vitam habeant, & abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus de vita æterna, quam consequimur fide Christi: hodie nobis monstratur verum ostium & ostiarius, ne quis à vera vitæ æternæ ianua aberret & quærat viam aliam, aut ostium per quod ad vitam peruenire non potest. Vt autem hunc Euangelij textum melius intelligamus, obseruanda est eius occasio, & scopus, vnde summa sententiæ colligetur. Occasio fuit: Christus sanauit hominem cœcum, qui cœcus à natiuitate fuerat: quo facto suam declarauit diuinitatem, & se Messiam olim promissum ostendit. Verum Pharisæi & Scribæ, qui tum habebantur pastores populi Dei, offendebantur, vt qui Christo honorem Messiæ & pastoris veri promissi inuidebant: contra quorum impietatem Christus se tuetur & verum pastorem esse defendit. Scopus ergo est, vt monstret verum ouile, id est, veram Ecclesiam definiat, cuius ipse solus sit verus pastor. Habemus occasionem & scopum huius concionis: Summa autem est, quòd & confutat Scribas, qui se pro veris pastoribus venditarunt, & se asserit verum pastorem esse, in cuius ouili sunt quotquot audiunt ipsius vocem, & se sequuntur, & ab alienis, id est, à falsis pastoribus discedunt. Loci duo:

I. *De falsis pastoribus.*
II. *De vero pastore & ouili vero.*

DE PRIMO.

[Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & vnius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est, qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? Est aliam salutis viam proponere, quam solum Christum. Quicunq; igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat, & est falsus pastor. Arrius negauit Christi diuinitatem, aberrauit ergo ab ostio, Est enim Christus verus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio, Est enim Christus homo verus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio, Est enim Iesus Deus & homo vnus Dominus et vnus Christus. Papistæ dicunt, quòd non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio, Christus enim solus mundi saluator est. Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant & intrant in ouile, id est, in Ecclesiam per aliam doctrinam, quàm Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum, hoc enim est ascendere aliunde. Obseruemus igitur hinc veram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliunde, quàm per verum Christi Euangelium, & per Christum ipsum

ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt. Primum quia sentiebant suam doctrinam satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cum tamen non sit intellectus verbi nisi aperiente Christo & veluti recludente ostiũ. Secundo, quia nouas etiã traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere: Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosarium, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri. Fures præterea sunt: quia primum dolo veram doctrinam auferunt. 2. Corinth. 11. sicut serpens Euam seduxit astutia. Deinde, quia postquam veram doctrinam suffurati sunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant & contristant cor iusti Ezech. 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur: [Quotquot ante me venerunt fures sunt & latrones?] Nonne Moses, Elias, Esaias, Heliseus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Christum? si venerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones, sicuti hic Dominus clarè pronunciat. Illi venire dicuntur ante Christum qui sine Christo veniunt, qui sine ipsius doctrina, & Spiritu veniunt. Verum sancti Dei Prophetæ venerunt cum Christi spiritu & doctrina: ergo non ante Christum venerunt, nec fuerunt fures & latrones: sed veri pastores ouilis Christi. Hinc recte Augustinus: Cum illo

veni-

veniunt qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, sum via, veritas & vita. Si ipse est veritas, cum ipso veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergo veniunt sine illo, sunt fures & latrones, id est, ad furandum & occidendum veniunt sponte. Fures quidem sunt, quia quod alienum est, suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati, occidunt. Videte ergo quantum periculum sit à falsis doctoribus: oues Christi sibi vendicant, vt fures: easdem occidunt, vt latrones. Merito ergo Christus in Euangelio hortatur omnes, vt caueant sibi à Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui veritatem Dei non adferunt. Joan: 14. Math: 7.

DE SECVNDO.

[Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium.] Hic de bono pastore agit, & definit bonum pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum pastorum. Primum enim Deus ipse pastor suarum ouium dicitur, iuxta illud Hiere. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecerant eas, & conuertam eas ad rura sua & crescent & multiplicabuntur. Item Psal. 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in loco pascuæ me collocabit. Deinde, Christus Deus & homo, est etiam pastor verus, sicut in hoc Euangelio testatur, & nuper audiuimus. Ego sum pastor bonus: quod inde probauit, quod suas oues vita redemerit. Tertium genus pastorum, sunt pij Jo: 10.

doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hiere-
Hyer. 23. miam: Suscitabo inter eos pastores & pascent. Et
Christus Petrum pastorem facit, cum ait: Pasce
Jo. 21. oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid rex, pastor populi dicitur: & olim reges pastores populorum dicebantur. Verum de primo & vltimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: sed tantum de medijs generibus, hoc est, de se ipso & alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus nonnihil dicam: sed breuius, quia nuper de hac materia dictum est. Bonus igitur pastor in genere est: Primum, qui intrat per ostium, id est, qui cum Christo venit & adfert verum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apostoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot sincerè docent Euangelium. 2. pascit oues, non caduco, sed salutari pabulo, scilicet viuifico verbo Dei. 3. ostiarius hic aperit, id est, Christus facit vt verbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutem. Nisi enim Christus aperit frustra laboratur, nec oues efficaciter pascuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc est, nouit suas oues amat & cura singulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? Doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus pastor esse forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in vitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1. Quia vocem eius agnoscunt. 2. Quia ab alieno fugiunt. Nam eius vocem non nouerunt.

uerunt. Habemus hic descriptionem non solum veri pastoris: verumetiam verarum ouium quæ in vno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia Catholica. Quæ sunt oues? omnes qui vocem pastoris audiunt, eum sequuntur & fugiunt ab alienis pastoribus, qui reuera non sunt pastores: Sed fures & latrones. Hic tenendæ sunt differentiæ veræ Ecclesiæ & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt hæ, quas qui non habet, sciat se non esse de ouili Christi.

Quæ sunt istæ notæ veræ Ecclesiæ seu veri ouilis Christi? Prima est vox incorrupta doctrinæ cœlestis, iuxta illud: Oues meæ vocem meam audiunt. 2. Vsus Baptismi integer. 3. vsus cœnæ dominicæ iuxta Christi institutionem. 4. vsus clauium iuxta mandatum Christi. 5. crux. 6. mutua ouium Christi charitas. 7. mutuæ pro se inuicem preces. 8. conseruatio ministerij verbi. Hæ sunt veræ notæ Ecclesiæ Christi, quas paucioribus verbis comprehendere licet: vt dicamus primam notam esse ouium Christi, incorruptam Euangelij vocem. Secundam, legitimum vsum Sacramentorum. Tertiam, obedientiam erga ministerium verbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas posui.

Habemus in genere, quis sit bonus pastor, & quæ sint veræ oues: nunc ea accommodemus ad exempla. Primum ad Christum summum pastorem & eius oues. Deinde ad alios verbi ministros qui sub Christo pastore, etiam dicuntur pastores.

Christus probat se bonum pastorem esse ex eo, quod vitam suam ponat pro ouibus, is enim de cœlo descendit, vt quæreret, quod perierat, vt sanaret quod languidum erat, & consolidaret vulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præcessit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce: hic pascit oues salutifico pabulo Dei, id est, verbo Euangelij: hic oues errantes colligit: hic lupos pedo suo arcet: Breuiter, nihil charius habet salute suarum ouium. Huius oues sunt Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Ioseph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, voci Christi præbuerunt aures, eum sequentes in doctrina, vita & cruce, quem etiam suo tempore sequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues sunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Christum vera confessione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Christi à suo pastore, qui & ostium est & ostiarius, expectabunt, Christus ostendit, cum inquit: [Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.] Hoc est, si quis relictis tenebris, me lucem secutus fuerit, ingredietur scilicet fide, & egredietur confessione, pietate & charitate, & pascua inueniet scilicet per verbum vitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura vita.

Deinde sunt boni pastores omnes pij ministri verbi, qui exemplum Christi in pascendis ouibus sequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis

Esaias,

Esaias, tales Apostoli, tales hodie omnes qui Christum sincerè prædicant. & oues præcedunt doctrina, vita & cruce, qui lupos non fugiunt: sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum vocem audiunt, ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? An non oues ad solum Christum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas pastorum esse, qui eas pascunt? Sunt pastorum si curam spectes: solius vero Christi si possessionem & verum dominium. Is enim suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verum quia nuper etiam audiuimus concionem de pastore & ouibus, nolo hic plura dicere: sed commendo vos omnes summo pastori nostro Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA TRINITATIS, EVANGELIVM IOHAN. 3.

ERat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum nocte, & dicit ei: Rabbi, scimus quod à Deo veneris magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Nisi quis natus fuerit ê supernis, non potest videre regnum Dei. Di-

cit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo nasci cum ſit ſenex? Num poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris quod dixi tibi, Oportet vos naſci è ſupernis. Spiritus vbi vult, ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quo vadat: Sic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei. Tu es ille magiſter Iſraelis, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus, teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credituri ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum merito noſtri ſymboli ſeu fidei Feſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, vt doceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt vnus & verus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Eccle-

ſiam

siam beneficijs. Nam postquam superioribus dominicis de Christo eiusq; beneficijs, de dilectione Patris mittentis filium in mundum, de missione Spiritus sancti ad confirmandum Christi Euangelium dictum est : commodum iudicauit Ecclesia hæc omnia simul coniungere, & de ijs hoc die docere : quò breuiter in memoriam, quæ fusius declarata sunt, reuocentur. Proponit autem Ecclesia hunc textum Euangelicum, quem audiuistis, sapienti consilio. Nam in eo beneficia Dei erga Ecclesiam proponuntur. Vt enim Pater filium mittit, vt fiat victima pro peccato: ita Spiritus sanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Est ergo summa præsentis Euangelij, quod regenerati fide Christi, sint hæredes vitæ æternæ, beneficio & merito Christi, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.

II. De spirituali regeneratione.

III. De consolatissimo Christi dicto : Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet exaltari filiū hominis, etc.

DE PRIMO.

Cum noscere Deum sit vita æterna, operæ precium est, vt homines ad veram noticiam Dei aspirent. Est autem noticia Dei duplex. Vna est gentilis, naturalis & Philosophica, & hæc est imperfecta. Nam mundi sapientes, qui verbo Dei non Jo: 17.

erant instituti, in quatuor errarunt. 1. in substantia. 2. in personis. 3. in prouidentia. 4. in voluntate. Epicuræi ab omnibus exploduntur, qui negarunt vllum Deum esse. Sapientes, qui vnum Deum sunt confessi, errarunt in substantia: nam non putarunt hunc esse Deum, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Nec rectè iudicarunt de personis. Prouidentiam Dei quidam sustulerunt: quidem vniuersalem negarunt, putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita misericordia ignorarunt prorsus, at quòd punire velit aliquando contumaces propriæ conscientiæ testimonio admonebantur. Sed vnde gentes hanc qualemcunq; noticiam Dei habuerunt? Dauid & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuisse testantur. Paulus enim Roman. 1. ait: Id quod de Deo cognoscitur, manifestum erat ipsis. Deus enim eis manifestauit. Nam quæ eius sunt inuisibilia, dum per res creatas intelliguntur ex creatione mundi peruidentur, æterna scilicet eius tum potentia, tum diuinitas, ad hoc, vt sint ipsi inexcusabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annunciat firmamentum: Hoc est, Cœlum quod videmus ostendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primum homo res conditas contemplans huc perducitur, vt aliquem esse fateatur à quo hæc omnia sint condita, & cuius virtute administrentur cuncta: inde vero ad æternam eius potentiam

Psal: 19.

tentiam

tentiam ac diuinitatem peruehatur necesse est. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet: & incredibilis ista vis quæ tantæ moli regendæ sufficiat, excellentior sit necesse est quauis alia etiam præstantissima virtute. Id ipsum autem est, quod Deum vocamus: qui rursus nisi vnus sit, certe neq; is sit, qui omnia condiderit neq; qui omnia administret, ac proinde nec æternus neq; omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc summa noticiæ Dei est apud mundi sapientes: Cuius noticiæ vsus est triplex. Primus, vt homines Deum ex creaturis agnoscant. 2. vt agnitum venerentur. 3. vt non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus proprius est finis noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex verbo Dei, quæ noticia summatim in symbolo continetur Apostolico, quæ est, vt credamus esse vnum Deum: vt credamus esse tres personas in vna diuinitate: vt cognoscatur voluntas Dei, & eius erga Ecclesiam beneficia: vt modus à nobis intelligatur per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri possimus.

Verum vt hæc Dei noticia plenior à nobis haberi possit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quod tantum sit vnus Deus. Secundum, ostensio quod sint tres personæ in vna diuinitate. Tertium, quid in singulis personis sit spectandum.

 dum.

dum. Quartum, quinam sit salutaris vsus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimoniis. Testimonia autem confirmantia vnitatem Dei sumam ex Mose, Prophetis, Psalmis & Apostolicis scriptis. Moses Exod. 20. Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 6. Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est. Esaiæ 43. Ante me non est formatus Deus & post me non erit. Ego sum Ego sum Deus, & non est absq; me saluator. 44. Ego primus & nouissimus & absq; me non est Deus. Psal. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum nostrum. Paulus 1. Corinth. 8. Scimus quod non sit alius Deus quam vnus. 1. Tim. 2. Vnus est Deus. Hæc testimonia & multa alia, vnum esse Deum euidenter conuincunt, id quod etiam Catholica confitetur Ecclesia, dum ait: Credo in Deum vnum.

SECVNDVM de personis. Esse autem tres personas in vna diuina natura, non multiplicata, sed vna numero manente, ratio non capit. Quare potius hoc ministerium est venerandum, quam scrutandum. Hinc Bernardus: Scrutari hoc temeritas est, nosse vero vita est æterna. Et Salomon: Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Quare hic rationem nostram sub verbo Dei captiuam teneamus, & scripturæ testimoniis de tanto mysterio credamus. Cur autem Ecclesia credat tres esse personas in

Prov: 25.

vna

vna diuina natura, hæc eſt ratio: Vnus tantum eſt Deus, quod iam multis teſtimonijs probatum eſt, Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus, Ergo Pater, Filius & Spiritus ſanctus vnus eſt Deus. Quod autem Pater ſit Deus, ſimiliter Filius & Spiritus ſanctus, probatur quadrupliciter. 1. ex claris ſcripturæ verbis. 2. ex operibus. 3 ex cultu qui debetur Patri, Filio & Spiritui ſancto. 4. ex Eccleſiæ perpetuo conſenſu.

Clara ſcripturæ verba ſunt Matth. 3. Pater ſonat de cœlo: filius ſtat in fluuio: Spiritus ſanctus deſcendit, vt columba, ſuper Chriſtum. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.

Deinde idem opera oſtendunt, Pater creat, Filius creat, & Spiritus ſanctus creat: Pater iuſtificat, Filius iuſtificat, Spiritus ſanctus iuſtificat: Pater omnia gubernat, Filius omnia gubernat, & Spiritus ſanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iuſtificationis, & gubernationis Dei ſunt propria. Quare cum hæc Patri, Filio & Spiritui ſancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri neceſſe eſt.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, Filius inuocatur, Spiritus ſanctus inuocatur: nunc autem ſolus Deus inuocandus eſt, & in ſolum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus Deus vnus eſt.

Huc & teſtimonium Eccleſiæ pertinet. Hæc eſt

autem fides Catholica, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes personas, nec substantiam diuidentes. Nam alia est persona Patris, alia filij, alia Spiritus sancti.

TERTIVM de ijs quæ spectanda sunt in personis. In personis spectanda sunt quinq;. 1. essentia. 2. persona. 3. personalis distinctio. 4. opus. 5. voluntas.

Essentia seu natura eadem est Patris, Filij & Spiritus sancti. Non est enim aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: Nam vna est diuina essentia & natura simplex: atq; ideo dicitur Pater esse in Filio & Spiritu sancto: Filius in Patre & Spiritu sancto: Spiritus sanctus in Patre & filio.

ALTERVM quod spectandum est in Trinitate, est persona, videlicet quòd alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. In hac personarum Trinitate, nihil est prius, nihil posterius, nihil maius, nihil minus: idq; nec tempore, quia omnes personæ sunt coæternæ: nec natura, quia omnes sunt vnius & eiusdem essentiæ: nec dignitate, quia sunt coæquales: nec intellectu, quia simul intelliguntur.

TERTIVM, quod est spectandum in personarum Trinitate, est personalis distinctio. Hic primum obseruandum est, quomodo Deus à creaturis discernatur: Deinde, quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones, quibus Deus à creaturis distinguitur, sunt hæ. 1. in vna & indi-

uidua

uidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2. Deus est mens æterna. 3. Deus est creator. 4. Deus est in mundo & supra mundum. 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Personæ à se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores sunt gignere, nasci, procedere. Solus pater gignit filium: solus filius nascitur è Patre: solus Spiritus sanctus procedit ab vtroq;. Exteriores proprietates sunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: filius & Spiritus sanctus mittuntur, sed diuersimodè. Filius missus assumpsit humanam naturam, in qua victima factus est: Mittitur Spiritus sanctus in corda, vt nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hic obseruanda est regula Augustini. Opera diuinitatis ad extra sunt indiuisa: sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Pater creat, Filius creat, Spiritus sanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus sanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus sanctus conseruat. Pater regenerat in Filio per Spiritum sanctum.

QVINTVM, quod considerandum in personis dixi, est voluntas: quæ qualis sit docent. 1. facta præterita & præsentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promissiones legales. 4. promissiones Euangelij.

gelij 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, seu quod non sit acceptor personarum. Hæc omnia simul docent, quod Deus irascatur peccantibus & velit eos punire, & quod velit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum, aut populorum habita ratione.

Iam vsus restat qui est multiplex. Primum igitur hæc recte formabunt iudicium nostrum de Deo. Talem enim Deum agnoscere debemus, qualem se patefecit verbo & testimonio, iuxta versiculum: Ecce Deum credas quod de se prædicat ipse. Secundo hæc docent nos recte sentire de creatione quæ est opus totius Trinitatis. 3. Recte sentire, de reparatione generis humani, quæ est etiam opus totius Trinitatis, vt supra dictum est. 4. Hæc confirmant Articulos fidei nostræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad recte inuocandum instruunt. Inuocatio enim in hunc solum Deum est dirigenda, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. 6. Nos hæc monent, vt solicitè & sancte viuamus, tanquam in Dei conspectu. Hæc sint de Deo & Trinitate dicta, quæ omnia in symbolo nostro breuiter indicantur.

DE SECVNDO.

[Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnū Dei.] Hæc est secunda doctrina quam proposui, quæ vt melius intelligatur, duo sunt obseruanda. Primum cum quo loquatur Christus.

ſtus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occaſio. Qualis autem fuerit cum quo loquutus eſt Chriſtus exponit textus. Fuit vir honeſtus & nobilis: fuit princeps Iudæorum fuit Phariſæus, qui vixit inculpatè ſecundum legem. Occaſio autem fuit hæc. Nicodemus venit ad Chriſtum nocte, qui, vt Phariſæus, iudicauit ſe iuſtum ex legis operibus, ſacrificijs & ſabbatiſmis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iuſticia & Baptiſmo, quam ipſe legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Chriſtus hoc dicto. Niſi quis natus fuerit denuo non poteſt intrare in regnum Dei. Ad hæc verba ſtupeſcit Nicodemus & ait: Quomodo poteſt homo cum ſit ſenex iterum naſci? cui Chriſtus: [Amen dico tibi niſi quis renatus fuerit ex aqua et ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei.] Hic Chriſtus dicit ſe non de carnali natiuitate, quemadmodum eum intellexit Nicodemus loqui: ſed de ſpirituali, quam neceſſariam eſſe probat ex eo, quòd prior noſtra natiuitas ſit immunda. [Quod natum (inquit) eſt ex carne, caro eſt.] Id eſt, quicquid naſcitur in hac vicioſitate naturæ, immundum & reum eſt, atq; ideo regni Dei non eſt capax. Huc addit modum regenerationis: [Spiritus vbi vult ſpirat, et vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.] Hoc eſt, quemadmodum ventus tum primū ſentitur, quando ſpirat tametſi nemo nouit vnde veniat, aut quo vadat: Ita ſpiritualis hæc regeneratio ſit

occul-

occulto quodam modo virtute Spiritus sancti, quæ cum facta est, sentitur per noui hominis nouos motus.

Verum vt hæc intelligamus, obseruanda sunt organa & instrumenta huius spiritualis natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis est verbum Euangelij, quod annunciatur voce ministrorum. 2. Spiritus sanctus, qui in prædicatione Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur verbo Dei, & statuimus nobis Deum esse propitium propter filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus Spiritus sancti, aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collatæ gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, voluntas fit prompta, & obedientia noua omnium virium inchoatur. Breuiter, qui credit regenitus est.

DE TERTIO.

[Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium Dei, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.] Historia exaltati serpentis in deserto est in quarto libro Mosis cap. 12. quam figuram hic Christus ad suam personam applicat dicens: Sicut Moses exaltauit

tauit serpentem. Hoc Christi dictum multa continet. PRIMVM enim apertè testatur, quòd lex non tollat peccatum, Nam si lex tolleret peccatum, non opus esset expiatione per victimam Christi. Deinde cur sit datus Messias, & cur filius Dei assumpserit humanam naturam indicat. Datus est enim vt exaltaretur in cruce, & ita per eum salus mundo contingeret. Præterea ostendit hoc dictum, Christi regnum spirituale esse et æternum. Tum docet qualis sit iusticia, qua consistimus coram Deo, seu quomodo participes reddamur beneficiorum Christi, videlicet cum credimus in Christum exaltatum, id est, mortuum in ara crucis. Postremò dulcissima est consolatio hîc proposita, quòd gratia hæc, quæ est in cœlum aditus, offeratur omnibus: Id quod indicat vniuersalis particula OMNIS qui credit. Nos igitur bonam spem concipiamus de salute, quæ omnibus offertur per IESVM CHRISTVM, Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA
PRIMA POST TRINITATIS,
EVANGELIVM LVCÆ 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad

ianuam eius hulcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, ac sepultus est, atq; in tartaro sublatis oculis suis, cum esset in tormentis, vidit Abraham eminus, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans dixit, Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic solatio fruitur, tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, vt ij, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neq; isthinc huc transcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinq; fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Mosen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Ait autem illi: Si Mosen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Do-

A Dominica Aduentus huc vsq; proposita est doctrina de singulis articulis fidei nostræ: nunc in sequentibus dominicis, vsq; ad Dominicam Aduentus, agitur de miraculis Christi, de fidei natura verisq; fructibus: idq; ideo, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas, vtq; doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitet. Docet autē Christus de bonis operibus quinq; modis. 1. Interdum enim simplici doctrina est contentus, vt cum dicit: Estote misericordes: agite pœnitentiam: facite fructus pœnitentia dignos. Interdum suum exemplum proponit, quod suos vult imitari, vt cum dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Interdum proponit parabolas: vt de bono villico, de virginibus decem, de semine in terram iacto, quales multæ sunt passim in Euangelicis historijs. Interdum minis vtitur, vt cum dicit: Nisi abundauerit iusticia vestra, plus quam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item: Væ vobis scribæ, Pharisæi, hypocritæ, &c. Interdum proponit præmia & pœnas in illustribus exemplis, quemadmodum in hoc Euangelio facit. Breuiter, nihil non agit Dominus, vt suos honestæ vitæ studiosos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius summa est, quòd Christus Dominus propositis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduersus pauperes, & exhortetur ad pietatem & constantiam in ferendis ærumnis

huius vitæ. Nam vt diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam vitam in timore Dei. Vsus ergo erit, vt diuites & crudeles erga suos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant maturè. Deinde, vt pauperes, pij & afflicti in hac vita huius pauperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint. Loci tres:

I. Descriptio huius Epulonis, cum suis doctrinis.

II. Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.

III. Dictum Domini: Habent Mosen & Prophetas.

DE PRIMO.

[Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso.] In hoc primo loco quatuor sunt obseruanda: quæ sunt, 1. generalis reprehensio eorum, qui sunt crudeles in pauperes. 2. causa damnationis huius diuitis. 3. verus vsus diuitiarum. 4. status animarum impiorum post hanc vitam.

PRIMVM ergo cum hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui sunt duri in pauperes, & qui cum ipsi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi sunt in mundo. Hæc reprehensio etiam ad eos pertinet, qui neq; consilio,

ſilio, neq; re miniſterium verbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant: quare vnusquiſq; apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.

Cauſa damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor veſtium, & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet. Nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt. Verum diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando videlicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemptum proximi, in ſuperbiam & luxum. Sed quæ fuerunt cauſæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala quæ in textu diſerte notantur: quorum primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quòd non egerit pœnitentiam, quod nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit, quòd nulla cura officij tangeretur. Nam hæc perpetuo ſecum habet carnalis ſecuritas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poſſint homines de rebus ſuæ ſalutis cogitare. Tertium malum, quod cauſa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res ſatis indicat, quod nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera eſt, non poteſt in miſeros & egenos eſſe

crudelitas. Propter has tres causas damnatus est Epulo: cuius exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, maturè resipiscamus, caueamusq; ne donis Dei in nostram perniciem abutamur.

TERTIO loco, ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit verus vsus diuitiarum: qui verus vsus in his quatuor est positus.

PRIMVS est, vt conferamus partem nostrarum facultatum ad conseruationem ministerij, hunc vsum confirmat primum finis hominis. Est enim homo conditus, vt Deum agnoscat & celebret. Quare & bona quæ habet ad istum finem referenda sunt. Deinde hunc vsum confirmant sæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, vt Ecclesiam nostris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vsum stabiliunt piorum regum & sanctorum aliorum exempla, qui nihil in votis magis habuerunt, quam suis diuitijs ministerium verbi ornare, & conseruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum vsum peccant multi, inter quos sunt: Primum, qui suas diuitias conuertunt ad ruinam ministerij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferunt bona Ecclesiastica & sibi occupant. Tum etiam, qui ex suis facultatibus nihil conferunt ad conseruandum ministerium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs

bona Ecclesiastica ad se honesto titulo transferunt, quasi essent Ecclesiæ ministri, cum sint prorsus canes muti, qui nec vnquam seruierunt Ecclesiæ, aut Reipub. nec possunt vnquam seruire, ventres pigri, & bestiæ inertes: qui tamen Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates salutari volunt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarum vsus est, vt earum partem conuertamus ad conseruandam & ornandam Rempublicam, in qua viuimus. Sunt enim Respublicæ Ecclesiæ hospitia: quibus etiam gratitudinem debemus, etiamsi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc vsum multi peccant, vt sunt: qui iusta tributa non soluunt: qui iniusta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conseruationem, sed ad luxum & crapulam, & sæpe ad iniusta bella.

TERTIVS vsus rectus & legitimus diuitiarum est, vt vnusquisq; suum statum honeste tueatur sine sordibus. Contra quem vsum peccant primum, qui potationibus, commessationibus, vestibus suo statui non conuenientibus, suas res abliguriunt, quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui sordibus suis oblectantur, & suum statum honestè, vt decet, non tuentur, qui & malè vestiuntur, & malè edunt, cum interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus vsus & legitimus est, vt partem aliquam in pauperes erogemus, & maximè in eos, qui cum paupertate pietatem

coniunxerunt. Est enim hæc potissima causa, cur Deus sinit esse pauperes inter nos, vt faciat periculum, an ipsius misericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Christi: Estote misericordes, sicut Pater vester cœlestis misericors est. Contra hunc vsum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in supplicijs erunt socij, qui ipsum magistrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo sunt secuti.

QVARTVM sequitur, quod in Epulonis exemplo considerandum dixi, videlicet, qualisnam sit status animarum eorum qui ex hac vita sine fide discedunt. Nam cum Christus dicit diuitem Epulonem apud inferos sublatis oculis vidisse Abrahamũ eminus, & petijsse intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam suam, depingit tabulam, quæ statum animarum impiorum post mortem repræsentat: in qua hæc notãtur. 1. summus cruciatus & conscientiæ perpetuus vermis. 2. memoria crudelitatis quam exercuerant in miseros. 3. votum recreationis per eorum officia, in quos in hac vita crudeles erant. 4. quòd non sit futurus finis tormentorum, & quod frustra expetatur vlla in tormentis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquium Epulonis & Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna nos ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

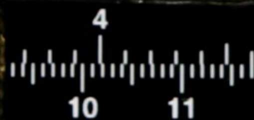
DE

DE SECVNDO.

[Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo dabat.] In hoc Lazari exemplo multa sunt obseruanda, vnde nos & doctrinam & consolationem capere poterimus.

PRIMVM hic confirmatur concio Petri, qui 1 Pet: 4.
dicit, iudicium à domo Dei incipere. Punit enim suos in hac vita Deus, vt tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia succederent illis ex voto, ebrij facti fœlici rerum successu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moses de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & Exod: 32.
bibere, & surrexit ad ludendum, hoc est, in idolatriam & alia scelera lapsus est. Quare memores simus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id est affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum respiciamus, quoties duris afficimur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum piè & innocenter viuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur non omnes coram Deo miseros esse, qui in hac vita sunt calamitosi: nec econtra omnes placere Deo, qui in hac vita videntur fœlices & beati. Lazarus in hac vita miser fuit: sed Deo erat charus. Epulo in hoc mundo fœlix: sed Deo displicebat. Quæ causa? Lazarus timuit Deum ex viua fide: Epulo au-

tem DEVM non timuit: fide enim vacuus erat.

TERTIO, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemptus & spretus: verum cum nunc absq; omni consolatione iaceret, venerunt canes & linxerunt vlcera eius: quo significatur, quod Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium, quin prouidentia Dei factum sit, vt canes venirent & lingerent vlcerosum in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata, textus enim dicit, Et nemo dabat ei.

QVARTO, obseruemus hic communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem vtriq; est communis, sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseriam transijt: Lazarus vero ad fœlicitatem peruenit.

QVINTO, hic obseruetur in Lazaro Angelorum ministerium. Epulo viuum Lazarum contempsit: sed mortui animam Angeli deportant: qui in vita contemptus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus pijs. Nam vt piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis & fœlicitatis deportantur.

SEXTO, in Lazari exemplo videmus qualis status sit animarum piorum post hanc vitam. Depor-

Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideo Pater fidelium dictus est, quia penes ipsum depositum fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primum, deinde cunctis gentibus quasi per manus tradidit, & filij eius vocantur, quicunq; eiusdem promissionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, quia eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum vespere ab operibus diurnis domi congregantur, & veluti in sinu paterno fouentur: ita pij post labores exhaustos in hac vita post mortem colliguntur in beata requie, vbi bene & beatè habent vsq; ad resurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ sinus vocatur etiam Paradisus, vt in illo Christi dicto ad latronem: Hodie eris mecum in Paradiso: Luc: 23. vbi est, iuxta Psalmum, Abundantia læticiarum Psal: 16. ex vultu Dei & perpetuæ iucunditates in dextera eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuo cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fruentur.

Porro, quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, sciendum est, quòd ista acciderunt spiritualiter. Ita enim apud se cogitauit Epulo in tormentis, & tale responsum accepit iste in propria conscientia.

SEPTIMO, obserua in Lazaro imaginem Ecclesiæ in hac vita. Est enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE

DE TERTIO.

[Habent Mosen & Prophetas, audiant illos.] Hæc grauissima est admonitio inprimis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM damnatur omnis, qui Mosen & Prophetas non recipit. Nam hi dati sunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant, & salutis viam monstrent. Qui ergo hos non recipit, manet in sua damnatione.

SECVNDO damnantur recipientes, sed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius vitam instituunt iuxta præcepta hominum, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam cap. 20. In præceptis meis ambulate, & non in Præceptis Patrum vestrorum.

Ezech: 20.

TERTIO damnatur hic Gregorius Papa, Anabaptistæ & alij Enthusiastæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis viciosi & melancholici cerebri, quàm voci cœlesti credunt: imo relinquunt verbum & prorsus abijciunt.

QVARTO discamus hinc magnifacere doctrinam Mosis, Prophetarum & Apostolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam salutem, modo eius ductum sequamur. Nullum enim habet mundus præstantiorem thesaurum, quàm verbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quam aurum præstantissimum: hoc Lazarus in mundo pauper, diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis se erexit.

Quare

Quare & nos chariſſimi, amemus verbum Dei, ſciamus illud eſſe inſtrumentum quo nobis offertur theſaurus omnium precioſiſſimus Chriſtus Ieſus, & per illum vita æterna, quam donet nobis Pater cœleſtis per eundem Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA SECVNDA POST TRINITATIS, EVANGELIVM LVC. 14.

HOMO quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, miſitq; ſeruum ſuum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes ſe excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe mihi eſt exire, & videre illam, rogo te, habe me excuſatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Ac reuerſus ſeruus renunciauit hæc Domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias, dixit ſeruo ſuo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles claudoſque & cæcos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine, factum eſt, vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

SIcuti proximo die Dominico, impedimentum salutis esse contemptum proximi in Epulone ostensum est: ita in hoc Euangelio, aliud impedimentum cauendum docemur, ne videlicet nostras possessiones & negotia, curasq; rerum mundanarum pluris faciamus, quam Euangelium Christi, neue sinamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porro occasio huius parabolæ, fuit vox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus. Nam cum Christus pronunciasset retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales erga pauperes, Pharisæus Christi sermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium vidit, proponit hanc parabolam: in qua & Iudæorum iustam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ scopus & finis est, ne sinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento esse, quò minus ad cœnam cœlestem inuitati per Euangelium veniamus.

Loci quatuor:

I. Magnitudo misericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. In-

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs qui vocati recuſant venire.

III. De coactione, quomodo cogat, & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolum vox Dei: verumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipuè erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Pſal: 33. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, vt mundum in extremam miſeriam dimerſum redimeret, idq; per ſuam mortem & paſſionem, quò homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna vita, quæ hic cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines vocantur, ex mera Dei miſericordia, quo in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate.

Verum vt nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias, quæ in textu notantur, proponam ſeorſim, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit dicam.

PRIMA itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat. Nam

inde

inde eius æstimatio dependet. Quis ergo instruit hanc cœnam? Num rex aliquis mundanus? Non: Imo magnifacienda esset eius regis liberalitas & laude extollenda misericordia, qui miseris & pauperibus regale conuiuium & magnificè instructum pararet. Sed quis est? Deus Pater cœlestis Dominus dominantium & rex regum, solus diues & lauticijs abundans. Hæc circumstantia bonitatis & misericordiæ Dei clarissimum testimonium est.

SECVNDA circumstantia est, quod hic Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine significatur? Ipsum Euangelium, eaq; omnia quæ cum Euangelio coniuncta sunt: vt est salus & vita æterna. Vide quanta misericordia hic relucet. Sed quæ ratio est appellationis? Cur hæc tanta bona, cœna dicuntur? Id fit sane non sine magnis causis, quarum de numero sunt tres præcipuè. PRIMA quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: ita bona quæ Euangelium offert, post multos exhaustos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei misericordia donabuntur. SECVNDA causa est, quia sicut vespera, quando cœna instrui solet, est finis diei: ita ætas, in qua per ministerium prædicationis omnes ad epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. TERTIA, quia Euangelium extrema vox Dei est in mundo, post quam nulla alia est expectanda: sicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nun-

quam

quam enim alia de cœlo ſonabit vox Dei: ſed hæc eadem Euangelij vox ſonabit vſq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circumſtantia eſt in hac voce MAGNA, qua commendantur nobis diuitiæ miſericordiæ Dei. Non enim Deus vnum & alterum regem & ſapientem inuitat ad ſuam cœnam, ſed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non ruſticos aut ciues à ſuo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos faſtidit: ſed omnes promiſcuè per orbem ſparſos homines inuitat ad magnam illam cœnam. Nam textus & magnam cœnam eſſe, & multos inuitatos teſtatur.

QVARTA circumſtantia eſt de modo inuitationis. Modus exprimitur hiſce verbis: [Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ vt diceret inuitatis.] Hic ſerui nomine intelliguntur Prophetæ, Apoſtoli & omnes pij doctores, quos inde ab initio mundi miſit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipſe Deus Patriarcham Nohæ inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundum vice Dei vocauit. Deinde cum ob ſuam ingratitudinem mundus diluuio periſſet, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum mundi malitia creuiſſet ſuper terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo ſæpe excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnã inuitarent: idq; continuauit paterfamilias donec proprium filium miſit Dominum noſtrum Ieſum Chri-

Gen: 6.

Gen: 12.

Math: 27. ſtum, quem inuitati ſuſpenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, miſit Apoſtolos in vniuerſum mundum, vt ad hanc lautiſſimam cœnam omnes gentes inuitarent. Mar: 16.

QVINTA circumſtantia eſt de hora cœnæ. Quænam eſt iſta hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ eſt, quo annunciatur hominibus liberalitas & miſericordia patrisfamilias, quod in tres partes diſtribuitur: In promiſſionem, exhibitionem & tempus ſecutum exhibitionem. Promiſſionis tempus fuit inde ab Adam vſque ad Chriſtum natum fere 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat dum Chriſtus ipſe in carne hic in terris verſatus eſt, prædicauit, obtulit ſeipſum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus ſecutum exhibitionem eſt inde à miſſione Apoſtolorum in mundum vniuerſum vſq; ad diem iudicij: in quo tempore & nos ſumus, & inuitamur ad hanc cœnam voce miniſtrorum verbi. Tempus gloriæ eſt æternitas, quando in cœleſti gloria accubabimus non ſolum cum Abraham & Iſaac ſed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu ſancto, & fruemur æterno gaudio & lęticia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

SEXTA circumſtantia eſt inuitandi forma [Venite (inquit) quia parata ſunt omnia.] Hoc eſt, vt in Baptiſtæ & Chriſti inuitatione videmus: Agite Mat: 3. pœnitentiam & credite Euangelio. Appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœniten-

nitentiam, hoc est, prioris vitæ mutationem, vt discedamus à malo & faciamus bonum, & requirit fidem, id est, vt credamus hanc cœnam nobis apponi, non nostrum ob meritum sed ex mera misericordia propter filium, qui nobis à Deo datus est sapientia, iusticia, sanctificatio, redemptio. His enim donis & veluti vestibus filij Dei in cœnam æternæ vitæ intrabimus. Nam sapientia sua Christus mentes nostras reformat: iusticia sua nos ornat, cum in eum credimus: sanctificatione sua nos purificat, ac tandem recipit in suum cœnaculum, vbi erat perpetua redemptio, gloria & fœlicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis misericordia Dei quæ est à progenie in progeniem super omnes timentes eum, vt virgo mater Domini canit.

1 Cor: 1.

Lu: 1.

DE SECVNDO.

[Sed omnes cœperunt vno animo se excusare:] Recusarunt enim venire ad cœnam hanc cœlestem. Quemadmodum enim sus pluris facit cœnum in quo se commaculat, quam aurum aut preciosas gemmas: ita homines sordibus suis inuoluti fugiunt splendorem tantæ cœnæ. Qua in re tria deploranda sunt mala: Miseria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miseria est, quòd peccatis & maledictione oppressi homines, non solum non eluctari de suis malis conantur, verumetiam ipsis sordibus delectantur: tantum

abeſt, vt remedium quærant. Atq; hoc eſt, quod
Jo. 6. *Chriſtus dicit: Nemo venit ad me, niſi quem Pater traxerit. Ingratitudo eſt, quòd homines inuitati ad gratuitam cœnam, id eſt, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remiſſionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iuſticiam, ad cœlum, ad Deum vt cum illo beati viuant in omni æternitate, recuſant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem ſatis deplorare poteſt. Corruptum iudicium eſt, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœleſtia: conſeruantia hanc vitam ad modicum tempus: quàm conſeruantia animam & corpus in æterna vita. Stultus ne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè ſtultiſſimus, vt qui nihil rectè iudicare poſſit. Multo ſtultior eſt, imo in infinitum ſtultiſſimus, qui præfert mortem vitæ, peccatum iuſticiæ infernum cœlo, Diabolum Deo: Breuiter infinita mala infinitis bonis. Hoc noſtrum corruptiſſimum iudicium agnoſcamus, & petamus noſtras mentes noua luce reformari, vt rectè intelligamus, quæ verè bona ſunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & vſq; ad finem perſeueremus in quærendis ijs, quæ ordinatè appetimus.*

Poſtquam autem hæc in genere dicta ſunt de miſeria generis humani, de ingratitudine ſumma & corruptiſſimo iudicio hominum: textum videamus, qui varios modos excuſationis continet. Primum
dicit:

dicit: [Et omnes cœperunt vna sententia recusare.] Hoc est, maxima pars mundi ingrata contemsit gratuitò oblatum beneficium. [Primus ergo dixit: Agrum emi, necesse habeo exire & videre eum: rogo te, habe me excusatum.] Hic describitur primum genus hominum excusantium se: quo sub genere omnes continentur, qui potentia sua freti recusant venire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamen potentia est efficax causa huius excusationis: sed occasio tantum in ijs, qui suam potentiam à Deo esse non agnoscunt, qui sua potentia nituntur, hoc est, baculo arundinis. Nam cum peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non valet, hìc enim sola potentia Dei valet, nempe Euangelium Christi, quod Paulus definit esse potentiam Dei in salutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum possessio non sit efficax causa recusatæ huius opiparæ cœnæ, ostendunt exempla. Potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos. Potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias venit: hic recusauit. Quare? Quia ille vsus est potentia in gloriam Dei: hic eadem est abusus in sui interitum. Nam ea deceptus recusauit venire ad hanc cœnam. Hìc ergo monemur rectè vti agris nostris, ne sint nobis impedimento, quo minus ad hanc cœlestem cœnam veniamus: exempla omitto.

Alter vero dixit: [Iuga boum emi quinq; & proficiscor ad probandum ea, rogo te habe me excusatum.]

ſatum.] Hic deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quo minus ad cœnam venire poſſint: ſub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſæ efficaces huius recuſationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus: ſed Abraham nõ impeditus eſt, ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quam terrenas diuitias. Contra, Epulo, ebrius fuit ſuis diuitijs, atq; ideo venire recuſauit. Sunt enim diuitiæ quando à malis poſſidentur, veluti eſca, qua illecti capiuntur & necantur: ideo
Math: 13 19 Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe, et difficile pronunciat diuitem poſſe intrare regnum cœlorum. Plato Philoſophus rectè dixit: Diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, et acutum cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita et nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs veluti roſis quibuſdam ornant miniſterium verbi, ornant Reſpub, et propriam domum. Quicunq; ergo huius mundi diuitias habet, det operam, vt earum adminiſtratrix ſit pietas & charitas, vt in ſanctis Patriarchis & regibus, alijſq; multis pijs et ſanctis hominib. videmus.

Et alius dixit: [Duxi vxorem, propterea non poſſum venire.] Hic deſcribitur tertium genus hominum recuſantium venire ad hanc cœnam: quo ſub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Chriſti non curant. Ducere vxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa

recusationis: sed tantum occasio in quibusdam, qui non rectè vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recusarunt obtemperare Euangelio: Quare coniuges dent operam, vt Christum secum habeant, caueant ne occasionem mali à bono sumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excusantium se, quod non venirent inuitati, ad hanc cœlestem cœnam: sed ex his intelligemus omnia quæ hominibus impedimento sunt, cur Euangelio non auscultent.

DE TERTIO.

Seruus reuersus domum, nunciat patrifamilias quæ responderunt, & rursus missus multis collectis pauperibus & claudis iubetur cogere homines vt intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur summa consolatio. Deus enim non solum promittit, non solum inuitat multos, non solum mandat: sed cogit & compellit intrare in suam cœnam. Sed quomodo compellit? multis sanè modis. Parentes in familia cogent suos domesticos & disciplina domestica assuefacient eos, vt Christum audiant, piè & sanctè viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in disciplina & correptione Domini. Magistratus similiter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, sublatione idololatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodosius fecerunt, qui instrumenta idololatriæ sustulerunt. Omnium autem maximè ministrorum Eph. 6.

verbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum, Prophetas & Apostolos fecisse legimus.

DE QVARTO.

[Nemo virorum illorum, qui vocati fuerunt & recusarunt venire, gustabunt cœnam meam.] Hoc est, omnes contemptores Euangelij excludentur de vita æterna. Nam ira Dei manet in omnes qui non credunt in filium. Hæc summa est quarti loci.

Cæterum vsus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, vt considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus Deo per Iesum Christum. Secundus, vt caueamus ne vllo prætextu nos subducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptuariorum seducamur, & ruamus in proprium exitium: sed potius totis viribus demus operam, vt in hanc cœlestem cœnam includamur, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria, in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS,

EVANGELIVM LVCÆ 15.

ACcedebant ad Iesum omnes publicani & peccatores, vt audirent illum. Et murmurabant Pharisæi ac Scribæ, dicentes:

centes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc, dicens: Quis ex vobis eſt homo, qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nonne relinquit nonaginta nouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, veniensq; domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore reſipiſcente, magis quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. At quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & verrit domum, quæritq; diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore reſipiſcente.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio hodierni Euangelij hæc eſt. Cum tanta eſſet bonitate Dominus noſter præditus, vt neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem faſtidiret, imo potius omnes ad ſe inuitaret, iuxta illud Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: factum eſt quòd ipſi publicani, cognita hac Chriſti*

misericordia & bonitate, ad eum venirent, quò gratiæ omnibus liberalissimè oblatæ participes fierent. Atq; ideo Christus non voluit eos tantum voce consolari, sed etiam facto & conuersatione. Inuitatus proinde ab ijs venit & comedebat cum illis: idq; ea de causa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc est, conuerteret eos à vijs suis pessimis ad veram & salutarem pœnitentiam, quò à maledictionis reatu absoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Iesum Christum. Hoc Christi factum obseruantes Pharisæi, vt erant superbi, tumentes sua Pharisaica, id est, falsa iusticia, murmurant, ac tacitè Christum violatæ legis diuinæ accusant. Sed quid ad hæc Christus? vtrosq; docet. Publicanos quidem, quòd venerit saluatum peccatores. Pharisæos vero, cur cum peccatoribus conuersetur, vnde colligitur CHRISTI regnum pugnare cum Pharisæorum opinione & Sathanæ regno. Nam vt Christi regnum est misericordia & remissio peccatorum, adeo vt angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatoribus pœnitentiam agentibus: ita Sathanæ regnum est crudelis immanitas & peccati inundatio quædam. Loci duo:

I. Murmur Pharisæorum, & cur Christus sit conuersatus peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modo saluari velimus.

DE

DE PRIMO.

[Appropinquabant ei publicani & peccatores, vt audirent eum, & murmurabant scribæ & Pharisæi, dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.] Hîc proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Christum accedunt, vt illum audiant, vt ad ipsius ouile aggregentur & saluentur. Postquam enim audiuerunt Christum nullos peccatores reijcere: sed omnibus gratiam, modo pœnitentiam agere non recusarent, offerre, ipsum accedere non dubitarunt, spe magna salutis concepta. Alterum Pharisæorum & scribarum. Hi Christi factum & misericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt, dicentes: Hic peccatores recipit & manducat cum illis.

Porro huius Pharisaici murmuris plures sunt causæ, quarũ nonnullas recitabo, vt videamus quo spiritu sint locuti, nosq; caueamus, ne simili morbo laborantes, aliorum salutem impedire videamur.

PRIMA ergo causa est inuidia, quæ propria est Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre possint Christum & publicanos vnà conuersari. Tanta enim inuidia erga publicanos laborarunt, quod noluerint eos bonorum conuersatione emendari. Huius generis Pharisæi plures sunt hodie, quàm qui Pharisæorum titulum agnoscunt.

SECVNDA causa murmuris fuit intolerabilis superbia in Scribis & Pharisæis, qua vt canes publicanos spreuerunt, adeo vt cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recusarint.

TERTIA causa murmuris fuit opinio iusticiæ & sanctitatis. Nam vt se iustos ex paternis obseruationibus & sacrificijs iactabant (vt ille qui ait: Luc. 18. Non sum sicut cæteri peccatores, nec vt ille publicanus: Ieiuno bis in Sabbato, &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenuè tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

QVARTA causa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam vulgo persuadere conabantur Christum talem esse, quales essent illi cum quibus versaretur.

QVINTA causa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum enim legis suo murmuri prætexuerunt. Lex enim præcipit Exod. 23. ne conuersentur cum Insulis terræ. Item Exod. cap. 34. Præcipitur ne vnquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idololatræ efficerentur & prophani legis diuinæ contem- 1 Cor. 5. ptores. Nam, vt Paulus inquit, Modicum fermentum corrumpit totam massam: & vt est in versiculo quodam: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt vna vua à liuore alterius liuorem contrahit: sic & malo consortio homines facilè deteriores fi-

res fiunt. Sicut & Medæa quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: Qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et Syrac. Omnis homo sibi similem sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubie congesserant Pharisæi, vt Christum infamarent. Ecl: 13

Sed quid dicemus ad istas scripturæ sententias? Pleræq; ex illis habent adiunctas causas prohibitæ cum peccatoribus conuersationis, & vt summatim dicam, prohibent adducta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facile deteriores fieri possint, conuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potius in hoc totis incumbant viribus, vt alios sibi nequitiæ suæ socios adiungant. Primum non potuit Christo conuenire, non enim erat infirmus, vt peccatorum consuetudine contaminari posset, quare interdictum legis non in illum quadrat. Dicit enim disertè lex, vnde reliqua dicta manant: Ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum, quod tibi certe erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hîc conuersatus legitur. Non enim Christum voluerunt sibi suæ nequitiæ socium adiungere: verum accedebant vt audirent illum, & ex auditu fidem consecuti saluarentur. Cum ergo & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, vt eos adducat in stabulum ouium, vnde aberrarunt: & publicani sitientes salutem, Exod: 23.

cupiant ſubleuari ab onere peccatorum ſuorum, quod ſenſerunt grauiſſimum eſſe, iniuſte aduerſus Chriſtum murmurant: quos in viam reuocare conantur propoſitis his parabolis: vna de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex iis, quæ dicta ſunt ad criminationes Phariſæorum, oritur quæſtio. Nam poſtquam reſponſum eſt ſcripturas, quæ malorum conſuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri poteſt cum nos infirmi ſimus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuò fugere debeamus Phariſæos. Ad hanc quæſtionem reſpondeo: Sunt fugiendi & non ſunt fugiendi. Imbecilles qui conſcii ſunt ſuæ imbecillitatis, quod videlicet ſint faciles & proni ad lapſum edocti propria experientia, ipſi fugiunt conuerſationem eorum, à quibus ſibi metuunt, ne illorum pice inquinentur & ſcabie inficiantur. Nam, vt dicit Iuſtinus Martyr: Mens hominis ex malorum conſuetudine ſcabiem quandam ſibi acquirit & multis malis ſuccis impletur. Hoc Patrum familiarum, magiſtratus & miniſtrorum verbi officium eſt, vt caueant ne tales ferantur, quorum conuerſatione ſimplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum ſeruum debet ferre in ſua familia, qui pueris ſuis ſit ſcandalo. Magiſtratus gladio coercebit blaſphemos. Miniſtri verbi obiurgationibus primum caſtigabunt impuros: quod ſi nihil iſta via proficiunt, debent eos eiicere de Eccleſia per excommunicationem, vt pii & ſimplices ſciant, quod ſibi cauere

cauere debeant ab istorum conuictu, quod autem huiusmodi fugiendi sint, & docet hoc Pauli dictum, 2. Tess. 3. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt subducatis vos ab omni fratre qui inordinatè se gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo sit dictum de infirmis, qui omnino sibi cauere debent ab improborum consortio. Verum quantum ad eos attinet, qui benè sunt instituti, & qui in officio sunt publico, quorum interest oues errantes ad Christum adducere, illi possunt, imo debent nonnunquam cum improbis conuersari, sicut Medicus conuersatur cum ægroto, non vt ipsius ægroti scabie inficiatur, sed vt sua arte & curandi peritia eum sanitati restituat. Ad eundem modum non modo licet, verumetiam necessitas officij, & fides in ministris verbi requirit, vt improborum maliciam retegant & sanent quantum quidem fieri potest: verum si morbus fuerit incurabilis, sequentur medicorum exemplum, & quod curare non possint, amplius non curent: sed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

[Quis ex vobis homo qui habet centum oues etc.] Hac parabola docet Christus duo. Vnum cur in mundum venerit: Alterum, quod ex priori pendet, cur conuersetur cum peccatoribus: vnde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum venerit, docet exemplo pastoris.

Nam

Nam quemadmodum paſtor in deſertum vadit, vt quærat ouem amiſſam: ita Chriſtus in mundum venit, vt homines per peccatum in deſertum abductos quærat. Deinde quia officium eſt CHRISTI quærere peccatores, vt reuocentur ad ſalutem, quod ſane fieri non poteſt, quin cum eis conuerſetur: hinc ſequitur improbandum eſſe murmur Phariſæorum aduerſus Chriſtum, qui eum à legatione ſua abſterrere voluerunt, ne ſanarentur infirmi. Aptè ergo alibi teſtatur: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hæc ſumma eſt parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amiſſam. Iam parabolam de ouibus particulatim videamus, quò nobis fiat dulcior, perſpecta Chriſti paſtoris ſolicitudine pro nobis.

Mat: 9.

Homo ille habens centum oues Chriſtus Ieſus eſt, verus paſtor, qui animam ſuam pro ouibus poſuit, Iohan. 10.

Per ouem errantem intelliguntur omnes qui ſe in deſerto vagari intelligunt, id eſt, agnoſcunt ſe peccatores, & cupiunt recipi, ſicuti hic publicani fecerunt. Agnouerunt ſe peccatores, audiuerunt famam de vero paſtore, atq; ideo ab illo recipi voluerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in publicanis, qui vocem Chriſti audientes ad ipſum veniunt, ac ſuum errorem agnoſcunt.

Mat: 11.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui tametsi hæreant in suis peccatis & damnatione, tamen hoc non animaduertunt, imo se iustos & beatos putant, atq; ideo Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quàm vt Christo iusto opus habeant: putant se magis sanos, quàm vt Christi medici opera indigeant. Quod hi per nonaginta nouem oues intelliguntur, ipse textus apertè conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur scribis & Pharisæis, id est, hypocritis, qui se iustos gloriabantur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes: Iam videamus 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quomodo venit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & pascat. 5. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergo errare cœpit ouis? Primum cum abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cum Sathan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs suis pessimis sunt rursus insidijs Sathanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta salutis via, vel in doctrina, vel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Christus pastor quæsitum ouem errantem? Venit primum in spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, vt hominibus viam salutis monstrarent. Sic venit misso Mosè, misso Helia, Helizeo, Isaia & alijs multis,

Deinde venit in carne, quando assumpsit humanam naturam, & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, & quæsitam reportat in stabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat. Subijt enim in desertum & inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit? Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu, & donat sua iusticia. Pascit dum donat eos Euangelij pabulo, & eos fouet suo Spiritu. Hæc beneficia pastoris erga ouem errantem maxima sunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Quid autem hoc sit, exponit, cum ait: Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, plus quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit. Ipsi angeli Christo pastori congratulantur. Gratulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primum, quia homines cum illis conditi sunt ad celebrandum Deum, quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam: Illi enim omnes laudes Dei, quantum in se est, impediunt. Deinde, quia vident regnum Christi augeri per acces-

accessionem nouorum ciuium. Tertio, quia nihil magis illis gratum est, quam quòd videant regnum Sathanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonaginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an vllus igitur est absq; peccato? Certè nullus est sine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores qui se iustos esse putant, & propterea dicuntur non opus habere pœnitentia: quod sane de ipsorum de se ipsis iudicio est intelligendum. Nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia. Deinde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata, & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accusantem legem Dei. Sunt quoq; peccatores, qui agnoscunt peccatum, id est, oderunt peccatum, atq; ideo agunt pœnitentiam, & confugiunt ad Christum. Primum & secundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur vna errans ouis. Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam similitudinem referunt scribæ & Pharisæi. Publicani referunt ouem illam vnam errantem. Quid hic docemur? Maximam esse multitudinem eorum qui pereunt, & minimam esse quæ recipitur, id est, vix vnum ex centum singulis. Hinc illa CHRISTI querela: Multi sunt Math: 20. 22.
vocati, sed pauci electi, id est, probi, qui vocanti Christo per suum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maxima Gen: 8.

pars mundi secuta est Caini nequitiam, adeo quòd tantum octo homines reperti sint iusti, qui per arcam saluati sunt. Deinde rursus per multos annos Melchizedech & Abraham soli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorrha et alijs, solus Loth cũ suis filiabus euasit, reliquis propter sua peccata incendio interemptis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à paucissimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratissimi mundi pereamus. Dominus clemens est ad nos recipiendos: Angeli expectant resipiscentiam: nostra propria salus agitur, quam Christus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in sæcula, AMEN.

Gen: 13. Gen: 19.

DOMINICA QVARTA POST TRINITATIS, EVANGELIVM LVCÆ 6.

ESTote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam, & concussam atq; exundantem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat autem illis similitudinem: Nunquid potest cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in

foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum suum, perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ipsius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio est, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine eijciam festucam quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non videns. Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, vt eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quod pœnitentiæ sint tres partes: Contritio, fides & noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit: Fides ad Christum confugit, qui á peccato liberat, & credentes iustificat: Noua obedientia versatur in quatuor, quæ sunt: pietas erga Deum, sanctimonia vitæ cuiusq; apud sese, charitas proximi, & diligentia vocationis ad quam quisq; vocatus est. Cum autem hæ sint partes nouæ vitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem erga proximum, quam hîc per suas partes designat: & quoniam veluti prima eius proles est misericordia erga proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac vita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cum soluerit non amplius debet, excepta vna charitate, quam non ita possumus red-

dere, quin semper simus debitores. Unde Paulus Roma. 13. Nihil cuiquam debeatis, nisi mutuam dilectionem. Ut autem hoc Euangelium clarius intelligamus: duo dicam.

I. Quæ sint dilectionis seu misericordiæ opera, quæ nobis hic commendantur.

II. Quæ sint rationes, quibus Christus nos hic hortatur ad præstandam misericordiam, id est, opera charitatis proximo.

DE PRIMO.

[Estote misericordes, &c.] Cum filius Dei suos discipulos hortatur ad misericordiam, significat & quo affectu erga nos mutuo esse debeamus, & quòd in hac vita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum si hodie amplecterentur, qui Christiani dici volunt, minus esset dissensionum & minus calamitatum. Volumus quidem omnes discipuli Christi dici: sed nemo vult facere quod præcepit. Famulus imperio sui heri obedit, ancilla oculos suos habet intentos in matremfamilias: imo nemo est qui non magis suis in mundo superioribus auscultat, quam multi, qui Christiani dici volunt, suo Christo Deo & saluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ est causa? quia verbis tantum sunt Christiani, non corde. Qui enim verè Christianus est, nihil prius in votis habet, quam vt Christo suo, à quo & nomen & salutem habet, obtemperet.

Quare

Quare vos moneo, vt deposita illa carnali securitate Christo obtemperetis, & diligenter obseruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos nostros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, sicuti ait ad discipulos suos: Diligite vos inuicem sicut ego dilexi vos: in hoc cognoscent, quod discipuli mei sitis si vos mutuo dilexeritis. Nihil aliud hic requirit, cum ait: Estote misericordes. Qui enim diligunt, misericordes sunt, Et qui sunt misericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem ostendit. Verum ideo potius hoc loco Christus vsus est misericordiæ vocabulo, quia inuolem veræ dilectionis monstrat. Ioan: 13.

Hæc misericordia, quæ ex dilectione proficiscitur, & à Christo suis discipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus constat: quarum prima in ipso corde est, quæ est candor & Philanthropia quædam, qua & candide de proximo sentimus, & semper meliora de ipso speramus. Hunc candorem notat Christus per contrarij remotionem, cum inquit, Nolite iudicare. Hinc Apostolus 1. Cor. 13. Charitas non cogitat malum. Atq; hic sensus primæ partis misericordiæ est, Non est ergo, quod quisquam hoc dicto NOLITE IVDICARE existimet tolli vel iudicium de discrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magistratus ciuilis & ministri verbi, vel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in viam

ex mandato Christi reuocare debet: sed tantum libidinem animi, qua sumimus nobis officium male de alijs sentiendi contra charitatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet discriminis honestorum & turpium, regula est nobis lex Dei firma & immota. Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honestum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim esset insensibilitas ista non discernere? Debemus ergo iudicare & discernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum instituendi proles suas in disciplina & correptione Domini.
Pro: 13. Item Salomon vult parentes castigare suos pueros:
1 Reg: 4. & Heli sacerdos punitus est, propterea quòd cum videret filios suos Ophni & Phinees malè se gerere cum in cultu diuino: nam meliores partes sacrificiorum furati sunt, tum in vita: nam libidine se contaminarunt, non eos iudicio paterno castigarit. Hinc manifestum est, quòd dictum Christi non tollat patrumfamilias officium, quòd sanè exercere non possunt sine iudicio & discrimine rectè et secus factorum. Præceptores præterea quid facerent sine iudicio? Alij enim discipuli sunt verberibus cogendi, vt faciant officium: alijs sufficit admonitio: illorum quidem ignauia castiganda: horum vero industria est laudanda: Hîc quæso non iudicio præditus esse debet pædagogus pius? Neq; aliter de magistratu iudicandum est. Punire debet malos & tueri bonos, quòd sanè fieri nequit sine iudicio: & Deus cum

us cum approbat magistratum, manifestè iudicium eius probat, cum sine iudicio magistratus tantum inanis sit titulus. Ministri verbi alios recipient in Ecclesiam alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios consolari debent, alios increpare: quod sanè requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam castigationem attinet, manifesta est præceptio Christi Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conscio, vade & argue eum inter te & ipsum solum. An non hîc cuilibet Christiano mandatur iudicandi officium? Ita sanè est. Quare cum Christus dicit: NOLITE IVDICARE, non tollit necessaria officia superiorum in hac vita, nec eneruat disciplinam Ecclesiasticam, sed tantum cohibet petulantiam hominum, qui vel corrupto iudicio malè de proximis sentiunt, vel citra fidem & charitatem ius censorium sibi in alios vendicant: quod viciũ pleriq; cum insectantur in alijs sibi impunè promittunt. Vix vllus se iustè excusare potest.

SECVNDA pars misericordiæ, quam Christus erga proximum requirit, notatur his verbis: [Nolite condemnare:] quo dicto requirit, vt benignè & amanter de proximo loquamur renunciantes turpissimo illi vicio, quo proni sumus de alijs malè loqui & eos innocenter condemnare. Breuiter, vult Christus vt voce & lingua nostra quæramus proximi honestum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius alium ex malicia condemnat, non ad offi-

cia magistratus & ministerium verbi, qui Dei sententiam ex officio illis demandatam pronunciant Act: 5. *sæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, vt est in actis Apostolorum condemnauit: Sic Paulus* 1 Tim: 1. *Alexandrum & Hymenæum: Sic Christus* Mat: 23. *pronunciauit sententiam damnationis in hypocritas, cum diceret. Væ vobis Scribæ, Pharisæi & hypocritæ: sic cum condemnamus Antichristum, pronunciamus iudicium Dei in ipsum. Sed hic caueat vnusquisq; ne sine verbo Dei ex petulantia potius quam vero iudicio condemnet.*

TERTIA *pars misericordiæ est, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur hoc verbo: Dimittite: Nam cum sint multæ mutuæ offensiones, quas si nobis inuicem non condonaremus, non posset vlla tranquillitas esse, imò rumperetur vinculum humanæ societatis. Quam hoc officium sit necessarium omnibus pijs ex precationis forma, quam Christus nobis præscripsit, facile est iudicare.* Mat: 6. *Illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc adiectionem, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, esse summe necessariam docet parabola de debitore decies mille talentorum Matth. 18. Simile est, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum seruis suis. Quemadmodum enim hic Rex supplici seruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus Pater confugientibus in vera pœnitentia ad Christum*

condo-

condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id est, peccata. Verum sicut Rex ille seruum ingratum & durum aduersus conseruos, reuocat ad pœnam & quod antea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruos repetit: ita Deus Pater postquam cepit gementes in gratiam, vult nos imitari suum exemplum benignitate erga proximum, vt ipsi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœlestis.

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, videtur consequi, quod accusare quemquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non est viciosum. Nam Paulus 1. Cor. 6. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in suo populo constituit iudices, qui causam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod sane fieri non fuisset necesse, nisi licuisset accusare. Certum est igitur quod accusare per se, modo læsus quis sit, & iniuria affectus, non sit interdictum Christianis. Verum quantum ad id, quod homines accusationi adijciunt, vt sunt multi viciosi affectus, intemperantia, vlciscendi libido, inimicitia, pertinatia & similes, sciendum est quod isti affectus sint prorsus abijciendi, modo Christianus esse velis. Deinde discernendum est inter eum qui læsit seu rem tuam

tuam retinet, & deprecatur culpam & restituit quod iniuria tenebat, & inter eum qui vel læsit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Ut illi deprecanti condones, Christi præceptum & Charitas suadet: & hunc accuses petendo non tam vindictam, quàm magistratus defensionem, Christus permittit, & multi sancti suis exemplis confirmant. Est præterea discernendum inter eum qui te solum offendit, & eum qui Deum offendit & Ecclesiam turbat. De illo intelligendum est Christi præceptum, non de hoc. Nam charitas Dei & proximi requirit, vt quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & scandalo sunt Ecclesiæ. Breuiter, Vera fides & charitas satis docebunt quando accusare sit vicium, & quando rectè factũ.

QVARTA pars misericordiæ signatur hisce verbis: [Date & dabitur vobis.] Hoc præcepto exigitur, vt indigenti proximo consilio & opere adsimus. Consilio, quoties illum à recto aberrare videmus: opere vero aliàs dando eleemosynam largius, aliàs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij vicissim præstandi vulgare officium est, etiam inter Ethnicos & peccatores, qui nondum sunt in familiam CHRISTI per Euangelium vocati. Hactenus de misericordia, quam ex dilectione & Christi mandato debemus proximo, & de partibus eius, quæ sunt quatuor, videlicet: bene sentire de proximo: benè de eodem loqui:

loqui: erranti noxam condonare: & indigenti consilio & opere adesse: Nunc breuiter de secundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis vtitur Christus in hac exhortatione ad misericordiam, & ad ea officia quæ sunt præstanda proximo, quæ nunc ordine recensebo.

PRIMVM notatur his verbis: [Sic vt Pater vester misericors est.] Id est, exercendo misericordiam respicite ad Patrem vestrum cœlestem: debent enim parentum mores ac facta esse norma viuendi filijs. Cum ergo videmus Patrem nostrum cœlestem summè misericordem esse, decet vt eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumstantiæ sunt perpendendæ. 1. quòd Pater noster cœlestis sit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miseris tantum præstiterit misericordiam. 2. quòd nos simus miseri peccatores. 3. quòd ille cœlestis Pater nos ex mera misericordia recipit in gratiam. 4. quòd nos natura filij iræ eramus, Ephe. 2. 5. quòd hæc sit eius voluntas, vt filij ipsius effecti paternum imitemur exemplum. 6. vt quemadmodum ille nobis benefecit gratia: ita & nos alijs gratis præstemus: quod nisi fecerimus, horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipso. 3. polluimus nos sceleribus, quæ sunt opera filiorum Sathanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noster nostra culpa miser iacet, cuius miseria tangi deberemus. Hæc perpendant, qui Christiani esse volunt.

SECVNDVM argumentum ſumitur ab vtilitate, quæ ad nos ipſos venit. [Nolite, inquit, iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini: Dimittite & dimittetur vobis: Date & dabitur vobis.] Hic partes illas misericordiæ, quas requirit, promiſſionibus ſuis confirmat. Propoſitio officij eſt: Nolite iudicare. Promiſſio mercedis ſeu confirmatio propoſitionis eſt: & non iudicabimini, & ſic de alijs. Senſus ergo eſt. Qui candidè de alijs ſentit, is quoq; ſentiet idem ſibi ab alijs præſtari: qui benè de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem ſimilē, ſi is aliquando offenderit: qui conſilio & opere indigentibus adeſt, is viciſſim indigens ſentiet & conſilium & auxilium, idq; me efficiente. Verum contra: qui male ſentit de alijs, idem expectabit: qui malè loquitur, male audiet: qui iniuriam vindicat, iniuriam patietur: qui negat conſilium & opem indigenti, is quoq; indigens fruſtra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his verbis proponitur: [Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt:] quaſi diceret. Quemadmodum ſe habet dux cæcus ad cæcum ducendum: ita ſe habet homo malè docens & viuens, ad eos quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cæcus ducit cæcum vterq; in foueam cadit: proindè qui perperam docet & male viuit, eſt alijs & ſibi occaſio lapſus. Vt igitur hoc malum vitetur, recte agen-

agendum est cum in doctrina tum in moribus.

QVARTVM argumentum signatur his verbis: [Non est discipulus supra magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius.] Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent: proinde cum Christiani sint discipuli Christi, decet vt hoc vita & moribus, quantum quidem id fieri potest, exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum: [Quid vides festucam in oculo fratris &c.] Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue: trabs in tuo est erratum magnum. Debet ergo vnusquisq; sua potius vicia considerare, quàm aliena, & prius ante suam ianuam, vt dici solet, purgare. Quod vt verè faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula, AMEN.

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS,

EVANGELIVM LVCÆ 5.

FActum est autem cum turba immineret Iesu, vt audiret verbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genezareth, & vidit duas naues stantes ad stagnum, piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret pusillum. Et sedens docebat de naui turbas. Vt cessauit

cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerant socijs qui erant in altera naui, vt venirent & adiuuarent ipsos. Et venerunt, atq; impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum videret Simō Petrus, accidit ad genua Iesu, dicens discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium quem ceperant, similiter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Ne metuas, posthac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus, sequuti sunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei est secuta Christum quocunq; perrexit, vt ipsum audiret: in quem cum turba veluti incumberet præ visendi & audiendi studio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verum vt suæ doctrinæ fidem faciat, iussit eis vt retia dimitterent, qui antea conquesti erant se tota illa nocte frustra laborasse: quod cum fecissent, magnam multitudinem piscium ceperunt, adeo vt

ne duo

ne duo quidem nauigia pisces caperent. Hoc miraculo confirmati spectatores, & doctrinam eius receperunt, & ipsius diuinam potentiam agnouerunt. Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promissionem, quod postea esset futurus piscator hominum. Hæc est summa præsentis Euangelij, quod eò pertinet, vt non solum exemplo huius turbæ doceamur primum quærendum esse regnum Dei: verumetiam vt confirmemur de potentia Christi. Ostendit enim Christus quod habeat curam suorum: declarat quod nemo quicquam in sua vocatione præstare possit, nisi ipse laboranti adsit, ac operi veluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil potestis facere. Jo: 15. Et Psal. ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, Psal: 127. frustra vigilat qui custodit eam. Loci quatuor.

I. Necessitas audiendi verbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auidè Christum audiuit.

II. Imago Ecclesiæ, doctorum & auditorum verbi.

III. Miraculum præsens & eius vsus.

IIII. Exemplum Petri cum in captura piscium, tum in agnitione Christi imitandum.

DE PRIMO.

[Factum est autem cum turba irrueret ad eum, vt ipsum audiret.] Exemplum huius turbæ docet

Euangelium auidè audiendum esse. Neq; enim adeo auide secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summè necessariam esse intellexisset. Sequitur ergo Christum hæc turba, non vt obseruet ipsum: non vt in verbis comprehendat: non vt irrideat, quemadmodum Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ fecerunt: sed vt audiat verbum Domini & salutis pane saturetur. Est enim verbum Dei panis cœlestis cuius dulcedo est supra mel & fauum, vt in Psalmo dicitur. Concurrit igitur hæc turba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemosynam distribuit: idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus saturatur pane corporeo, quia est corporeum & ipsum: ita anima pane spirituali, qui est verbum Dei, alitur: ipsa enim spiritualis est. Deinde, vt appetitus cibi est signum sanitatis, & fastidium eiusdem, ægrotantis & languentis corporis indicium est: ita appetitus verbi Dei est animæ benè se habentis signum: & contra, verbi Dei fastidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (si nos verbi fastidium capit) eos qui corpore ægro sunt. Ut enim illi medicos consulunt, vt dato pharmaco conualescant, & cibum appetant: ita nos (si verbum Dei fastidit, & ad illud nauseat anima nostra) debemus Christum medicum quærere nostris precibus, vt ille animas nostras sui verbi, hoc est, panis salutaris capaces reddat: ne fame verbi Dei destituti pereamus. Verbum enim Dei est cibus cœlestis,

psal: 19.

ſtis, hoc eſt, panis vitæ & potus, de quo qui bibit, non ſitiet in æternum, Iohan. 4.

Cæterum, vt cum hac turba poſſimus eſurire panem vitæ & ſitire potum cœleſtem, cogitanda eſt huius cibi neceſſitas, qua perſpecta, nemo non hunc cibum expetat, niſi qui ſuam ſalutem omnino non curat obcœcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceſſitas hæc eſt, quod neceſſe ſit mori omnem animam quæ ad finem vſq; deſtituetur hoc cibo cœleſti. Nam primum vitam conſequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde verbum eſt cibus fidei, quo ipſa alitur & nutritur, Hæc neceſſitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit morietur. Fides enim aliunde non eſt, quam ex auditu verbi, Roma. 10.

DEINDE ſine hoc cibo manet homo ſub ira Dei. Qui non credit (inquit Chriſtus) ira Dei manet ſuper eum. Jo: 3.

PRÆTEREA hic cibus eſt qui confortat ad vitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium eſt potentia omni credenti ad ſalutem. Ro: 1.

POSTREMO, vt vno verbo dicam verbum Dei ſemen eſt incorruptibile, ſicuti Petrus Apoſtolus docet, quo regignimur & naſcimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & noſtrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura naſcimur Filij iræ, id eſt, damnationis 1 Pet: 1.

ad mortem æternam: ita gratia per semen verbi Dei nascimur filij gratiæ, id est, benedictionis ad vitam æternam. Qui enim credunt sunt filij Abrahæ & hæredes promissionis: proinde si salus animæ nostræ: si euasio mortis, iræ Dei & damnationis: si dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, simus auidi verbi Dei, illud audiamus & conseruemus, idq; non solum exemplo huius turbæ: verumetiam totius Ecclesiæ, quæ nihil magis expetit, quam satiari hoc verbo Dei.

DE SECVNDO.

[Ascendens Iesus vnam nauim, in qua sedens docuit turbam stantem in littore.] His verbis pulcherrimè pingitur status Ecclesiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obseruanda sunt tria. Nauis ipsa: Christus sedens in naui: & turba stans in littore. Nauis ipsa adumbrat Ecclesiam: Christus notat omnes sinceros doctores: turba stans in littore significat verbi auditores. Iam quẽadmodum nauis in mari orta tempestate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quam Ecclesia: id quod totius mundi historia docet. Quàm tristis fuit concussio huius nauis, quando
Gen: 4. Cain suum fratrem occidit? Deinde in Sodoma san-
Gen: 13. ctus Loth: & Abraham in peregrinationibus suis? Præterea Ecclesia Dei quantum est concussa pri-
Exod: 1. 6. mum in Aegypto, & deinde quadraginta annis, vt taceam de persecutionibus quas Ecclesia perpessa est

est omnibus temporibus sub iudicibus, sub regibus, in captiuitate Babylonica? Et vt omittam alia, de nostro tempore dicam, quantum concutitur Ecclesia ab ijs, qui volunt ciues Ecclesiæ videri? Alij hæresibus tanquam horrendis tempestatibus ab ipso Diabolo emissis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij sectarij, Anabaptistæ, Libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam hæreseos condemnant: Iudæi derident: Turca aspernatur: ciuilis magistratus apud multos seditionis eam insimulat, quemadmodum in historia impij Achab legimus, qui Heliæ sanctissimo Prophetæ hæc verba obiecit? An non is es, qui turbas Israel? Quid dicam de noua inuadendi Ecclesiam ratione, quam ipsi inuenerunt qui Euangelici esse & dici volunt? Impiè & sacrilegè bona quæ pertinent ad conseruandum ministerium verbi conuertunt in prophanos vsus. Atq; adeo Sathanas cum omnibus suis membris in hoc incumbit, vt fluctuantem Christi Ecclesiam euertat: Sed fortior est Christus, quàm vt portæ inferorum aduersus eam præualeant.

3 Reg: 18.

Dixi de Ecclesiæ fluctuatione: vnde & quanta sint ministrorum verbi pericula, facilè est intelligere. Ut enim Christus in naui sedet: ita & illi maximam periculorum molem sustinent, & multi ad grauissima rapiuntur supplicia. At turba stat in littore, hoc est, maxima pars auditorum sunt extra periculum. Nam cum oritur aliqua tempestas, vel

ſe occultant, vel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concuſſione Eccleſiæ dicta.

DE TERTIO.

[Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum, & dimitte retia ad capturam. Tunc reſpondens Simon, ait illi: Magiſter, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt multitudinem copioſam, &c.] Hæc deſcriptio miraculi eſt. Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti dimittit rete, & cepit copioſam multitudinem, ita vt duo nauigia eos ferre non potuerint. Etſi autem hoc miraculum editum eſt cum ad confirmandam doctrinam Chriſti tum ad fidem ſpectatorum roborandam: tamen ſuo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quidquid præſcriptum eſt in noſtram doctrinam præſcriptum eſt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis ſeruiat præſens miraculum.

Ro: 15.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de veritate Euangelij. Eſt enim veluti authenticum ſigillum, quo Deus Pater Euangelium filij ſui obſignat. Nam quidquid miraculorum Chriſtus, Prophetæ, Apoſtoli vnquam ediderunt, eò ſpectat, vt doctrinam confirmet. Ita & in Marco & in Epiſtola ad Hebræos egimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus eſt Apoſtolis & confirmabat verbum ſequentibus ſignis. Ad Hebræos. 2. Doctrina ſa-

na ſalutis confirmata eſt Deo conteſtante ſignis & prodigijs, & varijs efficacijs, & ſpiritus ſancti diſtributionibus.

SECVNDO hoc præſens miraculum conuincit quod Chriſtus non ſolum ſit hominum terræq; Dominus, ſed etiam maris: vnde fides noſtra hanc concipiet fiduciam, vt ſtatuat nihil vel in terra, vel in mari poſſe huic potenti Domino reſiſtere, quin poſſit ſuos potenter ab omni periculo eripere: ſicuti Ionam Prophetam ex ore Ceti eripuit ſua diuina virtute. Jon: 2. Non eſt igitur quod formidemus vel diabolorum, vel hominum, vel maris crudelitatem, modo viua fide in Chriſtũ recumbamus. Unde Iohannes: 1 Jo: 5. hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra.

Adhæc docet præſens miraculum, vnde laboris noſtri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, ſed fruſtra. Quare? quia benedictionem ex ſua induſtria & non ex fonte benedictionis Chriſto quæſiuit. Verum poſtquam iuſſu Chriſti ſoluit retia, cepit magnam piſcium multitudinem: quo docemur quod omnis benedictio ex verbo Chriſti pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui exiſtimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduerſus quorum ſtulticiam Dauid cecinit Pſalmum: Psal: 127. Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

DEINDE impij, qui ex vſuris & malis arti-

bus,hoc est,ex benedictione Sathanæ putant rerum & substantiarum prouenire incrementa:& profecto multi videntur inde ditescere. Sed contra Salo-
Pro:10. mon dicit : Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim statim aliquis recte diues dicitur,quum multa possideat. Aliud est panis : aliud robur panis. Multi panem habent,& alia bona: quorum alij ijs vti non possunt:alij ijs ad luxum & superbiam abutuntur : alij inde se quotidie ingurgitant : alij sunt instrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæso, hæc est benedictio? Contra, pius qui mediocres habet facultates, suis rebus vtitur in gloriam Dei,subsidium aliorum & prædicat datorem bona conscientia.

TERTIVM genus hominum, qui hîc peccant eorum est, qui postquam audierunt ex benedictione,Domini rerum incrementa esse,fiunt remissiores, & negligunt suæ vocationis laborem, cum Dauid
Psal:128. in Psalmo contra dicat : Beatus vir qui timet Dominum,& in mandatis volet nimis labores manuum tuarum manducabis : Beatus es, & benè tibi erit. Hîc Dauid rerum ordinem præscribit agendi. Primo loco est timor Dei. 2. desiderium & summa voluptas in Dei mandato. 3. labores vocationis commendantur. 4. additur promissio : Et benè tibi erit. Hanc regulam si multi sequerentur hodiè,sentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hic peccantium,eorum est, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione vtun-

vtuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipsi gratias pro sua benedictione.

Discamus ergo hîc ex præsenti miraculo & laborandum esse, & laboris successum & benedictionem à solo Deo esse, in quocunq; statu aliquis fuerit. Si quis præsit alijs vt magistratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem strenuè in timore Dei. Deum colam, & inuocem, vt meis laboribus adsit. Colonus, quando arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, sciat omnem benedictionem à Domino esse, illum inuocet, vt sibi laboranti adesse velit, & benedictionem suam largiri. Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijcies fortè: Ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, instituo familiam, sed frustra. Nullum habet successum mea industria. Disce hîc à Petro quid tibi desit. Petrus laborauit frustra, donec assumpsit Christum in nauem secum. Proinde tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato, & videbis benedictionem Domini.

Sed video (ais) pessimos quosq; fortunatissimos esse, & contra pios sæpè video miserrimos? Respondeo. Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalmo 36. obserua: Vidi (inquit) impium fortem & virescentem, instar lauri viridis, & transiui, & ecce non fuit, & quæsiui eum, & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est

veluti fumus pertransiens. Contra, qui timet Dominum, non commouebitur in æternum. Exempla habemus. Ubi quæso nunc sunt gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Ubi diues Epulo? in tormentis iacet. Contra, vbi Abraham? Ubi Dauid? Ubi pauper Lazarus? In cœlo, vbi vera beatitudine fruuntur: horum exempla imitemur.

Luc: 16.

DE QVARTO.

[Quod cum videret Simon, procidit ad genua Iesu dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum.] Hîc vide quid Petro & socijs eius acciderit ex ista piscium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Christum à se exire. Quid? an non potius debuisset dicere. Mane apud me Domine, vt fœlix sit nobis piscatura? Petrus vt se peccatorem miserum: Ita Christum ex miraculo iustum & diuina potentia præditum agnoscit. Quare & ipse ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præsentiam, sed mox vbi adesse intelligitur, conscientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina voce eriguntur, & sentiunt contra peccati conscientiam consolationem: quemadmodum hîc Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hîc non solum erigit Petrum, verumetiam eum eligit in Apostolum, vt suo tempore verbo prædicationis homines capiat. Nam vt pisces reticulo: ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Ec-

clesiam

clesiam Christi colliguntur, non vt moriantur, sed vt æternum beati viuant per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor, laus & potentia, in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA
SEXTA POST TRINITATIS
EVANGELIVM MATTH. 5.

Dico vobis: Nisi abundauerit vestra iusticia plus quam Scribarum & Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Audistis, quod dictum sit veteribus, Non occides: quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, quod quisquis irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio. Quicunq; vero dixerit fratri suo, Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaque si obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduersũ te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo cito, dum es in via cum illo, ne quando te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremum quadrantem.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Concionis Chri in 5. 6. 7. Cap: Math: conscripta.

HIC textus est pars concionis, quam habuit Christus in monte ad discipulos, quos recens elegerat, in qua, vt summatim dicam, eos docet, quòd non soluendæ legis gratia venerit: sed implendæ. Et quoniam Pharisæi legis interpretes peruersè & malè legem Dei interpretati sunt, Christus eorum errorem corrigit ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa tantum facta pertinere putarunt: contra, Christus ad intimos animorum recessus eam pertinere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam eleemosynæ dandæ, ieiunij rationem & precandi modum. Quæ omnia eò spectant, vt homines intelligant, quàm procul absint à legis Dei perfectione, et quàm necessarius fuerit Christi aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis & damnationis. Hæc sint dicta de summa concionis Christi quam habuit in monte. Verum particula eius concionis, quæ hoc die in Ecclesia proponitur, sicuti audiuistis, reprehendit Pharisaicam iusticiam, & proposito legis quinto præcepto, ostendit quantum aberrarunt in interpretando legem Pharisæi. Nam vt hi putarunt satis esse hominem manu non occidere: ita Christus non solum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: verumetiam omnes qui cogitant aliquid aduersus proximum, sicuti mox audiemus.

Loci duo:

I. De

I. De triplici iustitia, Pharisaica, legali & Christiana.

II. Explicatio præcepti quinti.

DE PRIMO.

[Nisi abundauerit iusticia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.] Vt hæc ritè intelligamus, necesse est dicere de triplici iusticia: de Pharisaica, quam Christus hic reprehendit: de legali iusticia, quam Deus sua voce nobis commendat: & de Christiana iusticia, qua sola consistimus coram Deo.

Pharisaica iusticia describitur Matth. 15. Cuius descriptionis hæc sunt peculiaria capita. PRIMVM accusant Christum: tantum abest, vt eum redemptorem agnoscant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, vt spectentur ab hominibus: sunt Hypocritæ, apparent foris religiosi & sancti: cum interim sint hostes Dei & omnium piorum, quos vt rabiosi canes insectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei, propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei substituunt mandata hominum, vt Deus illis colatur, velit, nolit. Hæc maxima contumacia in Deum est. Nam hîc non solum contemnitur Deus, & plus tribuitur humanæ stulticiæ, quàm sapientiæ Dei: verumetiam traditionibus humanis studium pietatis erga Deum aboletur, & opera charitatis extirpantur. ADHÆC, appropinquant Deo labijs, & cor eorum longe est ab illo.

ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domos viduarum, dum eas sub sanctimoniæ specie auarè ad se pertrahunt. HUC ACCEDIT, quod ament primos accubitus, qua re notatur eorum superbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines, dum falsa interpretatione legis homines à fide Christi abstrahunt. Breuiter, sunt similes sepul- Math: 23. chris dealbatis, vt Christus ait, foris enim apparent sancti, intus vero scatent impuris affectibus. Exem- Luc: 18. plum habemus in Pharisæo, qui ascendit in templum cum publicano, qui non solum gloriatus est de suis bonis operibus, ieiunio & decimis, verumetiam proximo suo detraxit. Ita aperte totam legem Dei primam & secundam tabulam transgressus, & nihilominus putauit se iustum, & suis operibus meruisse cœlum. Ex his quæ hactenus dicta sunt, hanc iusticiæ Pharisaicæ descriptionem possumus colligere. Iusticia Pharisaica consistit in externis moribus, vacans timore Dei & fide in Deum, quæ vt à Deo pro suis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ sanctitatis laudem venatur. Non est igitur mirum, quod Christus dicat: Nisi abundauerit iusticia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non ingrediemini in regnum cœlorum. Hæc sint dicta de Pharisaica iusticia: iam de legali iusticia pauca dicamus.

De legali iusticia quatuor dicam. 1. Quid sit. 2. An quisquam iustificetur lege. 3. Quis sit vsus legis. 4. Quomodo lex credentibus in Christum sit abrogata.

Iusti-

Iusticia legalis est obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: seu est perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum sicuti te ipsum. Neq; enim lex Dei, quæ est regula iusticiæ legis, requirit externam obedientiam tantum: sed ab omni homine requirit perfectam puram & perpetuam obedientiam erga Deum, & vt promittit vitam & salutem obedientibus: ita comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præstantibus. Non est contenta externa larua: sed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promptissimam erga Deum. Deinde in omnibus viribus interioribus & exterioribus plenam & perpetuam harmoniam congruentem ad voluntatem Dei. Huiusmodi iusticiam à lege requiri patet ex interpretatione Christi, & ex illo Pauli dicto: Lex est spiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo spiritualem obedientiam.

Deut: 6. Mat: 22. Ro: 7.

Habemus qualis sit legis iusticia: iam secundo loco quæritur, an vllus in toto humano genere hac legali iusticia possit iustificari. Ad quam quæstionem simpliciter respondeo, quòd nemo vnquam post lapsum Adæ extiterit præter solum Christum, qui legis obedientia est iustus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana est impura, & peccati contagione fœdata, non ergo magis potest produ-

producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam: & quam arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Iesaias 64. clamat omnem iusticiam nostram esse similem impurissimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præstant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primum enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, vnde proficiscitur. Tertio est imperfecta. Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quarto est fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura disertè pronunciat nullum iustum esse lege, ne vnum quidem. Et Dauid
Psal: 130. inquit: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis
Psal: 143. sustinebit. Item: Non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) vllus homo.

QVARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, non opus haberemus iusticia Christi. Hinc Paulus Galat. 2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Est enim ille mortuus
Rom: 4. propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri. Hinc iam patet, quòd nullus habeat eam iusticiam quam lex requirit.

Iam sequitur tertia quæstio de vsu legis, quis sit. Vsus legis diuinæ est triplex: scilicet externus, internus, & spiritualis. Externus pertinet ad hunc exter-

externum hominem, vt honestè in hac vita viuamus, quem vsum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monstrato peccato. Spiritualis vsus pertinet ad nouum hominem, vt fide inchoemus obedientiam Deo præstare secundum suam legem, quantum quidem fieri potest in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata est, propter fidem in Christum.

Sequitur quarta quæstio. Cum enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes qui non præstant legi perfectam obedientiam, incipit legis sententiam metuere. Hic proinde sciendum est, quòd Dei lex sit pijs abrogata & prorsus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet. Christus enim maledictionem legis in se pro nobis, modo in Christum credimus, recepit. Unde Paulus: Gal: 3.
Christus factus est pro nobis maledictum. Et Ioha. 3. Omnis qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione quæ nobis pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam sit legalis iusticia: quòd legis operibus nemo iustificetur: Quis sit legis vsus: & quatenus lex Dei abrogata sit: Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, vt intelligamus qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi credenti imputata. Iustus enim Euangelicè is dicitur, cui

m Deus

Deus peccata condonat, & imputat iusticiam filij sui, & acceptat gratis ad vitam æternam. Quicunque enim credit in CHRISTVM, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit iustus ob CHRISTI iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quod autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et Romano. capite 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi constituti sunt peccatores : ita obedientia vnius Iesu Christi multi constituentur iusti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Quod autem ad hanc Euangelicam iusticiam non requirantur opera legis, probant multa testimonia. Roman. 3. Arbitramur hominem fide iustificari absq; operibus legis. Et Gala. 2. Scimus quod non iustificetur homo ex operibus legis, sed ex fide Iesu Christi, & nos in Christum Iesum credidimus vt iustificaremur ex fide & non ex operibus legis. Hinc iam concluditur, quod iustificatio Christiana sit credenti personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

Hæc breuiter sint dicta de triplice iusticia : nunc pauca addam de discrimine : & primum dicam quomodo Christiana iusticia differat à legali iusticia. Deinde quomodo à pharisaica.

PRI-

PRIMVM ergo discrimen inter legalem iusticiam & Christianam est, quod legalis ex operibus legis sit: Euangelica vero, sine operibus legis. SECVNDVM, quod legalis sit operantis, & Euangelica sit credentis. TERTIVM, quod legalis non imputetur gratis, sed sit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica vero imputetur sine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quod legalis sit formalis vt quæ ex iustis actionibus homini formetur: Euangelica vero imputatiua sit, cum iustæ Christi actiones credenti imputantur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus, ob suam iusticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo viuet in eis: Sed Euangelice iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christi, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis erga legem Dei: sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est qui iuste agit iuxta legis sententiam: sed iustus Euangelice dicitur, cui Deus peccatum condonat imputat iusticiam Christi & acceptat ad vitam æternam gratis propter Christum. Iustificatio legalis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem suæ obedientiæ erga legẽ Dei: sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi erga Deum Patrẽ.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam

& legalem: nunc videamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Excedit autem Christiana iusticia Pharisaicam his quatuor. Causa: qualitate: effectu: fine. Causa Christianæ iusticiæ est Deus, Christi meritum & fides apprehendens oblatum beneficium: sed causa Pharisaicæ iusticiæ est Hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Christianæ est in Christo obedientia & impletio legis: sed iusticiæ Pharisaicæ qualitas externa tantum larua est fictæ & mentitæ sanctimoniæ. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia & inchoata obedientia erga legem Dei, adeo quod fide iustificatus homo, nihil magis in votis habeat, quam vt Deo obtemperet: breuiter summa eius voluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito: sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contemptus
Mat: 7. proximi, breuiter talis est fructus, qualis arbor. Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum, gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam consequi gratis propter Christum: sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de
triplici

triplici iustícia, & earum differentijs, quas tenere admodum vtile eſt.

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, Non occides, interpretatur Dominus, vt Phariſæorum falſam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi: at Chriſtus penitius legem introſpicit, & tria alia addit præter externum homicidium. [Audiuiſtis (inquit) quòd dictum ſit antiquis: non occides, quiſquis autem occiderit, tenebitur iudicio,] id eſt, quicunq; hominem occiderit, reus erit corám iudicio, loquitur enim hîc de externo homicido & eius pœna, quæ eſt damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri ſedebant, quando cauſarum dijudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, ſententia legis reus erat mortis, quam ſententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis ſententia. Iudicium enim ſpirituale ſatis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.

[At ego dico vobis: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus eſt iudicij.] Hîc iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduerterunt Phariſæi. Quare dicit: At ego dico vobis. Quaſi diceret: Phariſæi volunt, quòd ſolus is violet quintum præceptum, qui manu ſua occidit hominem: ſed ego dico vobis, quod plus requirat iſta lex.

Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiscitur ex iusta causa, & tendit ad bonum finem.

Deinde addit et aliud peccatum quinti præcepti: Et quicunq; dixerit fratri suo Racha, id est, qui vllo signo significat proximi contemptum, est reus coram concilio: in quo 23. iudices de causis maioribus cognoscebant. Præterea qui dixerit fratri suo Fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Hic diuinum iudicium comparatur Senatui, septuaginta & vnius iudicium, qui de summis causis cognoscebant. Breuiter: Quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia signa contemptus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, vt conuicia, ludibria. 4. externum homicidium: Et contra, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant, vt candidè iudicare de proximo, signis ostendere candorem erga proximum, bene loqui de proximo, & eius personam defendere, & tueri aduersus iniuriam.

Cæterum vt Christus ostendat, quàm sit necessarius amor proximi, & quam sit pernitiosa iniuria, qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent duo, proponit.

Vnum sumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læsit.

Prius

Prius ſic habet: [Si obtuleris munus tuum ad altare etc.] proponit exemplum, quod conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum & acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui charitate erga proximum eſt vacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes ait: Qui dicit diligo Deum, & odit fratrem mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui diligit me ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem malam eſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra Deo ſacrificium offert.

Oratio in ſcriptura ſacrificium eſt: ſed fruſtra oras ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt vituli labrorum, quos ſi vis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium modo fide temperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabbatiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed contaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium boni odoris: ſed Paulus dicit: Si inſumpſero totam ſubſtantiam in pauperes, & charitatem non habeam, nihil ſum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum eſt. Hîc vnuſquiſq; ſe ipſum examinet, & non adhibeat doloſam ſtateram.

SECVNDVM sic habet: [Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cum adhuc in via es, &c.] Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magistratus, & conijcietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno satisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus est proximus. Cum itaq; sine charitate & frustra Deum colis, & in periculum coram Magistratu incidis, consultum est vt sis proximo charus. Huc accedit sententia Dei: Iudicium absq; misericordia sentiet, qui non fecit misericordiam. Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.

Mat: 18.

Cæterum Papistæ ex hoc loco suum purgatorium extruunt, de quo hodie in suis templis concionantur: Quibus respondeo.

1. *In his verbis nulla fit mentio purgatorij: sed carceris, in quem conijcitur à Magistratu, qui proximum læsit.*

2. *Quia confugiunt ad allegoriam, sciant se infirmo niti fundamento. Primum enim nulla allegoria est recipienda, nisi quæ expresso verbo confirmari potest. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum analogia fidei est probanda. 3. nulla allegoria, in qua vel est aliquid absurdi, vel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto, cum nullus satisfacere possit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christũ, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.*

DOMI-

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATIS, EVANGELIVM MARC. 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus discipulis suis, ait illis: Misericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis vt apponerent. Et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cum benedixisset, iussit apponi & hos. Comederunt autem & saturati sunt, ac sustulerunt, quæ superfuerant, fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederant ferme quatuor mille, & dimisit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC anni tempore proponitur istud Euangelium, quia est messis: idq; ideo, vt admoneamur, quòd fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione: vnde admonebimur gratitudinis erga Deum pro isto munere. Statuere igitur absque

omni dubitatione debemus, quod Deus terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius vitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq; in Dei gloriam, proximi vtilitatem, & ſtatus noſtri ſuſtentationem. Porro ſumma Euangelij eſt, quòd præterquam quòd Chriſtus hoc miraculo probet ſe verum Meſſiam eſſe, præditum diuina potentia, etiam oſtendat ſe habere curam eorum, qui ſe ſequuntur,
Mat. 6. iuxta promiſſionem ipſius: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & reliqua adijcientur vobis.

Loci tres:

I. Sors eorum qui Chriſtum ſequuntur in hac vita.

II. Affectus Chriſti erga eos qui ſe ſequuntur.

III. Recta vtendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

[Cum turba multa eſſet, nec haberet quod ederet, &c.] In hac turba tanquam in tabula oſtenditur nobis qualisnam ſit ſors eorum, qui Chriſtum ſequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœleſtis poſſeſſionem peruenire oportet. Hæc turba venit in deſertum, vbi non eſt panis: ſed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Chriſtum ſequi volunt. Ideo
Luc. 9. non fruſtra Chriſtus iubet, vt qui velit ſuus diſcipulus eſſe, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam &

se sequatur. Et Paulus: Omnes qui volunt pie in Christo viuere persecutionem patientur. Verum, sit Deo gloria, sors tamen nostra melior est, quam eorum qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus, ideo Christus ait: Beati qui lugent, quia consolationem accipient.

Sed quæ causa est, quod discipuli Christi in hoc mundo affligentur? Hoc mirum non est, quod præcessit in capite, sequetur in membris, donec hic mundus steterit: idq; ideo, quia sunt in deserto, hoc est, in mundo, inter membra Sathanæ, quæ Christum & eius membra ferre non possunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen serpentis mordebit calcaneum seminis mulieris: hoc est, Sathan cum suo semine persequetur Christum & eius membra. Nam vbi Sathan vidit crescere Christi regnum, & suum destrui, fremit & irascitur, & tanquam saucius leo insurgit aduersus oues Christi, vt eas deuoret. Hoc est quod Petrus dicit: Diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Leo enim amissis catulis, & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt insurgit, vt vastet, deuoret & perdat. Simile studium est Sathanæ, quando vidit se suos catulos amittere, id est, eos, qui prius fuerunt sub eius potestate, conuerti ad CHRISTVM, armat suos satellites aduersus Ecclesiam, vt alij eam oppugnent hypocrisi, alij Sophistica, alij tyrannide, alij scandalis & schismatibus: quemadmodum omnibus temporibus fecerat,

& hodie

2 Thim: 3.
Mat: 5.
Gen: 3.
1 Pet: 5.

& hodie non cessat: & si aliud non potest, conatur eam fame necare in deserto. Verum Christus contra, regnum quod suo sibi acquisiuit sanguine fortiter tuetur, dat Spiritum sanctum, dat panem, excitat pios doctores, qui pabulo cœlesti eam pascant, & in medijs periculis adest opitulator, quemadmodum hoc præsenti facto declarat: vsq; adeo furiosus Sathan & rabiosi hostes Ecclesiæ non præualebunt aduersus eam. Nam ipse excubias agit super Ecclesiam, & eam strenuè tuetur. Nec est quod quisquam aliter existimet Christum hodiè affectum esse erga suam Ecclesiam, quàm fuit erga hanc turbam. Tametsi enim non semper Ecclesiam suam visibilibus miraculis defendit, tamen spiritualiter, inuisibiliterq; non minora miracula hodie edit in gubernanda Ecclesia. Non est enim personarum apud ipsum respectus, sed fidei & bonæ causæ. An non magnum miraculum est, quod Deus ita defenderit illum vnicum virum beatum Lutherum, quod Sathan et totus mundus aduersus ipsum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere: An non magnum miraculum est hodie, quòd pontifex cum florentissima mundi parte non possit Ecclesiam abolere? Conatur quidem Papa cursum Euangelij flumine sanguinis martyrum impedire, sed quo plures occiderit, eo plures quasi ex eorum sanguine nascuntur, sicuti in Hispania & Gallia hodie videre est.

Muniamus ergo nos contra furores Sathanæ, & potissimum contra scandalum deformitatis & pauper-

paupertatis Ecclesiæ : nec deficiamus à Christo propter vlla terriculamenta Sathanæ : nec abijciamus confessionem, etiamsi nos famem in hoc deserto pati sit necesse: nec sinamus nos moueri eorum exemplo, qui propter persecutionem & famem discedunt à Christo : quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & persecutionibus à vicinis hostibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumeliosè restiterunt, quemadmodum legitur Hieremiæ 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te: sed faciendo faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli (id est, Soli) & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri in vrbibus Iuda & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene erat nobis, malumque non vidimus. Verum ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus. Sed quid respondet illis Hieremias sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes vestras & multa scelera vos punit Deus, et quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ, & alia incommoda volunt deficere à Christo & eius Euangelio. Dicunt enim, quando habuimus Missas, quando Monachos aluimus, quando sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis : sed postquam hæc

noua

noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt. Non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines charitas: maiora & frequentiora dissidia: maior tyrannis: omnia cariora sunt. Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si vis scire causas horum malorum, ego dicam.
Lu: 12. *Seruus sciens voluntatem Domini (inquit Christus) vapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ, nempe tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quam in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, vt probentur electi, id est, vt periculum faciat de ijs, qui verè Christo adhærent, & eum corde colunt et non labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam vestram salutem, vt malorum hominum blasphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, vt à Christo deficiatis, propterea quod oporteat illum in desertum sequi, vbi est crux, vbi est fames, vbi sunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imo potius mentes nostras in cœlũ leuemus, vbi Christus sedet ad dexterã Patris in gloria cœlesti. Neq; enim alia via nos in cœlum perueniemus, quam ipse, qui est caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus, & alia dura passus est: hæc et nos patienter feramus: quod si fecerimus, olim cum illo glorificabimur.*

DE SECVNDO.

[Et ait Dominus ad discipulos: misereor super

turba

turba, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via.] His verbis describitur affectus Christi erga turbam se sequentem. Dolet corporis famem: multo magis putandus est dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multo est nobilior: ita animæ fames multo est perniciosior. Quid facit ergo misericors Dominus. Corpus alit corporali cibo, animam spirituali: corpus pane terreno, animam pane cœlesti, hoc est, verbo Dei. Hic ratio nostra, quæ vult sapere in rebus diuinis, etsi stulta est, quærit. Quid? an non Christus est Deus? cur igitur non statim edito miraculo illos pauit? aut sine pane illos sustentauit? Noluit ordinem naturæ sine magna causa mutare. Ordo autem diuinitus institutus est, vt quemadmodum corpus pane: ita anima alatur & sustentetur verbo Dei. Et hoc est quod dicitur in Mose: Non in solo pane viuit homo, Deut: 8 sed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. non ergo vult, vt aliquid contra hunc diuinum ordinem Mat: 4. expectemus: sed vt ipsius diuina misericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore opportuno. Hunc diuinum ordinem Phanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui incidissent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem sint perpessi. quorum tandem miserti latrones, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: non comedam nisi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarum actione & come-

comedit & paulo post qui expectauit de cœlo panem, mortuus est fame & alter euasit incolumis, qui non miraculum expectauit, sed tanquam ex manu Dei sumpsit panem sibi à latronibus oblatum. Anabaptistæ hodie etiam hunc ordinem inuertunt. Christus iussit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam pane spirituali: sed Anabaptistæ, contempto verbo, nouas reuelationes expectant sine verbo. Unde fit, vt in laqueos Diaboli incidant, qui se conuertit in Angelum lucis, vt eos præcipitet in damnationem. Ut ergo ordinem diuinitus institutum non inuerteret, Christus differt miraculum: Sed tandem vincit affectus, quem erga suos habet plus quam paternum. Nam qualis sit Christi affectus erga suos, non solum Euangelista in hoc Euangelio ostendit, cum dicit: Misericordia commoueor erga turbam: verumetiam Propheta Iesaias cap. 49. pulcherrima figura ostendit: Nunquid (inquit) obliuisci potest mater infantis sui, vt non misereatur filij vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Hunc affectum Christi erga suos etiam
Luc. 15. *parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de similitudinibus & parabolis? Crux Christi ostendit qualem Christus habuerit erga suos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hostes, quòd ignominiosissimam mortem pro nobis redimendis subierit. Sed quò hæc spectant? Primum eò, vt induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominum*

nostrum Iesum Christum. Deinde, vt agnito eius erga nos amore, nihil sit nobis in vita charius, nihil dulcius, nihil preciosius, quàm eius voluntati nos totos subijcere, ac ipsius voci obtemperare: in qua re consistit perfectio Christiana in hac vita. Ita legimus patrem nostrum Abrahamum fecisse, qui postquam audisset à Domino: Ambula coram me, & esto perfectus, accepit mandatum, vt filium suum vnigenitum Isaac, quem peperit ei Sara in senectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit & instructa lignorum strue filium mactare voluit: sed angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam scio quòd timeas me. Videmus hîc in Patre nostro Abrahamo, quo fuerit erga Deum obedientiæ studio, qui ne filio suo vnigenito parcere voluit, sed mactare ad mandatum Domini. Sed, proh dolor, multos inuenies, qui ne vnum quidem affectum iussu Dei clementissimi Patris iugulare volunt, tantum abest, vt patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea, affectus Christi paternus erga nos, debet nos admonere similis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, sicuti ego vos dilexi.

Gen: 22.

Joan: 13.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præsens, quo Deus septem panibus & paucis pisciculis alit quatuor millia hominum, eò spectat, vt confirmet veritatem Euangelij

CHRISTI, & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam: sed volo nonnihil de modo rectè vtendi donis Dei loqui, quò nos excitemur ad gratitudinem erga Deum, & rectè vtamur benedictione Domini.

PRIMUM ergo hoc obseruandum est, quòd in manibus Christi orantis, & gratias agentis Patri cœlesti, crescat panis: vnde docemur, omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus 1. Tim. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona est. Hic paululum subsiste, & cogita res, quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam: Quare furem agis, si ab inuito quicquam abstuleris: quod facis quoties vteris creaturis Dei sine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuum, alienum est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est quod Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Vide hîc. Idem panis dicitur noster & Dei. Noster est, quando labore partus est iusto: Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi vti, nisi antea eam ab ipso petieris. Pro-
1. Tim: 4. pterea Paulus etiam addit: Sanctificatur enim per verbum Dei & precationem. Sanctificatur, id est, eius vsus fit nobis purus & licitus, vt ipsa creatura vti possimus conscientia bona. Sed quomodo sanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam verbum requirit. Ex verbo enim fide apprehenso duo profitemur

nos

nos credere. VNVM, creata esse omnia hominum causa à Domino pro immensa ac infinita sua sapientia. ALTERVM, nos ex eorum esse numero, qui ius illud iustæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Christo receperimus, vt hanc vitam tueamur, quam ipsius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei professionem sequitur oratio, vt nobis det Dominus, vt bona conscientia dapibus ab ipsius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui possimus. Postremo gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia nostra claudemus: ita nobis sanctificantur cibi. Verum ij, quibus non hoc pacto sanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum spoliant suo honore, quem non inuocant & agnoscunt datorem omnium bonorum esse. DEINDE creatura Dei inuita vtuntur: vnde Paulus dicit, Creaturam vanitati subiectam esse. A qua vanitate Deus apud Oseam cap. 2. promittit se liberaturum creaturam. Etsi autem hæc, quæ iam dicta sunt, satis monere nos possunt, vt rectè vtamur creaturis Dei exemplo Christi: tamen vt magis nostra socordia arguatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt. Rom: 8.

PRIMA: Ipse Christus, qui omnia condidit, precatus est, & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum: multo magis id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA: Pulli coruorum suo more inuo-

cant, & Dominus eos paſcit. Vnde Dauid dicit Dominum dare eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos ſuos inplumes non agnoſcit pro ſuis, quare eos deſerit: ſed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit donec nigreſcant: tum enim mater redit & agnitos alit.

Pſal: 147.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini: & nos Chriſtiani negligimus.

QVARTA: Ethnici ſemper ſua prandia inceperunt à ſacrificijs & inuocatione, tametſi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA: Eccleſia inde vſq; ab initio mundi vſura donis Dei incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus noſtris Deum inuitamus ad noſtra prandia, cui ſit honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA
OCTAVA POST TRINITATIS
EVANGELIVM MATTH. 7.

CAuete vobis à Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor putris

putris fructus bonos facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipsorum agnoscetis eos. Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Christi, quam in 5. 6. 7. cap. proposuit Dominus. Altera falsorum doctorum apud Iudæos vanitas: qui partim deprauabant doctrinam Mosis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Dominus, vt & discant quæ recta sint, & caueant à corruptelis falsorum doctorum. Proinde hîc Dominus medicus animarum, imitatur fideles corporum medicos. Nam vt illi, postquam veram medicinam tradiderunt, quæ noxia sunt cauenda docent: Ita filius Dei, saluator ac medicus noster, primo quidem loco præscribit animæ salutarem medicinam: postea vero, quæ cauenda sunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc est, quòd vt fugiendi sint falsi prophetæ, qui ex fructibus suis agnosci possunt: ita vera pietas non sita sit in vana religionis professione, sed in vera pœnitentia & conuersione. Loci tres:

I. Mandatum vitandi falsos Prophetas.

II. Falsorum Prophetarum descriptio.

III. Præmonitio Christi: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem, &c.

DE PRIMO.

[Cauete à falsis prophetis, &c.] Hoc mandatum Christi vniuersale est, quod ad omnes homines pertinet: quare diligenter perpendendum est & obseruandum. Verum in hoc mandato tria sunt spectanda: Necessitas, obligatio, & vsus, de quibus ordine dicam.

Necessitas sane maior est, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hostis Christi & humani generis inimicus, nihil non facit, vt vel regnum Christi prorsus aboleat, vel deformet scandalis. Ad quod vtitur varijs technis suo more. Aut enim doctrinam sanam prorsus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis suis deprauare nititur, quemadmodum in paradiso fecit, & postea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit sicuti in Papatu & in multis locis fecerat: aut mores & vitam hominum, suo veneno, inficit. Scripturam igitur & sanam doctrinam inuadit, vt vnum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. vt persuadeat nobis, quòd non simus curæ Deo. 2. vt tentemus aliquid contra nostram vocationem facere. 3. vt instituamus cultum contra mandatum Dei. 4. vt omni turpitudine & iniu-

iniusticia inuoluamur. Quoduis horum effecerit hostis iste, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicureus damnatus est: qui vocationem suam fraudulenter obit, infideli deterior est: qui cultum instituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, & est Diaboli potius, quàm Dei seruus: qui vitam turpem viuit, seruus est peccati, stipendiarius mortis & Sathanæ. Sed quid remedij est contra hæc mala? Doctrinæ puritas & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeo quod Dominus in numero habeat omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in vocatione nostra, & formam veram colendi Deum tradit. Præterea veræ sanctimoniæ ac vitæ inculpate transigendæ regulam continet. Math: 10.

SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri autem potest an hæc obligatio sit omnium, aut tantum gubernatorum Ecclesiæ. Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent qui habent ordinariam vocationem: quibus Propheta Ezechiel capite 3. imo spiritus Christi, qui in Ieremia loquitur, respondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Israel & audies de ore meo verbum & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, neq; locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua Ezech: 3. 33.

requiram: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua & via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur: Tu autem animam tuam liberasti. Hoc Prophetæ dictum satis ostendit errare eos, qui putant satis esse, si suis parochis obtemperauerint, siue benè siue malè doceant. Si sic esset, & Turcæ & Ethnici essent saluandi quorum multi suis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum est igitur obligari omnes, vt falsos prophetas fugiant, tanquam suæ salutis pestes. Nam mandatum Christi est manifestum, quod hîc datur omnibus, loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epistolæ 4. ait: Nec cuiuis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Et Christus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa? Dicit ad se & suos rasos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid, quæso, impudentius cogitari aut dici potest? an non hoc est sponsæ Christi imperare & dominium sibi vsurpare in sortem Domini contra prohibitionem Petri Apostoli, cuius successorem se esse gloriatur? Iohannes Baptista dicit se ministrum sponsæ esse: sed Papa vult sponsæ dominari. Christus cupit sibi sponsam seruari castam: sed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari discat: Paulus dicit: Desponsaui vos vni viro, vt vos virginem castam exhibeam Christo. Hæc desponsatio fit per fidem purissimi &

castis-

castissimi verbi Dei: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idololatrias varias et cultum sanctorum.

TERTIVM, quod spectandum proposui in hoc primo loco, est vsus huius prohibitionis: [Cauete à falsis prophetis:] qui vsus sane est multiplex.

PRIMVM enim hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos doctores: quod Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, & inimico, qui venit, & in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, vt nunquam quiescat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit statim conditis primis parentibus in paradiso: & hodie (proh dolor) in toto terrarum orbe grassatur. Hoc cum scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet. Math. 13.

SECVNDO, hæc prohibitio: Cauete à falsis Prophetis, excitare nos debet ad acrius veræ doctrinæ studium: vnde Paulus optat, vt Philippenses crescant in omni cognitione. Et Christus dicit: Scrutamini scripturas, & discite à me. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Joan. 5. 8.

TERTIO, hæc prohibitio conuincit, quòd Ecclesia & possit deponere falsos doctores, & in eorum locum substituere veros doctores. Frustra enim iuberemur à falsis prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & veros mi-

nistros in eorum locum substituere. Laudandi igitur sunt pij reges & principes, qui de reformatione Ecclesiarum, & conseruatione ministerij verbi sunt soliciti.

QVARTO ostendit & hæc prohibitio, quomodo sint accipienda verba eorum qui docent. Si vera docent, audiendi sunt non secus atq; Deus ipse. Ita
Luc: 10. *enim ait Dominus : Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Si falsa docent, sunt non secus atq; Sathan ipse fugiendi. Nam vt Sathan Euam seduxit mala doctrina : ita qui falsa docent, homines à gratia Dei imo à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in papatu factum esse nemo non nouit.*

DE SECVNDO.

[Qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces,] In huius loci declaratione quinq; ordine videbimus. 1. Vnde veniant falsi Prophetæ & quo. 2. Quæ sunt illorum in scriptura appellationes: vnde periculi magnitudo intelligi potest. 3. Quæ sit externa species falsorum doctorum. 4. Quodnam sit illorum studium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis discerni queant.

Si quæris vnde veniunt, & quo, breuiter respondeo : veniunt à Sathana excitati, idq; in vineam Domini, hoc est, in Ecclesiam. exempla sunt multa. In paruam illam Ecclesiam Adam, Euæ, Abelis, venit falsus Doctor Cain, qui armatus à Sathana proprium fratrem tandem propter diuersam reli-

gionem occidit. Deinde multi ſunt ſecuti falſi prophetæ vſq; ad diluuium, quo & ipſi falſi Doctores, & ipſorum diſcipuli ſunt puniti. Mox à diluuio rurſus Sathan miſit falſos Doctores in Eccleſiam, qui adeo vineam Domini vaſtarunt, quod veritas Dei ſolummodo manſerit apud paucos quoſdam de familia Sem. Sic & poſtea vſq; ad Chriſtum ſemper in Eccleſiam falſi doctores ſubintrarunt & ſæpiſſime penes ipſos fuit ſumma rerum adminiſtratio tum politica tum Eccleſiaſtica. Reſuſcitato Chriſto multi venerunt falſi Prophetæ & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichriſtus in numeros emiſit hæreticos, Monachos potiſſimum, qui miſerrime Eccleſiam Chriſti falſa doctrina lacerarunt. Et hodie paſſim ſunt falſi doctores. Breuiter vbicunq; Chriſtus ſuum bonum ſemen iacet in agrum, ibi Sathan mox addit ſuum ſemen Zizaniorum. Chriſtus igitur non fruſtra hortatur, vt caueamus à falſis Prophetis. Math: 13.

Scimus vnde veniant falſi Doctores & quo veniant: iam vt periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipſorum nominibus recitabo. 1. Vocantur generali nomine falſi Prophetæ, id eſt, tales qui videntur eſſe veri Doctores, habentes ordinariam ſucceſſionem et poteſtatē, & ſunt nihilominus mendaces, vt qui in locum veræ doctrinæ, Sathanica mendacia et humana ſomnia ſubſtituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Ioanne Apoſtolo vocātur ſpiritus mali, tū quod à ſathana, qui malus eſt, 1 Jo: 4.

ſint

ſint miſſi, tum quod ſint alijs occaſio mali & damnationis. 3. A Iuda Apoſtolo vocantur nubes ſine aqua, ſimiles Cain, Balaam & Chore. Væ ipſis, inquit, nam viam Cain ingreſſi ſunt & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt & contradictione Chore perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes cum quia lacerant verbum Dei, tum quia oues ab ipſo ouili Chriſti arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia male laborant, & finis laboris eorum eſt cum ipſorum exitium tum eorum damnatio, qui eis auſcultant. 6. Vocantur ab Apoſtolo Iohanne Antichriſti non quod negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt, & vita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo vocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem vnius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouinam, hoc eſt ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe: ſed fraudibus tamen occulte in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorum doctorum? [Veniunt, inquit Chriſtus, in veſtitu ouium.] Loquitur hic Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus: ſed tantum de vno genere. Nam quidam ſunt, qui bene docent & male viuunt: quidam qui male docent, & male viuunt: quidam qui male docent, & benè videntur viuere. De hoc tertio Prophetarum genere hic DOMINVS loqui-

loquitur. Nam ex his maximum est periculum.

Quodnam est eorum studium? Hoc docet Christus pulchra imagine, cum eos dicit lupos esse. Ut lupus hoc studet, vt oues ab ouili auertat: Deinde vt abigat in syluam. Tertio, vt deuoret & perdat: ita falsi Prophetæ oues, id est, pios & mansuetos homines fraudibus conantur abducere à vera Ecclesia & abigere in desertum, vbi non est pabulum verbi Dei, vt eis dominentur & ad postremum trucident non tam corpora, quam animas. Quam hoc verum sit, docet Turcia à suo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes quæ à Libertinis & Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo possum ego rudis & imperitus in hac opinionum varietate iudicare, qui sint veri & qui falsi doctores? Ut possimus iudicare & discernere inter pastorem & lupum, Christus nobis lupi notas monstrat, & suis proprijs notis falsos doctores delineat. Veniunt, inquit, ad vos in vestitu ouium. Videntur, si laruam externam respicis, sanctissimi, imo angeli Dei: Verum si laruam detrahis, lupos agnosces, primum, quia non sonant vocem Christi, imo alieno sono abducunt oues Christi à suo vero ouili in desertum, vt hominum conscientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc est vna nota. Addit præterea & aliam, cum ait: [A fructibus eorum cognoscetis eos.] Hic diligenter

genter cauendum est, ne folia pro fructu agnoscas. Mala interdum arbor habet speciosa folia: & rursus bona nonnunquam fructum quidem copiosum habet, sed folia non ita speciosa. Sed quinam sunt veri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam & mores habet iuxta præscriptum verbi Dei. Falsus propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores externè quidem honestos, sed meram hypocrisin redolentes.

DE TERTIO.

[Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.] Hoc domini dictum duplicem doctrinam continet: vnam de damnandis, alteram de saluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Ecclesiæ societate sunt: nam de alijs non dubium est, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Christo, & non faciunt voluntatem Patris cœlestis. Quinam sunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id est, profitentur fidem sine pœnitentia & pia vita: hos damnari pronunciat Christus: neq; id mirum est. Nam huiusmodi horribiliter peccant. Primum peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. contumelia, quia abutuntur sanguine

guine Christi, effuso pro nobis, non indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: sed vt deleatur peccatum & Deo sanctificemur. 3. peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. homicidio, quia primum seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. prophanant templum Spiritus sancti. Quinam saluantur? qui faciunt voluntatem Patris cœlestis. Verum hic multi impingunt. 1. Qui gentes saluari dicunt, quæ honeste in mundo viuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit ira Dei manet super eum. Jo: 3.
2. Qui dicunt suam regulam esse voluntatem Dei, contra quos Christus dicit: frustra me colunt docentes mandata hominum. Math: 15. Mar: 7. 3. Qui dicunt legem esse voluntatem Dei: quod quidem verum est: sed si, qui hanc voluntatem facerent, saluarentur, tum nemo saluaretur. Quæ est ergo voluntas, quam facientes saluantur? Christus respondet Iohan. 6. Hæc est voluntas patris, vt credant in eum quem misit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Hæc fides habet secum pietatem & charitatem, germanos suos fructus, quos edunt pij per Iesum Christum, cui gloria in sæcula sæculorum. AMEN.

DOMINICA NONA POST TRINITATIS,

EVANGELIVM LVCÆ 16.

Iesus

IEſus dicebat ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorem, & hic delatus eſt apud illum, vt qui diſsiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuę. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaq; ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq; illi: Accipe cautionem tuam, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniquum, quod prudenter feciſſet. Quia filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mammona iniuſto, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Chriſtus in hoc Euangelio ſuos diſcipulos ad beneficentiam erga proximum, idq; parabolico exemplo: cuius ſumma hæc eſt. Oeconomus alicuius hominis prædiuitis eſt ſolicitus, quid ſibi amoto ab officio fiat: multo magis Chriſtiani,

qui

qui sunt Oeconomi Dei in varijs donis, debent esse soliciti quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, vbi ex hac vita excesserint. Verum vt œconomus quærit sibi amicos mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant. Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa: verum, vt nobis in instructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor:

I. Reprehensio abusus donorum Dei.

II. Beneficentiæ erga pauperes causæ.

III. Querela, quòd filij huius sæculi sint prudentiores filijs lucis.

IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cum textus hîc proponit nobis dispensatorem, qui dissipauit bona domini sui, in vniuersum reprehenditur abusus donorum Dei. Nam quis est, qui donis sibi à Deo collatis, non magna ex parte abutitur? Hoc quale sit, aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, vt aliquos imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs; sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferuntur ad Ecclesiæ membra fouenda: at nunc inutilibus pompis & sumptibus impenduntur. Lingua concessa est homini, vt ea vtatur ad docendum quæ pia & hone-

sta sunt, & ad ferendum veritati testimonium: sed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blasphemijs ancillatur. Vires collatæ sunt ad iusticiæ & rerum bonarum defensionem: at nunc tyrannorum præsidia sunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem, ad euertendas honestas respublicas. Ad eundem modum, alia dona Dei sunt in magno abusu, qui abusus sanè non aliunde proficiscitur, quàm ex his fontibus.

PRIMVM, Peccatum quod in nobis habitat huiusmodi germina producit, & quo minus fuerit spiritus imperio subactum, eò plura mala progignit. Est enim omnium malorum camarina profundissima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.

DEINDE, ipse Diabolus aduersarius noster sitiens damnationem nostram, insidiatur hominibus, & quærit mille perdendi vias, vt regno Christi in hoc mundo abolito, vel in angustissimum redacto, suum regnum stabiliat.

TVM, pessima mundi exempla quibus incitamur ad imitationem. Mala enim consuetudo, vt quidam ait: pabulum est nequitiæ. Et Paulus ait:
1 Cor 5. Gal: 5. Exiguum fermentum corrumpit totam massam.

AD HÆC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt disciplina seueriori ad rectè faciendum officium. Verum nos qui Christiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio harum rerum cogitatione.

PRIMVM mandatum Dei perpetuo nobis in animo

animo fixum commonefaceret nos de officio. DEINDE, honestas ipsa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur. TERTIO loco rei dignitas stimulos adderet. Quid enim dignius filijs Dei est, quàm vt se conforment ad exemplum clementissimi patris. QVARTO loco vocatio nostra. Sumus enim vocati ad sanctitatem, vt & nos sancti simus, & sanctus sit rerum, quas Dominus nobis concessit, vsus: Hæc cogitare serio debemus.

DE SECVNDO.

Cum totum hoc Euangelium proponitur, vt nos ad beneficentiam erga proximos nostros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordine. Primum causas recitabo, quibus ad beneficentiã nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas. Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cum dicit: Dilige proximum tuum vt teipsum, quasi dicat: hæc vna ratio est cur nos mutuo diligamus, quod homo homini sit proximus. Cuius dilectionis pulcherrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo sollicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præstanda est homini ab homine, quia homo homini proximus est: idq; multis rationibus. I. ratione creationis: idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus quanta sit in multis animantibus pietas, quæ se mutuis

officijs iuuant & alunt, vt in ciconijs videre est. 2. homo homini est proximus ratione similitudinis: nam omnes homines ad Dei similitudinem conditi sunt & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus est ratione communis vitæ & humanæ societatis. Atq; hæc triplex societatis ratio est nobis communis, non solum cum omnibus Christianis: verumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verum Christianus Christiano proximus est, primum ratione mystici corporis. Nam omnes qui in Christum credimus, Christum induimus & eius membra sumus, & ipse caput nostrum, & viuimus ex eodem spiritu Christi. Hæc sanè societatis ratio, merito nos ad mutua officia præstanda excitaret. Si serio de hac societate & mystica coniunctione nostri in vno corpore cogitaremus, tum profecto, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & sic alia alijs: ita & nos propter hanc mysticam copulam, in vno corpore nos mutuis officijs prosequeremur. 2. Christianus Christiano est proximus ratione regenerationis, qua in filios Dei patris renascimur. Cum igitur fratres vterini in hac vita sibi inuicem officia communicant, multo magis id nos decet, qui Deum communem patrem interpellamus, & dicimus: Pater noster qui es in cœlis. 3. Christianus Christiano est proximus ratione vocationis. Nam ad vnitatem spiritus in vinculo pacis vocati sumus, Ephe. 4. 4. Christianus est Christiano proximus

mus ratione futuræ gloriæ, nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, vbi socij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Hæc sint dicta de causis beneficentiæ mutuæ inter homines: sed fines qui sunt? quatuor sunt præcipui. 1. gloria Dei. Hic finis merito filios Dei moneret ad beneficentiam. 2. subleuatio indigentis proximi, qui est caro nostra. 3. Exemplum quo alij ædificentur & inuitentur ad similem beneficentiam. 4. præmium: nam Christus ait: Qui dederit vni ex meis discipulis meo nomine haustum frigidæ aquæ, non perdet mercedem suam. Math: 10.

Verum quia de beneficentiæ modo quæri potest, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5. ait: Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: sint tibi soli & non alienis tecum. Hîc tria coniungit. PRIMVM, vt ipse tuis bonis fruaris. SECVNDVM, vt communices alijs. TERTIVM, vt sis ipse Dominus tuarum facultatum: non vno die omnia profundas. Breuiter, Verbum Dei, fides & charitas, vbi sunt, regulæ certissimæ esse possunt. Sed de hac re plura, vbi de vsu diuitiarum agetur.

DE TERTIO.

[Filij huius sæculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua.] Hæc est querela grauissima, quòd filij huius sæculi sint prudentiores filijs lucis in ge-

in generatione sua. Hoc est: homines prophani magis sunt soliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantum spectant ad præsentem vitam, idq; ad breue admodum tempus durantem, quàm Christiani sint soliciti pro bonis cœlestibus acquirendis æternum duraturis. Hæc deploranda sane cæcitas est. Corpus curatur, anima negligitur. Quam verum hoc Christi dictum sit quis non videt? Da mihi rusticum, qui non magis est solicitus pro acquirenda possessione & alenda familia, quàm Christianus aliquis est pro acquirendis thesauris cœlestibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula, sæpe damnum magnum facit, patitur frigus & æstum, idq; non vna hora, non vno die, non vno anno, sed toto vitæ tempore, tantum vt terrenas corradat possessiones: at Christianus vix patitur vnius horæ moram, vt verbum Dei audiat, vt Sacramentorum distributioni intersit. Multas horas consumunt in nugamentis & fabulis: vix vna hora, imo vix minima horæ particula vacat Deum inuocare & cum Iesu Christo in orationibus nostris colloqui. Sed quæ sunt huius cæcitatis causæ? duæ sunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum causa est, videlicet, corruptio humanæ naturæ, quæ facit vt homo sit pronior ad malum, quam ad bonum. Altera causa huius cæcitatis est, quia bona terrena sunt sensibilia, & ideo fortius mouent animum, nam bonum non mouet nisi cognitum: vnde Augustinus: Inuisa, id est, non visa diligere possumus, incognita nequaquam.

quam. Sensibilia autem sunt magis cognita, quam spiritualia, quia sensibilia sunt cognita per experientiam: spiritualia tantum per fidem. Quid ergo faciendum est? conabimur abundare in cognitione rerum cœlestium, quo etiam abundemus in eorum sensu. Quare Paulus optat Philippensibus, vt abundent in cognitione & sensu, ad hoc, vt sint sinceri & asq; offendiculo ad diem vsq; Christi. Phil. 1.

DE QVARTO.

[Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.] Mammona iniquitatis dicitur, vel quia diuitiæ sunt irritamenta malorum, vel quia sunt falsæ et mendaces opes. Nam dici non possunt mammona iniquitatis, quia iniuste sunt partæ. Nam Eleemosyna ex iniuste partis, Deo non placet. Porro duo sunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid sit quod dicat: Cum defeceritis, recipient vos in æterna tabernacula.

Tametsi autem ante octo septimanas, cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarem, dixi nonnihil de diuitijs, tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM, Quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ sint.

SECVNDVM, *Qualiter nos Deus erga diuitias velit esse affectos.*

TERTIVM, *Quis diuitiarum rectus & legitimus vsus.*

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum inchoandum est à regula Christi Matth.7. Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius. PRIMA *igitur & præcipua cura esse debet animæ, vt illa sit in Deo diues.* DEINDE, *quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq; ijs, quæ ad vitam cultumq; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq; non solum sanctorum exemplis, verumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus.* TERTIO, *lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei. Neq; malis artibus vti debemus, quibus facultates aliorum ad nos trahamus. Fructum præterea laboris nostri tanquam iustam mercedem percipere licet. In contractibus absint fraudes & fallaciæ: apertè & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs vellemus requirere: sit labor legitimus in legitima vocatione, vt bona conscientia gloriari possimus, nos in vllius fraudem nihil egisse.*

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: Nunc quomodo affectos nos esse erga partas diuitias oporteat breuiter exponam. Singularis enim ars adhi-

adhibenda eſt, ne diuitiæ partæ nobis in ſpinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſal. 62. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic vero 1. Timoth. 6. Diuitibus in ſæculo præcipito, ne efferantur, neue ſperent in diuitiarum incertitudine: ſed in Deo viuo. Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſæculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare ſimus parati, quoties & quando Deo libuerit: ſiue habeamus eas ſiue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus, & ſolam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus: abſit fallax ſpes in incertas diuitias: abſit ſuperbia & contemptus pauperum: adſit ſpes in diuitiarum largitore: adſit pius humilisq; animus.

Pſal. 62.

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos eſſe oportet: nunc pauca de vero diuitiarum vſu adijciam. Dixi cum Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem eſſe legitimum diuitiarum vſum: quorum primus eſt, vt ſeruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conſeruando miniſterio verbi. Si enim nati ſumus, vt Deum glorificemus, profecto huic rei quicquid habemus ſeruire debet. Secundus vſus eſt, vt eas, in quibus viuimus, reſpublicas iuuemus & ornemus noſtris facultatibus. Qua de cauſa tributa hilari animo ſoluenda ſunt. Tertius vſus eſt, vt ipſi nos, pro conditione noſtri ſtatus, honeſtè alamus: noſtram famili-

am foueamus: vt domus nostra pro facultatum ratione honestè conseruetur, sine fœda auaritia & stulta profusione. Quartus & postremus vsus est, vt fontes nostri, iuxta Salomonis consilium, deriuentur foras: hoc est, vt liberales simus erga pauperes, diuites in bonis operibus, quò multi nostris bonis gaudere possint, nobiscum Deo Patri Domini nostri Iesu Christi gratias agentes, qui abundè suppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem vsum diuitiarum multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: nunc restat explicare, quid sibi velit dictum: [Vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.] Nonne solus Christus recipit credentes in cœlestia tabernacula? quomodo ergo hîc dicitur, quod pauperes, quod fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, sint nos recepturi in æterna tabernacula? Primum, manifestum est Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: & dixit Iesus discipulis suis, id est, iustificatis & habentibus vitam æternam in Christo. Deinde, manifestum & hoc est, quod vita æterna sit donum Dei per Christum Iesum: sequitur ergo alium modum esse quo pauperes eos, qui in se liberales fuerunt, recipiant in vitam æternam, quàm quo Christus recipit. Quomodo ergo recipient, in æterna tabernacula? Vt testes & approbatores fidei nostræ. Nam ex fructibus

de fide

de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs verbis sæpe in scriptura proponitur. Deus reddet vnicuiq; iuxta opera sua, non quòd opera mereantur cœlum: sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei: sicut contra, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

Ro: 2.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS,

EVANGELIVM LVCÆ 19.

ET vt appropinquasset IESVS ciuitati, videns eam fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in isto die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autẽ abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & cingent te, & coangustabunt te vndiq;, & solo æquabunt te, & filios tuos qui in te sunt. Et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. Et ingressus in templum, cœpit eijcere vendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus precationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo. Principes autem sacerdotum & scribæ quærebant illum

illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audiret illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVÆ sunt partes huius Euangelij, quarum vna docet quid egerit Christus extra ciuitatem Hierusalem: Altera, quid, postquam in ciuitatem est ventum, in templo egerit. Extra ciuitatem, ciuitatis futuram calamitatem deflet, & simul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: quare & suum affectum erga genus humanum ostendit: & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat. Deinde ingressus templum reprehendit abusum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negotijs prophanare. Sunt autem (vt dixi) duæ partes huius textus: vna de fletu Christi, & vaticinio eiusdem de vastatione vrbis & interitu totius populi. Altera de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs singillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.

II. Huius partis vsus in nostra Ecclesia.

DE

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumstantiæ, quæ sunt: 1. affectus Christi erga genus humanum. 2. vaticinium ipsum. 3. tempus visitationis. 4. vnde poterant agnoscere tempus visitationis. 5. quare non agnouerunt tempus visitationis suæ. 6. pœna neglectæ visitationis. 7. mora visitationis.

PRIMA: [Videns Christus ciuitatem, fleuit super illam.] Hic Christi fletus illustre testimonium est misericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non secus Dominus noster, quàm pijssimus pater suorum liberorum, quos æquè ac se diligit, perditionem deplorat. Quæ sane perditio habet nullã aliam causam, quam ingratitudinem erga Euangelium. Qui enim fieri potuit, vt filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, vt sua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad salutem ab initio creauit, & postea missis Prophetis & Apostolis ad pœnitentiam vocauit?

SECVNDA: [Quia venient dies super te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & prement te vndiq;, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt.] Hic Christus vaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat super Hierusalem: quæ quidem calamitas quadragesimo anno postea ipsis contigit. Huius calamitatis historiam diuidam in tres partes, quarum prima est assignatio eorum, quæ contigerunt ante deuastationem vrbis. Secunda, enu-

da enumeratio malorum, quæ in obsidione experti sunt ciues. Tertia, notatio calamitatis quæ secuta est vrbis direptionem.

Quid contigit ante deuastationem vrbis? Multa sanè, quibus Deus istum populum ad pœnitentiam reuocare voluit, vt vaticinia, signa, prodigia, præsagia. Vaticinia, vt hoc Christi vaticinium, de quo audiuimus, cuius & Zacha. cap. 12. meminit his verbis: Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur, & colligentur aduersus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præcesserunt. Integro anno apparuit cometa super ciuitatem Ierusalem repræsentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in cœlo visi sunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu sponte aperta est: Vox in templo audita est: Migremus hinc, migremus hinc.

Præsagia: homo plebeius, Iesus nomine, clamabat in plateis: Vox ab occidente, vox ab oriente, qui quo magis castigabatur à Magistratu, eo magis clamauit. His vaticinijs, prodigijs, signis & præsagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, sed frustra: quare secuta est grauissima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die azymorum incepit obsidio, & perdurauit vsque ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate intestina seditio: qua amici & consanguinei se mutuis vulneribus

neribus trucidant. Ex cadaueribus mortuorum oritur grauissima pestis, adeo vt ne mortui quidem sepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quod matres proprios liberos comederint, vt de aliјs rebus turpissimis taceam. In seditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templum inceditur & penitus incendio vastatur, postea ab hostibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera: tandem tota ciuitas venit in hostium potestatem.

Post obsidionem tantus contemptus superati populi fuit, quod septem millia de nobilioribus et præcipuis sint deputata publicis & seruilibus operibus: & multi spectaculis publicis sunt reseruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peste perierant in ciuitate, fuit nonaginta septem millium: qui erant infra annum 16. à militibus venditi sunt: honestæ matronæ & virgines stupratæ sunt à militibus. Postea rursus sub Domitiano noua est orta persecutio. Nam Domitianus inquirebat omnes qui Dauidem vel Christum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali secuta contemptum filij Dei sint dicta: cum qua coniuncta erat pœna spiritualis in conscientia, & tandem cruciatus æternus in inferno secutus est.

TERTIA: [Si cognouisses & tu & quidem in hac die.] Tempus visitationis est quo Deus visitat, alias ad puniendum peccatores, alias ad benefaciendum pijs, idq; multis modis. Verum potissimum tempus visitationis misericordiæ Dei, fuit

tempus

tempus prædicationis Christi, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA: vnde poterant Iudæi cognoscere tempus visitationis suæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Christi manifestarunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis, illa enim de me perhibent testimonium. 2. Daniel hoc visitationis tempus apud Babilonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta vaticinium Iacob Gene. 48. Non auferetur sceptrum de Iuda donec veniet Silo, id est, Semen mulieris, qui est Christus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Christi, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus veniet pauper. 5. Testimonium Iohannis de Christo.
Mat: 3. 17. *6. Vox Dei patris super Christum in Baptismo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Christi præsentia, & de tempore visitationis suæ.*

QVINTA: Sed quare non cognouerunt tempus visitationis suæ, qui adeo multis signis erant admoniti? Duo fuerunt velamina: vnum carnale, alterum spirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris & curis, non poterant considerare ea, quæ ad animæ salutem spectant: sed cogitarunt, sicuti scribitur Sap. 2. Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in

um in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ ſunt, & relinquamus vbiq; ſigna lætitiæ, nam hæc eſt pars noſtra. Sic irretitus fuit diues epulo, quem quidam ſcribunt ciuem fuiſſe Hieroſolymitanum. Sic & ille qui dixit (cum iam horrea ſua plena frugibus videret) Fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs vocatus eſt ad pœnam. Spirituale vero velamen fuit de quo hic loquitur Chriſtus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Theſ. 2. Dedit illis efficacem errorem, vt credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atq; hoc iuſtum eſt Dei iudicium.

SEXTA: Pœna neglectæ viſitationis, quæ eſt duplex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet iſta horrenda vrbis vaſtatio: item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA, cauſa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2. explicat, dum ait, Diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare nos ad pœnitentiam. Deus enim tardus ad iram, id eſt, ad vindictam, idque ideo, vt nos tandem agnitis peccatis noſtris, ingemiſcamus & confugiamus ad Chriſtum vera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit, Omne, quod ſcriptum eſt in

nostram doctrinam scriptum esse, videamus quis sit huius doctrinæ vsus.

Primum itaq; nos, qui in Christum credimus, & sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus vocem Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo erga nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus visitationis nostræ quos visitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primum suo verbo: quod sane purè in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed, quia parum fuimus Euangelio obedientes, visitauit nos bello, fame, peste, & singulos varijs modis. Verum si non egerimus pœnitentiam, idq; maturè, visitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Christi breuiter pie & sancte vitam instituamus, vt possimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

[Et ingressus in templum &c.] In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circumstantiæ potissimum obseruandæ.

PRIMA, impietas pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum non vt exerceretur mercatura in eo, sed propter has causas: primum vt illic verbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipse Salomon inquit in dedicatione templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco isto (id est, in templo hoc) exaudies

3 Reg: 8.

audies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris propitius eris. Præterea fuit constitutum lege, vt iuxta templum fierent mactationes secundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Pharisæi & pontifices. Contempserunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imo, vt ipse Christus inquit, fecerunt ex templo Dei speluncam latronum. Trucidantur homines à latronibus, vt latrones occisorum bona ad se conuertant: pontifices autem falsa doctrina ac praua interpretatione scripturæ multa hominum millia trucidarunt, dum illorum animas sacrilegè priuarunt æterna beatitudine. Hinc satis liquet, quam fuerint isti pontifices impij in Deum: qui non solum ipsi contempserunt verbum Dei: verumetiam alijs occasio fuerunt contemptus, contumaciæ & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & vendentium de templo. Christus eijcit ementes & vendentes, idq; externa vi: quo facto, primum testatur se improbare impietatem Pharisaicam. Deinde declarat se verum regem & pontificem esse istius populi. Regem quidem, quod manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret Aeneum serpentem propter idololatriam populi: Pontificem vero, quia veram doctrinam defendit, & reprehendit Pharisaicas corruptelas, præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuastatione, nisi resipiscerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna,

in quam incurrent omnes impij, qui abusi fuerint templo Dei, nimirum quod à Christo aliquando sint à templo eijciendi. Hinc præterea discant vtrique: magistratus dico & gubernatores Ecclesiarum. Illi quidem manu & externa vi tollere impietatis instrumēta: hi vero gladio spiritus, hoc est, verbo Dei amputare omnē superstitionem quantum quidē fieri potest. Sic fecit beatus Theodosius, qui omnes imagines & idola de templis sustulit. Sic fecit pijssimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus est sanctissimæ memoriæ Rex Daniæ Christianus eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc scholæ & Ecclesiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA est de templo Dei: quod est duplex: manu factum seu visibile, & spirituale seu non manu factum. Vtrunq; est domus orationis. Domus mea, inquit Christus, est domus orationis. Vsus manu facti templi præcipuè in his positus est: primum, vt sit locus publicus, in quo doceatur & audiatur verbum Dei. Deinde vt illic administrentur Sacramenta. Tum, vt illuc conueniant pij oraturi pro communibus necessitatibus. Postremo, vt sit locus in quo fiat publica confessio religionis. Sed quid fit in Papatu? Pro verbo Dei traditiones hominum obtruduntur: pro mysteriorum Dei distributione sacrilegia horrendissima proponuntur: venale habent cœlum: missam pro viuis & mortuis iactant: spoliant Ecclesiam Sacramentis: contaminant Sacramenta suis blasphemis additamentis: faciunt

ex loco

ex loco publicæ confeſſionis Euangelij conciliabulum hypocritarum, qui conſpirant aduerſus Euangelium Chriſti. Hæc ſint dicta de manu facto templo. Non manu factum & ſpirituale templum eſt, cum tota catholica Eccleſia, tum ſingula eius membra. Ita enim Paulus ait ſcribens Corinthijs: An neſcitis, quòd templum Dei ſanctum ſitis vos? Imo Chriſtus ipſe architectus huius templi ait: Si quis ſermonem meum audit, ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Proinde & tota Eccleſia, & ſingula eius membra templum Dei dicuntur & ſunt. Huius templi fundamentum eſt filius Dei. Fundamentum enim aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Hoc templum erigitur à filio Dei: ædificatur à Prophetis, Apoſtolis, miniſtris verbi, à pio magiſtratu, à ſanctis patribusfamilias, prout Dominus ſingulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conſeruatur ſanguine Chriſti. Huius templi oſtiarius eſt Spiritus ſanctus, quando precibus & fide ianua eius pulſatur. Neq; hoc templum ocioſum eſt. Nam in eo iugis eſt celebratio Dei, oratio perpetua, oblationes ſanctæ, cultus Dei (vt vno verbo dicam) indefeſſus, Huic enim ſancto vſui dicatum eſt hoc ſanctum Dei templum. Verum homines qui indulgent ſuis libidinibus, ſuæ tyrannidi, vſuræ, fraudibus, non ſolum hoc templum Dei prophanant, eiecto oſtiario Spiritu ſancto, expulſo Chriſto architecto: verumetiam

1 Cor: 3. 2 cor: 6. Jo: 14. 1 cor 3.

fiunt templa Sathanæ, in quibus sanguis Christi contumelia afficitur: verbum Dei ludibrijs exponitur: in locum piarum precum succedunt inuocationes sanctorum, execrationes, blasphemiæ, contumeliæ, & , vt vno dicam verbo, laudes Sathanæ illic personant.

Sed quid nos commouebit, vt templum Dei esse cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria est, quàm esse templum sanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto transitur à Sathanæ delubro, (vbi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam fœlicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim sumus, vt simus templa Dei. Contra, cogitandum est, quàm indignum sit, & quàm magnum sacrilegium, hoc templum sceleribus vllis contaminare. Proinde conandum totis viribus est, vt præstemus Deo in suo templo verum cultum, & offeramus sacrificia labiorum nostrorum, hoc est, gratiarum actionem, & thura cordis nostri, hoc est, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs qui templa Dei sunt, quàm verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, sapientes, diuites in hoc templum recipi: sed contrarium docet verbum Dei, & monstrant exempla. Tametsi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, sapientiam, diuitias: tamen plerunque fit, vt tales huius mundi negotijs impediti minus de hoc spirituali templo cogitent. Exempla sunt Cain

&

& Abel. Deinde Eſau & Iacob. Ita ſemper delegit Deus infirma huius mundi, vt quæ fortia ſunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Chriſtus enim dicit: Noli timere puſille grex, placuit enim Patri dare vobis regnum, cui per Chriſtum cum Spiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum, Amen. 1 Cor: 1. Lu: 12.

DOMINICA
VNDECIMA POST TRINITATIS, EVANGELIVM LVCÆ 18.

IEſus dixit ad quoſdam qui in ſe confidebant, quod eſſent iuſti, & aſpernabantur homines cæteros, parabolam iſtam. Duo homines aſcendebant in templum vt precarentur: vnus Phariſæus, & alter Publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quod non ſim ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ poſsideo. Et publicanus procul ſtans, ne oculos volebat ad cœlum attollere, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam magis quam ille. Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij fuit, quòd poſtquam Chriſtus docuiſſet de efficacia orationis &

forma orandi, voluit etiam illustria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis, & hypocriticæ ostentationis naturam depingeret. Nam cum nemo rite orare potest, nisi idem sit prius iustus ex fide Christi, fit vt multi se iustos putent, & propterea se recte orare arbitrentur: Quare necesse fuit discernere inter verè iustos & eos, qui iusticiam simulant. Qui enim videri volunt iusti, & non sunt tamen, illi nequaquam inuocant. Verum qui agnitis peccatis suis agunt seriam pœnitentiam, hi fide iusti effecti, soli efficaciter & verè orare possunt. Ea itaq; de causa Dominus hîc nobis proponit duas imagines: quarum vna est hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Pharisæus, qui putauit se pium & iustum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoscendam præbet: Contra, miser publicanus, prosternens se coram Deo, & agnoscens suas sordes, & nihilominus confugiens ad misericordiam, veræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet. Loci tres:

I. De iusticia legis & Pharisaica vanitate.
II. De iusticia Christiana & vera pœnitētia.
III. Iudicium Christo de Pharisæo & Publicano.

DE PRIMO.

[Dicebat ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, &c.] Hîc necesse est dicere de legis iusticia, quæ sit: quis sit eius vsus, finis & ius.

Nam

Nam inde intelligemus quantum Phariſæi aberrant à vera iuſticia.

Quæ eſt legis iuſticia? Eſt perfecta obedientia omnium membrorum noſtrorum interiorum & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuum, voluntatis, oris, breuiter, omnium potentiarum & virium corporis & animi: quam obedientiam non oportet eſſe momentaneam, ſed perpetuam: non inanem, ſed perfectam & abſolutam: non contaminatam, ſed puram & caſtam: qualis ab Adam præſtari potuit ante lapſum, & qualis à ſanctis Angelis in cœlo præſtatur. Quòd talem deceat eſſe legis iuſticiam, cum Moſes, tum Chriſtus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis: & proximum tuum ſicut teipſum. Deinde, quia ipſe purus, ſanctus & caſtus eſt, nihil poteſt illi placere, niſi purum, ſanctum & caſtum. Et qui hanc iuſticiam præſtant, ſoli habent promiſſionem legalem. Sic enim ait Moſes: Qui fecerit ea homo viuet in eis. Hanc obedientiam perfectam & perpetuam qualem lex requirit, nullus homo excepto ſolo Chriſto vnquam præſtitit. Quare omnes, qui ſe hac legis iuſticia iuſtos putant, non tantum cæci ſunt & arrogantes: verumetiam blaſphemi in legem Dei, quam metiuntur ſuo modulo, & non voce Dei. Quod autem nullus legi Dei ſatisfacere poſſit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriam reuocabo. Primum, noſtra membra interiora

& exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, sunt mutila & horrenda quadam ataxia viciata, ita vt nihil recte exequi possint. Deinde, lex peccati tanquam fortissimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, vt non possimus præstare quæ volumus. Hinc diuus
Rom: 7. Paulus clamat: O infœlix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item non quod volo bonum, hoc facio, sed quod non volo malum, hoc ago. Ita regenerati promptam quidem voluntatem habent, sed exequendi quod volunt viribus destituuntur, adeo domesticus noster hostis est importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum voluntas nondum est reformata, quales sunt omnes qui nondum sunt regenerati? Huc accedit quod lex Dei sit spiritualis: nos vero
Rom: 7. carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: Lex spiritualis, ego autem carnalis venditus sub peccato. Hinc facile videre est, quod à nobis legi debita obedientia præstari non possit. Qui enim fieri potest, vt caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi, quibus ostendi neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergo fiet? hic vocem legis primum
Deu: 27. audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Hic audies legis sententiam: Hæc legis vox te humiliet coram Deo & prorsus prosternat, vt agnoscas

agnoscas & fœditatem tui peccati, & iustam damnationem. Quid hic faciendum? possumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum est, vel quærendum remedium contra hanc legis damnationem: quod sane non est aliud, quam solus Iesus Christus: qui ideo venit in mundum, vt in se maledictionem legis reciperet & omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proinde maledictio extendit se ad omnes homines qui non audiunt Christum, & vestiuntur eius iusticia, vt illa ornati appareant in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iusticia ideo à me dicta sunt, vt ostendam quam vani fuerunt Pharisæi isti, qui se iustos confidebant et aspernabantur cæteros tanquam prophanos & iniustos. Sed quænam causa est quod hic pharisæus cum sua turba confidat se esse iustum? cæcitas in causa fuit. Adeo enim cæcus erat, quod non viderit legis mentem, imò velamen tantum legis vidit & non introspexit in legis aditum, quemadmodum textus huius Euangelij satis indicat. Ait enim: [Gratias ago tibi, quia non sum sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, aut sicut hic publicanus.] Literam igitur legis vidit, non spiritum, hoc est, tantum in externis operibus hæsit, non spiritualem, quam requirit lex, sensum considerauit.

Verum vt hæc nobis clarius ponantur ob oculos, videa-

videamus 1. qualia ipsius opera fuerint. 2. conferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus constrictus fuerit, etsi se iustum coram hominibus venditaret.

Opera huius Pharisæi fuerunt sine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum

Heb: 11. scriptura apertè dicit: Sine fide impossibile est placere Deo, quis tam amens est, vt istam externam laruam iusticiam vocet?

Opera quæ iactat, conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hic ex impurissimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accusat, idq; coram tribunali Dei. Quid multis? Nihil ex legis Dei præscripto fecerat. An non est magnum non esse raptorem? non iniustum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? ista quidem non sunt condemnanda. Sed hic Pharisæus bona, quæ fecerat, miserè contaminauit philautia & superbia.

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum, fides Christi, quæ per charitatem operatur. Vbi autem hæc non est, quantumuis speciosum videtur opus, Deo tamen gratum esse nequit: imo potius abominatio est coram Deo, præcipuè quia accedit opinio iusticiæ, sicuti videmus in hoc Pharisæo.

Vidimus vnde profecta sint opera huius Pharisæi, & quantum distent à legis iusticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccarit, & quàm iniustus fuerit, videamus. Primum ausus est Deum acce-

accedere & interpellare sine timore Dei, sine fide, sine pœnitentia, sine mediatore Christo: per quem solum patet aditus ad Patrem. Est ne hoc graue scelus? Imo hîc totam primam tabulam violat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde ausus est puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen scriptum sit: Innocens coram te non est innocens. Quanta quæso hæc superbia? Nonne, tametsi & Deum et homines despicit, se tamen iustum simulat? Tertiò abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium, in quo accusat alios. Quartò, totam secundam tabulam inuadit & violat, contra charitatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere solet. Quid facit? Non sum, inquit, sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imo hoc videbatur ei parum. Quare cum in supremo loco templi esset, respicit à tergo, & videt miserum publicanum orantem, quem mox, vbi eum vidit, accusat coram tribunali Dei. Neq; sum, inquit, sicut iste publicanus. Hic si verè pius fuisset, gratulatus fuisset publicano cum Angelis Dei, Luc: 15.
qui gaudent in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Verum cum accusat pœnitentem, satis arguit ex quo spiritu loquebatur. Debebat meminisse dicti Iesu Syrach: Hominem auertentem se à Eccl: 8.
peccato ne despexeris. Omnes enim in corruptione sumus, id est, obnoxij varijs casibus. Qui stat videat ne cadat, inquit Apostolus. De ieiunio & decimis 1 Cor. 10.
huius

huius hypocritæ hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, est res non mala: verum si ieiunes vt merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium sit abominatio. Deus enim non vult coli humanis traditionibus: sed iuxta legis suæ regulam. De decimis hæc dico, quod Deus ita ordinauit in sua republica, vt sacerdotes Leuiticæ tribus haberent vnde
Lu: 10. viuerent. & Christus dicit: Dignus est mercenari-
1 Cor: 9. us mercede sua: & non obligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Pharisæo vidimus, qualis sit iusticia pharisaica: & eius vanitatem ostendimus ex collatione ad legis iusticiam: Ita nunc sequitur secunda doctrina de iusticia Christiana, quæ nobis in hoc publicano, tanquam in viua quadam imagine repræsentatur. Verum quia scriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primum videre quid scriptura dicat de iusticia Christiana. Deinde idem ostendam in publicani exemplo, vt ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iusticiæ Christianæ attinet, hæc sunt clara dicta. Paulus Roma. 3. ait: omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iustificantur autem gratis ipsius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorium per fidem in sanguine eius. Mox in eodem capite. Arbitramur hominem iustificari fide absq;

absq; operibus legis, 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Roman. 5. Sicut vnius hominis inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita vnius rursus obedientia iusti constituentur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Et Dauid: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt infinita dicta in scriptura de iusticia Christiana, Sed hæc pauca proposui, vt inde generalem doctrinam de iusticia Christiana colligam. Roma: 4. Psal: 32.

PRIMVM ergo ex his testimonijs colligitur, quòd Christiana iusticia non sit ex operibus, tametsi iustificatus iam benè operari incipit. Hoc ergo primum tenendum est, quòd opera excludantur ita, vt non sint huius iusticiæ causæ: sed effectus & fructus, vt postea dicam. 2. ex his dictis colligitur, quod Christiana iusticia non sit obedientia in ipsis, sed in Christo. 3. quòd hæc Christi obedientia donetur homini, vt ea, & non sua, sit iustus. 4. quòd quisquis crediderit, huius iusticiæ Christi fiat particeps, ita vt illi imputetur tanquam sua. Christus enim est finis legis in iusticiam omni credenti. 5. quòd quia peccatores sumus, reconciliemur patri per Christum, quem pater proposuit propiciatorem. 6. quòd pro peccatis credentium effusus sit sanguis CHRISTI, ita vt iusticiæ Dei seu legis sit satisfactum. 7. ex omnibus collectis efficitur, quòd

hæc iusticia Christiana constet absolutione à peccato, imputatione iusticiæ Christi, & acceptatione ad vitam æternam, gratis propter Christum. Hæc est summa doctrinæ Ecclesiæ Christi de Christiana iusticia: vnde efficitur, quòd Christiana iustificatio sit absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam, gratis propter Christum. Verum hoc præterea tenendum est, quòd fides ipsa, qua iustificamur, sit efficax, & producat fructus Deo gratissimos per Iesum Christum. Vbi autem hic fructus non conspicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, simul renascimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præstemus.

Iam hanc ipsam doctrinam de Christiana iusticia videamus in exemplo publicani. Primum (vt textus ait) stetit à longè. Indignitate enim sua territus, non audebat cum Pharisæo in conspectũ maiestatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Christi ait: Exi à me, quia homo peccator sum. Similiter & Centurio: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Hæc trepidatio in conscientia hominis oritur ex noticia legis: ad cuius normam cum homo sua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator sum. Deinde non audet leuare oculos. Hic notatur pudor publicani ob turpitudinem peccati sui. 3. percutit pectus, quo significatur lucta cum diffidentia & desperatione. 4. cum inquit Deus, &c. significatur ad solum Deum confu-

confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est: qua lucta vera contritio declaratur: nunc sequitur quomodo sit eluctatus ab isto veluti inferno. Nam cum dicit: Deus propitius esto mihi peccatori, erigit se fide contra desperationem. Nam hic animo recolit promissiones de Christo, quòd Deus velit esse peccatoribus propitius, qui agentes pœnitentiam ad Christum vera fiducia confugiunt. Ille enim est propitiatio pro peccatis nostris. Cum ita se erigit, sibi peccatum, & Deo misericordiam tribuit: se ægrotum agnoscit, & Deum medicum: opponit misericordiam peccato: ac ita statuens, Deum sibi propitium esse, iustificatur sola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei. Dan: 9.

Atq; ita ex hoc publicano discere possumus, primum, rationem veræ pœnitentiæ & iusticiæ Christianæ. Nam vt vera pœnitentia est verus dolor ob peccatum: ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cum Deum vera fiducia accedimus, sicut supra dixi. 2. possumus ab illo discere qualis debeat esse vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficisci in timore Dei, & niti propitiatione, quæ est in Christo Iesu. 3. debemus à publicano discere submissè nos gerere cum coram Deo, tum coram hominibus.

Viuendum ne igitur est more publicanorum? sanè ita est, quatenus agunt pœnitentiam, quemad-

modum hic fecit. Vt enim Pharisæus iste non est contemptus propter externa opera honesta, quæ fecit: sed quia confidebat in opera: ita publicanus hic non est laudandus ob peccata quæ fecerat: sed propter pœnitentiam, quæ secuta est: imo habemus ab vtroq; quod vtiliter discamus. Cum vtroq; eundum est in templum: cum vtroq; agendæ sunt Deo gratiæ: Cum vtroq; orandum est: A Pharisæo honesta externa opera facere: A publicano animi pietatem & veram fidem adferre discamus.

DE TERTIO.

[Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam & non ille.] Hic habemus iudicium Christi de Pharisæo & Publicano. Publicanus (inquit) descendens de templo, in domum suam rediјt iustificatus fide. Pharisæus autem non rediјt iustus: sed potius condemnatus. Hoc confirmat generali sententia: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Pharisæus se exaltauit, existimans se iustum legis operibus, quæ nulla habuit: ideo humiliatus est sententia damnationis. Publicanus se humiliauit peccati confessione, humili inuocatione, fiducia in misericordiam Dei per Christum, ideo exaltatus est gratia absolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo, vt & nos humiliemur faxit Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in sæcula, AMEN.

DO-

DOMINICA DVODECIMA POST TRINITATIS *Euangelium Marci 7.*

IEſus rurſum egreſſus de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei ſurdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt imponat illi manum. Et cum apprehendiſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephata, quod eſt aperire. Et ſtatim apertæ ſunt eius aures, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, ac loquebatur recte. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, voluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, vt hîc. Voluntas indicatur ex eius promptitudine ad iuuandum, eſt enim promptiſſimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus ſe. Officium, quòd ſit ſaluator iuxta nomen ſuum, quod eſt

Iesus. Hæc tria in singulis ferè Christi miraculis conspiciuntur, quibus nos rectè vti discamus. Potentia siquidem Christi Domini, aduersus mundi tyrannidem, Sophisticam & hypocrisin, atq; adeo aduersus totum Sathanæ regnum vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduersus carnis nostræ peruersam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduersus omnes Antichristos, qui Christum suo officio spoliare volunt. Hæc tria, vt in speculo quodam contemplari licet in præsenti Euangelio. Hic surdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo: sed quid ad hoc Christus? Potentiam suam declarans, aperit aures eius & linguam soluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitosum & miserum iuuat, ostendit se affici eius calamitate, atq; ita voluntatem suam erga ipsum indicat. Postremo declarat officium, dum se promptum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto missum esse se, vt afflictos & calamitosos iuuet. Habemus quid Christus velit in suis miraculis: Iam summam præsentis Euangelij videamus. Christus adductum surdum & mutum ad se sanat: quo facto significatur, quòd Christus venerit in mundum ad iuuandos eos qui ad se veniunt, iuxta illud: Omnis
Ioel 2. qui inuocauerit nomen Domini saluus erit.

Loci tres:

I. Exemplum illorum qui hunc surdum & mutum ad Christum portant.

II. Fa-

II. Factum & miraculum Christi.
III. Fructus huius miraculi apud spectatores.

DE PRIMO.

[Exiens iterum de finibus Tyri, &c.] Antequam veniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi, & locus profectionis.

Profectio ipsa indicat, quam sedulus Dominus fuerit in suo officio, & quàm auide sitierit salutem nostram. Locus ostendit, quòd etiam gentes velit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam videamus. [Adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum, vt imponat illi manus.] Hîc duo obseruanda sunt: Primum, quid faciant hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis verbis Christiana vita describitur: quam descriptionem rectè intelligere nostra interest, vt possimus illorum exemplum dextrè imitari. Primum enim Christum agnoscunt Messiam. Deinde fidem in ipsum habent, vtrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit vt saluatorem, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Ut enim nemo credit, nisi qui audit: ita nemo inuocat, nisi qui credit, Roma. 10. Hac ratione

fides concepta ex verbo vitæ, est Christianorum salus & iusticia.

Est ne ociosa hæc fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. PRIMVS est confessio, nam hîc suo facto & voce confitentur Christum. Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam, ita ore fit confessio ad salutem. SECVNDVS est inuocatio Christi. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne separes, quàm eas à se inuicem diuellas. TERTIVS fructus fidei est dilectio fraterna, quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.

Vides iam, quales fuerint hi baiuli? vides ne totam vitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scriptum est? Vt ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum, & charitatis erga proximum. Hæc est forma veræ Christianæ vitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est: eundem cum his inuocare fides postulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæso, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum, & coram hominibus spretum, extremèque contemptum adducere ad Christum, & tantam curam pro aliena salute suscipere?

Hic discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles,

ciues & rustici, quid illos deceat, modo non frustra Christianum titulum iactare velint. Vnusquisq; pro ratione suæ functionis conetur quam plurimos Christo adducere, eum inuocare & solicitudinem piam suscipere pro aliorum salute.

Hic oritur quæstio. Hic surdus fidem non habuit. Non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur: sanatur tamen à Christo ob alienam fidem: videtur ergo quod homo aliena fide saluari possit. Respondeo. Christus aperit linguam muti & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare: salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; prius fidem ex verbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare possent impijs beneficia corporalia, non posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sint de facto horum baiulorum & eius vtili imitatione: iam quid à Christo petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum. Nam per impositionem manuum obseruarunt Christum antea multis contulisse sanitatem. Verum vt istum ritum nos intelligamus quatuor de impositione manuum sunt obseruanda.

1. Quàm antiqua sit hæc consuetudo impositionis manuum.

2. *Quorum fuerit alijs manum imponere.*

3. *Ad quid & in quem finem manus impositæ sint.*

4. *Quæ sit manus ratio symbolica.*

Quantum ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, scriptura ostendit quòd à patribus sit hæc consuetudo accepta. Legimus enim Genesis 48. quòd patriarcha Iacob manus imposuerit filijs Ioseph Manasseh & Ephraim. Quæ consuetudo postea lege Iudæis commendata est: & peruenit hic ritus vsq; ad tempora Christi, qui & ipso vsus est, & vsum illius ad Apostolos suos transmisit. Quòd autem manuum impositioni coniuncta fuerit oratio, patet ex 19. cap. Matth. vbi scribitur, quòd oblati sint pueri Christo, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm sit antiqua consuetudo manuum impositio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim erat, vt maiores minoribus, parentes liberis, sacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim solennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant authoritate.

Sed quem in finem iste ritus institutus erat? Quintuplex finis è scriptura colligi potest. 1. quòd benedicendi seu orandi causa factum sit, vt Matth. 19. & Marci 7. ostenditur. 2. offerendi causa: solebant enim sacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. sanandi gratia, sicuti Christus sæpe

suas

ſuas manus impoſuit ſanaturus, qui ſibi offerebantur. 4. vt precando conferretur Spiritus ſanctus, vt in Actis Apoſtolicis legimus. 5. in conſecratione miniſtrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad miniſterium.

Iam de ſymbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impoſitis manibus, fungebantur vice Dei. Manus ſignificabant auxilium & fauorem Dei. Impoſitio manuum ſignificabat eum, cui imponebantur manus, eſſe ſub fauore & protectione Dei & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in ſacrificijs hoſtiæ dicabantur Deo. In ſanationibus manus Dei ſe exeruit, dum ſanitati reſtituit ſua potentia ægrotos. Similiter in donationibus Spiritus ſancti, manus ſignificabant præſentiam Dei. In conſecrationibus ſacerdotum hæc erat ſignificatio impoſitionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hoſtiæ, probarentur & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc ſint dicta de primo loco nempe de facto horum baiulorum & impoſitione manuum. Nos autem obſeruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quòd filij Dei Spiritu Dei ducantur, & exerceant ſe pietate & charitate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant ſine vera pietate erga Deum, & charitate erga proximum. Monet nos, vt præſtemus opera fidei interna & externa, modo velimus inter filios Dei recenſeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam sunt de miraculis Christi obseruãda. Prophetæ, Christus & Apostoli ediderunt miracula, vt doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, & vt homines conuicti miraculis de veritate Dei, crederent & credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorum ostendit Iohannes Euangelista cap. 2. vbi ita ait: Hoc principium signorum fecit Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam & crediderunt in eum discipuli. Hic duo signantur fines: gloria Christi, & fides Apostolorum. Gloria autem Christi potentiam diuinam, affectum erga genus humanum & officium doctrinæq; ipsius certitudinem complectitur. Verum discernendum est inter Prophetas Apostolosq; & Christum. Prophetæ & Apostoli non sua virtute ediderunt miracula: sed diuina Christi virtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus vero sua propria potentia edidit miracula. Quare vt Prophetæ & Apostoli suis miraculis declararunt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum & Deum ipsorum ostendit. Verum si quæris cur hodie non etiam edantur miracula à ministris verbi: scies, quod miracula, postquam confirmarunt gloriam Christi, & veritatem Dei, defuncta sint suo munere: quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina Pro-

na Prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis, Hæc sint de miraculis dicta in genere: nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: [Christus apprehendit eum de turba seorsim.] Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus & significationem. Propter tempus quidem, qui nondum voluit suum regnum propalari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam: nondum fregerat interstitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quòd postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significationem vero, quia qui Christum desiderat medicum, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est consensio Christi cum Belial.

Eph: 2
Mar: 16.
2 Cor: 6.

SECVNDA: [Misit digitos suos in aures eius.] Hoc sane non frustra factum est. Nam & eo signo declarauit precium carnis suæ quam assumsit, vt eius victima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suum verbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi Spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.

TERTIA: [Et expuens tetigit linguam eius.] Hoc symbolo significat & loquendi facultatem à se esse, & quod per media velit in Ecclesia esse efficax.

QVAR-

QVARTA: [Suspexit in cœlum.] Hoc gestu significat suum animum ad Patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solum pro hoc: sed pro omnibus afflictis. Oratio enim non est tam oris sonus, quam cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorum suspicientium in Psal: 123. *cœlum significatur. Unde Dauid: Ad te leuaui* Mat: 6. *oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos mo-* Lu: 11. *nemur, cum dicimus: Pater noster qui es in cœlis.*

QVINTA: ingemuit. Magnum certè necesse est esse propter quod tantus heros ingemiscat. Non ergo solum in hunc mutum, quem vnico nutu liberare à suo malo poterat, respexit: sed intuetur in hæc quinq;. 1. in peccatum, quod causa est omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppresserat genus humanum: cum qua tyrannide se bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in se reciperet, quò nos absoluamur à reatu. 4. in amarissimam suam mortem, quam erat perpessurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem. Præuidebat enim quòd multi suum beneficium essent contempturi prorsus: multi ignauia sua essent neglecturi: adeo vt minima pars mundi sua beneficia in salutem amplecterentur.

SEXTA: alloquitur hunc mutum & dicit. Ephata, hoc est, tu aperire. Non frustra hîc Marcus hebraica voce est vsus. Hac enim voce primum indicat Christus, quæ sit sua diuina potentia, qui

verbo

verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides nostra non solum de diuinitate Christi confirmatur: verumetiam omnes eos in tuto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt, & se eius fidei committunt. 2. hac voce indicatur quanta sit verbi Dei efficacia, præsertim vbi vera fide apprehenditur. 3. quòd nemo saluari possit sine Christi verbo, quo imperat nobis quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE significat, quod voluntas hominis requiratur in salutis negotio, non quod voluntas non reformata manu Dei possit aut velit: sed ne, cum mouetur & formatur à Spiritu sancto, Spiritui sancto repugnet. 5. quòd opus salutis sit totum Christi, non hominis: quemadmodum hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA: [Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.] Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quòd ad iussum Christi, & ad prædicationem verbi ipsius soluamur à cathenis Diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, vt summatim repetam, confirmat quòd Christus & possit et velit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur & suam opem implorant. Destruit eorum errorem qui Christum tanquam seuerum iudicem fugientes, sanctos inuocant: Monet præterea nos, vt in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.

DE

DE TERTIO.

[Et præcepit illis ne cui dicerent: Quanto autem magis eis præcipiebat, eo magis prædicabant & admirabantur.] Christus prohibet ne patefacerent hoc factum: huius mandato obtemperasse oportuit. Quare bonum, quod secutum est, non illorum inobedientiæ, sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim hoc factum latere vsq; ad suam resurrectionem.

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primum spectatores conceperunt fidem in Christum. Deinde prædicabant hoc factum, & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: vt rectè iudices de diuina substantia & diuinis personis: vt statuas eum fontem omnium bonorum: vt ad eum per Christum confugias in omni necessitate: vt palàm tuam fidem cum his confitearis: vt tuo exemplo præluceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in sæcula, AMEN.

DOMINICA
DECIMA TERTIA POST TRInitatis Euangelium, Lucæ 10.

Con-

COnuerſus Ieſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quę vos auditis, & non audierunt. Et ecce, quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Recte reſpondiſti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum. Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum veſtibus, ac vulneribus inflictis, abierunt ſemimortuo relicto. Accidit autem vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, viſoq; illo, pręterijt. Similiter & Leuita, cum iret iuxta locum, cum acceſsiſſet ac vidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ad eum, & viſo eo, miſericordia motus eſt, & accedens obligauit vulnera eius, infundens oleum ac vinum, & imponens illum in ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediens, depromptos duos denarios dedit hoſpiti,

&

& ait ei. Curam illius habe, & quodcunq; præterea insumseris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

ENARRATIO TEXTVS.

DVÆ sunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Christus cum suis discipulis de vera beatitudine, docetq; in qua re ea consistit, nimirum in sui cognitione: In posteriori disputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: vbi paradigmate proposito docet quis sit proximus habendus. Loci quatuor:

I. Quæ sit vera beatitudo.
II. Quæstio Legisperiti de consequenda vita æterna, cum Christi responsione.
III. Summa capita legis diuinæ.
IIII. De parabola, qua docetur quis sit nobis proximus.

DE PRIMO.

[Iesus conuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quod multi, &c.] Hic docet Christus, quænam sit vera beatitudo, & quodnam sit verum & solidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergo soli illi sunt beati, qui filium Dei vident, sequitur nullos suis operibus & meritis bea-

tis beatitudinem consequi. Quare hæc Christi visio merito expetenda est.

Verum sciendum dupliciter filium Dei videri, nempe in hac vita & futura. In hac vita videtur tripliciter. 1. carnaliter tantum. 2. carnaliter & spiritualiter simul. 3. spiritualiter tantum.

Carnaliter tantum vidit Christum maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata est. Proinde carnalis Christi visio non est per se salutaris: imo cedit potius in maiorem damnationem. Herodes vidit Christum, Pilatus similiter, Iudas & Caiphas & multi impij alij, quorum interitus docet non esse salutarem visionem Christi externam, vbi non est vera fides in Christum.

Carnaliter & spiritualiter simul visus est Christus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apostolis & multis alijs, quorum visio fuit illis salutaris, quia non solum Christum externis oculis viderunt, sed etiam lumine cordis: quod manifestè conspicitur in illa muliere, quæ Christi pedes lotos lachrymis suis abstersit capillis, quæ à Christo audit peccata sua esse remissa, propter fidem quam in ipsum habuit. De hac visione præcipuè loquitur hic Dominus, cum ait: Multi Prophetæ & reges cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Spiritualiter tantum videt Christum, omnis qui credit in eum: Ita enim Christus ipse interpretatur, cum dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari filium hominis, vt omnis

qui credit in eum non pereat sed habeat vitam
Gen:4. æternam. Sic vidit Christum Abel in suo sacrificio, sic Abraham de quo testatur Christus, dicens: A-
Jo:8. braham vidit diem meum & gauisus est. Sic hodie nos Christum videmus quotquot in ipsum credimus. Quod autem, qui ita Christum vident, sint beati, testatur hoc dictum Domini ad Thomam: Beati qui non viderunt & crediderunt. Nam in Euange-
Jo:20. lio ipsum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere visionis & eius partibus, quo Christus in hoc mundo videtur. Altera visio sequitur, quæ est futura in gloria, vbi illum perfectissime videbimus, & perpetua læticia afficiemur fruentes ipsius dulcissimo conspectu.

Sed qua de causa pronunciat beatos qui Christum vident? Primum, quia Christus est verbum vitæ, sine quo nulla est salus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Christum non videt & potissimum oculis fidei, in carcere & sub manu Diaboli manet: ita qui Christum videt, victor est mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc est
1 Jo:5. victoria, quæ mundum vincit, fides vestra. An non videmus multos pios male in hac vita habere & rapi ad grauissima supplicia? Respondeo. Sunt beati propter euentum. Est enim futura lætissima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur
Mat:5. in hac vita. Ideo Christus dicit in Matthæo: Beati

qui

qui lugent, quoniam consolationem accipient.

DE SECVNDO.

[Quidam legis interpres surrexit, tentans eum & dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum &c.] Et vt in Matthæo habetur: si vis ad vitam ingredi serua mandata. Vt hoc Christi responsum rectè intelligamus, obseruandum est esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ: quidam agunt seriam pœnitentiam. Hypocritæ superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putant se non opus habere Christo: atq; ideo eum persequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipsius doctrinam: nunc persequendo ipsum. Hi cum quærunt viam salutis, monstrat eis legem, & dicit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Qui vero pœnitentiam agunt & quærunt à Christo salutis viam, non mittuntur à Christo ad legem & Mosen, sed ad se eos recipit & iubet eos in se credere. Quod cum faciunt, donat eis suam iusticiam, ne maledictioni legis sint obnoxij. Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus, de quo nuper audiuimus, iustus sibi visus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus eò, quod legis iusticiam, quam iactauit, non habuit. Contra, publicanus qui peccata sua secum in templum attulit, quæ illic deflet & confugit ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, vitæ quoque Mat: 19

æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum & dicit: Quid faciam vt possideam vitam æternam. Respondit Christus: Si vis ad vitam æternam ingredi, serua mandata. Contra, miser latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Christum, cui Christus dicit: Hodie eris mecum in paradiso, id est, in vita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam legis interpres, tentaturus Dominum, & ait: Quid faciendo vitam æternam possidebo. Cui Dominus respondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum. Quod perinde est, ac si dixisset: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7. ait: Fides tua te saluam fecit. Atq; ita Christus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monstrat rectam in cœlum viam.

Quare viam per legem monstrat, cum nemo vnquam per illam viam possit in cœlum venire? Quia est via rectissima in cœlum, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc ergo monstrat Christus suis contemptoribus. Quicunq; enim Christum contempserit, aut peribit æternum, aut legi satisfaciet, quod est illi impossibile. Deinde est alia via in cœlum, quæ tantum patet ijs, qui in Christum, qui via est in cœlum, credunt.

DE TERTIO.

[Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde

tuo,

tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, et ex tota cogitatione tua, & proximum tuum ſicut teipſum.] Hæc ſumma eſt legis diuinæ & epitome Decalogi. In vtroq; horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda. 1. Affectus qui ab homine requiritur erga Deum & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Cauſæ obedientiæ ſeu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.

Affectus, quem requirit lex, eſt dilectio, quæ placere non poteſt, niſi ſit ſincera, & careat omni hypocriſi. Nihil enim poteſt placere Deo quod eſt fucatum, quia ipſe eſt abſq; omni fuco, ſanctus, purus & ſincerus.

Obiecta, hoc eſt, res circa quas verſari debet affectus dilectionis, ſunt Deus & proximus.

Cauſæ dilectionis Dei & proximi ponuntur in præcepto. Deus enim diligendus eſt, quia eſt Deus & Dominus noſter: proximus vero, quia eſt proximus noſter.

Modus dilectionis etiam exprimitur. Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, vt teipſum diligis. Verum, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.

Dilectio ſeu charitas in genere eſt intimus affectus rem quampiam amanter & beneuolè complectendi, adeo vt animus eius ſtudio ardeat cupiatq; ei quam optimè. Hæc charitas duplex eſt: vna Dei erga creaturam, Altera creaturæ erga Deum, &

alias res. Dei erga creaturam charitas rursus est duplex. Vna vniuersalis, qua complectitur omnem suam creaturam, eam sustentat & continet, vt suum statum tueatur. Hæc charitas dicitur etiam vniuersalis misericordia. Altera est peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Ecclesiam suam charam habet in filio. Hac motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret. Hac motus Spiritum sanctum donat. Hac motus conseruat Ecclesiam. Breuiter hæc charitas facit, vt se totum suæ Ecclesiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio consolabitur nos contra sententiam legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit vt Deus castiget suos filios & rursus afflictos sanet.

De charitate Dei erga creaturam dixi: Iam sequitur de charitate creaturæ erga Deum & homines, atq; res alias. Hæc charitas est affectus intimus quo Deus diligendus est ab homine, & secundum Deum proximus perinde vt nos ipsi. Est itaq; & hæc creaturæ charitas duplex: Vna, qua Deum prosequitur: altera, qua creaturam. Ea autem charitas, qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus est, quo fratres necessitudine spiritus Christi nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos, qui aliqua necessitudine carnali nobis deuincti sunt, prosequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis bene-

nefacere laboramus. Quintus quo reliquas creaturas singulas pro suæ dignitatis statu complectimur.

Quæ causæ sunt dilectionis Dei, seu cur Deum diligimus? Etsi satis ex præcepto agnosci potest: tamen altius causas repetam & distinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deum. 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, & ex cogitatione, immensæ dilectionis ipsius, qua nos prosequitur. 2. augeri debet ex viuo sensu fauoris Dei erga nos, quē omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex spe & fiducia promissorum bonorum. Hæ causæ sunt in verbis his: [Dilige Dominum Deum tuum.] Est Dominus, id est, defensor: Deus, gubernator & saluator: Tuus, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunq; qualis res sit dilectio Dei, qua homo Deum diligere debet: Deinde, & causas vidimus: sed modus dilectionis quis est? Is in textu expressus est his verbis: [Ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis viribus, ex tota cogitatione.] Hæc vox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent charitati hominis erga Deum. Primum, quod charitas hominum erga Deum debeat esse perfecta, deinde pura, tum perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione Dei: ita vt illum solum timeant, in illum solum confidant, in solum spem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipsorum voluntas eius voluntati diuinæ

perfectè, purè, & perpetuo in omnibus respondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: Fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò se ad obsequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum sentitur, quò non diligitur Deus purè, perfectè & sanctè. Hic modus est solidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium vnquam fuit post lapsum, nisi in solo Christo: licet quædam eius tenuia principia sunt in renatis. Cuius signa sunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea seruabit, & Pater meus diliget eum. Jo: 14.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei sacra mysteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipsum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illustria habes signa inchoatæ charitatis erga Deum: quæ indies in renatis noua incrementa sumere debent.

Dixi de primo capite legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de secundo dicam, videlicet de dilectione proximorum, De qua hæc tria obseruentur: causæ dilectionis, modus & ordo. Causæ duæ sunt præcipuæ: Vna mandatum Dei: Altera natura, quia homo homini proximus est. Mandatum Dei est,

est, vt diligamus alter alterum. Christus præcipit: Jo. 13.
Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauissimum scelus est. Altera causa est natura, videlicet quòd homo homini sit proximus, idque multis modis: Ratione creationis: ratione similitudinis: ratione regenerationis: ratione communis vitæ: & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum est.

Quomodo est diligendus proximus? Respondet Dominus: Dilige proximum tuum vt teipsum. Quomodo autem quisq; seipsum diligat, à seipso discat.

Ordo dilectionis ante indicatus est, vt maxime diligantur, qui nobis spiritu Christi coniuncti sunt. Deinde secundo loco, qui nos aliqua necessitudine carnali agunt. Tertiò, inimici etiam diligendi sunt, quemadmodum Christus docet Matth. 5. & Christus hìc paradigmate proposito, explicat. Hæc sint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præstare obedientiam posse manifestum est, id quod nuper quatuor rationibus ostendi.

Neq; tamen ideo frustra hæc lex est proposita. Primum enim hìc docemur qualis fuerit integer hominis status ante lapsum. Tum enim homo potuit huic legi satisfacere. Deinde hìc intelligimus, quanta sit deprauatio naturæ, cum videmus quam procul absimus à perfecta legis obedientia. Tum monemur, vt cognita imbecillitate & immundicia nostra confugiamus ad Christum, qui est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Adhæc, erudimur

quis ſit finis legis, & quæ ſint ſumma capita religioſæ vitæ, in qua nos exercebimus. Poſtremo hinc admonemur vt cogitemus, qualis ſit futura obedientia ſanctorum angelorum et hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

[Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: & quis eſt meus proximus?] Cum hic legis interpres aliud reſponſum accepiſſet, quam expectauit, ne confuſus videretur tacere, opinione iuſticiæ legis tumens, quærit quisnam ſit ſuus proximus: cui longè aliud reſponſum dat Chriſtus, quàm expectauit: & vt eliciat confeſſionem ab ipſo Legisperito, proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam deſcendebat à Ieruſalem in Iericho, &c. Sed cum omnis homo ſit alteri proximus, cur non ſimpliciter reſpondit: Homines omnes ſibi inuicem ſunt proximi, hæc reſponſio viſa fuiſſet & facilior & breuior. Hoc fecit Dominus, vt corrigeret malam Phariſæorum & Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto. Dilige amicum tuum, & odi inimicum tuum. Horum ergo iudicio, qui amici erant, ſibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Chriſtus Matthæi 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos eſſe. Quia igitur de amicis conuenit inter Chriſtum & Legisperitum: nam vterque confitebatur amicos diligendos eſſe, Chriſtus conatur efficere, vt Phariſæus inimicos in numero proximorum confitea-

fiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis sunt. Amicos pro proximis habere fatetur Pharisæus: Verum quia de inimicis est quæstio, Christus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc est, de duobus, qui acerrimi hostes ex professione fuerunt. Iudæus enim extremè odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, relinquitur semiuiuus. Venit hic Samaritanus post Iudæos, qui vulneratum præterierunt, & non moti sunt eius calamitate, & fert misero opem: præstat ei charitatis officia: imponit eum in iumentum suum: portat in diuersorium: habet eius curam: transigit cum hospite, vt illum amanter & bene foueat: promittit se soluturum si quid vltra in eius curationem exposuerit. Quis horum, inquit Christus, videtur tibi fuisse proximus illi? Leuita ne qui præterit, an sacerdos, aut hic Samaritanus? Respondit Pharisæus: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter. Fatetur Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio charitatis officia, ideoq; proximum eius recte dici. Vnde conficitur hæc responsio, quòd omnis homo sit homini proximus. Verum, vt deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto ostendit, Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos SAMARITANVM imitemur

quantum

quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA XIIII. POST TRINITATIS

EVANGELIVM LVCÆ 17.

FActum est, dum iret IESVS Hierosolymam, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul, intentaq; voce dixerunt: Iesu præceptor miserere nostri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, vt inter eundum mundati sint. Vnus autem ex illis, vt vidit quod mundatus esset, regressus est, cum magna voce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? Nouem autem illi vbi? Non sunt reperti qui redierint, vt darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi. Surge, vade, fides tua te seruauit.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij est, quod Christus sit verus Messias, Deus & homo, qui sola sua potenti voluntate potest iuuare quos vult. Vult autem iuuare omnes, qui ad se confugiunt, quemadmodum

modum horum decem leproſorum exemplum oſtendit. Hos enim non contemnit, vt multi alij, ſed ſuum paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes ſanat & liberat à morbo cum fœdiſſimo, tum contagioſiſſimo. Neq; aliter affectus eſt erga vllos, quàm erga hos miſeros, modo horum exemplo ipſius opem implorent. Diſcamus ergo & nos intuentes in hos leproſos, qualem habeamus pontificem, nimirum non ſolum talem, qui noſtris afficiatur calamitatibus: verumetiam eum qui potenti ſua voluntate, quos ſuam ſentit implorare opem, iuuare poſſit, & ab omni miſeria vindicare. Quemadmodum enim diſcedentes hos, imo iam abſentes purgat: ita etiamſi coràm non aſpiciatur, iuuare poteſt: Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceſſitatibus noſtris, certi quod ſimus auxilium inuenturi in tempore opportuno. Hæc breuiter ſint dicta de ſumma & vſu huius Euangelij.

Loci tres:

I. De his decem leproſis.
II. Cur eos mittat Dominus ad ſacerdotes.
III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leproſis propoſui, hæc ordine dicam: quàm contempti fuerint leproſi in populo Iſraelitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi ſpirituali lepra

infecti

infecti opus habeant medico Christo: & quid ex Christi facto de ipsius affectu erga nos colligamus.

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur & indigni, qui inter Israelitas versarentur, idq; propter fœdissimum & contagiosissimum morbum, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numerantur autem in Leuitico quinque notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. VNA fuit vestis dissoluta. ALTERA, detectum caput. TERTIA, os velatum. QVARTA, habitatio ab hominum consuetudine separata. QVINTA, publica proclamatio qua immundi proclamabantur, vt qui indigni essent, qui inter Israelitas conuersarentur. Hic facile est cogitare, in quanto dolore fuerint, & quàm misera fuerit illorum conditio: qui tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ & fœditatis peccati nostri. Secunda ex indispositione nostra, quòd non simus satis compositi ad compellandum totum Heroa, hoc est, saluatorem nostrum Iesum Christum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quò minus ad vnicum no-

strum

ſtrum medicum & ſaluatorem confugiamus.

Iam videmus quid hi decem leproſi fecerint. [Cum ingrederetur (inquit textus) Dominus in vicum quendam, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longe & leuauerunt vocem, dicentes: Ieſu præceptor miſerere noſtri.] Hic habemus exemplum in leproſis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeſſionis.

Quod ſtent à longe humiliationis ſignum eſt. Nam propter morbum ſuum, & morbi cauſam peccatum, ſe ex animo proſternunt coram Deo, agnoſcunt ſuam miſeriam, peccati turpitudinem, iuſtiſſimam legis ſententiam damnatoriam aduerſus ſe: atq; ita verè humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus eſt gradus ad gloriam, ſicut ſuperbia primus gradus eſt ad ignominiam, quod et Dominus ipſe teſtatur, cum ait: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, qui autem ſe humiliat exaltabitur. Luc. 18.
Horum ergo exemplum & nos imitemur, & nos proſternamus in vera pœnitentia coram Deo: quod ſi fecerimus fiet nobis ſecundum Chriſti dictum: Qui ſe humiliat, exaltabitur.

Quod accedunt Chriſtum fidei teſtimonium eſt, quam ex auditu famæ ipſius habuerunt. Audiuerant enim abſq; omni dubio hanc dulciſſimam vocem Chriſti, qua tam paternè omnes ad ſe inuitat & omnibus ſuam gratiam offert: Venite ad me Mat. 11.
omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos & inuenietis requiem animabus veſtris.

Hanc

Hanc vocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt & conceperunt ſpem, vt ſe non excluderet, qui ſe omnibus benignè offerret. Quare concepta fiducia, erigunt ſe, & Chriſtum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promiſſio confirmatur, & nos excitemur ad bene ſperandum de Chriſto in omnibus noſtris ærumnis.

Huius fidei fructus ſequitur inuocatio. Ita enim orant: [Ieſu præceptor miſerere noſtri.] In hac ſua ardentiſſima oratione, Primum agnoſcunt ſe nulla habere merita: ſed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE *nullum iactat meritum, nullam ſentit dignitatem: imo potius confitetur ſuam indignitatem, et ſe agnoſcit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoſcunt Chriſtum verum Meſſiam eſſe, victorem mortis & omnium calamitatum: agnoſcunt ipſum mitem & miſericordem, qui afflictis non addit afflictionem, ſed potius medetur afflictis & eos ſanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & verè Chriſtum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac ſua oratione deſcribunt.*

Habemus etiam in his leproſis exemplum confeſſionis, quæ nunquam poteſt ab oratione auelli: & ſanè confeſſio Chriſti non carebat periculo eo tempore. Potentiſſimi enim & ſapientiſſimi perſequebantur Chriſtum, & confeſſionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohan. 9. Vbi Phariſæi obiurgant cæcum, cui viſum reſtituerat Dominus, pro-

pterea

pterea quòd Christum sit confessus. Verum nos imitemur exemplum horum leprosorum. Nam tametsi grauis videatur afflictio, quæ propter confessionem subeunda est: tamen salus, ad quam tendit confessio, maior & certior est, quàm vt vllis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leprosorum laudabili facto: nunc breuiter lepram spiritualem describam, & eius remedia tradam. Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affectuum hominis: ita vt nulla pars in homine sit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima est separatio à domesticis Dei & cœtu sanctorum angelorum & hominum. Secunda est caput detectum, hoc est, nuditas à donis Spiritus sancti plena opprobrio: de qua apud Ezechielem: Nuda eras, & confusione plena. Tertia, est os velatum, hoc est, fœdus halitus & spiritus pestifer pessimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata, qualis est diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc est, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? Nulla humana arte est curabilis, vnicus est medicus qui eam purgare potest, qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus venerit, & se coram illo

humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientissimus medicus sanguine suo primum abluit sordes huius spiritualis lepræ: deinde suo spirituali oleo fouet affecta membra, donec plene sanantur. Hic igitur adeundus est fidei pedibus: huius pharmacum, quod voce Euangelij offertur, cordis ore, id est, fide recipiendum est: & ab eo impetrandum est oleum illud efficax, quo vires amissæ reparantur: atq; cauendum ita ne hoc salutari pharmaco verbi Dei & oleo salutari Spiritus sancti amissis, rursus in lepram incurramus: quod si fecerimus, difficilior erit postea curatio. Nam postquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos vt vidit dixit eis: [Ite & ostendite vos sacerdotibus.] Quos solo nutu abeuntes sanauit hos ad sacerdotes mittit: qui tametsi improbi & auari erant tamen ministerio fungebantur diuinitus instituto. Sed quare illos ad sacerdotes mittit? multæ & magnæ causæ fuerunt.

PRIMA, vt ita probaret fidem illorum an suo verbo & promissioni crederent. Solet enim Deus varijs modis suorum in fide constantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: sed vt fides explorata & veluti igne tentationum
Gen: 22. decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata, dum iubetur ire mactatum vnigenitum filium:

lium: sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla vt Iob, Ioseph, Dauid & aliorum omnium. Mat. 15.

SECVNDA, vt hoc suo facto ministerium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra: qui bene purgatos receperunt in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secus fecisset, videretur Mosaicam legem violare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamque venerat. Mat. 5.

TERTIA, quia lex & sacerdotium ferunt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: lex & Prophetæ ferunt testimonium de me. Nam quod sacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit virtutis Christi, qui non solum de lepra iudicare, sed eam emundare potest: idq; proprij corporis victima & precioso sanguine.

QVARTA, vt ex miraculo discerent sacerdotes vere aduenisse Messiam. Sic enim prædixit Esaias, quod Christus suam præsentiam declararet stupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quod cæcos illuminaret & leprosos purgaret. Sacerdotes igitur, viso hoc miraculo diuino, debebant ex Prophetia Esaiæ conclusisse, Iesum filium Mariæ verum fuisse Messiam olim patribus promissum, præsertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Christi in hoc tempus collimarent. Esa. 42.

QVINTA, vt Sacerdotes hoc miraculo conuicti de aduentu Christi veri Messiæ mitterent suos auditores & populum ad Christum corporum & animorum medicum peritissimum: quod tamen non fecerunt ne quid suo quæstui discederet. Habent multos æmulatores hoc tempore præsertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leprosi testimonio sacerdotum recepti, suam gratitudinem ostenderent erga Deum & ordinarium ministerium.

Cæterum præter has veras causas, propter quas misit Christus hos leprosos ad sacerdotes, Papistæ finxerunt aliam, nimirum, vt sacerdotibus confiteamur peccata nostra, enumeremus omnia peccata cum omnibus suis circumstantijs: quod sane impossibile est. Textum proinde hunc detorquent Papistæ in peregrinum sensum, & sua allegoria fabricant laqueos, quibus miseræ conscientiæ horribiliter constringuntur. Atq; ita ex consolatissimo Euangelio conscientiarum carnificinam faciunt. Quid? Non ergo priuata confessio est retinenda? Est sanè: sed non propter hanc allegoriam: neq; more Papistico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remissionem, si non fiat plena enumeratio peccatorum: quæ nemo, vt testatur Dauid, intelligit, tantum abest, vt ea quis enumerare poßit. Psal. 19.

Sed quæ sunt causæ, cur retinetur confessio auricularis in nostris Ecclesijs? Propter eius vtilitates, quæ sunt maximæ.

PRI-

PRIMA, vt in priuato iſto colloquio inſtituantur rudes & ignari, qui opus habent inſtructione in Catechiſmo.

SECVNDA, vt in ea iuuenum & adoleſcentum exploretur profectus. Nam boni eſt paſtoris, non ſolum publicè pietatis doctrinam tradere, verumetiam eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi experiatur, quouſq; ſui auditores in pietate profecerint. Nam in iſto priuato colloquio ſegnes ſtimulis excitabit, eorum, qui multum profecerunt, diligentiam laudabit, & ad ſimilem perſeuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuſta poteſt haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conſcientiæ doctrina, conſilio & conſolatione iuuantur, præſertim cum aliquo ſcrupulo conſcientiæ perplexæ teneantur. Hi enim ſibi rectè conſulunt, ſi ad ſuos paſtores ſe recipiunt, vt erigantur ac conſolationem capiant.

QVINTA, tametſi qui verè in Chriſtum credit, abſolutus eſt à peccato: nam cum peccatum ſit defectus à lege Dei & voluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, abſolutus abſq; dubio eſt omnis, qui credit promiſſioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet vitam æternam: ex quo ſequitur veram abſolutionem eſſe liberationem hominis credentis, ab obligatione ad

æternam mortem & damnationem: tamen prodest etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur ministri ore remissio peccatorum credentibus, & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

[Vnus autem ex illis, videns quod mundatus esset, regressus est cum magna voce, glorificans Deum, & cecidit in faciem ante Iesum gratias agens.] In hoc Samaritano videmus pulcherrimum gratitudinis & gratiarumactionis exemplum. Verum, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de vera gratiarumactione hoc ordine. Primum, quæ sit, & quas habeat causas: Deinde, quæ ad eam requirantur: & postremo, pro quibus rebus gratias agere nos oporteat.

Quantum ad primum attinet, vera gratiarumactio est agnitio & confessio beneficiorum acceptorum, vna cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clare in Samaritano nostro apparet: agnoscit se mundatum à sua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad Christum redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarumactio habet causas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam sui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc

Sama-

Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarumactio & quas habeat causas: Iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo. 1. virtutes quæ nunquam à vera gratiarumactione separari possunt. 2. legitimus modus gratiarumactionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: veritas et iusticia. Veritas, vt candide & apertè agnoscit benefactorem Deum (vt hic Samaritanus facit) ita excludit hypocrisin & mendacium. Hypocrisin quidem, vt non ore tantum agas gratias, vt Pharisæus fecit, sed mente & voce simul: Mendacium vero, ne Deo asscribas successum in rebus turpibus: vt si latro vellet Deo gratias agere pro optimo spolio, & adultera pro lepido amatore. Iusticia excludit superbiam & abusum rei: & econtra admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Iesum Christum, satis indicatur. Cum enim ait Apostolus: Per Iesum Christum, primum significat, quod in gratiarumactione fides debeat prælucere. Deinde, vt agnoscamus nos per Christum accepisse beneficium. Tum, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Postremò, vt & sciamus nostram gratitudinem per Christum placere, & quòd accessum habeamus ad Patrem per eundem Iesum Christum, vt pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæstio sequitur, pro quibus sint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: Hic Samaritanus pro plaga ablata agit gratias: Unde sequitur, quòd & pro malis & pro bonis sint agendæ gratiæ, sed diuersimodè.

Pro malis quidem cum ages gratias, vt pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam est testimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi patris virgam erudientis te & castigantis, ne cum immorigeris pereas. 3. pro hac paterna castigatione agas serio Deo gratias. 4. supplex petes aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ salutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promissione. Hæc de vera gratiarumactione dicta sint. Sed, proh dolor, vnus ex decem redit, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Unde Dominus: [Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.] Hìc vides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficij sunt obliti. Tales sunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum est? excussa fide manserunt in damnatione, cum interim hic Samaritanus audit: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. Hunc & nos sequamur ad nostrum saluatorem

vnicum,

vnicum, qui eſt Chriſtus Dominus, Cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria, in ſecula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XV. POST TRINITATIS,

EVANGELIVM MATTH. 6.

NEmo poteſt duobus Dominis ſeruire, aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ. Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti vitæ veſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri, neq; corpori veſtro, quibus indumentis vſuri. Nonne anima pluris eſt quam cibus? & corpus pluris quam indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia non ſerunt, neq; metunt, neq; conuehunt in horrea, & pater veſter cœleſtis alit illa. Nonne vos longe pręcellitis illa? Quis autem ex vobis ſolicite cogitando, poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neq; nent, attamen dico vobis, ne Salomonem quidem in vniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, vt vnum ex his. Quod ſi gramen agri, quod hodie cum ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, An non multo magis vobis id faciet? ô parum fidentes, Ne ſitis igitur ſoliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus

operiemur? Nam omnia iſta gentes requirunt. Nouit enim Pater veſter cœleſtis quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinum, nam craſtinus dies curam habebit ſuijpſius. Sufficit ſua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars longæ iſtius concionis eſt, quam Chriſtus habuit coram diſcipulis ſuis Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auaritiam & diffidentiam damnat, vt quæ ſtare non poſſint cum cultu Dei. Nemo enim, inquit, poteſt duobus Dominis ſeruire. Deinde multis argumentis à prouidentia Dei ſumptis, dehortatur à prophana & Ethnica cura rerũ huius vitæ: quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ Dei, partim ab innata diffidentia. Poſtremo ſuis firmam & certam regulam præſcribit: Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. Verum, ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari exiſtimet, addit: Sufficit enim diei malicia ſua. Hæc Euangelij ſumma eſt: nunc quoſdam locos proponemus, qui ſunt:

I. Sententia Domini: Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.

II. Quanta ſit prouidentia & cura Dei pro nobis.

Man-

III. *Mandatum & promiſſio Chriſti: Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis.*

DE PRIMO.

[*Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit & alterum diliget, &c.*] *Per duos Dominos, quibus Chriſtus dicit neminem ſeruire poſſe, intelligere debemus res duas, quæ ita ſibi inuicem ſunt aduerſariæ, vt vnà eſſe nequeant: ſed vbi vna earum fuerit, alteram cedere neceſſe ſit. Qualia ſunt, exempli gratia, vicia & virtutes: cœleſtia & terrena: caro et ſpiritus: verus cultus Dei & idololatria, ſub qua continetur auaritia: Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat:* 2 Cor. 6. *Quæ eſt conuenientia Chriſti & Belial? Quod autem nemo poſſit huiuſmodi dominis ſeruire, in promptu eſt ratio: quia contraria imperant & exigunt à ſuis ſeruis: idcirco ſi huic obtemperas, mox facis contra aliũ, et contra. Populus Iſrael (ſicuti habetur 3. Reg. 18.) voluit Domino vero Deo ſeruire & Baal ſimul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Ut quid claudicatis in duas partes. Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini eum, quaſi diceret. Vos vultis duobus Dominis ſeruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non poteſt abſque alterius contemptu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vicium in eodem populo* repre-

reprehendit Hoseas Propheta. Sed homines ita sibi consultum volunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt: illum album, hunc nigrum pingentes: interrogati cur istud facerent, responderunt. Deum colimus, vt nobis benefaciat: Diabolum vero veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodie quidam superstitionem Papisticam retinent magna ex parte, & nihilominus verbum Dei & veram religionem se amplecti simulant. Hodie & nos auaritiæ & ventri seruire volumus, & simul nos veros Dei cultores esse gloriamur. Verum hoc fieri non potest. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papisticam idolomaniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit: qui auaritiæ seruit, Dei cultor esse nequit: id quod Dominus in hoc Euangelio potissimum monstrare constituit. Qui sic? quia Paulus Timotheo scribens, ait: Qui volunt ditescere, incidunt in tentationes & laqueos Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaritia: quam quidam appetentes aberrarunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hic Paulus graphicè ingenium auaritiæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ seruit, incidit in laqueos Diaboli: Qui Deo seruit, perrumpit laqueos diaboli: Auaritia demergit hominem in interitum et pernitiem, cultus Dei inde liberat: auaritia à fide abducit,
cultus

cultus Dei in fide retinet: auaritia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit: Auaritia est radix omnium malorum, cultus Dei est fons omnium bonorum. Non igitur mirum est quòd Christus dicat: Nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant, & diuersa sectantur studia. Deus imperat, vt consulas commodis fratris tui: sed auaritia suadet, vt tibi viuas, vt in diuite Epulone videmus. Deus imperat, vt ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult vt sis sobrius: Mammon imperat luxum & voluptates. Verum hîc notandũ est, quod Dominus non neget aliquem posse habere diuitias & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Aegypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideo Dominus disertè dicit: Nemo potest seruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, vt Dauid loquitur: est per fas & nefas opes cumulare: est cum iniuria opes retinere, & non iuxta Dei consilium istas dispensare: est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verum cum auaritiæ præcipua causa sit prophana solicitudo ventris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum mor-

bum

bum aliquem curare instituunt, indicato morbi periculo, radices & causas morbi prius expellere satagunt.

DE SECVNDO.

[Ne sitis soliciti vitæ vestræ quid manducetis, neq; corpori vestro quid induamini.] His verbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ: dicam pauca (priusquam ad argumenta venero, quibus nos Dominus vocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hic cautum esse & diligenter alteram ab altera distinguere. Nam vt nulla maior pestis est veri cultus Dei, quàm Ehtnica & prophana cura & solicitudo: ita nihil magis optandum, quàm vt vnusquisq; solicitè ambulet coram Deo in vocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica: Altera necessaria & sancta: Tertia mixta ex illis. Media est non solum licita: sed sancta & necessaria, adeo, vt qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica prophana solicitudo & cura est, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum postea videbimus. Hæc cura prophana & prohibita inter-

dum

dum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio ſine fide proficiſcitur, tum quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis vitæ quietem & ſecuritatem.

Solicitudo, quam dixi neceſſariam, piam & ſanctam, ſine qua nemo poteſt cenſeri inter filios Dei, commendatur nobis ſcripturæ teſtimonijs & multis ſanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur: Qui præeſt in ſolicitudine. 1. Timoth. 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Abraham, Iſaac, Iacob piam ſuæ familiæ curam habuerunt. Ioſeph in Aegypto ſeptem annorum curam piè in ſe recepit ad imperium Pharaonis, poſtquam prædixiſſet de ſeptem fertilibus annis & alijs ſeptem ſterilibus, qui fertiles illos ſequerētur. Daniel in Babylone: Pij reges & Prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Cor. 11. Colo. 2. 1. Theſ. 2. ſuam ſolicitudinem pro Eccleſia teſtatur: ſic reges pro ſuis regnis: Patresfamilias pro ſuis familijs: miniſtri verbi pro ſuis auditoribus: præceptores pro ſuis diſcipulis: Breuiter ſinguli in ſua vocatione ſanctam curam habere poſſunt, imò debent, ſi rite ſuo fungi officio velint. Verum ne hæc ſancta & neceſſaria cura vllo vicio contaminetur, ſciendum eſt quinq; ad eam requiri: Quorum primum eſt mandatum Dei. Mens enim pia, nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit vocatio, cuius pia & ſancta cura eſſe debet. Deinde,

cura

cura illa sancta à fide proficisci debet. Nam sine fide Deo nihil placere potest. Tertio, quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam, adhibenda est inuocatio & gratiarumactio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum vero actio, qua successum Deo tribuamus & non nostræ prudentiæ aut dignitati. Est siquidem optimum remedium aduersus solicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philip. 4. his verbis: De nulla re soliciti sitis, sed in omni re per precationem & obsecrationem cum gratiarumactione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Quarto, cura nostra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etsi enim nostræ domus incolumitas spectari potest: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quinto, si parum cura nostra & labor votis respondeat, submittamus nos paternæ voluntati Dei in vero timore & humilitate, iuxta consilium Petri dicentis: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore exaltationis, omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et Psalm. 55. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

1 Pet. 5.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur: vt cum curamus quidem quæ officij nostri sunt, id quod Deus à nobis seriò requirit: sed propter innatam in nobis dubitationem de pro-

de prouidentia Dei limites transgredimur, ac in officium Dei sacrilege irrumpimus. *Vt* cum paterfamilias rectè & piè instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando votis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & strenuè faciat officium, nec sinat suam piam curam Ethnica diffidentia conspurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate pax nobis internè constet, ac erga homines simus modestiores & mansuetiores, cum quibus eidem Domino seruiamus, excusso iugo Mammonæ & Ethnicæ solicitudinis. Hæc dixi de triplici solicitudine, vt sciamus à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & sancta cura, qualem & ipse omnium maximè sustinuit, sed à prophana et Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hic ordine sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis: Vnde concluditur, Ethnicam solicitudinem, quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiscitur, abijciendam esse.

PRIMVM: [Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quam vestimentum?] Hoc est, Si Deus, id quod maius est, sine vestra cura dedit, quare non daret quod minus est? Si ergo sine vestra cura dedit animam et corpus, quæ magna sunt, cur non daret victum & amictum, quibus ista indigent, vt persistant & non collabantur, præsertim

cum ipse hæc omnia in nostros vsus condiderit?

SECVNDVM: [Respicite volatilia cœli, quæ non serunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea sua, &c.] Hoc est, Pater cœlestis alit aues cœli, quæ vobis longè sunt inferiores, si dignitatis gradum respicitis, cur non vos, quos ad imaginem suam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid se consolatur, Psal: 147. dum inquit? Qui dat escam pullis coruorum inuocantibus eum.

TERTIVM: [Quis vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum, & de vestimentis quid soliciti estis?] Quasi diceret, vana ista solicitudo vestra est. Deus dat staturam corporis sine tua cura, cur non daret vestimentum sine prophana diffidentia de Deo, quasi is tibi adesse in tuo labore recusaret?

QVARTVM: [Considerate lilia agri quomodo crescunt.] Lilia in agris succum ex terra attrahunt, ita antea disponente Domino: & ita pulchrè vestiuntur, adeo vt ne Salomon in omni gloria sua coopertus sit sicut vnũ ex istis. Cum hoc Deus præstat lilijs, quæ breui marcescent, & comburentur, cur non vos vestiret, quos ad æternam vitam creauit?

QVINTVM: [Hæc omnia gentes inquirunt:] quasi dicat: vos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & vacui fide: sed nunc scitis Deum curam pro vobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia necessaria vitæ quæritis?

SEXTVM: [Scit Pater vester quod his omnibus

bus indigeatis.] Hæc diligenter nota. Non dicit: Scit Deus tremendus, Zelotes, conditor cœli & terræ, visitans iniquitatem in filios: sed dicit: Scit Pater: cuius Pater? vester. Qualis? cœlestis: Hic quia cœlestis est, est & optimus et omnipotens & sapientissimus: quia optimus, vult dare quæ bona sunt: quia omnipotens, potest quæ vult, dare: quia sapientissimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.

DE TERTIO.

[Quærite primum regnum Dei & iusticiam Dei & cætera adijcientur vobis.] In hoc breui dicto Christi sunt duo: Mandatum & promissio. Mandatum quidem est: Quærite primum regnum Dei & iusticiam Dei. Promissio vero: Et cætera adijcientur vobis. Primo ergo loco mandatum videamus: Deinde promissionem.

Mandatum est, vt quæramus regnum Dei & iusticiam Dei. Hic quæritur qualenam sit regnum Dei & quæ Dei iusticia. Deinde quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in scriptura est, scilicet: potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, sed gratiæ, vnde est transitus ad regnum gloriæ. Quodnam est regnum gratiæ? est in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium est veluti præconis vox, qua inuitamur ad hoc regnum. De hoc loquitur Christus alibi: Regnum Dei inter vos est. Hoc ergo regnum est gratia Dei, quam Euangelium

Christi offert: promissio est ianua: introductor est Spiritus sanctus, qui nos sanctificat & regenerat lauacro aquæ per verbum. Breuiter hoc gratiæ regnum est misericordia, remissio peccatorum, gaudium conscientiæ, liberatio à regno Sathanæ. Quæ est iusticia Dei, quam iubet nos quærere? ea absq; omni dubio est noua vita & obedientia, quam Deus à filijs suis requirit. Et dicitur iusticia Dei quia placet Deo scilicet propter fidem qua Deo reconciliati sumus in sanguine Christi.

Promissio est: [Et cætera adijcientur vobis.] Hoc est quæ pertinent ad huius vitæ sustentationem donabuntur vobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, sedulo quæsiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur se fame & siti laborasse. Deinde sanctus Iacob laborat frumenti & aliorum victualium inopia, adeo quod cogatur cum tota familia ire in Aegyptum, ne cum suis fame pereat. Videtur ergo hæc Christi promissio vana esse. Respondeo: Promissio Christi non fallit, veritas enim mentiri nequit. Nam Christus, qui est medicus noster, non ignorat quando apponenda & quando detrahenda sunt remedia. Non tam nostram imprudentiam, quàm suam sapientiam consulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd suos non deserat. Quòd autem nobis aliquando necessaria desunt, multæ sunt causæ. 1. vt exerceamur patientia. 2. vt interdum nostra peccata istis plagis puniantur. 3. quia sæpè superflua quærimus, iustè & rectè necessarijs caremus.

Gen: 44.

mus. 4. propter abusum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, nostro studio & industriæ magis, quàm Deo donanti asscribimus. Quare si volumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua sunt omnia Domine, & quæ de manu accipimus, tibi reddimus. Hic vt fatetur Propheta omnia Dei dona esse: ita omnia in laudem Dei conuertit. Quod vt nos quoq; faciamus, donet nobis pater cœlestis per Iesum Christum, cui gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

1 Para: 30.

DOMINICA
XVI. POST TRINITATIS
EVANGELIVM LVCÆ 7.

IEsus ibat in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaq; copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidisset Dominus misericordia motus super eam, dixitq; illi: Noli flere. Et accessit tetigitq; loculum. Porro qui portabant, substiterunt. Et ait: Adolescens tibi dico surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit

rexit inter nos, & Deus visitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in vniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

cap: 15

PAulus Apostolus scribens Romanis dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Quapropter cum legimus hodiernum Euangelium dulcissimum, sciamus, quod non solum ad illam viduam de Nain pertineat, verumetiam ad totum genus humanum. Christus enim in hoc Euangelio testatur de sua diuina potentia, de affectu suo erga afflictos, & de officio suo. Primum siquidem testatur se Dominus, omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati, imperat. Deinde testatur suum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur: testatur suum officium esse, vt destruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum venit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterum quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis sit Christi affectus erga nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangelista historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, vt sepeliretur: quod cũ videret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapsus humani generis, tyrannis Diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat suum officium esse, vt has munitiones Sathanæ destruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miseriæ, quæ ipsum de lapsu hominis & de suo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Unum, quales nos sumus: Alterum qualis Christus erga nos. Nos sumus reuera miseri, afflicti & damnati, nec possumus nostris viribus è tantis malis eluctari. Christus est Deus & homo, qui venit, vt saluet quod perijt, qui hic suũ affectum declarat erga genus humanum. Neq; enim aliter affectus est erga nos, quam erga hanc viduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & nostris: hanc iuuat, vult & nos iuuare. Hoc est planè quod Apostolus dicit, Hebræis scribens: Habemus pontificem, qui condolere potest nostris infirmitatibus. Imo maiorem affectum erga nos habet, quàm hæc vidua habet erga vnicum suum filium, quem hic plorans comitatur ad sepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid potest mulier obliuisci infantis vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui.

Hebr: 5.

Esa: 49.

Sed quæ causæ sunt huius ineffabilis dilectionis Christi erga nos, qui sumus multis sceleribus & sordibus defœdati? certè hic nullum est nostrum meritum nulla ex nobis dignitas: sed sunt quatuor causæ, quibus filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA est affectus paternus, nam ab ipso conditi sumus, proinde iure creationis ipsius sumus. Et tametsi nos plenos sordibus & sceleribus nouit: tamen aliquid de suo in nobis adhuc reperit, nimirum quod simus ipsius creatura. Misereris omnium Domine, (inquit Sapiens) & nihil odisti eorum quæ fecisti.

Sapi: 11.

SECVNDA, dignitas creationis: nimirum quòd ad Dei imaginem conditi simus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quia hæc imago ex potissima sui parte abolita per peccatum erat, ipse Dominus venit, vt eam rursus repararet: quod fit, dum in ipsum vera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos sumus, vt simus templum Dei Deum celebrans. Etsi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Christus nouum templum extrueret.

QVARTA, destructio regni Sathanæ, ad quod destruendum Dominus in mundum venit: & huius destructionis specimen quoddam editum est hoc

mira-

miraculo. Christus sæpe congressus est cum Sathana: sæpe illum in fugam vertit: quem tandem vicit resurgens ex mortuis. Hæc victoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hostium mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, vt assumpta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpe commendatur verbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeo obedientia ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri vsq; ad mortem crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moliuntur: Lex, conscientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Christo abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis: & nemo non est, qui se non vidit infinitis modis legem transgressum esse. Intuemur in Euam, quæ ob vnum præceptum violatum maledictionis sententiæ subiacuit. Quid nos, qui toties Deum offendimus? Deut: 27.

Hanc legis sententiam confirmat conscientiæ trepidatio, quæ est instar mille testium, sicuti in prouerbio dicitur: Conscientia mille testes. Huc illud Poëtæ. Conscia mens, vt cuiq; sua est: ita concipit intra Pectora pro meritis spemq; metumq; suis. Et diuus Bernhardus ait: Mala conscientia delictorum nostrorum ipsa testis est: ipsa iudex: ipsa tor- Ovid: lib: 1 Fasto:

tor: ipsa carcer: ipsa accusat: ipsa iudicat: ipsa damnat. Quid quæso grauius est, quam talem nocte dieq; suo gestare in pectore testem. Huius conscientiæ testimonio multi victi sibi ipsi vitam ademerunt, dum hanc accusantem & testantem aduersus se ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ sententiam legis & conscientiæ confirmant. Contra has tres grauissimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus vnum Christum. Is venit in mundum, vt maledictionem legis tolleret: peccatum aboleret: omnes calamitates credentium in se, conuerteret in gloriam, sed ita tamen, vt omnia ordinatè fiant. Est hic desertum vastum, vnde transeundum est nobis in patriam. Populus Israel non statim venit in requiem promissam. Ioseph in Aegypto non sine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Christus non sine cruce, morte & sepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patimur cum illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, frustra coronam expectat. Nemo, inquit Apostolus, coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Idem ait: Salui facti sumus spe. Opponamus ergo maledictioni legis Christum, qui pro nobis factus est maledictum. Opponamus conscientiæ accusanti, Christum absoluentem à peccato. Si filius vos (inquit) liberauerit, verè liberi eritis. Opponamus præsentis vitæ ærumnis crucem Christi & consilium Dei: qui vult

nos

nos esse conformes imagini filij sui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum nostrum Iesum Christum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore opportuno. Is enim ait omnibus in se credentibus: Nolite timere pusille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non sinamus vllam rem in cœlo, in terra, in inferno, persuadere nobis, quod Christus sit aliter affectus erga nos, quam fuit erga hanc viduam. Proinde hinc discamus longe aliud Dei iudicium esse quam mundi. Deus & mediator noster Iesus Christus non reijcit more mundi calamitosos, & miseros: sed omnes recipit, quotquot ad se veniunt iuxta ipsius promissionem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Præterea hinc discant viduæ piæ qualem habeant patronum, aduocatum, & consolatorem: discant & hinc gubernatores Ecclesiarum non auersari miseros & calamitosos: discat magistratus Christi exemplo, non spernere, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potius fouere & consolari. Deinde discamus nos mutuo charitatis affectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctrinam,

nam, quare eas ordine cum suis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: [Cum efferebatur funus, sequebatur vidua mater, & turba ciuitatis cum ea.] Hic duo videmus: quorum primum est elatio funeris quod sequitur mœsta mater: Alterum est, Honor & pompa funebris. Honeste demortui corpus deducunt ad sepulturæ locum: sic & sancti patres fecerunt. Abraham honorificè suam vxorem sepelijt. Ioseph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Esau honorificè Patrem Isaac sepeliunt. Breuiter apud omnes pios magnus fuit honos sepulturæ: idq; propter spem resurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc sanctorum patrum exemplum imitatur Ecclesia hoc tempore: tametsi multos inuenies qui suos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In nostris funeribus huiusmodi solennitas adhibetur. Pij præsentes sequuntur funus: canitur: pulsatur: prædicatur aliquando.

Qui sequuntur funus. 1. suum amorem testantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei suæ de resurrectione mortuorum. 3. admonentur quod suo tempore (quando visum fuerit Domino) sequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicant.

Deinde canitur, idq; vt psalmis pijs se consolentur viui, & vt agant Deo gratias pro eo qui mortuus est si in confessione vera discessit.

Pulsa-

Pulsatur non solum, vt conuocetur populus ad deducendum funus: verumetiam vt viui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Postremo prædicatur, vt qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & consolationis contra mortem secum domum reportent. Hæc breuiter sint dicta de prima circumstantia, & de pompa funebri, quæ apud nos seruatur.

SECVNDA: [Dominus dicit viduæ: Noli flere.] Hîc quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla sanctorum & scriptura fletum super mortuos admittunt. Deut. vltimo totus populus in deserto defleuit Mosen mortuum: Abraham defleuit Saram vxorem suam: Ioseph vir sanctus multos dies defleuit Patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Israel Samuelem: Martha Lazarum: ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syrac. cap. 38. ait: Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius, & non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hîc dicit mulieri: Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat 1. Thes. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spem non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullam spem habet consolationis per resurrectionem mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem

Deu: 34. Gen: 23. Gen 43. 2 Reg: 13 2 Reg: 25. Jo: 11. Eccli: 38.

habent, quibus consolatio est proposita.

Sed dicamus breuiter, postquam in consolationis mentionem incidimus, vnde Christiani se consolari possint in morte suorum amicorum. 1. cogitent voluntatem Dei cui obtemperandum est. 2. cogitent vniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. cogitent iusticiam Dei. Quid enim iustius, quàm vt qui dedit vitam, rursus ad se eam recipiat & conseruet, quando visum fuerit. 4. cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobis ne magis expediat viuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne vel ipsi peiores fiant, vel plures ærumnas in hac mortali vita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum esse ab omnibus ærumnis huius vitæ. 6. cogitent frustra magnum luctum suscipi pro iis, qui luctu reuocari non possunt. Ita Dauid 2. Reg. 12. se consolatus est: Luxit ægrotante puero, quo mortuo surrexit, se lauit & comedit. 7. cogitent immodicè lugentem corpori suo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendum immortalitatis beatitudinem. Beati enim (ait scriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent resurrectionem Christi, & nostram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium esse debet, non solum aduersus dolorem, quem pro mortuis concipimus, verumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verum obiicit aliquis. Solatio vitæ sum destitutus, ergo non ipsum qui mortuus est, sed te ipsum & iacturam, quam inde habes defles. Naturale

Apoca: 14.

rale est flere. Verum est, sed vincat gratia naturam. Hæc sint breuiter in hac secunda circumstantia addita de consolatione in morte charorum.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat suum corpus organum fuisse acquirendæ nobis vitæ & salutis.

QVARTA: loquitur adolescenti & ait: [Tibi dico adolescens surge.] Ita etiam puellam excitauit, vt in Marco habetur: sic & Lazarum quatriduanum, vt est in Iohanne. Hic docemur, quod & Christus sit potentior morte, & quod verbum ipsius sit verbum vitæ & salutis. Mar: 5. Jo: 11.

QVINTA: Mortuus surgit ad vocem Christi, & hoc miraculum est, surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui: & Dominus dedit illũ matri suæ.

SEXTA: [Accepit omnes timor & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam: & exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo.] Hic duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deum, vero cultu glorificarunt Deum, agnouerunt Messiam venisse quem & confessi sunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipsi conceperunt fidem in Messiam: Et hodie iste rumor ad nos venit, vnde agnoscamus Christum esse verum Messiam, esse potentiorem morte:

conci-

concipiamus in ipsum fidem: prædicemus Deum corde, voce confessione & moribus: ita futurum est, vt olim læti per ipsum ad æternam vitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambrosius imaginem Ecclesiæ hic proponi dicit: quæ quia nostras conditiones pingit digna est explicatione. Vidua, inquit significat Ecclesiam: adolescens mortuus quemlibet peccatorem viuentem sine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur suum filium mortuum, hoc est, Ecclesia ob impœnitentiam sceleratorum lamentatur & rogat Christum, vt ipsos moueat & ad se pertrahat suo verbo & spiritu. Christus igitur iubet, vt sistant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis gestatur ad infernum, qui sunt. 1. spes diuturnioris vitæ. 2. consideratio alienæ culpæ. 3. præsumptio diuinæ misericordiæ. 4. adulatio societatis prauæ. Si autem vis resurgere à morte peccati, necesse est, vt audias Christum qui iubet baiulos sistere. Primum ergo depones fiduciam longioris vitæ, quia vita incerta est, sicuti multorum experientia docet: & periculum in promptu est, vt videre est in diuite Epulone. Deinde non debes alienam vitam tibi proponere imitandam: sed exemplo Abraham Deo te subijcies, confides in illum, emendabis mores, sciens quod errantium multitudo neminem sit excusatura in iudicio. Non iuuit Adam quod diceret: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de pomo. 3. Depone

Gen: 3.

præsum-

præsumptionem misericordiæ Dei: Nam hæc præsumptio est magnus Dei contemptus Rom. 2. 4. Reijce adulatores, qui te ad mala solicitant. Quo facto recumbe in Christum viua fiducia & ipse te viuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Christus, cui sit honor in sæcula AMEN.

DOMINICA XVII. POST TRINITATIS,

EVANGELIVM LVCÆ 14.

ACcidit, vt introiret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato ad capiendum cibum. Et ipsi obseruabant eum. Et ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad legisperitos & Pharisæos, dicens: Num licet sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbato? Et non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, vade, accum-

be in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Quia omnis, qui se extollit, deijcietur, & qui se deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit hæc. Christus à Pharisæo quodam ad prandium inuitatus, obseruatur à discumbentibus, idq; ideo, vt habeant quod accusent, vel in dictis, vel in factis Christi. Hæc enim est improbitas mundi, vt quemadmodum vicia palliant virtutum larua: ita honesta facta & veram virtutem infamia proscindere non verentur. Tanta est malicia hominum. Verum Christus eorum improbitate nequaquam absterretur, sed obtinet antiquũ, ac officium suum exerit in medio hostium nobis relinquens exemplum, vt in rectè factis non desinamus progredi, etiamsi totum mundum nobis aduersum animaduerterimus. Miserum itaq; hunc Christus sanat, potentiam suam diuinam, promptissimam iuuandi voluntatem erga miseros, & officium suum, ob quod in mundum venerat, declarans. Deinde veram Sabbatismi rationem explicat, & facto suo veluti definit verum Sabbatismum. Qua re vt simul arguit & Pharisæorum superbiam, & in scripturis inscitiam: ita ad veram humilitatem hortatur. Hæc de summa præsentis Euangelij. Loci autem sunt tres.

I. De Sabbato atq; eius veris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur verus vſus Sabbati.

III. De vera humilitate.

DE PRIMO.

Cum Dominus Sabbato inuitatus eſſet à quodam Phariſæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui ſibi plus alijs ſapere videbantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideo autem hanc quæſtionem proponit, quia ſicuti alias ſcripturas ſuis corruptelis: ita etiam Sabbatiſmum infecerant Phariſæi. Verum quia quæſtio eſt de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordine dicemus. 1. cur Deus Sabbatum inſtituerit. 2. quisnam ſit verus vſus Sabbatiſmi Iudaici. 3. qualia noſtra feſta eſſe deceant. 4. de veris Eccleſiæ ceremonijs, & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum inſtituit? Quinq; cauſæ præcipuæ numerantur: quarum prima eſt, vt eſſet perpetuum ſymbolum quietis Dei poſt creationem mundi, quem ſex diebus cum omnibus ſuis ornamentis & contentis creauit. Hæc cauſa aſſignatur Gene. 2. vbi Moſes ait Dominum præcepiſſe Sabbatum ſanctificari, quia eo die à creatione quieuit. Hoc in Exodo etiam cap. 20. his verbis indicatur: Septimus dies eſt Sabbatum Domini: ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti Sabbati fuit, vt eſſet figura & antitypon Sabbatiſmi Chriſti. Figurabat

enim Sabbatum, quod Christus verum Pascha, & noui cœli & nouæ terræ creator requiesceret in sepulchro die Sabbati, & ageret verum Sabbatismum. Quapropter seuerè præcepit populo Iudaico vt Sabbatum obseruarent. Et sapientiæ suæ consilio inscrutabili ordinauit, vt Christus verus agnus paschalis in ipso die Paschatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabbatum requiesceret in sepulchro. Tertia, fuit etiam institutum Sabbatum vt esset symbolum promissionis. Promisit enim Deus suo populo Sabbatismum, id est, requiem, Isaiæ 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confusione tua, & à seruitute dura, qua antea seruisti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præsentium ærumnarum in hac vita. Secundam à tentationibus quibus nos propria concupiscentia & diabolus adoritur. Tertiam à seruitute diaboli, vt ille nunquam possit nos redigere in suam seruitutem, & durum iugum. Quarta, vt esset certum tempus docendi & discendi, verbum Dei, seu vt esset tempus, in quo fieret publica religionis professio, in qua pij consolationem caperent & rudes erudirentur ad pietatem, Isaiæ 58. Si vocaueris Sabbatum delicatum: tunc delectaberis super Domino. Iob cap. 22. Tunc super omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum & potandum: sed ad laudandum & orandum Deum institutum est Sabbatum. Vnde Augustinus

vere dicit tali die minus malum esse arare, quam ludere. Quinta, politica est, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his verbis: Obserua diem Sabbati vt requiescat seruus tuus & ancilla tua & tu. Et postea: Non facies in eo quicquam operis, tu, & filius & filia tua, seruus & ancilla, bos & asinus & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras causas & verum vsum Sabbati Iudaici. Etsi autem Iudaicum Sabbatum vna cum alijs ceremonijs Mosis abolitum est & abrogatum, quantum ad septimæ diei septimanæ obseruationem attinet: tamen quantum ad vsum attinet est perpetuum, vtpote quod & iuris diuini & naturalis est. Vt enim Deus vult coli & suum verbum sonare: ita natura dictat omnino necessarium esse, vt sit quoddam tempus sacris rebus destinatum. Necesse est igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; verbum Dei, quo omnia fiant in Ecclesia ordinatè & decenter, vt Paulus Corinth. docet.

Porro in nostris festis duo sunt obseruanda: Vnum quid sit vitandum: Alterum, quid sit faciendum. Vitanda sunt tria. Primum est externus labor: idq; ideo, vt animus totus possit vacare cultui diuino, hoc est, vt vacet audire verbum, illud discere & meditari. Proinde magistratus officium est curare, ne seruilibus operibus impediatur cultus Dei isto tempore. Verum hîc sciendum est quatuor esse exceptiones, quæ laborantes isto tempore excu-

ſant. 1. Neceſſitas. Nam & Dominus excuſat diſcipulos ſuos vellicantes ſpicas die ſeptimo Mat.12. 2. Vtilitas Eccleſiæ, ſicuti ſacerdotes fecerunt in die Sabbato omnia, quæ in Eccleſia videbantur neceſſaria, non impediti Sabbati religione. 3. proximi vtilitas & ſalus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die ſabbati. 4. ſuperiorum authoritas, quibus obtemperandum eſt. Verum ſuperiores caueant, ne ſe ſuperiorem offendant, dum inferiores ſe nimium grauant. Secundum quod vitare oportet, eſt voluptuaria vita, adeoq; omnia tenebrarum opera, quæ ex diametro pugnant cum ſanctificatione Sabbati. Tertio vitandus eſt ceremoniarum piarum contemtus, ne videlicet tuo abſentis aut contemnentis ceremonias ſacras exemplo alij deteriores fiant.

Habemus quæ ſunt in noſtris feſtis vitanda: nunc quid in illis faciendum ſit videamus. Primum itaque, quoniam Iudæi occupati erant in mactandis ſacrificijs & offerendis, mactemus & nos ſacrificia propriorum corporum, & offeramus vitulos labiorum noſtrorum: agamus ſeriam pœnitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confeſſione & moribus: offeramus thymiama cordis noſtri, id eſt, fidem & ſpem offeramus ſacrificium beneficentiæ, quo ſacrificij genere (vt inquit Apoſtolus ad Hebræos) Heb. 13. exhilaratur Deus: ſimus ad dandam eleemoſynam impigri: foueamus Eccleſiæ imbecillia membra: ſanemuſque ea, quantum id fieri poteſt, idque exemplo CHRISTI aliorumque ſanctorum,

qui

qui se in veris Sabbati operibus exercuerunt.

Restat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ sunt ritus & ordinationes ad regendam Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sunt licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, vt baptismus & cœna Domini, aut faciunt reuera ad conseruandam doctrinam & politiam Ecclesiasticam, & sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, vel à pio magistratu. Hæ ceremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: prior est, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis: Posterior, vt modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes sunt tres. PRIMA, vt præsidentes habeant certam regulam agendi: SECVNDA, vt auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam: TERTIA, vt bene composito Ecclesiæ statu paci & tranquillitati consulatur. Hæc sint breuiter de ceremonijs pijs dicta & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium est de miraculo, quo sanatus est hydropicus. In hoc miraculo sunt quatuor obseruanda: Quæstio, sanatio, defensio facti & vsus.

Quæstio ab ipso Christo proponitur, An liceat Sabbato curare. Ad hanc nihil respondent Pharisæi. Si enim negassent licere, visi fuissent crudeles

in miserum hydropicum: Si affirmassent, transgressores legis se esse timuissent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus velit facere. Si non sanasset, dixissent illum vel non potuisse, vel noluisse huic afflicto opem ferre. Si sanasset, putarent se habuisse iustam causam accusandi Christum, tanquam transgressorem Sabbati, adeoq; legis diuinæ contemptorem. Hîc vtrinq; est periculum. Sed Dominus non moratus illorum sophisticam, apprehendit hunc miserum hydropicum, eum sanat intuentibus Pharisæis, atq; sanum dimittit. Quo facto, vt in principio dixi, declarauit potentiam, voluntatem & officium suum. Nunc sequitur tertio loco defensio facti. [Cuius, inquit, vestrum bos aut asinus in puteum cadit & non continuo extrahit illum die Sabbati?] Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati aut non licet. Si licet: cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet: cur asinos & boues seruatis vos die Sabbati? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis vsus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex. Vnus generalis, de quo dixi, videlicet vt hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, voluntatem, officium, veritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubie intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus quod Christus non contemnit eos, qui sua se culpa coniecerunt in morbos,

morbos,modo hunc hydropicum imitentur, hoc eſt, ſi cordis affectu Chriſtum accedant, ſi patiuntur ſe ab illo tangi & ſanari, hoc eſt, ſi ipſius verbo credunt, agunt pœnitentiam, iuſtam agnoſcunt iram Dei, ſi propter Chriſti meritum precantur culpæ condonationem & plagæ ſanationem aut ſaltem mitigationem.

DE TERTIO.

[Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt : Cum inuitatus fueris ad nuptias &c.] Vt hac parabola ſuperbiam damnat : ita veram humilitatem, quæ eſt rariſſima virtus, docet: de qua hæc ordine dicam. Primum, quid ſit humilitas. Deinde, quot ſint eius genera. Tertiò, quas habeat cauſas, cum efficientes, tum impedientes. Quarto loco, quis ſit fructus, & quæ præmia veræ humilitatis.

Quantum ad primum attinet, vt ſciamus quid ſit humilitas, debemus videre quos ſcriptura humiles vocat. Vocat autem Paulus humiles, quos Chri- *Eph: 4.*
ſtus vocat pauperes ſpiritu, quales ſunt, qui omnes *Phil: 2.*
propriæ virtutis, ſapientiæ & iuſticiæ fiducia exi- *Matt: 5.*
naniti, quicquid boni eſt ad ſolum Deum referunt. Proinde humilitas eſt virtus, qua veriſſima noſtri agnitione nobis ipſis vileſcimus, omnis propriæ virtutis, ſapientiæ, iuſticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo proſternimus, ac in eo ſolo omnia bona per
Chriſtum quærimus. Illuſtre exemplum eſt in Mag- *Lu: 7.*

 dale-

Luc: 23. dalena, in latrone, in publicano, in Dauide, & alijs
Luc: 18. multis sanctis. Hæc est vera humilitas, de qua
2 Reg: 12. Christi promissio est intelligenda: Beati pauperes
Mat: 5. spiritu. Habemus quid sit humilitas: iam quotuplex sit videamus. Est itaq; humilitas duplex: vna, qua coram Deo nos prosternimus: altera, qua coram hominibus nos submittimus: sed cauendum est, ne superbia laruam humilitatis inducat, quam si homo detrahere non potest, Deus certè eam pudefaciet. Sed, illa larua omissa, dicamus de vera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est verus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis, & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manassis in carcere, qui posteaquā genua corporis propter angustiam carceris flectere non po-
Gen: 18. tuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerem et cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus est vera dilectio, qua nos nemini præferimus superbè, sed omnibus nos sincerè accommodamus. Huius humilitatis exemplum maximum habemus in filio Dei, cuius exemplum vt imitemur, monet Paulus Phil. 2. Ita humi-
Luc: 1. 2. lis fuit beata virgo, Anna prophetissa, et multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi tertio loco, dicendum est, quæ sunt sanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humilitatem erga Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, vnde Paulus Phil. 2. Hoc sentite in vobis,

quod

quod & in Christo, qui cum esset Deus, assumpsit formam serui. TERTIA, Consideratio tuijpsius, quid fueris ante ortum, quid sis ab ortu ad occasum, quid futurus sis post hanc vitam. Fuisti semen & sanguis in vtero materno, iam es in deserto miseriarum huius vitæ, & tandem esca eris vermium. QVARTA, quòd bona si quæ habes, non tua sint, sed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde superbis, aut male eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ sunt. QVINTA, cogitatio quòd Deus possit tibi auferre quicquid habes donorum, si illis abusus fueris, & illi soli laudē non tribueris. SEXTA, quòd multi qui minora dona videntur habere, quàm tu, sæpè vtiliorem operam collocant Reipublicæ & Ecclesiæ, quam tu. Nam vt Deus est robor panis: ita vis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; istæ sunt causæ sex, quæ coniunctæ veram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Phil. 2. ait: Nihil ex contentione aut inani gloria, sed per humilitatem alij alios seipsos existiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant vt destituuntur charitate: ita vera humilitate sunt vacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid sit humilitas, quotuplex & quas habeat causas: nunc sequitur, quod quarto loco promisi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui vero humilis est triplicem fructum, Primum coram Deo, secundum coram hominibus, tertium in seipso consequetur.

Co-

Coram Deo hic primus fructus est, quod vere humilis habeat Deum in se habitantem: Unde Isaias 57. In sancto habitans, cum contrito & humili spiritu. Et 66. Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem sermones meos. Lucæ 2. Deus exaltat humiles 1. Petri 5. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum superbus ab omnibus contemnitur: ita vere humilis ab omnibus honoratur: eum honestum nomen & fama comitatur.

In seipso hos percipit humilis dulcissimos fructus. 1. humilitas est mater pudicitiæ & patientiæ. 2. est via ad sapientiam, Prouer. 11. Ubi est humilitas, ibi & sapientia. 3. est custos timoris Dei & fidei. 4. est opitulatrix inuocationis, & veluti exauditionis in Domino conciliatrix. Psal. 101. Prospexit Dominus in orationem humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matt. 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Prou. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, non quod humilitas ista mereatur, sed quòd ista contingant humilibus propter humilitatem Christi, cui gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA XVIII. POST TRINITATIS,

EVANGELIUM MATTH. 22.

Cum

CVm audiſſent Phariſæi, quod obturaſſet Ieſus os Sadducæis, conuenerunt in vnũ, & interrogauit eum vnus ex eis, legis doctor quiſpiam tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, ſubſellium pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neq; auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, videlicet doctrinam legis & Euangelij. Phariſæus proponit quæſtionem de lege. Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio. Phariſæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Phariſæos de- *ducat*

ducat in veram legis & Euangelij cognitionem. Illi enim, quia putarunt homines ex legis operibus iustificari, Euangelium contemserunt, putantes non esse opus alia doctrina ad salutem consequendam, quàm legis, quorum errorem confutat Christus. Vide hîc Christi bonitatem. Tametsi Pharisæi ex malicia interrogant, tamen Christus ex officio respondet, & tradit absolutam doctrinam de lege & Euangelio. Proinde summa huius Euangelij est, quòd Christus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ sunt, dilectio Dei, & dilectio proximi. Deinde de Messia quærit, hoc est, de seipso, vt ostendat qualis sit, nimirum Deus & homo, qui ideo promissus erat patribus, vt destrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipso omnes cognationes terræ, qui Sacerdos effectus iram Dei placaret soluto precio pro nobis. Loci tres:

I De Sadducæis, quibus Dominus os obstruxit.

II. Quæstio de legis summa & norma cultus Dei.

III. Quæstio de Messia.

DE PRIMO.

[Pharisæi audientes, quod silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt in vnum.] Tametsi Pharisæi & Sadducæi inter se diuersam religionem, & diuersas opiniones defendebant, tamen in hoc conueniunt, quòd vtriq; se Christo opponant. Herodes & Pi-

& Pilatus fuerunt hostes : verum in hoc conueniunt, quòd ambo cupiant Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quòd dicit Christum silentium imposuisse Sadducæis, attinet, sciendum est, quòd Sadducæi, qui negarunt animas viuere post mortem, & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnarunt, vt vel suæ sententiæ subscriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab istis doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergo Christum hoc modo. Si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa dissidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, Matth: 22.
quæ nupserat septem viris, vni post alterum : iam si futura est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si vnus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites : si omnes simul cum illa vnà habitauerint, nihil erit mulieri molestius & viris difficilius. Cum igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum, malè asseritur resurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat rectè populum instituere de spe vitæ æternæ, à qua perfidè homines auocant, & tamen iusti videri volunt. Sed his Christus os obstruit, & ita silentium imponit, vt conuicti verbis Christi non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent scripturam,

& ta-

& tamen voluerint esse scripturæ doctores. Confutat manifestè, proposito exemplo: Deus est Deus viuorum: Deus est Deus Abraham, Isaac, Iacob: Ergo Abraham, Isaac & Iacob viuunt. Si illi viuunt, viuunt aut secundum corpora, aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulchra nostis, igitur secundum animas, quas vos mori cum corpore falso dicitis. Nunc autem animæ viuunt, vt suo tempore redeant in corpora, vt qui bona fecerunt in hac vita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est confutationis Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui resurgant potentia & virtute Dei, cui nihil impossibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præsertim cum illud & decreuerit, & ipsius iusticiæ & gloriæ intersit. Paulus Phil. 2. ait: Nos expectamus saluatorem de cœlo Christum Iesum, qui transfigurabit nostra contempta corpora, vt fiant conformia glorioso corpori ipsius per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

Cum igitur ratio nostra incipit disputare de resurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iusticiam & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & proposuit se velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus est immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Christus Dominus resurrexit à mortuis: Enoch viuus in cœlum translatus

Mat: 13.
Gen: 5.
4 Reg: 2.

est:

est: Helias in curru ardenti in cœlum viuus subuectus est.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impossibilem esse resurrectionem mortuorum. Si enim non possit facere quæ decreuit, non esset omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici posset.

Iusticia est, vt reddat bene meritis præmia, & impijs supplicia. Iam videmus quod in hac vita, pijs vt plurimum malè sit, impijs vero benè. Sed nunc cum iusticia Dei requirit vt benè bonis sit, & malis malè, & id non fit in hac vita, necesse est aliam vitam restare, in qua Deus iuxta suæ iusticiæ normam pijs vitam æternam, impijs vero infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda est Sadducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, vt se perpetuo prædicet & glorificet: quod sanè non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus Sadducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illic vsus coniugij, non erit procreatio sobolis: sed viuent perpetuò in omni æternitate casti sicut angeli Dei. Quare non est metuendum bellum inter maritos multos, qui vnam & eandem vxorem vnus post alium in hac vita habuerunt. Hæc sint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, & confirmatione nostri de resurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei im-

mutabile, potentia, qua sibi omnia subijcere potest, iusticia qua reddit vnicuiq; iuxta facta sua, gloria quæ illi reddatur à sanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Pharisæus, interrogat Christum, quodnam sit summum legis præceptum. Dominus respondet: [Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum est huic simile: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex & prophetæ pendent.] Id est, quicquid prophetæ & Moses de vero cultu Dei docent, sub his duobus capitibus continetur, Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis, & sæpe aliâs de lege Dei dixi, quæ sit: quis sit eius vsus: quòd nemo possit ei satisfacere: & quomodo pijs sit abrogata, nolo hîc eadem repetere, sed duo dicam: Vnum, cur Christus secundum mandatum de diligendo proximo dicit simile esse primo de diligendo Deo. Deinde, quia Christus dicit totam legem & prophetas in his duobus mandatis pendere, idq; ideo, quia quicquid Moses & prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de vero cultu Dei, vt nobis certa eius ratio constet.

Quantum ad primum attinet, sciendum est, quòd secundum præceptum de amando proximo non dicatur simile primo vel ordine, vel obiecto, vel

gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius est. Obiectum primi præcepti est Deus, vt secundi præcepti obiectum est homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, vt summum bonum maximè ametur: deinde reliqua quæq; suo ordine iuxta suæ dignitatis gradus. Non est ergo secundum primo simile ordine, obiecto, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo est simile? Primum affectu dilectionis, quia vtrunq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam vtrunq; nos obligat vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Postremo consecutione obedientiæ. Qui enim dicit se diligere Deum, & proximum suum odit, mendax est, ait apostolus Iohannes. Hoc sit breuiter dictum, quomodo secundum præceptum sit simile primo de diligendo Deo: nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

1 Jo: 4.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu melius intelligamus, quatuor quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam. 1. tradam regulam ad quam exigendus & probandus est cultus Dei. 2. ostendam cultus Dei solidum fundamentum. 3. quodnam opus recte dici possit cultus Dei aperiam. 4. indicabo, quinam homines verum cultum Deo præstare possunt. His quatuor ritè cognitis, constabit nobis quænam sit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet, hoc statuatur pro generali & immota regula, Quod

nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis est firmis fundamentis munienda. Primum itaque Deus apud Isaiam prophetam, & Christus in Euangelio hanc regulam confirmat his verbis: Frustra me colunt docentes doctrinas mandata hominum. Et Spiritus sanctus per os Pauli Colos. 2. damnat omnem cultum, quem homines sibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impossibile est placere Deo sine fide. Cultus autem præstatur, vt placeat: quare ex fide fieri eum necesse est: ex fide autem fieri nequit, nisi habeat mandatum & manifestum verbum. Fides enim ex verbo pendet. His certissimis rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, vt qui contradicere pergit, stultior esse videatur, quam qui negat solem exortum esse, cum sit clarissimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec sinamus eam à nobis extorquere vlla sophistica.

Huius regulæ vsus est multiplex. 1. hac regula stabilitur authoritas legislatoris. Vbi enim in Repub. liberum est vnicuiq; condere leges, vilescit authoritas superioris Domini. Hanc authoritatem sibi vendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego sum Iehoua Deus tuus, &c.

Secundus vsus huius regulæ est, quod liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius est, quod impediat superstitiones & petulantiam hominum in excogitandis nouis cultibus.

Hacte-

Hactenus de regula cultus Dei sit dictum, videlicet quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit, & de huius regulæ confirmatione usuque, nunc quod secundo loco proposui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc positum est cum in cognitione Dei vera, tum in cognitione nostri ipsorum. Cognitionem Dei consequimur verbo & testimonio verbo addito. Vtrunq; enim nos docet. 1. quod Deus sit fons omnis virtutis, sapientiæ, iusticiæ & veritatis. 2. quod illi omnis gloria tribuenda sit. 3. quod ad iuuandum sit promptissimus. 4. quod velit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus rebus, ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium virium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirum vt referremus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Aestimatio præsentium virium cogit nos fateri, quòd nequaquam debitum officium præstare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, vt Deo quidem omnem gloriã tribuamus: nobis vero omnem gloriandi materiã adimamus: monstratq; nobis hæc cognitio nostras sordes, et imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius vero fundamento, accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clare definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hic primum indicatur, quæ opera sint cultus Dei, nempe sola illa, quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula supra tradita clarè liquet. Deinde additur fides, vnde opus debet procedere. Est enim fides omnis operis boni effectrix: idque ideo, quia nullum opus potest placere Deo, nisi prius persona placeat: placet autem persona fide.
Gen: 4. Sacrificat Cain: sacrificat Abel. Vterq; habuit mandatum Dei: sed sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit, Abel vero habuit. Dant eleemosynam
Act: 10. Luc: 18. Cornelius Act. 9. & Pharisæus. Vterq; mandatum habuit: sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est: Pharisæi vero fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rustici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet
Gen: 3. mandatum operis. In sudore vultus vesceris pane tuo. Ancillæ quæ præstant obedientiam suæ heræ fortè in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: sed illa, quæ fidem ad laborem adfert, cultum Deo reddit: quæ vero fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirma-

firmatur Isaiæ testimonio : Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confessione & moribus celebrare. Esa: 43.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam possint Deo verum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest : tamen illud hîc breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum : soli autem filij Dei habent ad illum accessum: Quare illi possunt soli Deo verum cultum præstare. Sunt autem filij, omnes qui credunt in nomen eius, Iohan. 1. & hi per fidem accessum habent ad Patrem, Roma. 5. Et ea de causa Christus docens suos orare, iubet dicere: Pater noster qui es in cœlis, significans tantum filios inuocare posse. Hæc de vero cultu Dei sint dicta, cuius summa continetur dilectione Dei & dilectione proximi : nunc restat vt dicam de tertia doctrina. Eph: 2. Heb: 10. Matth: 6.

DE TERTIO.

[Quid vobis (inquit) videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis est filius.] Pharisæi putarunt se iustos esse lege : quod si verum fuisset, frustra Christus promissus fuisset. Sic enim Paulus Galat. capite 2. ait : Si iusticia est ex lege, Christus frustra mortuus est. Quærit igitur Dominus de Messia, id est, Christo, vt ea mentione excitet eos ad cognoscendum & meditandum finem legis, & cogi-

tandum cur Messias esset promissus. Quòd si rectè fecissent, ita fuissent ratiocinati: Messias est promissus, vt tollat peccatum, sicut ipse Isaias testatur: Ipse languores nostros tulit. Gene. 15. In semine tuo benedicentur gentes. Ergo necessum est, vt non tantum sit homo filius Dauid: verumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Psalmus testatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de lege & rectè de Christo iudicassent, & Christum vt verum saluatorem fuissent amplexi, cui sit honor in sæcula sæculorum, Amen.

Esa: 43. 53.

Psal: 110.

DOMINICA
XIX. POST TRINITATIS,
EVANGELIVM MATTH. 9.

IEsus ingressus nauem, traiecit, ac venit in suam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumq; vidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Bono animo esto fili, remissa sunt tibi peccata tua. Et ecce quidam è scribis dicebant intra sese: Hic blasphemat. Et cum vidisset Iesus cogitationes illorum dixit: Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris? Vtrum enim est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula. Vt autem sciatis, quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuam. Et ille surrexit,

ſurrexit, abijtq; in domum ſuam. Turbæ vero quæ viderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem talem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet vnum ex miraculis, quibus Dominus, vt ſuam potentiam, voluntatem & officium teſtatur, ita confirmat ſuæ doctrinæ certitudinem. Narratur in præſenti hiſtoria quomodo Chriſtus paralyticum ſanet: quod factum non excipiunt auditores omnes eodem modo. Phariſæi enim blaſphemant: turba viſo miraculo admonetur de præſentia Dei: confirmatur de Chriſti doctrina: vnde non ſolum timorem & fiduciam concipit, verumetiam veros edit fidei fructus & prædicat bonitatem Dei. Eſt proinde hoc Euangelium, veluti pictura quædam, in qua regnum Chriſti in hoc mundo depingitur, in quo ſunt qui infirmos ad Chriſtum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, vt Phariſæi omnibus temporibus. Sunt quoq; qui verè timent Deum, eumq; ob ſua facta glorificant. Inter hos varios auditores ſtat in medio Chriſtus, recipit ad ſe venientes, neminem ob miſeriam contemnit, ſanat vulnera, remittit peccata, ac ſuo Spiritu ſancto, veluti balſamo precioſiſſimo, liuores noſtros mitigat & ſanat. Hæc ſumma & hic ſcopus eſt hodierni Euangelij, quod docendi cauſa in tres diuidam locos.

I. De ijs, qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Christum portant, vt sanet ipsum.

II. Murmur Pharisæorum accusantium Christum, & eius defensio.

III. Miraculorum Christi finis & vsus.

DE PRIMO.

[Et ascendens Iesus in nauiculam, etc.] Hîc omnium primum animaduertenda est occasio miraculi hîc à Domino editi. Christus, inquit, ascendit in nauiculam, transfretauit & venit in suam ciuitatem, id est, Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ causa fuit huius profectionis? Fuerat in terra Gerasenorum, vbi dæmoniacum curauit, & cum dæmones peterent, vt sibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps, & suffocatus est. Hoc cum viderent incolæ, venerunt ad Iesum rogantes ipsum, vt à se discederet. Pluris enim suos fecerunt porcos, quàm Christum cum suo Euangelio: qui sanè hodie multos socios habent, quos iure vocare possumus Gerasenitas. Duo ergo hîc obseruentur: Vnum, quod nobis vitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda est ingratitudo Gerasenorum, qui pluris petasonem, quam salutem fecerunt. Quorum similis maxima pars eorum est, qui Christiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur industria Christi, qui quamuis occasionem

nactus

nactus, pomeria sui regni dilatare studuit. Vt enim hac sua profectione ostendit, quantum hominum sitiat salutem: ita nobis omnibus commendat suo exemplo in officio diligentiam.

Iam sequitur prima huius Euangelij pars. [Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & videns Iesus fidem illorum dixit paralytico: Confide fili remissa sunt tibi peccata tua.] In hac Prima huius Historiæ parte habemus quatuor, quæ obseruare vtile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. paralyticus ipse. 3. respectus Christi in fidem eorum. 4. quomodo excipiatur paralyticus à Christo.

Quantum ad baiulos attinet ex certis indicijs prodit se illorum fides: quæ ita ardet vbicunq; vere est, vt nullis cineribus eius flamma suffocari possit. Hæc fides vel inde concepta erat, quod ipsum docentem & sanantem prius viderant, vel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Iesu. Summa est, quod sibi persuaserint, quod afflictos reciperet & iuuaret. Hæc viua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus est confessio Christi, quem confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio quæ non minus abesse potest à fide, quam calor ab igni. Omnia enim vota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi quod se exposuerint periculo vitæ propter confessionem Christi. Nam Pharisæi, scribæ & præcipui homines

in isto

in isto populo persequebantur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerunt. Quartus, dilectio proximi, qua sincere proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solum portant illum, quod fuit charitatis intimæ: verumetiam cum recta ad Christum propter turbam venire non possent, ascendunt tectum & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc discemus? Cum his baiulis vel inuito mundo confiteamur Christum: inuocemus ipsum, cum pro nobisipsis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter veritatem Euangelij, si res ita postulauerit: intime diligamus proximum, non solum affectu, sed opere etiam: & nullos detrectemus labores, modo eis prodesse valeamus.

ALTERUM, quod in hac prima parte obseruandum dixi, est ipse paralyticus in quo tria sunt obseruanda. Morbus, morbi causa, & quod se ad Christum portari voluerit. Morbus fuit paralysis, quæ est vbi alterum latus, dextrum aut sinistrum sensum & motum perdit. Morbus sane grauissimus, quo totum officium hominis impeditur. Causa morbi duplex: Vniuersalis, quæ est peccatum originis in omnibus hominibus: et specialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quod autem se ad Christum portari voluerit, significat se fidem habere in Christum, quemadmodum & ipsi, qui illum portarunt.

HOC

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum nostrum internum & externum agnoscamus, peccatum nostrum fateamur, & cum hoc paralytico sinamus nos ad Christum vnicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte considerandum admonui, est, quòd Iesus viderit fidem illorum, hoc est, baiulorum & paralytici. Vnde hæc discamus: primum, quo sit erga nos Christus affectu. Non enim aliter est erga nos, quàm erga hunc paralyticum affectus. Nam non est personarum acceptor Dominus. Deinde, quòd Christus non tam magnitudinem peccatorum respiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Christo salutaria animæ & corpori. Quamuis autem existimem hunc paralyticum aliquam scintillulam fidei habuisse, tamen non repugno, si quis dicat baiulos habuisse fidem, & non ipsum paralyticum. Non est enim insolens beneficia corporalia, imo etiam spiritualia impetrari aliena fide. Vt enim aliquis sua sapientia potest efficere, vt alius euadat sapiens: ita qui credit, sua fide potest alijs fidem impetrare. Verum sicut nemo est sapiens aliena sapientia, sed sua: ita nemo saluatur aliena fide, sed sua propria. Hîc ergo discamus & orare pro alijs, vt gratia Dei illis augescat, & petere ab alijs, vt suis nos precib. Deo commendent. Multum enim valet deprecatio iusti.

QVARTVM, quod in hac prima parte spectandum proposui, est modus, quo hunc paralyticum

cum excepit, qui hisce verbis exprimitur: [Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua.] Hîc duo perpendantur: Vnum, cur ita exceperit hunc afflictum: Alterum, excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit remissa sunt tibi peccata tua? Magnæ sunt profecto & graues causæ.

PRIMA est, vt doceat morbos stipendia peccati esse, vt Paulus dicit: Stipendium peccati mors. Et Christus Iohan. 5. dicit cuidam quem sanauerat: Ecce sanus factus es, caue ne posthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Corinth. 11. Propter irreuerenter vsurpatam Domini cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, vt doceat, vnde sit inchoanda curatio corporis, nimirũ ab animo, cuius maculæ prius sunt expurgandæ, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in nostris morbis curandis ordinem. Primum agnoscamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, & petamus propter Christum remissionem peccatorum: tum vtamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarumactione: & agnoscamus medicum ministrum Dei esse, qui vice Dei manum nobis curandis adhibebit.

TERTIA, vt hac oratione Pharisæos arguat, qui nec de sua persona, nec officio sincerè iudicarunt. Semper enim sunt qui in operibus Dei quærunt, quod cauillentur: quod nos monebit, ne officium nostrum minus diligenter obeamus.

QVAR-

QVARTA, vt hanc occasionem nactus plenius doceret de sua persona, affectu erga homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum missus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: [Fili confide, remissa sunt tibi peccata tua.] Hæc verba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc vox FILI opponenda est desperationi, quam ei morbus præsens persuadere voluit. Vox CONFIDE, opponenda est maledictioni, quam mala conscientia misero conata est persuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hic gratia superabundat peccatum. Vox REMISSA SVNT opponenda est somnio satisfactionis, meritorum, & iusticiæ legis. Remissa sunt, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic misero voce sua accommodat. Habemus ergo hic doctrinam salutis, remissionis peccatorum, iustificationis et adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuo cohærent ita connexa, vt à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: absolutum à peccato adoptat in filium, & vt iustum acceptat, quem iustificauit etiam glorificabit collata æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio vlla consequendi salutem, quam quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit: agnoscit peccatum suum: agnoscit se iuste puniri ob peccatum: confidit in filium Dei. Christus rursus tria: Remittit peccatũ: adoptat in filium: & acceptat ad vitã æternam. Tu hoc exemplũ imitare, agnosce seriò peccatum: agnosce iustum

Dei iu-

Dei iudicium: & confidito in filium & vere senties quod Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

[Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: hic blasphemat. Et cum vidisset cogitationes eorum dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?] Hìc scribarum murmur & Christi responsio docent quomodo regnum Christi & Sathanæ inter sese concurrant. Habemus hic duo: quorum alterum est accusatio scribarum accusantium Christum: Alterum est Christi iustissima defensio. Accusatio scribarum hæc fuit. Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius Dei est. Est enim, vsu scripturæ blasphemia, creaturæ tribuere quod est Dei proprium: Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod vel ex Isaia constat, vbi Dominus per os prophetæ ait: Ego sum, ego sum qui iniquitates tuas deleo propter me, & peccatorum tuorum non recordabor vltra. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere Christum blasphemum esse hoc modo. Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium, est blasphemus. Iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium, Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profecto vera fuisset ratiocinatio, si Christus fuisset scribis similis, hoc est, si merus homo esset & non Deus. Videte quæso quanto

Esa: 43.

quanto sunt nostri Papistæ & Monachi deteriores his scribis. Scribæ verbo Dei edocti defenderunt hanc propositionem: Nemo potest remittere peccatum nisi solus Deus. Verum Papistæ remissionem peccatorum tribuunt sanctorum meritis, Missis & indulgentijs: quæ non communicant gratis, sed vendunt magna pecunia. Mirabile sanè mercatorum genus. Vendunt quod non habent: vendunt fumos verborum, & accipiunt aurum: ementibus promittunt cœlum, sed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de ministris verbi, Remittunt ne illi peccatum? Non remittunt ipsi, sed annunciant remissionem peccatorum omnibus, quos inuenerint similes huic paralytico esse: non dant de suo, sed offerunt alienum mandato Christi: offerunt remissionem peccatorum voce Euangelij. Quicunq; hanc vocem fide recipiunt, remissionem peccatorum accipiunt absq; omni dubio. Dicit enim Christus: Qui vos audit, me audit.

Sed quid Christus ad hanc accusationem facit? [Visis cogitationibus eorum dixit: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: Remissa sunt tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula.] Hîc Christus tria facit. 1. *vidit cogitationes eorum, quod est solius Dei. Vnde Scribæ debebant cogitasse, quòd Christus plus esset, quàm merus homo: nemo enim hominum potest alterius scire cogitationes. Solus enim Spiritus Dei scrutatur profunda cordium.* 2. *arguit eos: [Quid, inquit cogitatis*

mala in cordibus vestris?] quasi diceret: Vos de me peruerse cogitantes peccatis. Notemus ergo, quod malæ cogitationes sint peccata. 3. signo visibili confirmat occultam suam diuinitatem, quasi diceret, vos dicitis: Qui tribuit sibi quod est solius Dei, est blasphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc sanè verum esse fateor. Sed quod me Deum esse non creditis, erratis: quare vos blasphemi estis, non ego. Vt autem hoc ostendam & conuincam me verum Deum esse, hunc paralyticum solo nutu sano: quod sanè diuinæ est potentiæ. Si hoc possum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis potest morbum penitus tollere, nisi qui morbi causam tollit? Iam vestris oculis videtis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me posse auferre peccatum, morbi causam? Ita Christus ad facta sua prouocat quæ de ipso testimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ testimonium perhibent de me. Ex hac ergo secunda doctrina tria discamus. 1. perpetuam pugnam esse inter regnum Christi & Sathanæ. Semper enim murmurat Sathan, & varias technas excogitat, vt Christi regnum inuadere possit, iuxta illud: Gen: 3.
Tu insidiaberis calcaneo eius. 2. Christum sua sapientia & potentia superare potentiam & consilia Sathanæ, iuxta illud: Non est sapientia, non est consilium aduersus Dominum. 3. vt nos ei subijciamus, & eum verum Deum agnoscamus, & confiteamur cum omnibus, qui in vera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE

DE TERTIO.

[Videntes autem turbæ, timuerunt & glorificarunt Deum.] Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud spectatores, quem fructum Euangelista sua historia ad nos transfert. Sæpè de miraculis Christi dictum est, ideo hic pauca dicam. Christus hoc miraculo confirmauit suam diuinam potentiam, suam paternam voluntatem erga homines, suum officium, quod est saluare, ad quod est missus, & veritatem suæ doctrinæ obsignauit tanquam authentico sigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta est fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde, voce, confessione & moribus. Hinc ergo & nos ista quatuor de Christo colligamus, ac vnà cum his spectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum, glorificemusq; eum, qui est laudandus in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA
XX. POST TRINITATIS,
EVANGELIVM MATTH. 22.

Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et emisit seruos suos, vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Rursum emisit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia mactata

 sunt,

ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam ſuam, alius vero ad negociationem ſuam. Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos, occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem rex, vt videret diſcumbentes, vbi vidit illic hominem non veſtitum veſte nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit rex miniſtris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

QVod Chriſtus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam vt bonus & fidelis pater ſuos liberos ad vitam honeſtam hortatur, idq; varijs modis: ita Chriſtus Dominus, & Pater futuri ſæculi non vna via contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Aliâs enim id agit blandis verbis, vt cum dicit Matt. 11.

Venite

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Aliâs paternis promissis, vt cum dicit: Qui venerit ad me, dabo illi aquam viuam. Aliâs muneribus, cum præsentia confert beneficia. Aliâs minis, vt cum dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam suam aliјs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, proposito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recusauerint ad suas venire nuptias induti veste nuptiali: partim promissionibus, quòd venientes & ornatos veste nuptiali velit magnificè excipere & benè tractare. Proinde huius Euangelij summa est, quòd Christus requirat à suis vitam adeo sancta vocatione dignam, & minetur ijs horrenda supplicia, qui in Ecclesia vixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ vestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit. Loci tres:

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Reprehensio eius qui in nuptijs sedet sine veste nuptiali.

III. Querela Christi: Multi sunt vocati, pauci electi.

DE PRIMO.

[Simile factum est regnum cœlorum homini regi.] Vt autem nobis fiat dulcius præsens Euangelium, similitudinis huius partes videamus, quæ sunt multæ.

PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco significat

1 Pet: 2. Ecclesiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens sancta & regnum sacerdotum, genusq; electum.

1 Tim. 6. SECVNDA: Homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paulus regem regum, & Dominum dominantium appellat.

Mat: 3. Psal: 19. Psal: 45. TERTIA: Regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Hunc Dei filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.

Psal: 19. Osee: 2. QVARTA: Huic filio Pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci voluit ex beata virgine, qui tanquam sponsus, vt loquitur Dauid, de thalamo suo procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit, et eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iusticia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet, inchoatæ sunt per sponsalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad sui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iusticia originali, impressa in eis imagine Dei, hæc sponsalia celebrauit. Verum hæc sponsalia mox sunt violata artibus Sathanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, vt deficeret à suo vero sponso ad turpissimum adulterum diabolum, quam iniuriam sponsus contemptus vltus est, dum adulteram nu-

dam

dam ſtatuit, ablata imagine regis, & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademptam & fœdiſſimè pollutam redimere ſtatuit: atq; ita ſtatim ſpem huius redemtionis facit Pater ſponſi, data promiſſione ſeminis. Tandem, quando venit plenitudo temporis, emittit Pater ſuum filium, natum ex Maria virgine, factum ſub lege, vt ſponſam, quæ ſub maledictione legis erat, redimeret: quod factum eſt quando ſeipſum precium ſtatuit, quo redempta eſt & erepta è manibus adulteri Sathanæ.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet, deſponſantur Chriſto ſponſo per fidem & baptiſma, quemadmodum ipſe ſponſus ait: Deſponſabo te mihi in ſempiternum, & deſponſabo te mihi in iuſticia, et iudicio, & miſericordia, & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum.

In hac deſponſatione duo in vniuerſum ſpectanda ſunt: Vnum eſt pactio ſponſi & eius promiſſio: Alterum pactio ſponſæ, qua ipſa obligatur ſuo ſponſo. In pactione ſponſi ſunt tria. 1. beneuolentia & amor ſponſi gratuitus, quo ipſam ſponſam abſq; omni eius merito complectitur. 2. ſignificatio durationis coniugij inter Chriſtum ſponſum & Eccleſiam ſponſam. Deſponſabo te mihi, inquit, in perpetuum. Manet igitur perpetuus Eccleſiæ ſponſus. 3. Enumeratio dotum, quas ſuæ ſponſæ largitur ſponſus Chriſtus, & numerantur hic quatuor: Iuſticia, iudicium, pietas & miſeratio. Iuſticia propria

ſponſam ſuam ornat, dum remiſſis peccatis, illi ſuam imputat obedientiam, qua ſponſa decora apparet, & pulchra in conſpectu Patris ſponſi. Iudicio eam ab iniuria vindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hoc eſt, vera ſtorga coniugali eam amplectitur. Eſt enim pietas hæc charitas ex intimis animi receſſibus promanans. Miſerationibus eandem proſequitur, dum quotidiana condonat errata & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor ſunt in pactione ſponſi. Verum in pactione à parte ſponſæ duo ſunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit ſponſa in ſpònſi pectus, & ab eo omnia bona promiſſa abſq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrinam, conſolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti vllis aduerſis ab hoc ſponſo deficiamus, qui ſuam ſponſam nunquam deſerit, niſi illa prior fidem coniugij perfide violauerit. Deinde hic etiam diſcimus, quod quicunq; fidem Chriſti non habet, non ſit Chriſti, ſed eſt nefario adulterio pollutus. Hinc patet
Apoc: 19. quam vere dixerit Iohannes in ſua Apocal. Beati qui ad cœnam agni vocati ſunt.

QVINTA: quinam ſint inuitatores ad has magnificas nuptias obſeruandum eſt. I. Deus æternus ſponſi Pater ſua voce ad has nuptias inuitat. Deinde multi ſancti Patres ante diluuium. Poſt diluuium Nohe, Melchizedech: Ioſeph & Moſes in Aegypto: Sancti Prophetæ & Reges in terra Canaan: Daniel in Iudæa. Poſt hos venit ipſe paranymphus

phus Iohannes Baptista & digito monstrauit sponsum, qui & ipse cum Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA: Apparatus nuptialis est considerandus. Ut enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: ita hic quoq; nuptiarum apparatus instituitur splendidissimus. 1. panis non corruptibilis, sed viuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ederit, non esuriet in æternum. 2. potus adest aqua vitæ. Ita enim ipse sponsus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore suo & sanguine fatigatos nos refocillat sponsus. 4. ornat nos suis vestibus, dum ipsum per Baptismum induimus. Ita enim Spiritus sanctus ait per os Pauli: Quotquot baptizati sunt, Christum induerunt. 5. bellaria sunt fructus de arbore vitæ, vnde vires sponsa habitura est, vt nunquam moriatur. Joan: 4.

SEPTIMA: Illi autem, inquit textus, recusarunt venire. Quid? Quæ est hæc ingratitudo? Inuitati nolunt venire? Quid impediuit eos? 1. Hospes illorum domesticus peccatum inhabitans. Hic hospes suis illecebris detinet eos, quò minus ad has nuptias inuitati veniant. 2. hostis sponsi, hoc est, Diabolus vias occupat omnes, & intercludit varijs modis accessum ad nuptias. 3. negotia varia. Alius enim villam, alius boues, alius vxorem, alius aliud curat: Reliqui vero tenuerunt seruos eius & occiderunt. Hoc verissimum esse docet mundi historia. Ad Gen: 4.

has nuptias inuitauit Abel, sed Diabolus emisso suo satellite Cain, ipsum occidit. Ad has centum & viginti annos inuitauit Nohe, sed ab inuitatis derisus contemnitur. Ad has Ioseph in Aegypto inuitauit, sed ab impudica adultera accusatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moses, sed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges sanctissimi, sed illorum vox spernitur. Tandem venit paranymphus ipse Iohannes, sed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipse sponsus filius Dei, sed in patibulo crucis suspenditur. Ad has inuitant Apostoli, & deinde omnes pij ministri verbi, quos Diabolus adortus, partim sophistica, partim tyrannide, partim hypocrisi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recusat ad has filij Dei nuptias venire.

Gen: 6.
Gen: 39.
Exod: 17.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primum irascitur, quod sanè non mirum est. Vidit enim se contemni & suas nuptias ab ijs, qui quidquid habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus est. Hoc Sodomiticum incendium testatur: hoc excidium Hierosolymitanum conuincit. 3. punit spiritualiter in hac vita tenebris & ignorantia, post mortē æternis supplicijs. Exempla huius pœnæ sunt Græcia, Turcia, Italia & maxima florentissimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc serò, sed frustra resipiscens in inferno testatur diues ille Epulo, qui illic æternis pœnis cruciatur.

Gen: 7.
Gen: 19.
Luc: 16.

NONA:

NONA: An rex nuptias, quas instituerat propter hominum ingratitudinem intermittit? Minimè: sed ait seruis suis: [Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui erant inuitati non erant digni.] Hoc etsi de ingratitudine totius mundi intelligi potest, tamen potissimum Christus hic agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur exclusionem à nuptijs filij Regis.

[Ite ergo ad exitus viarum & quoscunq; inueneritis vocate ad nuptias.] En liberalitatem huius regis. Iubet inuitari ad nuptias filij, omnes absq; conditione gentis & personarum. Loquitur enim de vocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obseruandum est quod dicit: quoscunq; inueneritis vocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum est ministris sponsi? quando Christus dixit: Ite in mundum vniuersum & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit qui vero non crediderit condemnabitur. Marc. 16.

DECIMA: [& egressi serui eius in vias congregauerunt omnes, quos inuenerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus.] Hoc factum est post diem Pentecostes, postquam armati fuerant Apostoli Spiritu sancto, & deinde vsq; in hunc diem per Euangelij ministros.

DE SECVNDO.

[Intrauit autem Rex, vt videret discumbentes, & vidit hominem non vestitum veste nuptiali & dicit

dicit ei: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?] Hic locus primum docet, quod
Mat:13. in cœtu Ecclesiæ visibili sint mali commixti bonis vsq; ad extremum diem: idq; quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec est speranda talis Ecclesia in hac vita, qualem Anabaptistæ fingunt. Est enim Ecclesia persimilis agro, in quo crescit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum manet tibi triticum, etsi plurimum zizaniæ subinde oriatur: Ita Ecclesia sancta manet, tametsi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Ecclesiæ membra quotquot profitentur Christi religionem: sed alia sunt viua alia mortua. Viua sunt, qui viuam habent fidem: Mortua sunt qui religionem profitentur sine viua in Christum fiducia. Qui autem sunt extra visibilem Ecclesiæ cœtum, hostes doctrinæ, nec viua nec mortua membra sunt.

Sequitur, quod rex ingressus viderit hominem non indutum veste nuptiali. Quænam est ista nuptialis vestis? Hoc necessarium est scire, vt nuptiarum Christi dulcedine perpetuo frui liceat. In extremo die in conspectu huius regis stabunt duo genera hominum, quorum alij recusarunt venire ad has nuptias, quales sunt Turcæ, & impij Iudæi & multæ prophanæ gentes hodie. Horum neminem habere vestem nuptialem manifestum est, quorum tamen multi ciuilem honestatem amant. Quare ista externa ciuilitas Aristidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis, nequaquam est vestis ista nuptialis, quam hic re-

hic requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc est, ad prædicationẽ Euangelij se in externum Ecclesiæ cœtum receperunt. Verum hi non sunt vnius generis. Quidam enim suis operibus fidunt & putant suam turpitudinem tectam vestitu operum suorum. An hîc vestis nuptialis est? nequaquam : Nam excluduntur à nuptijs. Nemo autem qui vestem nuptialem adfert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera, nisi mala: sed gloriantur de fide, & iactant se fideles esse, & hanc suam vanam gloriationem existimant vestem esse nuptialem, sed frustra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis : Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui Patris mei voluntatem facit, qui in cœlis est. Alij verè credunt, & hi mortificant carnem, & viuunt spiritu, & agunt pœnitentiam, & vitæ innocentiam meditantur. Hi soli vestem nuptialem habent. Siue ergo fidem viuam, siue sanctificationem dixeris vestem nuptialem, non erraueris. Nam vocatio ad nuptias, vt fidem : ita sanctificationem veram requirit. Quod autem hæc sit vestis nuptialis, in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sanctis apparet. Neq; mirum est huiusmodi viuam fidem vestem nuptialem esse. Nam qui credit, eius peccatum remissum est, ei ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: Dedit potestatem filios Dei fieri quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde, Credenti imputatur iusticia Christi, qua homo

Math: 7.

Jo: 1.
Jo: 3.

ornatus

ornatus apparet iustus in conspectu Dei. Verum hic cauendum est, ne laruam aliquam pro vera veste sumas, id est, ne inanem fiduciam pro vera & viua fide iactes. Si uis ergo eius notas habere, scito has esse. Vbicunq; est vera fides, ibi simul adest pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rursus consolatio in corde accensa per Spiritum sanctum, studium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia charitatis, seu, vt vno verbo dicam, vera sanctificatio, quæ non est aliud, quam separatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per viuificationem spiritus. Hæc sanctificatio vbicunq; est, in perpetua lucta est posita. Nam caro militat aduersus spiritum. Sanctificatio hæc non vno perficitur momento: sed toto vitæ tempore crescit, id quod vita sanctorum facile docere potest. Hæc sint dicta de veste nuptiali.

Sed quid quæso fiet eis, qui hanc vestem non habent? Hoc textus his verbis docet: [Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.] Tenebræ exteriores notant supplicia & tristicias, quæ sunt extra regnum Dei nempe in inferno. In has tenebras missus est diues Epulo, & omnes quotquot veste nuptiali non inueniuntur induti, eò conijcientur.

DE TERTIO.

[Multi sunt vocati, pauci vero electi.] Hoc Christi dictum duo continet, nempe prædicationem miseri-

ricordiæ

ricordiæ & bonitatis Dei (qui omnes vocat ad nuptias filij sui. Neq; vllos vocare putandus est, quos non vult interesse nuptijs filij sui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi sunt (inquit) vocati. Iussit enim sponsus, vt Apostoli irent in orbem vniuersum, & vocarent ad nuptias has, omnes, & vt supra dixit: Vocate ad nuptias quoscunq; inueneritis. Sed pauci sunt electi, id est, pauci habent vestem nuptialem. Electi enim dicuntur, qui ab alijs segregati sunt & præ alijs sunt eximij. Ideo Petrus dicit Christianos electos esse in sanctificationem spiritus, id est, vt spiritu sint sancti. Deus quidem vult omnes homines saluos fieri, vt Paulus docet & parabola hæc ostendit, imo Christi vox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis ego reficiam vos. Hoc dictum opponamus omnibus hostibus gratiæ Dei. Si ergo Deum respicis, Deus vult omnes homines saluos fieri & ad cognitionem veritatis peruenire, & vocat omnes promiscue ad nuptias filij sui. At si homines respicis, pauci sunt electi, id est, pauci auditum Euangelium fide recipiunt & spiritu sanctificantur. Quare causa damnationis non est in Deo: sed in nobis ipsis quærenda est. Quoties volui (inquit Christus) congregare filios tuos & noluisti. Ecce duo hic habes: Christus voluit: Ierusalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quod non satis sit audire Euangelium sed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur vt Petrus docet, vt morti-

1 Pet: 1. 1 Thim: 2. 1 Tim 2. Mat: 23. 1. Pet: 4.

mortificemur ſecundum carnem, & viuamus ſecundum ſpiritum.

Hæc ſint dicta de hodierno Euangelio: ex quo diſcamus Deum nos non ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, & omnia quæ ad veram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe. Deinde, quod qui damnantur ſua damnentur culpa, vt, qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt induamus veſtem nuptialem, & meditemur veram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XXI. POST TRINITATIS, EVANGELIVM IOHAN. 4.

ERat quidam regulus, cuius Filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audiſſet, quod Ieſus aduenisſet à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet, ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende prius quam moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni, quem dixerat ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes: Filius tuus viuit. Sciſcitatus eſt ergo horam ab eis,

in qua

in qua melius habuisset. Et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus, Filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium docet nos, quò sit in omnibus huius vitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis salutis & fœlicitatis fontem Iesum Christum: quod etiam Isaias monet cum ait: Haurietis aquas de fontibus saluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, sed affectibus: non ratione, sed fide accedendum est. Docet præterea hoc Euangelium, quàm promptus sit Christus ad iuuandum, qui nullum, qui ad se venit, dimittit sine consolatione. Non enim aliter est affectus erga quenquam, quàm erga hunc regium virum & aulicum de aula Herodis: quem non solum verbo consolatus est, verumetiam miraculo iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Iohelis dictum includitur: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

Esa: 12. Joel: 2. Act: 2.

I. De humanis calamitatibus, earum causa & remedio.

II. De increpatione, qua Christus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

[Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur.] Hic mœstus pater, & ægrotus filius, mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ ſicuti ſunt pœnæ peccatorum: ita etiam veluti conciones quædam ſunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, ſicuti hic aulicus mœſtus propter filij morbum ſentit ſuum peccatum, & illud deplorat. Huc

Eſa. 26. pertinet illud Iſaiæ: Anguſtia erit illis diſciplina. Verum vt bonitatem Dei erga nos conſideremus melius, dicam quibus modis Deus potiſſimum ſoleat nos ad pœnitentiam inuitare: Sunt autem præcipui ſex modi.

PRIMVS: proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata noſtra: oſtendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promiſſionibus & comminationibus: oſtendit affectuum impuritatem: oſtendit cordis fœtorem, voluntatis auerſionem à Deo, & omnium virium ataxian. Deinde in ſecunda legis tabula, iniuſticiam noſtram erga homines & impuritatem affectuum noſtrorum, adeo vt ſi quid iuſti in tota noſtra vita, antequam ad Chriſtum conuerſi fuerimus, appareat, id ſit non ſecus quàm pannus tabo & impuriſſimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his

Eſa. 64. verbis: Omnes iuſticiæ noſtræ tanquam pannus ſordidiſſimus. Has noſtras ſordes ideo nobis lex proponit, vt earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & diſcedamus à vijs noſtris peſſimis.

SECVNDVS: magnitudo calamitatum inter-

narum,

narum, quas nemo satis describere & deplorare potest, neq; vllius hominis tanta calamitas vnquam fuit, quin aliquis nostrum possit in eam incidere, sicuti piè monet Ambrosius, cum ait: Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse quod hic est. Quanta fuit calamitas Adam, qui non solum vidit vnum filium Gen: 4
alterum occidere: verumetiam vidit nongentis annis tristissimos nepotum suorum lapsus. Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis cum stupra filia- 2 Reg: 13
rum, fratricidia filiorum vidit? Quid dicam de paucis? omnes homines morsum serpentis sentiunt, qui morsus alio non spectat, quam vt inde agnoscamus, iustissimum iudicium Dei, & confugiamus ad veniam per veram pœnitentiam. Manasses rabiose in- 4 Reg: 21
surrexit aduersus Ecclesiam Dei 25. annis, & se horrendis modis contaminauit, nec vnquam cogitasset de agenda pœnitentia, nisi in Babylonicum carcerem fuisset abductus, vbi angustia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magisterio doctus, flectit genua cordis, & veniam peccatorum supplex petit, quam & impetrat.

TERTIUS: proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapsus & multorum horrenda supplicia, vt illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapsus hominum, qui in historijs sacris & prophanis proponuntur, eò pertinent, vt nos cautos reddant. Cain lapsus in peccatum, obrutus est æter- Gen: 5
nis pœnis. Saul deficit à Deo, & non reuersus 1 Reg: 15
est per pœnitentiam, sed est ira Dei oppressus.

Multi hodie ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos Diaboli: vnde nunquam extricare se possunt. Quare horum horrendis lapsibus & tristissimo supplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & simus memores dicti Poëtæ: Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: concionatur aliquando Deus per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales visi sunt ante destructionem Ierusalem: vt cometæ instar gladiorum, quales vidit hæc ætas permultos, quorum admonitu nisi egerimus pœnitentiam in pœnas incidemus grauissimas. Hoc anno, qui est à natiuitate Christi 1561. visus est in cœlo vir cruci affixus habens in capite coronam spineam. Huius visionis multos testes habeo, inter quos sunt nonnulli nobiles & pij viri fide dignissimi. Pluit sanguis eodem die, & alia multa quotidie conspiciuntur. Quoties ergo offeruntur nobis huiusmodi visa cœlestia, sciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his symbolis suæ iræ. Cum autem Dominus dicit: nolite à signis cœli metuere, vult vt agamus pœnitentiam, ne mala quæ minantur signa nos obruant. Nam omnia pœnitentibus cooperantur in salutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus ostendit maximam suam iram aduersus peccatum: & simul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia sanguine madida, &

inuitat

NB. Ro: 8.

inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei, suo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus vitæ huius exitus. Vita enim nostra similis bullæ est & flori, qui est in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius vitæ imbecillitatē proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui sine pœnitentia vixerunt, subitanea morte tolli, adeo vt locus ad pœnitentiam non sit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radi- Mal: 3.
cem arborum posita est. Et Salomon dicit: Si ceci- Ecl: 11.
derit arbor ad austrum aut ad aquilonem, in loco, in quē ceciderit ipsa arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt Ezech: 33.
conuertatur & viuat. Hanc suam voluntatem declarat, cum tot modis adeo paternè nos ad pœnitentiam inuitat: quæ sanè ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

Sed Paulus dicit, Deum non multos sapientes 1 Cor: 1.
secundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegisse: sed idem dicit: Deus 1 Tim: 2.
vult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergo non eligit? Dicitur Deus eos non elegisse, non quia non voluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia & charitas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia

Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille non est inescatus suis diuitijs & potentia, vt deficeret ab Euangelio: hic vero qui pluris fecit præsentem fortunam, quàm futuræ vitæ gloriam à diuitijs suis damnationis materiam sumpsit Isaac fuit claro genere natus, fuit & Ismael clarus: sed non vtriq; fuit par studium. Ismael enim claritate sui generis contentus, promissiones spreuit, contra, Isaac fide promissionis iustificatus & saluatus est. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipsum cumulauit. Nam potentia, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona sunt, quibus qui rectè vtitur, fœlix est: Qui vero malè, sua culpa vertit sibi dona Dei in damnationis instrumenta. Consilium ergo Pauli amplectamur, modo nobis salus curæ est. Is enim ita dicit 1. Cor. 7. Qui vtuntur hoc mũdo, sint tanquam non vtentes. Vult Christiani hominis animum rebus terrenis non occupari, vt nos à via recta vitæ abducãt. Sic nos vult viuere, quasi singulis momentis migrãdum sit ab hac vita. In omnibus ergo rebus præsentis vitæ corda habeamus erecta ad meditationẽ vitæ cœlestis. Huc illud Pauli: Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus sedet ad dextram Patris. Collos: 3.

DE SECVNDO.

[Dixit Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis.] Hic Christus increpat aulicum virum, qui fuit in magna dignitate & singulari au-

ri authoritate apud Herodem: quod tamen raro fecit Christus, præsertim cum homines tristes petentes opem ad se venirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi vlcus tangere, vt dolor sentiatur, vt postea fœlicior cura adhiberi possit. Quantum autem ad hanc Christi increpationem attinet, sciendum est, quòd increpet Deus aliâs vt Iudex, aliâs vt pater: vt sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua vt Iudex increpat impœnitentes, vt scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa est apud Matth. Væ vobis scribæ, Pharisæi & Hypocritæ. Hæc horrenda est comminatio æternæ damnationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: qui non credit iam iudicatus est. Paterna increpatio est, qua Deus castigat omnem filium quem recipit. Hæc eò pertinet vt hæreditate promissa non excidamus. Exemplo huius increpationis sunt omnes sancti hinc inde vsq; ab initio mundi. Nemo enim vnquam fuit qui non aliquando virgam paternam sensit. Bonum est, inquit Dauid, quod humiliasti me vt discerem iustificationes tuas. Vtraq; increpatio nos merito monere debet, vt fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei viuentis & nostra culpa abiecti æternum pereamus. Hic leuemus oculos, ac mores mundi videamus.

Multi alieni à pietate videri non volunt, sed spe diuturnioris vitæ procrastinant pœnitentiam. Multi

decipiuntur stoicis imaginationibus, & dicunt si sum prædestinatus ad vitam æternam, non est quod ego magnopere sim solicitus: siue bene siue male agam, Deus decretum suum propter mea scelera non mutabit. Hæc horrenda est blasphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit summa iniuria, qui neminem vult damnari, sed saluari, idq; per salutem, id est, Iesum Christum, quem fide amplecti oportet. Non iussit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, sed omnibus promiscuè, & addit conditionem: Qui crediderit saluus erit, qui non crediderit condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde sic sentiendum est: vt quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum est pugnare pro patria: ita fatum minime fallax est Euangelio credere, modo salutem velis.

Alij quia audiunt misericordiam magnam esse, volunt peccare: et quando illis visum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos prostrauit & prosternit hodie. Paulus dicit: Ne seducamini: Deus nō irridetur. Quicquid seminauerit homo hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium sibi proponunt. Is (inquit) non minus salutem suam vellet, quam ego. Deus non tantam multitudinem perdet. Sed vide quid acciderit in diluuio. Christus spiritu per os Nohæ prædicauit spiritibus, hoc est, illis quorum animæ nunc sunt in carcere: sed maxima pars orbis terrarum Christi spiritum concionantem audire recusa-

recuſauit, adeo quod tantum octo homines ſeruati ſint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, vocem Loth contempſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Nonne ad vnum omnes perierunt, excepto vno viro Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum voces, qui nos ad peccandum inuitant: meminerimus dicti Chriſti, qui mentiri nequit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

DE TERTIO.

[Et credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus & ibat.] Hîc primum obſeruandum eſt, quòd Chriſtus non reiecerit hunc aulicum, propterea quòd ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius illam ſubleuat, & hoc excitat. Diſcipulos obiurgat ob vacillantem fidem, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit quantis arietibus concutiatur fides noſtra: nouit quod in omni homine ſit dubitatio horribilis.

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: Si perfectè credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neq; alia beneficia ſunt expectanda. Hîc ſunt duæ quæſtiones: Vna de dubi-

tatione: altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo. Fides eſt firma & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnem reſpicis, ſubinde ſub oriuntur dubitationes.
Gen: 18. *Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur,*
Gal: 5. *dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuo aduerſatur ſpiritui: nec eſt quod quiſquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verum ſi ſpiritum reſpicis, fides firma*
Ro: 4. *eſt, nihil ambigit, Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, et vxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo, quòd præſtare poſſet, quod promiſerat.*

Quomodo perfecta eſt fides? nonne quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides, & tamen indiget quotidianis incrementis. Perfectam habu-
Mar: 9. *it fidem qui dixit: Credo* DOMINE, *ſed auge fidem meam. Hoc pulcherrima hac ſimilitudine oſtendi poteſt. Puer recens natus, eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectum recipit & apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quò abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer, etſi perfectus eſt homo, tamen victu & alimento indiget, quò iuſtam quantitatem acquirat: Ita qui credit, opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus*

habet

habet potu spirituali, quò indies noua incrementa accipiat: id quod in apostolis videmus. Petrus fidem habuit, quando dixit: quo ibimus, verba vitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores vires habuit, & veluti adulta fuit die Pentecostes, quando Spiritum Christi visibiliter nactus prodijt in medium, & Christo vna concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoq; crescere debet fides: cuius si substantiam respicis, statim vbi concepta fuerit ex verbo, est perfecta: si vero quantitatem, quotidianis incrementis augescit.

Quantum autem ad actiones fidei attinet, pulcherrimè ostenduntur in hoc aulico. Primum etenim vrget fides hunc aulicum, vt in suis calamitatibus ad Christum confugiat, tanquam ad verissimum & peritissimum medicum omnium morborũ & calamitatum. Deinde eum impellit, vt Christum inuocet, petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, vt non statim Christum deserat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult: sed vt vrgeat Christũ precando: vt non sinat se asperiori responso terreri ab eo, quem vnicum saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod vult: vnde crescit magis, & fit ad petendũ alacrior & ardentior, & edit fructus confessionis & glorificationis, sicuti hic dicitur: Et credidit ipse, & domus eius tota. Hinc ergo sex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, fides nos ad Christum in nostris calamita-

lamitatibus petitum auxilium impellet: non nouit sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit vnicum mediatorem esse inter Deum & hominem.

SECVNDA, vbi Christum accessit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.

TERTIA, non si mox non impetrauerit ociosa quiescit, & despondet animum, sed in orando perseuerat.

QVARTA, impetrat quod vult: vult autem quod in Dei gloriam cedere potest.

QVINTA, postquam impetrauit quæ voluit, magis crescit, & iustam quantitatem accipit.

SEXTA, edit fructum confessionis & prædicationis Dei. Et diligenter obseruanda est hæc clausula, [Credidit ipse, & domus eius tota.] Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergo discamus nostram familiam ad pietatem assuefacere, simus ei typus & forma doctrinæ, rudes instituamus, delinquentes corripiamus, desides excitemus: Breuiter, omnia faciamus, vt quot sunt familiæ, tot sint & Ecclesiæ. Verum, qui nullam curam familiæ habent, vt piè instituatur, fidem quidem iactare possunt, sed tantum fumum fidei habent, & non veram fidem, quæ perpetuò frugifera est per Iesum Christum Dominum nostrum, cui laus & gloria in sæcula sæculorum,

AMEN.

Act: 10

DOMI-

DOMINICA XXII. POST TRINITATIS,

EVANGELIVM MATTH. 18.

ASſimilatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterum cum is non eſſet ſoluendo, iuſsit eum dominus venundari, & vxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri ſolutionem. Procidens autem ſeruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, eſto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem dominus ſerui illius, abſoluit eum, & æs alienum remiſit ei. Egreſſus vero ſeruus ille, inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: Eſto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, ſed abijt & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cum vidiſſent conſerui eius quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, aperueruntq; domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc accerſiuit illum dominus ſuus, & ait illi: Serue ſceleſte, totum debitum illud remiſi tibi, cum obſecraſſes me. Nonne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus eram? Et iratus dominus eius, tradidit

eum tortoribus, quousque redderet totum, quod debebatur sibi. Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisque fratri de cordibus vestris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Christum interrogat, quoties remittat peccanti aduersus se fratri, an vsq; septies. Huic Dominus respondet: Non dico tibi vsq; septies, sed ad septuagies septem, scilicet peccata. Septuagies septem sunt, quadringenta & nonaginta, quo numero significatur, quod fratri resipiscenti toties condonabimus offensam, quoties in nos peccauerit. Posuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum videbatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc est sententia. Deus pater cœlestis condonat nobis sæpissimè contra se peccantibus: Quare nos quoq; fratribus resipiscentibus, qui nos læserunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam vitam ex fide degendam: cuius nouæ vitæ quædam pars est mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clarius intelligi possit, rerum collationem instituam hoc modo. Quemadmodum se homo prædiues creditor habet ad debitorem pauperrimum, sed humiliantem se, prosternentem se coram creditore, & petentem veniam: sic se habet Deus erga peccato-

peccatores humiliantes se in vera pœnitentia coram Deo, prosternentes se, & petentes remissionem peccatorum propter Christum. Sed creditor diues humilianti se debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex misericordia condonat omnia sua peccata. Iam sicut Deus se habet erga peccatores sæpissimè aduersus se delinquentes: sic habebit se Christianus erga fratres seu conseruos suos in se delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata nostra: ita & nos offensas, quibus læsi sumus à fratribus, remittemus. Verum contra: quemadmodum creditor habet se aduersus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & postea eum crudelem deprehendit aduersus fratrem suum: sic se habet Deus erga eos, quos receperat prius in gratiam, & postea deprehendit crudeles erga proximum suum. Sed creditor huiusmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad seuerum iudicium, qui fuerint duri erga proximos. Proinde condonandum est proximo, quotiescunq; aduersus nos peccauerit.

Loci tres:

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Cōmendatio misericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Christianorum, condonare & condonari.

DE PRIMO.

Para-

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus: Quis sit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiæ Dei, quæ efflagitat, vt soluatur quod debetur.

Quis est creditor? Deus rex cœlestis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad suam imaginem: dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & vires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

An non hæc sunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc est: sed dona quæ contulit Adam, ad totam eius posteritatem pertinebant. Cum ergo ille noster parens amisit dona, & se & nos secum in mortem coniecit. Proinde recte repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus: imò multis modis nos auximus debitum, vt eius summa ita magna sit facta, vt nemo possit eam soluere, etiamsi se & sua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuo nos huius debiti admonet, tamen potissimum rationem exigere putandus est. Primum, quoties nostra conscientia peccati nos coarguit & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando Spiritus sanctus in ministerio legis venit, & arguit peccatum & prouocat ad pœnam nisi fiat solutio.

lutio. Præterea, quando signa iræ Dei conspiciuntur, vel in cœlo, vel in terra. Adhæc, cum cruce aut morbo vexamur, quæ sunt veluti ministri Dei, qui nos ad soluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ nisi fiat solutio.

Cur debemus? hoc iam dictum est. Debemus enim tantum quantum apud parentem nostrum Adam deposuit, quod totum amisimus, & insuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis transgressionibus aduersus Dei sanctissimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta est debiti summa? Respondet creditor, quod debeas decem millia talentorum, & quod tu non habeas obolum, tantum abest, vt tantum debitum vnquam soluere possis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præstitisti et soluisti, debes pœnam. Ita examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ: vnde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hîc faciendum est? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui se prosternit coram suo creditore, se humiliat, petit veniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscemus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quod non reddiderimus

quod debuimus: & confugiemus fiducia Christi ad Patrem cœlestem, petentes veniam & condonationem debiti: quod cum fecerimus habemus promissionem, quòd velit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præsenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix Lucæ 7. agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam, & viua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationem debiti. Ita enim ait: Remissa sunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione: sed postquam nacta est solutionem debiti dilexit: id quod Christus apertè proposita hac parabola indicat. Nam cum Pharisæus offenderetur, quòd Christus non reiiceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & ministerium eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruersum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Quum autem illi non essent soluendo, condonauit vtrisque. Horum igitur dic vter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit: Existimo quod is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: Rectè iudicasti, & conuersus ad mulierem, dixit Simoni: vides hanc mulierem. Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ca-

lis capitis sui extersit: osculum mihi non dedisti, hæc autem non intermisit deosculari pedes meos: Oleo caput meum non vnxisti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quòd remissa sunt peccata eius multa, nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur, paululum diligit. Dixit autem ad eam: Remissa sunt tibi peccata tua. Hic apertè videmus, quòd nacta remissionem debiti dilexerit. Nam remissionem peccatorum debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hîc significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conspiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus: ingens pauor & consolatio. Nam cum à Propheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, & de nece mariti, existunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti sui, quales pauores sæpè describit. Non est pax ossibus meis à conspectu peccatorum meorum. Agnoscit iram Dei aduersus peccatum: dolet propterea quòd offendit Deum: metuit se abijci à Deo, sicuti ante viderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præsentes pœnas. Hic fuisset dolore extinctus, nisi audiuisset consolationem à Propheta, vice Dei: Non morieris, Dominus abstulit peccatum tuum. Hac audita consolatione accenditur in eo fides, qua apprehendens absolutionem, incipit intueri misericordiam Dei, & in mediatore acquiescit.

2 Reg: 12.
Psal: 30.
2 Reg: 12.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in publicano, qui adeo agnouit magnitudinem sui debiti, quod ne oculos leuare sit ausus: tamen audita misericordiæ Dei magnitudine, erigit se fide & precatur: Deus propitius esto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remissionem accepit.

Lu: 18.

Hæc exempla nobis proponamus quæ clare monstrant nobis pœnitentiæ & remissionis peccatorum doctrinam: quod remissio peccatorum sit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam & confugit ad misericordiam Dei propter Christum. Etsi autem hæc remissio omnino gratuita est si nos respicimus: tamen si Christum respicimus, qui pro peccatis nostris horrenda sustinuit supplicia, facta est Deo sufficiens pro debito nostro solutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem. quæ vel vnica multiplicem in se continet doctrinam. Primum destruit doctrinam monachorum de satisfactionibus. Nam si salus contingit per remissionem debiti iuxta Euangelium, quis furor est dicere salutem contingere propter satisfactionem debiti. Nam remissio & satisfactio ita inter se pugnant, vt eidem nequaquam conuenire possint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum est, ex merito esse potest? Aperte Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, sed ex debito: ei vero qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur

Ro: 4.

tatur fides eius ad iusticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata. Tertio, euertit remissionis nomen compensationem, quam Papistæ docent, quæ compensatio debet fieri, vt docent per peregrinationes, ieiunia, eleemosynas. Ignem quoque purgatorij extinguit. Si enim est remissum debitum, cur punitur debitor? Postremo remissionis vox ianuam gratiæ miseris peccatoribus aperit, in agone mortis salutis est portus & omnis consolationis fons. Hæc sint dicta de primo loco. Psal. 32.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta sit dilectio & misericordia Dei erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis vna, qua sinit solem suum oriri super bonos & malos: & peculiaris, qua, vt charissimus Pater Ecclesiam filij sui complectitur: de qua Christus Ioha. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cœlestis Pater suam erga nos declarare misericordiam, quàm quod dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret, & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei hæc cogitemus.

1. Cogitabimus quanta sit miseria generis huma-

ni priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & vulneratum à Diabolo, cuius veneno insuper infectum, nihil spirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis est obnoxium.

2. *Huius miseriæ causæ sunt cogitandæ, quæ sunt cum peccata primorum parentum, tum nostræ propriæ sordes. Etsi enim illorum lapsu obnoxij sumus sententiæ damnationis, tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.*

3. *Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum est cogitanda. Apparuit inquit Paulus, Philanthropia et benignitas Dei salutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia esse, quàm quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem.*

4. *Cogitandum est Antilytron, hoc est, victima filij, qua succurritur miseriæ humanæ & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. 2. Corinth. 5.*

5. *Cogitanda est via, per quam nos venire possumus in possessionem misericordiæ Dei: illa via monstrata est in primo loco, quæ nulla est alia quam vera pœnitentia.*

6. *Cogitandum est quousq; se diuina misericordia extendat, quòd non ad paucos quosdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis: sed promiscuè ad timentes eum. Ita enim canit beata virgo edocta Spiritu Christi, quem conceperat iam ex Spiritu sancto:*

cto: Misericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id est, omnibus qui agunt pœnitentiam.

7. Cogitanda est perpetua gratitudo in tota vita, vt Deum pro tanta misericordia glorificemus corde, ore, confessione & moribus.

8. Cogitandum est, vt soliciti simus in tota nostra vita regenda, ne nostra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam proposui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere solent. Nam hæc coniuncta est cum fide remissionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remissionis peccatorum coniuncta, nempe, gratia & donum. Gratia est ipsa iustificatio, qua hominibus credentibus imputatur iustitia Christi remissis peccatis: de hac dictum est in primo loco. Donum est ipsa donatio Spiritus sancti, qua homo sola fide iustificatus simul regeneratur, sanctificatur, hoc est, mortificatur carne & viuificatur spiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi consuetudo: viuificatur spiritus, quando nouam obedientiam DEO præstare incipimus. Huius viuificationis quædam particula est condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offensas condonat. Quam sit hæc condonatio necessaria, hodiernum Euangelium apertissimè ostendit, sicut in præfatione dixi. CHRISTVS iussit nos

Mat: 6. *precari : Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vult enim Christus nos imitari Patris sui exemplum.*

Verum sunt duo genera hominum, qui nos offendunt: quidam offendere pergunt & non petunt condonationem : quidam, postquam senserunt se offendisse, mox supplices veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offensas remittas hoc modo. Deposito vindictæ affectu eum amare nos desines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, vt meretur, sinistrè sentis. Nam cum Deus hostibus nos bene velle iubet, non ideo protinus exigit, vt probemus in ipsis quæ ipse damnat : sed tantum animos nostros vult esse purgatos. At quantum ad illos attinet, qui postquam læserunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs rectè sentiamus simulq; persuasi deletam coram Deo esse peccati eius memoriam.

Porro sciendum est, quod duplex offensio contingit inter fratres: vna læditur frater à fratre: Altera læditur Ecclesia, scandalo videlicet, cum quis male viuit & agit, etiamsi nostræ personæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læsit incestuosus ille Ec- 1. Cor: 5. *clesiam Corinthiacam, quem resipiscentem, in gratiam recepit. Hæc condonatio seu remissio est duplex: odium aduersus eum depones: Deinde confugientem ad gratiam recipies, et tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugisti, ne ipsius maculis te inuo-*

inuolueres. Hæc ſint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq; exemplo Patris cœleſtis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Chriſtum, cui gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XXIII. POST TRINITATIS,

EVANGELIVM MATTH. 22.

ABeuntes Phariſæi, conſilium cœperunt, vt illaquearent Ieſum in ſermone. Et ad illum mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes: Magiſter ſcimus quod verax ſis, & viam Dei in veritate doceas, neque cures quenquam, non enim reſpicis perſonam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet cenſum dare Cæſari, aut non? Cognita autem Ieſus malitia eorum, ait: Quid me tentatis Hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius eſt imago hæc & deſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati ſunt, & omiſſo eo, abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

COnſilium ſanctorum patrum, qui hoc Euangelium in Eccleſia proponendum iudicarunt, fuit, vt extaret doctrina in Eccleſia de diſcrimine ſpiritualis regni Chriſti & regnorum mundi. Deinde, vt

de, vt scirent pij, quatenus obediendum sit politico magistratui.

Occasio autem huius Euangelij fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quò ipsius regnum euertant, & suam superstitionem stabiliant.

Psal. 2.

Versatur autem totum Euangelium in hac quæstione: Iure ne populus Dei politico & externo magistratui esse subiectus, & ei tributa dare & obedire debet? Christus ad hanc quæstionem ita respondet. Ecclesia ijs omnibus, quibus est subiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari, qui armis eum subiecit, Deo reddere, quod illi debetur, & Cæsari, quæ sunt Cæsaris, debet. Hoc responsum eò pertinet, vt doceat Ecclesiam suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atq; tributa soluere, & tantisper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat.

Loci duo:

I. De hypocrisi & vsitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæstione Pharisæorum, & de magistratu.

DE PRIMO.

[Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent eum in sermone.] Hostes Christi fuisse Pha-

Phariseos testatur tota Euangelica historia. Et tametsi nec in doctrina quicquã, nec in vita erat quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, vt innocenti sint molesti, eumq; traducant tanquam qui malè doceret & malè viueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi & Pharisæi Papistici benè norunt nostram doctrinam, quam docemus, ex Mose, Prophetis & Apostolorum scriptis desumptam esse, nec aliquid habent quod iure reprehendere possint in multorum piorum ministrorum moribus: tamen varias excogitant calumniandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangelium, potius viderent Turcam regnare, quàm Euangelij puritatem conseruari. Vnde tanta rabies? Vnde hæc malicia? sunt satellites Sathanæ, quare non est mirum, si in castra Christi irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & salutabantur sanctissimi patres, nunc autem detecta illorum hypocrisi vilescunt, & illorum superstitio explosa contemnitur. Totas igitur vires intendunt, vt cursum Euangelij cadaueribus & sanguine sanctorum intercludant. Sed Deo sit gratia, Ecclesia Christi est ædificata super firmissima rupe, vt portæ & consilia viresq; inferorum aduersus eam præualere nequeant. Hoc proinde cum sit perpetuum, non est mirandum, quod hi Pharisæi suo faciant more. Mat: 16.

Videamus ergo quibus artibus Christi regnum inua-

inuadant. Euangelista noster quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur priusquam manum admouent. Primum consilium. Consilium, inquit, inierunt. Est enim consilium actionis fundamentum. Conueniunt ergo, conferunt sua nefaria consilia, & quo quisq; sit in consultando nequior, eò maiorem laudem reportat. Hoc longe ante præuidit spiritus Christi in Dauide, quemadmodum habemus in secundo Psalmo. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. Vere inania, quia Dominus infatuabat consilia eorum. Deinde notatur hic, quo omnia ipsorum consilia tendebant. Vt (inquit Euangelista) caperent eum in sermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vilesceret authoritas: atq; ad extremum raperetur ad supplicium, vt contumeliosus in Deum hæreticus & maleficus. Vides scopum consultationis Pharisæorum. Tertio loco sequitur qualenam inuenerint consilium. Placuit istis bonis consiliarijs, vt mitterent suos discipulos cum Herodianis. Astutè admodum, vt haberent præsentes testes, qui possent ipsum apud Herodem traducere, si quicquam dixisset quod alias minus placuisset. Hos discipulos egregiè hypocrisi instruxerunt, vt essent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quam qui cum externam sanctitatem & comitatem simulant, occultè fallere instituunt. Quarto describitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: [Magister scimus quod verax sis & viam Domini verè doceas, &

quod

Psal: 2.

quod tibi non sit cura de aliquo.] Hoc est principium orationis illorum: quod sanè si verba spectes, aptissimum est. Continet enim duo: Primum agnoscunt eum Magistrum, deinde tribuunt ei virtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum verbis agnoscunt Dominum, volunt non hostes, sed amici, imò discipuli videri, qui magno discendi desiderio teneantur. Cum tribuunt ei virtutes, quas verus doctor habere debeat, fraudulenter se insinuant Domino, vt nihil sibi ab illis periculi esse credat. Sed nullum est consilium, nulla prudentia aduersus Dominum. Pro: 21.

Sed quænam sunt illæ virtutes, quas Christo tribuunt? PRIMA est veritatis studium: Scimus (inquiunt) quod verax sis. SECVNDA, certitudo doctrinæ: Et viam Dei (inquiunt) in veritate doceas. TERTIA est constantia & animi fortitudo: Et non (inquiunt) est tibi cura de aliquo. Quare? Quia non respicis personam alicuius (& hæc est quarta virtus) Non enim (inquiunt) respicis personam hominum. Hæ quatuor virtutes sunt magnæ & requiruntur ab omnibus Dei ministris. Veritatis studium facit, vt excussis ignorantiæ tenebris, veritas illucescat. Certitudo doctrinæ facit ne variæ doctrinæ ventis & rumorum vanitate fluctuemus. Constantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quòd non personas hominum respiciat Doctor, efficit, vt veritas non metu aut alia re supprimatur. Has virtutes Dominus Iohanni Baptistæ tribuit: & quòd fuerit eis verè præditus ostendit Mat: 11.

effectus

effectus. Nam cum Herodes accepisset per vim vxorem fratris sui Philippi, audacter illi restitit, non veritus personam, quam sustinuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere vxorem fratris tui: propter quod paulo post raptus est ad supplicium. Huiusmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi restitit, & apertè illi in os dixit: Tu perturbas Israel, & domus patris tui. Verum hoc qui non faciunt, verius mercenarij dicendi sunt quàm veri pastores. Hactenus de machinis hypocritarum aduersus Christum.

Mat: 14.

3 Reg. 18.

DE SECVNDO.

Quæstio sequitur, qua ita putant se Christum posse constringere, vt non habeat quo euadat. [Licet, (inquiunt) censum dare Cæsari an non?] Hic putarunt quòd necessario & simpliciter alterum ex his duobus esset responsurus, licere, aut non licere. Si dixisset licere: turbam offendisset, qua inuita istud onus substituit, ac ita habuissent accessum ad ipsum perdendum, deficiente ab eo turba. At si dixisset non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam seditiosum rapuissent ad pœnam. Quid ergo ad hanc quæstionem Dominus? Duo facit, Primum obiurgat eos, Deinde soluit quæstionem. [Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequitia eorum ait: Quid me tentatis hypocritæ.] Hic experiuntur verum esse quod illi antea adulandi gratia dixerunt: Non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto

pacto instituit. [Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.] Quæstio soluta est ita, vt nec veritatem tacuerit Dominus, nec ansam calumniandi habuerint Pharisæi. Quare confusi mirati sunt & abierunt. Adeo nullum consilium, nulla prudentia valet contra Dominum. Pro: 21.

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primum discernit inter regnum Cæsaris & Dei, id est, inter regna mundi & Ecclesiam. Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tum docet, obedientiam præstandam esse in vtroque regno, hoc est, vt Deo suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & politico magistratui debita præstentur officia. Hoc loco dicendum esset quid Deo debeatur, & quid politico magistratui: verum quia sæpius aliàs dictum est de cultu Dei, hîc de magistratu dicam, quò admoneamur quàm piè nos de magistratu sentire oporteat. Dicam igitur quinque de magistratu. 1. vnde & quid sit. 2. quæ conditiones boni magistratus esse debeant. 3. quod officium, quiq; fines sint administrationis politicæ. 4. qualenam magistratus ius existat in subditos & subditorum bona. 5. quid magistratui suo debeant subditi.

PRIMVM, quod proposui, nempe vnde, & quid sit magistratus, Paulus Roman. 13. declarat, vbi docet

docet magiſtratum à Deo eſſe: Non enim (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo, quæ vero ſunt poteſtates à Deo ſunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpe in imperijs propter ſcelera hominum cernitur. Dum itaq; boni magiſtratus præſunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos conſtituit, manu imperantem. Contra, cum impij magiſtratus præſunt, impietas quidem à Diabolo & praua voluntate imperantis eſt: ſed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciſcatur.

Habes vnde ſit magiſtratus: quid autem ſit, idem Paulus definit: Nempe quod ſit ordinatio Dei ſubditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, *quod propoſui, fuit de conditionibus boni magiſtratus, quæ 2. Moſis 12. quatuor recenſentur, nimirum, vt Iudex ſeu magiſtratus ſit ſapiens, timens Dei, verax ac minimè auarus. Sapientia gubernet actiones, ne in adminiſtratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficiat, vt Deum reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq; ne quicquam committat quod illum offendat. Veritas moneat, ne falſas legum interpretationes & ſycophantias admittat. Odium auaritiæ ſinceritatem in iudicando conſeruet. Vbi enim munerarij iudices ſunt, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nullus ſit æqui-*

tati

tati locus, profectò auaritia efficit, vt iudex potius personam quam causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perspicere non potest. Munere enim excæcantur oculi sapientum, & peruertuntur verba iustorum. Deu: 16. *Hinc est, quod auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.* Esa: 1.

TERTIVM, quod proposui de magistratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Ostendam autem magistratus officium cum ex testimonijs scripturæ, tum per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, vt sit custos diuinæ legis, hoc est, veræ religionis conseruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius magistratus, cum exemplo 4 Reg: 18. *Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ, tollit idololatriam & idololatriæ occasiones: vt Ezechias æneum serpen-* 4 Reg: 22. *tem diminuit: Iosias templum purgauit à varijs idolis: Moses vitulum confregit: David exhorta-* Exod: 32. *tionibus populum ad verum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si magistratus à Deo ordinatus est, vt sit minister Dei homini in bonum, debet vtique, quæ homini noxia videt, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium salus impediatur. Deinde curabit magistratus exemplo Iosiæ,* 4 Reg: 22. *vt vera religio proponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem distincta sunt officia magistratus ciuilis & ministerium verbi: tamen in hoc conuenire possunt &*

debent, vt gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata vtriusq; legitima ratione, hoc est, vt magistratus ciuilis edicto & gladio, minister autem verbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea, quia religio sine docentibus & discentib. conseruari nequit, Magistratus officium est scholas erigere, stipendijs conseruare, vt docentes & discentes pietatis studijs
4 Re: 18. incumbere possint. Ad hæc, Ezechiæ & regis Ni-
Jon: 3. niuæ exempla commonefaciant magistratū, vt vel præsentem, vel imminentem iram Dei solennibus ad Deum precibus, veraq; ad Dominum couersione auertere studeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referenda sunt, quæ religionem potissimum spectat. Quantum autem ad externum politicum statum attinet, idem officium est magistratus boni in sua republica, quod est honesti patrisfamiliâs in sua domo, nimirum, vt quemadmodum pater liberos disciplina regit, castigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter, in hoc totus incumbit, vt sua familia quàm optimè constituta videatur: ita magistratus in sua Republica facere debet, vt verè pater patriæ dici possit.

Verum, si quis officia magistratus numerata sibi cupiat, is sciat primum magistratus officium esse studium pacis, vt in tranquillitate Deum colamus abolitis superstitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati veræ sunt impedimento. Secundum

cundum magistratus officium est, vt singuli sua officia rectè faciant, quod fieri non potest, nisi vbi legum maneat authoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non sequitur, rerumpublicarū pernities est: quare vt honestas leges magistratui ferre licet: ita caueat oportet ne in contemptum veniant, quod fit, quando non sequitur executio. Tertium officium est, vt puniat sontes, & insontes tueatur iuxta legum præscriptum, & prudentum moderationem. Ex his facile est colligere, quinam sint fines magistratus, nimirum, quòd sit ordinatus propter Deum ad Ecclesiæ & rerumpublicarum vtilitatem: Quare rectè dicitur, quòd gubernatio, religio & propria domus Principi curæ esse debeant.

QVARTVM, quod promisi me dicturum, est de iure magistratus in subditos et subditorum bona. Xenophon philosophus hanc legem tradit magistratui: Regula regi non affectus, sed lex esse debet. Vnde sequitur tantum iuris magistratum habere in subditos & illorum bona, quantum leges consentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare subditis necessaria officia, cum ad publicam incolumitatem, tum ad singulorum vtilitatem facientia.

Restat quod quinto loco proposui de officio subditorum erga magistratum. Potest autem officium subditorum erga magistratum ad quatuor capita reuocari, vt primum sit, iuxta quartum præceptum, honorare magistratum, hoc est, suspicere

& reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei: Ita vt ipſum honores, timeas, candide de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magiſtratui detrahas. Nam id ſe-
Exod: 22. uere prohibetur verbo Dei. Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & detrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere, cum in tributis dandis, tum in aliis quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ
Tit: 3. liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & poteſtatibus ſubditi ſint, vt magiſtratibus pareant, vt ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, orare pro magiſtratu. Ad-
1 Tim: 2. hortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarumactiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Quartum, non irrumpere in partes officii magiſtratus: ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad reipublicæ ſalutem pertinere videatur. Hæc ſint dicta de magiſtratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMI-

DOMINICA XXIIII. POST TRINITATIS, EVANGELIVM MATTH. 9.

PRimas quidam venit, & adorauit Iesum dicens: Filia mea modo defuncta est, sed veni & impone manum tuam super illam, ac viuet. Et surgens Iesus sequutus est eum, ac discipuli eius. Et ecce mulier, quæ sanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam vestimenti illius, dixerat enim intra sese: Si tantum tetigero vestimentum illius, ero salua. At Iesus conuersus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier à tempore illo. Et cum venisset Iesus in ædes primatis, vidissetq; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illi: Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Quum autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarissimè describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ Ecclesiæ subiectæ cruci. Quemadmodum enim Christus saluator noster erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus: sic etiam est affectus erga

me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud vaticinium Iohelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum hoc vaticinio & Christi verba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego vos reficiam. Facta multa occurrunt: cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergo summa huius historiæ, quòd Dominus duo edat miracula: sanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat. Vtroq; facto suum erga omnes animum declarat.

Joel 2.

Mat: 11.

Loci tres:

I. Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio, qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco fit mentio principis Iairi, qui venit ad Christum: tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; muliere quatuor sunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiusdem à morbo, quo laborauit

borauit, ſanatio: quorum ſingula ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit, 1. fuit mulier ſimplex & timida. 2. duodecim annos fluxum ſanguinis paſſa fuit, vnde facile cogitare eſt, quàm fuerit exhauſta & imbecillis. Qui vno menſe tam graui morbo laborat ſatis miſer & afflictus eſt, quid dicemus de hac, quæ tot annis eſt vexata? 3. addit Marcus, quod multa paſſa ſit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miſeram excarnificarunt. Huc accedit quod iam ſuas facultates conſumpſerat: vnde in hoc grauiſſimo morbo ad mendicitatem erat redacta: neq; tanti ſumptus quicquam profuerunt, imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morſus conſcientiæ acerbiorem fecerat: Nam cum ſcriptura dicat eum, qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare quàm Deum ſe abieciſſe. Hæc fuit huius mulieris conditio dura ſatis: morbus corporis, mala conſcientia, mendicitas, contemptus. An propterea eſt abiecta coram Deo? An propterea Chriſtus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: venit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in noſtris calamitatibus: agnoſcamus iuſtam iram Dei aduerſus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, ſequitur fides.

[Acceſſit retro & tetigit fimbriam veſtimenti eius, ſi tetigero (cogitat) tantum veſtimenti fim-

briam eius, salua ero.] Hæc vox satis declarat qualis fuerit eius fides. Certo sibi persuasit, quod si tantum tangeret fimbriam vestimenti illius consequeretur salutem. Unde tanta fides? Ex vniuersali promissione quam sibi accommodauit. Nouit absq; dubio hanc Christi promissionem: Venite ad me omnes, &c. Hic primum tribuit Christo laudem veritatis. Deinde generale dictum sibi accommodauit hoc modo. Omnes vocat ad se, omnibus promittit opem, vult omnes laborantes reficere: Ego sum in numero laborantium, ego sum ex ea turba, quam totam ad se vocat. Vere igitur statuo, quod me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodamus.

Mat: 11.

Quoties te premit crux interne vel externe, agnosce istam crucem esse veluti concionem quandam, qua tua miseria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde verbum promissionis & exempla intuere, & cogita Deum non esse acceptorem personarum: sed velle omnium miserere in Christo Iesu. Hac fiducia Christum inuoca: & statue illum te vere velle exaudire & dare quod petis, nisi venenum petieris, id est, nisi petieris id quod tibi non sit vtile, seu quod impediat gloriam Dei: & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica: quod cum feceris consolationem senties.

Verum ista mulier habuit Christum præsentem, quem oculis vidit: A me procul abest. Ista tentatio est carnis, contra quam primum opponito pro-

missionem Christi: Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem sæculi. Deinde, quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non viderunt. Præterea, quod Christus non sit acceptor personarum: & in aliquot exemplis declarauit, cum hic esset præsens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis se inuocaturis.

At sum peccator magnus. Credo: sed Christus venit in mundum peccatores saluos facere. Ita dicit, primum ipse: Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus sermo & omni approbatione dignus, quod Christus Iesus venit in mundum saluos facere peccatores. Item: Apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, sed agit pœnitentiam & recipitur. Paulus persecutus est Ecclesiam Christi, Petrus negauit Christum, Manasses horrendis idololatrijs, & copioso sanctorum sanguine se polluerat: sed hi omnes resipiscentes in gratiam sunt recepti. Qua re declaratur, quàm verum sit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Huc illæ Christi asseuerationes: Amen amen dico vobis, qui credit in me, non peribit, sed habebit vitam æternam. Has sententias & hæc exempla opponito cogitationi de peccatorum magnitudine, & scito misericordiam excedere peccatum & gratiam abundare supra delictum.

*At nescio an sim prædestinatus? Hæc grauissima
est tentatio ab ipso Sathana profecta. Quis est la-
psus? Adam cum sua posteritate, nam fuimus in illo
tanquam in massa communi humani generis. Quis
accepit promissionem? Nonne Adam? Ergo quem-
admodum lapsus es in Adam: ita cum eodem es
promissionis particeps, modo promissionis verbo fi-
1 Tim:2. dem adhibere velis. Deinde clarum est Pauli di-
ctum: Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad
cognitionem veritatis venire. Huc facit, quòd Chri-
stus mandatum vniuersale dat suis discipulis: Ite
Mar:16. in mundum vniuersum, prædicate Euangelium, qui
crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui
vero non crediderit, condemnabitur.*

*At fides est donum Dei, quod dat quibus vult?
Vide quam multa caro inuenit, quibus sibijpsi viam
ad salutem intercludit? fides est donum Dei, sed hoc
modo confertur. Proponit tibi verbum, huic vt cre-
das iubet, & in cogitatione vult esse efficax. Sed tu
caue, ne cum Iudæis resistas Spiritui sancto, quod
Act:7. Stephanus suis obiecit. Christus cum videret ciuita-
tem Ierusalem, & cogitaret de eius vastatione flens
Mat:23. dixit: Quoties volui te congregare sicut gallina
colligit pullos suos & noluisti. Ecce Christus vult,
nec aliud vult quàm Pater. Quid voluit? congre-
gare filios Ierusalem ad suum ouile: sed Ierusalem
noluit, decepta à suis seductoribus, falsis Prophetis,
& inescata diuitijs, potentia, voluptatibus & curis
huius mundi noluit Christo suo pastori obedire.*

Quare

Quare vt iusto Dei iudicio: ita propria culpa perit. Promissionibus igitur diuinis, eisque vniuersalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in nostris doloribus & cruce confugiamus ad Christum, ita futurum est, vt inueniamus auxilium in tempore opportuno. Fidem huius mulieris vidimus: nunc quod tertio loco in hac muliere spectandum dixi, videamus, videlicet, qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud se, tangit tantum fimbriam vestimenti Iesu. Nulla hîc auditur oratio. Verum quidem est: nulla orantis verba hîc recitantur, sed sunt hîc orantis signa & orationis effectus. Signa sunt quòd accedit, tangit fimbriam, & apud se cogitat de eius clementia & intimo cordis voto misericordiam sibi præstari expetit. Hoc votum non secus quàm ardentissimas preces exaudiuit Christus. Effectus sunt consolatio & sanatio.

De Mose etiam legimus, quod cum labia non viderentur moueri, tamen audit à Domino: Quid clamas ad me? Vnde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non sit labiorum motus, non sit verborum Battologia, & multiloquium: sed potius supplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Christi aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis testimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Porro, quia nullus cultus maior est quam recte

Deum

Deum inuocare, & oportet pios perpetuo in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulo antea quid sit oratio: nunc quas conditiones perpetuo oratio habere debeat ostendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ sunt. 1. quomodo noster animus compositus esse debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat & vrgeat. 3. quis sit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conspectum Dei oraturi. 5. quid sit petendum & quando cum conditione, & quando sine conditione.

PRIMA: Animus noster in hunc modum compositus esse debet. Primum exuenda est omnis cogitatio propriæ gloriæ, sicut hæc mulier nihil nisi sordes in se agnouit. Deinde inopia sentiatur, quam sane maximam hæc afflicta mulier sensit. Tum in vera pœnitentia homo se prosternat coram Deo, idq; potius animo quam corpore. Id hanc mulierem fecisse inde apparet, quod à tergo accesserit. Postremo, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam nisi quis certam fidem attulerit, verba fundit potius quam precatur. Huiusmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attulisse ex superioribus manifestum est.

SECVNDA: Causæ, quæ nos ad orandum impellent, sunt multæ. Hæc mulier absq; dubio cogitauit de mandato Dei, in quo serio à nobis hunc cultum requirit. Deinde promissiones non ignorauit,

alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijsset. Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo, Pater dabit vobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, vnde mota auxilium quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: vidit Iairum Dominum inuocasse pro filiæ valetudine & multa alia exempla cogitauit. His & multis alijs causis ad precandum est excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præstandum. 1. mandato Dei. 2. promissionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. sanctorum exemplis.

Jo: 16.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Nam nec Angeli, nec homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: Inuoca me in die tribulationis. Item Dominum Deum tuum adorabis & illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idololatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idololatria in Deum summa blasphemia est.

Psal: 50. Mat: 4. Deut: 6.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si nos intueamur, confusio faciei nostræ nos à precando absterret. Deinde scriptura dicit: Deus peccatores non exaudit. Certum est, quòd nemo fretus sua dignitate possit orare. Quare quærendus est ille vnus mediator inter Deum & hominem Christus Iesus, qui se

Jo: 9.

pro

Jo: 16. pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Huius ergo dignitate habemus accessum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum sit. Triplicia sunt precanda, & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei sanctificari inter homines precabimur. 2. salutem animæ. 3. necessaria ad præsentis vitæ conseruationem: & contra deprecabimur. 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduersatur nostræ saluti. 3. quicquid nobis in hac vita molestum est. Hæc statuamus nos impetraturos, & præsertim quæ primo & secundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ nostræ salutis.

QVARTVM, quod proposui de hac muliere, est eius sanatio: in qua quid Christus dixerit & egerit, & quid illi acciderit, dicendum est. Quid dixit Christus? Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et hoc cum diceret diuina sua virtute mulierem sanauit. Quid accidit mulieri? Et salua facta est mulier ex illa hora. Hîc habemus multa. 1. quòd qui credunt adoptentur in filios, iuxta illud: Dedit po-
Jo: 1. testatem, vt filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis sit affectus Christi in afflictos. 3. quòd fides quoduis à Deo impetret. 4. quòd Christus hîc declaret suam diuinam potentiam, ostendit voluntatem, monstrat officium, ac veritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeßionis & spei. [Ecce princeps acceßit.] Hîc habes fidem. [Et adorabat eum.] Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeßionem continent. [Domine, inquit, filia mea modo defuncta est: sed veni & impone manum tuam super eam, & viuet.] Ecce quanta cum spe precatur. Nos ergo ex hoc discamus in nostris neceßitatibus Christum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri & certò statuere nos ab illo impetraturos, quæ nobis salutaria sunt. Sed quid facit Christus? Sequitur illum, & cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat: Recedite, & eiecta turba, dixit puellæ: Puella surge, & surrexit puella, & exijt hæc fama in vniuersam terram illam. Quia circumstantiæ huius exempli congruunt ferè cum exemplo mulieris, sufficiant hac vice, quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

[Cum Christus diceret: Puella non est mortua, sed dormit, deridebant eum.] Hic tria intueamur. Primum, quòd mundus non solum sit ingratus erga Christum benefactorem, verumetiam derideat ipsum. Quare hoc? Quia cæcus est mundus, & ideo de Christi doctrina & factis non potest rectè iudicare. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus DEI. Caro non nisi carnem sapit. Sapientia

entia carnis inimicitia eſt cum Deo. Niſi ergo cum mundo velimus errare & fieri diriſores, audiamus Euangelium, quò mens rectius de operibus Dei inſtruatur. Secundum, quod hîc non ſolum intueri, ſed etiam mirari oportet eſt, quod Chriſtus nihilominus pergat in ſuo ſancto propoſito. Non absterretur vel ſumma ingratitudine mundi, vt ſuam Eccleſiam deſerat. Dominatur in medio inimicorum ſuorum. Tertium, quod hîc obſeruare docet, eſt Chriſti exemplum. Si ergo deridemur propter confeſſionem, intueamur filium Dei, & contemnamus iſtos deriſores, qui ſunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, ſed exemplum filij Dei nos conſolabitur, qui nobis adeſt iuxta ſuam promiſſionem:
Mat: 28. *Ego ero vobiſcum vſq; ad conſummationem ſæculi. Huic noſtro vnico mediatori vnà cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.*

DOMINICA
XXV. POST TRINITATIS,
EVANGELIVM MATTH. 24.

CVm videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantē in loco ſancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non deſcendat vt tollat quicquam de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur vt tollat veſtes ſuas. Væ autem prægnantibus

tibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga vestra hyeme, neq; sabbatō. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc vsq; tempus, neque fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri posit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis. Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet vsq; ad Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC Domini concio continet insignem admonitionem admodum hoc periculoso tempore necessariam: nam cum Paulus dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, non est quòd putemus hæc propter solos Iudæos dicta & scripta esse: sed potius propter nos, qui iam viciniores sumus extremo diei, quam Iudæi fuerunt. Est autem hæc concio & plena terrore & consolantissima. Nam si impios & non agentes pœnitentiam respicis, nulla concio magis terribilis esse potest, illis enim horrendas pœnas comminatur. Sin autem ad Rom. 15.

pios & agentes pœnitentiam respicis, concio hæc plena est consolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem promittit. Cum hæc, inquit, videritis, leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra. Porro occasio huius concionis, fuit discipulorum Christi interrogatio duplex, qui sumpta occasione ex prædictione vastationis vrbis Ierusalem, de qua in hoc ipso capite præcedit vaticinium, quæsiuerunt primum quando id fieret. Deinde de signo aduentus Domini quærunt. Ad has quæstiones respondet Dominus, non vt eorum carnale desiderium expetebat: sed prout ipse sciuit eorum instructioni ad salutem vtile esse. Summa huius concionis est, quòd Christus prædicit tempus vastationis Ierusalem, & monstrat aduentus sui signa ad iudicium. Loci duo:

I. Responsio Christi & eiusdem prædictio.

II. Huius doctrinæ vsus.

DE PRIMO.

Responsio Christi habet duas partes, in quarum priori respondet ad primam interrogationem, videlicet, qua interrogarunt discipuli, quando Ierusalem vastaretur: in posteriori ad secundam interrogationem, in qua quærunt discipuli de aduentu Christi ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedunt vastationem vrbis Hierosolymitanæ, quæ multa hîc enumerantur, non solum in textu, quem audiuistis,

diuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quod veniant Pseudochristi, hoc est, homines vani, qui mentientur se Messias & saluatores esse: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nebulones fuerunt vnus post alium, qui magnam multitudinem hominum post se traxerunt. Teudas, vir quidam Aegyptius, & Simon Magus. Teudas, Cuspio administrante rempublicam suasit populo, vt acciperent substantias suas & se sequerentur ad Iordanem. Illic enim se recepit suo nutu diuisurum aquas, vt ipsi sicci pedibus transirent, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba, ad Iordanis ripam, cum frustra expectaret miraculum, est trucidata. Aegyptius ille se sequentibus salutem & requiem promisit. Verum illi quoque delusi suæ temeritatis iustas dedere pœnas. Simon magus, qui cum à Petro pecunia non possit emere donum conferendi visibiliter spiritum sanctum & audisset à Petro: Pecunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam quam diabolicis artibus fucauit & pietatis larua eam induit. Dixit igitur se virtutem Dei esse, cuius præstigijs multi decepti sunt. Quare autem id Deus permisit Paulus ad Thess. respondet: Quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illusionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni sunt, qui ad claram Euangelij lucem sponte cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Christus:

Act. 8

2 Thess. 2

Mat: 24. *Videte ne quis vos ſeducat, multi venient in nomine meo dicentes, ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei & reuerentiæ erga Euangelium Chriſti.*

SECVNDVM *ſignum, quod præcederet vaſtationem vrbis Ieruſalem: Audituri eſtis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa præceſſiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ.* PRIMVM 2000. *ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt.* DEINDE *latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub pallijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt, Adhæc Cæſareæ ſunt trucidati* 2000. *Scytopoli tredecim millia. Aſcæloni* 2500. *Prohemaide viginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damaſci decem millia trucidati ſunt. Ecce quam vera fuerit prædictio Chriſti & quam grauiter punitus populus Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid autem de fame, de peſtilentia, & de terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti vaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantum præludia quædam ad illa mala quæ ſecuta ſunt.*

TERTIVM *ſignum, perſecutio diſcipulorum. Inuiſi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc perſecutio incœpit à nece ſanctiſſimi Stephani, & poſtea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem diſcipulorum Chriſti afflictio quadruplex.* I. *corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio ſupplicij genere afficiebantur.*

tur. 2. afflictio fuit ex ſcandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim perſecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum ſummo dolore diſcipulorum Chriſti. 3. afflictio diſcipulorum Chriſti fuit à Pſeudoprophetis, quorum plurimi fuerunt iſto tempore, de quibus Epiphanius ſcribit: vt Simoniani, qui Simonis magi ſectatores fuerunt: qui Simon poſtea in medio vrbis Romæ collapſus interijt. Hos ſequuntur Menandriani, Menandri ſectatores: Saturniliani, Saturnili ſequaces: Baſilidiani qui Baſilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de ſeptem diaconis, turpitudinem ſectati ſunt: Gnoſtici quorum infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cherintum, qui naturæ diuinæ in Chriſto hoſtes fuerunt. Ecce quam multa agmina falſorum Doctorum habuerunt, qui ſimplicitate Euangelij filij Dei contenti eſſe noluerunt. Quarta afflictio diſcipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM ſignum: Et prædicabitur regni Euangelium in vniuerſa terra in teſtimonium omnibus gentibus. Hoc factum eſſe teſtatur Paulus, cum Ro: 10.
ait: An non audiuerant? atqui in omnem terram exiuit ſonus eorum. Hactenus de ſignis præcedentibus vaſtationem Ieruſalem: nunc in textu typus vaſtationis ſignatur. [Cum videritis abominationem deſolationis quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto. Tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes.] Quaſi diceret, tunc ipſe exercitus,

qui vastaturus est Ierusalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit scelerum & idololatriæ populi Iudaici, qua totus ferè iste populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quòd Deo, vt res fœdissima, displicuit. Desolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ secuta est: quæ pœna fuit desolatio & vastatio populi Iudaici.

Hactenus de prima responsione ad priorem discipulorum quæstionem de vastatione Ierusalem: Sequitur responsio ad secundam interrogationem, quæ fuit de Christi aduentu, in qua quatuor sunt spectanda. Primum, quòd iubeat cauere signa falsa: Si quis vobis dixerit: Ecce hîc Christus aut illic, nolite credere. Alterum, quòd admoneat discipulos, ne per oscitantiam suæ admonitionis obliuiscantur. Ecce, inquit, prædixi vobis: quasi diceret. Velim vos perpetuò huius meæ prædictionis memores esse, ne exemplo aliorum obliti, mei abijciatis confessionem. Tertium, quòd aduentus ipsius non sit futurus in angulis mundi, aut in deserto: sed quòd sit conspicuus toti terrarum orbi. Sicut, inquit, fulgur exit ab oriente, & apparet vsq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Non est ergo quòd credatis illis, qui venient & mentientur Messiæ nomen. Quartum, est electorum collectio ad Christum: [Vbicunque, inquit, fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ.] Hoc est, quemadmodum Paulus interpretatur: Cum CHRISTVS ad iudicium venerit, obuiam rapiemur (1 Thess. 4.)

Christo

Christo in aërem, & sic cum eo perpetuò erimus.

DE SECVNDO.

Cum ista, quæ contigere Iudæis, signa sunt eorum, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus, ante aduentum Christi, par est, vt aspiciamus ea quæ nostro sæculo fiunt, & videamus quomodo cum istis congruant. Inter signa supra audiuimus. Primum, quòd essent venturi qui se Messiam esse fingerent, cui simile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus Dauid Georgius nomine finxit se Christum, qui multos seduxit, qui postea mortuus & deinde effossus & combustus est. Fuerunt & alij tum ex Iudæis tum ex alijs, qui malè cum suis sectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet & rumores bellorum, Turcia docet & multæ aliæ nationes quàm istud signum benè in hoc sæculum quadret, & certe metuenda sunt adhuc grauiora. Tum quanta sit persecutio Ecclesiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hispania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ subinde oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi erga Euangelium & corruptissimi sunt plerorumque mores. His accedit & quartum signum aduentus DOMINI ad iudicium, quod prædicetur Euangelium in vniuerso fere orbe terrarum. Etsi autem id publicè non fiat vbiq; in publico loco: tamen in omnibus regnis mundi sunt aliqui, qui

Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimonium: idque dupliciter. Testimonium enim salutis est, si Euangelio credimus: testimonium iustæ nostræ damnationis erit, si fuerimus Euangelio increduli. Vsus iam colligamus prædictionis Christi.

PRIMVS *est, de quo iam dixi, videlicet quod ista omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, vt inde cogitemus, quid immineat ingratissimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.*

SECVNDVS: *Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum nostrorum & sunt veluti prælu dia pœnarum, quas sustinebunt qui non egerint pœnitentiam.*

TERTIVS: *Admonemur hic quæ vltio illos manet qui sanguine sanctorum se polluunt. Qui vos*
Jo: 15. *persequitur, inquit Christus, me persequitur. Quare? Quia propter Christi Euangelium, & eius confessionem ista fit persecutio. Nunc lætantur quidam aduersarij Christi cum malefecerint: verum futurum est, vt satis acerbas luant pœnas effusi san-*
Rom: 12. *guinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum & expetit vindictam, quam iustus iudex reddet illis*
Deut: 32. *tempore suo, iuxta illud: mihi vindicta & ego retribuam, tempore opportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis suæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, sed mauult omnes resipiscere & viuere, quemadmo-*

dum

dum ipse apud Prophetam testatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Verum qui hac bonitate diuina abutitur, thesaurizat sibi irã in die iræ. Ezech: 33

QVARTVS vsus huius prædictionis est, quod admoneat nos pœnitentiæ. Christus cum quidam sibi referrent, quomodo Pilatus miscuisset sacrificia Iudæorum sanguine, & quod turris Siloe collapsa, 18. viros occidisset, ait: nisi pœnitentiam egeritis omnes similiter peribitis. Nam asseuerat hoc non tantum factum esse propter eos qui istic perierunt, sed etiam propter alios qui eorum casu admoniti resipiscerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præsertim cum causa non sit dissimilis. Illi enim potissimum puniebantur propter religionis contemptum. Quid quæso hic non est simile? quare admoniti casu Iudaici populi maturè resipiscamus, ne prius opinione nostra incurramus in manus Dei viuentis. Lu: 13.

QVINTVS vsus, quod ex persecutione Ecclesiæ quæ tum fuit maxima, discere debeamus, quòd ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Ecclesia Christi non est affixa certo loco, ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS vsus est, vt ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole absterriti à confessione. Tametsi enim omnes, qui piè in Christo

volunt viuere, patientur persecutionem: tamen Christus eos beatos esse pronunciat, quia præsentem afflictionem sequetur gloria, ad quam nulla patet via nisi per crucem.

2 Tim: 3.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno simus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, sequamur lucernam verbum Dei. Hæc enim nos sola tutos ab errore facere potest. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus vult nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

Psal: 119.
Collos: 3.

OCTAVVS, vt admoneamur, vt supereminentibus malis opponamus nomen Dei, quod est turris fortissima. Ita enim Salomon inquit: Turris fortissima nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Est autem nomen Domini supplex oratio, quæ ex vera Christi fiducia proficiscitur, quæ fiducia est victoria mundi. Ita enim ait Apostolus: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Quare sic? quia Christum inuocat mundi victorem, Christum præsentem habet, contra quem portæ inferorum nihil possunt. Oremus ergo, ne vel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, vel fiducia labascat in tantis tumultibus.

Pro: 18.
Psal: 20.
1 Jo: 5.
Mat: 16.

NONVS, vt muniamus nos etiam aduersus scandala, quæ sunt plurima futura: quæ cum venerint, meminerimus dicti Christi: Ecce prædixi vobis.

vobis. Neque scandala illa sunt futura eiusdem generis. Alia enim erunt scandala persecutionis: alia paucitatis confitentium Christum: alia defectionis. Multi enim prorsus in istis malis, quæ ventura sunt renunciabunt Christi nomine eiusque Euangelio, & rursus se subijcient Sathanæ, multi erunt autores diuersarum sectarum in isto exiguo cœtu, qui Christum confitebuntur. Contra hoc muniri nos vult Christus, & quia mala præscita minus nocent, voluit Christus suam Ecclesiam de his præmonitam esse.

DECIMVS, vt nos viuentes in timore Dei expectemus aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui nobis plenam redemptionem adferet: quæ redemptio est veluti omnium beneficiorum Christi finis, ad quam alia beneficia destinantur. Est enim hic ordo beneficiorum Christi, qui 1. Corinth. 1. describitur his verbis: Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, sanctificatio, & redemptio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis est, cum nobis reuelat voluntatem Patris in Euangelio. Iusticia, quando credentes Euangelio ipsius iusticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iustificati donamur Spiritu sancto, cuius virtute iam nouam vitam meditamur. Tandem erit nobis redemptio, quando perfecta salus nobis per ipsum continget, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIÆ, EVANGELIVM LVCÆ. 2.

POsteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur, & vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus ac pius, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit per ſpiritum in templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, ipſe quoq; accepit eum in vlnas ſuas, & laudauit Deum ac dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc feſto tractatur pars hiſtoriæ Chriſti, videlicet quomodo ſit oblatus in templo iuxta legem:

& quo-

& quomodo Simeon vir iustus agnouerit Iesum Mariæ filium verum Messiam esse, idq; ex instinctu Spiritus sancti, à quo responsum acceperat, se nō moriturum, priusquam viderent oculi eius Christum Dominum: quem cum vidisset, accepit eum in vlnas suas, benedixitq; ei: quo facto, carmine suam gratitudinem erga Deum ostendit. Debemus autem hîc reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, vt eius perpetuam historiam cognoscamus. Audiuimus itaq; primum de natiuitate eius gloriosa, quòd natus sit in Bethlehem. Secundo, de eius circumcisione, quòd octauo die sit circumcisus. Tertio, quomodo à Magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in templo, quæ oblatio secundum legem contigit, exactis sex septimanis ab eiusdem natiuitate. Loci tres:

I. Oblatio Christi in templo.
II. Simeonis descriptio & benedictio.
III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in veteri testamento varios offerendi ritus ordinauerat, idq; non vt sacrificandi opere iustificarentur homines coram Deo. Si enim sanguis taurorum & hircorum abolere potuisset peccatum, Christus non venisset in carnem, vt sui corporis victima peccatum expiaret: sed fuerunt aliæ causæ, quarum de numero sunt hæ.

PRIMA, vt isto exercitio gentium idololatria impe-

impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbarissimi tanguntur quadam religionis reuerentia, volunt suo iudicio ritus colendi Deum instituere. Verum quia nullus cultus Deo placet, nisi quem ipse instituit, ordinauit ipse Deus per Mosen varios cultus, vt multitudine rituum, quos Deus ordinarat impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & seruiret vni Deo, qui eos de terra Aegypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia spiritualia & corporalia præstiterat.

SECVNDA, vt interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim ista externa sacrificia per se cultus erant, sed tantum veri cultus excitamenta: id quod ex Isaia patet, vbi Dominus externa sacrificia abominatur sine interna animi pietate.

TERTIA, vt essent publica testimonia gratiarum actionis, quibus populus iste & excitaretur & confirmaretur, testareturq; palam se hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxisset, & miraculosè in deserto pauisset.

QVARTA, vt hoc pacto confirmaretur ministerium verbi: vt ministri cultus Dei, & sacerdotes haberent quo alerentur. Qui seruit, inquit Paulus, altari, viuat de altari. Et Christus: Dignus est operarius mercede sua. Hanc consuetudinem retinuerunt in Ecclesia olim, quando ad verbum audiendum & ad celebrationem sacramentorum conuenerunt: Pij contulerunt pro modo suarum facul-

tatum

tatum aliquid ad ministros verbi & pauperes alendos, quæ contributio collecta vocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, vt istæ oblationes veteres essent vmbra futuræ victimæ Christi, & veluti præludium, quo admonerentur de venturo Christo. Hoc pij benè intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt se suis victimis abolere peccatum & mortem: sed confisi sunt victima Christi, cuius virtute & ipsorum peccata sunt expiata. Abel cum suas victimas mactaret, sic cogitauit. 1. Videns sanguinem victimæ cogitauit de peccato generis humani, quod pœnam æternam meruerat. 2. prospexit ad significatum. Nam suam victimam cogitauit figuram esse promissi seminis, hoc est, Christi, qui sua victima esset peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & crescebat, qua & coram Deo iustificatus est, & placuit Deo. 4. hanc fidem sequebatur gratiarum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc sit dictum de sacrificijs veteris testamenti in genere: nunc de ea sacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptum erat positum. Vnum de matre, quot septimanis extra cœtum hominum esse deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, vt, nata mascula prole, extra cœtum esset 37. dies: sed nata fœmella duplicabatur numerus. Nam tum extra cœtum publicum

cum esse debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, sed propter duas alias causas, nempe necessitatem & significationem. Necessitas fuit, vt isto pacto consuleretur mulieris sanitati, quæ post dolores partus habet opus quiete, quo vires colligere possit: & deberent pij mariti imbecillitatis vxorum isto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cum propter se, tum propter alias hanc naturæ legem seruare. Significatio fuit, vt ista exclusio significaret omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, & ideo opus habere expiatoria Christi victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idq; duplex. Vnum generale, alterum de primogenitis.

Generale erat, mandatum, vt expletis diebus quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia, siue pro filio siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium, primum admonebat, quod pueri nati essent peccatores, & ideo opus haberent mundatione, & remissione peccatorum. Deinde vt isto pacto consecrarentur Deo. Tum, vt parentes scirent se pueros generare Deo, & non sibi, aut Sathanæ. Quarto, propter significationem, nimirum vt essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tam in hominibus, quam in iumentis, vt offerrentur Deo. Primum in memoriam istius magni beneficij, quod Dominus, reseruato populo Israelitico, percusserit

primo

primogenita Aegypti ab homine vsq; ad pecus. Deinde propter significationem, videlicet quod vnigenitus Dei, & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Aegypto peccatorum. Hoc sit dictum de lege & eius significatione: nunc ad oblationem Christi veniamus.

Lex iubet, vt omne primogenitum aperiens vuluam, conceptum ex virili semine isto pacto offeratur: sed Christus non erat ita humano more conceptus, sed de Spiritu sancto erat conceptus, & natus de castissima virgine, ergo non obligatus erat lege, vt more aliorum primogenitorum offerretur in templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne conciperetur & nasceretur homo, & postea circumcideretur & pateretur: sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, vt omnes liberos faceret, siue, vt Augustinus ait: Deus est factus homo, vt homines deos faceret. Paulus dicit, Eum factum esse sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri voluit.

Sed quomodo fuit primogenitus? Nemo vnquam talis extitit primogenitus. 1. fuit primogenitus diuina sua natura, erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; post genuit. 3. gratia. Primus enim homo natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. virtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. vt per ipsum nos noui homines nascamur.

Præterea obseruandum est, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis. Christus pauper nasci voluit, vt nos diuites faceret, modo ipsius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

[Et ecce homo erat in Ierusalem cui nomen Simeon.] Hìc habemus primam descriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primum prædicatur ob iusticiam. Ita enim inter suos vixit, quod ab omnibus vir bonus & iustus sit habitus. Non vult hoc Euangelista, quòd fuerit ita iustus, vt non opus habuerit aliena iusticia. Nam in suo carmine fatetur, Christum suum esse saluatorem: sed quod vixerit inculpatè inter homines & honestè, vt qui nemini malè fecerit, sed omnibus pro viribus benè fecerit. Qui talis est, à Cicerone, imo ab omnibus iustus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem: Timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim timet Deum, vt cauet omnia quibus ipsum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum senserit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei est sine fide, qui non est cultus Dei: talis est in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduersus se iudicium Dei: qui potius vellent Deum non esse, quàm propter sua scelera puniri. Talis non fuit timor qui in Simeone prædicatur.

catur. Nam sequitur: Quòd expectauerit consolationem Israël. Quo dicto ostenditur, quod ardenti affectu expectauerit Christi aduentum. Sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in istud tempus respicere. Quare ardentius expectauit & cupiuit sibi vitam prorogari, donec præsentem Christum videret. Neq; mirum est eum tanto affectu expectasse Christum. Nam erat, vt inquit Euangelista, plenus Spiritu sancto. Talis fuit hic sanctus vir.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit responsum à Spiritu sancto, vt non videret mortem, priusquam videret Christum Dominum: cuius impulsu venit in templum. Sed quid illic fecit? cum parentes Ioseph & Maria introducerent puerum, accepit eum in vlnas, & laudauit Deum. Iam habet hic sanctus senex quod adeo ardenter postulauit, & fert Christo testimonium, publicè profitetur hunc Iesum Christum esse, qui patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipsum nobis proponamus. Primum senes, deinde & alij discant ab illo timere Deum: discant iustè & sanctè inter homines viuere: discant Christum recipere in vlnas suas, hoc est, in corda sua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod si fecerint, olim cum Simeone mercedem copiosam in cœlis accepturi sunt.

DE TERTIO.

Sequitur canticum Simeonis. [Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace.] Hoc canticum multis seculis in Ecclesijs cani solitum est, & nos, quando funera sepeliuntur, illud ipsum canere consueuimus. Continet enim doctrinam de Christo, & docet, vnde summa consolatio sit petenda, maximè cum ex hac vita nobis discedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes, in quarum priori sibi gratulatur senex Simeon: in posteriori Christi regis beneficia erga totum mundum breuissimè complectitur.

Prior pars est: [Nunc dimittis Domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum.] Hîc Simeon senex sibi gratulatur, quòd corporeis oculis viderat Christum, quemadmodum responsum acceperat à Spiritu sancto. Etsi enim prius illum vidit oculo fidei, sicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham vidit diem meum, & gauisus est: tamen quia acceperat à Spiritu sancto promissionem, vt Christum præsentem corporeis oculis videret ante obitum, valde hoc intuitu est delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationem, vt aggregetur ad patres suos in pace. Sed vide, accepit promissionem, vt videret Christum Domini. Hîc offertur infans pauper, nulla externa species hîc apparet, nisi contemptus. An hac externa specie offenditur? non. Quem vidit minimum corporeis oculis, hunc vidit maxi-

maximum fidei luminibus: quem in forma serui aspexit oculo corporis humilem, hunc nouit regem regum & Dominum dominantium esse. Neq; ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, sed vt regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos discamus scripturis credere, & Christum & ipsius Ecclesiam intueri, non tantum oculis corporeis, sed multò magis oculis fidei. Sed quoniam petit se iam dimitti, vt hanc ærumnosam vitam morte commutet, satis ostendit Christi regnum non esse huius mundi, sed æternum, quod in pace conscientiæ positum est. Quasi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & fœliciter moriar. Hinc doctrinam & consolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quòd visio Christi spiritualis, quæ fit per fidem, facit vt lætus hominis sit exitus ab hac vita, quia qui Christum ita videt ante mortem, quam sequatur lucem ad vitam habet. Qui sequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contra, qui Christum non videt, à morte præsentis vitæ transit ad æternas tenebras. Consolationem vero, quia qui Christum vident in articulo mortis, habent quo se consolentur: sciunt se iam dimittendos esse in pace: sciunt se non ituros ad tenebras, sed ad gaudium æternum. Latro, quia non solum in cruce vidit Christum oculis corporeis miserrimè afflictum, sed etiam eundem oculis fidei victorem mortis, audiuit à Domino: Hodie mecum eris

cum eris in paradiſo. Sic Stephanus moriturus vidit Chriſtum, & ſumma cum voluptate animi & gaudio, Domino dixit: In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aſpice Chriſtum ſaluatorem, & ab illo pete, vt te in pace dimittat, id eſt, ſinat ab hac vita diſcedere, & in requiem omnibus fidelibus promiſſam intrare.

Hæc cogitatio faciet, vt hunc mundum & præſentis vitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem noſtram conſolemur ſpe ſalutis, quam nobis promiſit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars cantici.

[Quod paraſti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.] Hîc breuiter duo indicantur. Vnum, quæ ſunt beneficia Chriſti, Alterum, quibus deſtinata ſunt iſta beneficia. Beneficia ſunt, ſalus, lumen, gloria. Sine ergo Chriſto mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idque propter peccatum. Nam Chriſtus damnationem tollit, & reddit ſalutem: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæſo ſunt hæc? ſanè nemo ea ſatis æſtimare poteſt.

Sed quibus beneficia illa deſtinata ſunt? Omnibus populis Iudæis & gentibus: verum fide ſunt accipienda. Offeruntur enim vniuerſaliter omnibus, ea eſt enim inſcrutabilis Dei bonitas,

ſed ad-

ſed additur conditio: Qui crediderit, hic ſaluus erit: Qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos ſi hæc bona cupiamus, cum Simeone, hunc IESVM *ſaluatorem & Dominum in vlnas cordis noſtri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic noſtro ſaluatori ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum,*

AMEN.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIÆ,

EVANGELIVM LVCÆ I.

IN menſe autem ſexto, miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingreſſus angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa vero cum vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Is erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabitque ſuper domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo erit iſtud,

quandoquidem virum non cognoſco? Et reſpondens angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis, quia non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac diſceſsit ab illa angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur virgini ab angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem promiſit Deus ſemen mulieris, quod contriturum erat caput ſerpentis, id eſt, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promiſſionis memor Deus mittit angelum ſuum ad caſtiſſimam virginem, cui annunciat, quòd ſit conceptura ex Spiritu ſancto ſine virili ſemine, & paritura filium, qui ſit futurus ſaluator mundi. Hæc ſumma eſt hiſtoriæ, cuius ſunt quinque præcipua membra, quæ ſunt:

I. Deſcriptio legationis.
II. Salutatio angelica.
III. Conſolatio turbatæ virginis.
IIII. Expoſitio legationis.

V. Con-

V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In descriptione huius legationis plures sunt obseruandæ circumstantiæ, quarum singulas seorsim considerabimus, quò aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: tempus est. In mense, ait, sexto, scilicet à conceptione Iohannis Baptistæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præcursor Domini, vt pararent homines viam regi suo aduenienti. Et fuit vigesimus annus postquàm sceptrum ablatum est. Nam ita à Iacob patriarcha prædictum erat: Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat Silo, id est, mulieris semen, quod promissum erat primis parentibus. Hæc igitur temporis circumstantia conuincit hunc filium virginis verum Messiam esse. Nam eo tempore est natus, quo eum nasciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc est memorandum, quod in eundem anni diem incidit mactatio agni Phase, conceptio Christi, & passio eiusdem, quo die etiam putant sancti patres Adamum fuisse creatum. Hæc commendant nobis veritatem promissionum diuinarum. Distulit diu Deus mittere filium post factam promissionem, sed tamen mansit verax in suis promissis. Promisit se filius venturum ad iudicium, sed differt: veniet tamen vbi ei placitum fuerit.

SECVNDA: legatus est Angelus Gabriel. Quare? Primum, vt seruaretur diuina ordinatio. Nam vt antea Deus solitus erat mittere angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, vt seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit causa, conueniebat, vt bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertio, hoc quoq; virgini castissimæ conueniebat, vt ad eam castissimus mitteretur legatus.

TERTIA: quod hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auide expetuntur, vt sciatur quid tanti principes velint. Ecce hic summus, qui mittit, imperator, et magnus, qui mittitur legatus. Quare merito in admirationē excitari debemus.

QVARTA: locus, ad quem mittitur, signatur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum est, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus ostendit se quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quod quisquam se abiectum putet, propterea quod vel pauper vel abiectus sit in terra.

QVINTA: ad quam personam mittitur, nempe ad virginem desponsatam viro. Debuit quidem Christus à virgine concipi, & à virgine nasci iuxta vaticinia Prophetarum. Quatuor etenim hominum in mundum propagationes fuerunt. 1. fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. fuit solius

Euæ,

Euæ, quæ è costa Adam ædificata est. 3. fuit solius Christi, qui ex purissima virgine est natus. 4. communis est omnium aliorum hominum, qui ex seminibus maris & fœminæ nascuntur.

Conceptus est igitur & natus ex virgine Christus. Primum quia si ex viri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui venit vt tolleret peccatum, absque peccato esse. Deinde, vaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum erat: Semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. cap. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda donec veniat Silo, id est, eius scilicet mulieris filius. Isa. 7. Ecce, ait, virgo prægnans pariet filium. Præterea conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quæ non ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo est. Vnde Augustinus: Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de virgine, vt significaret sua membra secundũ spiritum nascitura.

Quod autem hæc virgo fuerit viro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudicitiæ & famæ virginis, imò etiam datus est custos virgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quòd Ioseph fuerit de domo Dauid: Idq; ita conueniebat, primum propter oracula. Fuit enim prædictum, vt Christus adueniens nasceretur de prosapia Dauidica: id quod ipsis scribis & Pharisæis non ignotum erat.

DE

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: [Aue gratia plena, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus.] Hic cogitemus de Eua prima parente & sanctissima virgine matre Iesu, & obseruemus, quam diuersas voces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Aerumnæ autem maledictionis signa sunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id est, gaude. Et causam addit: [Plena es gratia,] id est, Deus te in gratiam recepit & delegit te vnam ex toto humano genere, cui singulare præstabit beneficium. [Dominus est tecum,] hoc est, tu habes Deum protectorem & saluatorem. [Benedicta tu inter mulieres,] hoc est, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imo omnes mulieres erant maledictæ propter illam: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit fœlicitas, vt seminis promissi mater sis futura. Hæc est sententia salutationis, vnde facile est colligere, quam stulti sunt qui hinc volunt facere precationem, qua inuocant beatam virginem contra manifestum verbum Dei: quibus hoc dictum volo hoc tempore: Maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet scripturæ verba ad stabiliendam horrendam idololatriam, in contemptum filij Dei, in ignominiam sanctissimæ virginis, & in sui certissimam pernitiem. Quando docetur in Ecclesia de vera inuocatione, etiam ostenditur, quod inuocatio sancto-

rum

rum ſit cultus Diabolicus in Eccleſiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

[Audita hac inſolita ſalutatione, virgo turbatur, & apud ſe cogitat, qualisnam ſit iſta ſalutatio. Cui angelus: Ne timeas, Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum.] Vide hîc quid faciat verbum Dei. Primum terret, deinde conſolatur. Ne timeas, inquit, quaſi dicat: Non venio, vt tibi aliquid triſte annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduerſus te. Nam inueniſti gratiam apud Deum. Hîc habemus firmam doctrinam, quòd ſola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deſerant cum maximè eis opus habeamus. Sanitas timorem habet ne perdatur. Diuitiæ non poſſidentur ſine metu. Nam amitti poſſunt, & amiſſæ dolorem relinquunt. Potentia timet, vt quæ à ſuperiori vincatur. Sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac eſt, ipſe poteſt & in vita & in morte liberè inſultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia, quia poſſidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæprecium eſt cauere, ne eam noſtra culpa amittamus. Ea enim amiſſa, nihil eſt reliquum præter turbationem conſcientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

[Ecce concipies in vtero, & paries Filium, &

vocabis

vocabis nomen eius IESVM.] *Hæc propositio legationis est, cuius sensus est: Ego ex mandato Dei tibi denuncio, quòd sis iam mater futura, & filium paries, quem vocabis Iesum. Hîc haud dubiè castissima virgo cogitat de promisso semine: audit sibi nomine Dei denunciari quòd sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur. Hoc nomen Iesus, quod saluatorem significat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob suam transgressionem inciderant. Hoc nomen solet fusius explicari die circumcisionis: quare nunc ad reliqua pergo.*

[Hic erit (inquit) magnus.] Verè magnus, vtpote filius altissimi: verè magnus, qui potentem Sathanam vinceret: verè magnus, qui maxima daret: verè magnus, cuius regnum æternum. [Dabit illi (inquit) Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.] Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hîc dici inueniemus. Primum enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum nasciturum ex virgine. Deinde, eius diuinitatem non tacet. Dicit enim: Filius altissimi vocabitur. Filius altissimi est eiusdem naturæ cum altissimo. Tertio, cum addit. [Hic erit magnus,] significat vnionem personalem. Etsi enim est Deus & homo: vna tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium quod sit Iesus & Rex qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit,

tuit, quod esset habiturus sedem Patris sui, cum ipse dicit regnum meum non est ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit: & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid: hic eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra regni Christi, & ideo vnum regnum dicitur vtrumq;, quia illud est vmbra, hæc est veritas eiusdem regni. Deinde, mos scripturæ est diuina externis rerum imaginibus depingere, vt nostræ infirmitati seruiat collatio.

DE QVINTO.

[Dixit autem Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.] quasi diceret, Quomodo possum absq; viro grauida fieri corporaliter (vt tu dicis) cum nondum cognorim virum? Sciuit castissima virgo ordinem diuinitus sancitum esse, vt homines conciperentur ex semine virili & muliebri: neq; contrarium exemplum vidit aut audiuit post creationem primorum parentum. Quare hoc suæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus sancito secuta, quærit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, an aliquo insolito more hic fiet conceptus? [Et respondens Angelus dicit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.] Hic modum conceptionis declarat Angelus, &

& causam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quasi diceret: Non concipies ex virili semine, sed ex tuo semine solo nascetur tibi filius, idq; operante non natura, sed gratia. Spiritus enim sanctus sua diuina virtute faciet, vt ex tuo semine nascatur verus homo. Hinc augustinus: Per gratiam Dei, seu potentiam Dei & operationem Spiritus sancti, de carne virginis assumptum est, quod verbo est vnitum: idq; ideo, quia si ex virili semine fuisset, cum omnibus natis ab Adam immundus extitisset. Quod autem ex carne natum est, caro est, mendacium est, vanitas est, Ioh. 2. Nunc autem per Christum oportuit fieri gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, sed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute: quo omnis peccati purus et sanctus, nos quoq; purificaret, & sanctificaret futurus patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de Spiritu sancto conceptus est, vt sciamus, quod quicquid filius loquatur esse ipsissimam patris voluntatem. Est enim Spiritus sanctus amor Patris & filij substantialis. Præterea, quia Spiritus sanctus est Spiritus sanctificationis, & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus ædificauit, vt esset mundum & immune ab omni peccato, vt supra quoq; dictum est. Hæ causæ fuerunt & sunt, quòd non decuerit Christum nasci ex viri semine, sed per efficaciam Spiritus sancti. Id Angelus insinuat, cum dicit: Ideoq; quod nascitur ex te sanctum, filius Dei vocabitur.

Etsi

Etsi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit: tamen vt sit confirmatior virginis fides, addit ei signum quo certificatur. [Et ecce, inquit, Elizabet cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua, vt hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis:] quasi diceret: Tu apud te ratiocinaris, contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias: sed ego tibi aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem. Elizabet cognata tua est sterilis natura & ætate: natura quidem, quia tot annis vixit cum marito sine prole, adeo quòd in eius ignominiã sterilis sit vocitata: ætate vero, quòd iam excesserit annos pariendi, etiamsi maximè olim fuisset fœcunda. Verum hic sextus mensis est à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc signo te confirmes, statuasq; verè futurum esse, vt tu quoq; parias.

Vide hîc consuetudinem Dei, qui nunquam nudo verbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quò nostræ imbecillitati magis se accommodet, dum suam voluntatem menti per verbum, & sensibus per signa externa, verbi signacula offert veluti spectandam. Sic nobis per Euangelium hodie suam patefecerat voluntatem, quam externis signis obsignat, Baptismo & Cœna Dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum virgine obseruandum est dictum quo ait: [Non erit impossibile apud Deum vllum verbum.] Hoc verbum, & hæc vox Angeli duo continet. Primum, veritatem

& certitudinem promissorum diuinorum obsignat. Deinde monet nos, vt potentiam Dei opponamus omni carnis sensui & iudicio, & statuamus Deum veracem esse, etiamsi tota rerum machina aliud nobis persuadere moliretur, vtq; dicamus cum virgine: Fiat secundum verbum tuum: verbo voluntatem reuelas: potentia voluntatem adimples, vt tibi soli sit gloria. Peccator es, deploras tuam miseriam, sed audi verbum voluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Include in hoc verbo & voluntatem & potentiam Dei, cui nihil resistere potest. Quando vicinus morti tristaris, confugito ad Christum, & audi verbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc verbo coniunge voluntatem & potentiam Dei, & certo statuito mortem tibi fore viam ad beatitudinem: idq; per Christum Iesum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria, in sæcula sæculorum, AMEN.

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTÆ,

EVANGELIVM LVCÆ I.

ELizabethæ impletum est tempus pariendi, & peperit Filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnifice Dominus mise-

misericordia sua vsus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine Patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua qui vocatur isto nomine. Innuebant autem patri eius, qui vellet vocari eum. Isque postulatis tabellis scripsit, dicens: Iohannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est autem os eius illico, & lingua eius, & loquebatur, laudans Deum. Et peruasit timor omnes vicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quidnam puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, prophetauitque dicens: Laudandus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemtionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo fuerunt, Prophetarum suorum: Fore, vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt vteretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset testamenti sui sancti. Præstaretque iusiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem nostrum, ac daret nobis. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiremus ipsi,

cum ſanctitate & iuſticia coram ipſo cunctis diebus vitæ noſtræ. Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum vias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſsionem peccatorum eius. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus viſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his qui in tenebris & vmbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu, & erat in deſertis, donec veniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraelitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETſi autem prophana idololatria eſt inuocare ſanctos, id quod à Papiſtis in ſanctorum feſtis factitatum eſt: tamen aliquot ſanctorum feſta retinere eſt perutile, idq; multis de cauſis.

PRIMA, vtile admodum eſt, vt cognoſcatur hiſtoria Eccleſiæ, nam inde doctrinam, confirmationem & conſolationem petere poſſumus. SECVNDA, dulce eſt cogitare beneficia Dei erga Eccleſiam, vnde ſingularis fructus pijs accedit pectoribus. TERTIA, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs Dei erga Eccleſiæ membra. QVARTA, vt perpenſis varijs ſanctorum caſibus obfirmemus animos noſtros aduerſus præſentes & futuros caſus, quos experiri neceſſe eſt. QVINTA, vt ſancti ſint nobis in pœnitentia, vita, cultu, confeſſione, conſtantia, patientia, & alijs virtutibus, quaſi exemplaria, ad

quæ

quæ nostram vitam formemus. SEXTA, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium. Hæ & aliæ graues sunt causæ, cur sanctorum festa quædam in Ecclesia retinemus. Utinam non abuterentur multi sanctorum festis & alijs ad suas voluptates & insanias, quemadmodum hoc festo præcipuè multi abusi sunt in Papatu, dum nocturnis saltationibus amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc festum celebrarunt, quo non Deo, eius angelis, & sanctis placuerunt, Sed Sathanæ seruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & sanctorum. Hæc sunt breuiter dicta de festis sanctorum & eorum recto vsu: De hoc festo vnum tantum locum tractabo, nempe historiam Iohannis, vnde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTÆ.

In historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, vocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias sacerdos, vir sanctus, & inculpatæ vitæ, & Elizabet mater fuit, vt ætate prouecta: ita pietate eximia. De vtrisque ita testatur Euangelista Lucas cap. 1. Erant iusti ambo coram Deo incedentes in omnibus man-

datis & iustificationibus Domini irreprehensibiles, & non erat illis filius, eò quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Hæc descriptio continet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua vixerint innocentia, & quòd iam senium adepti solatio senectutis destituti fuerint, eo quod Elizabeth sterilis fuerit non solum natura, dum adhuc iuuencula erat: verumetiam ætate cum iam anus esset facta. Verum contra naturæ cursum, et sterilitatis incommodum tandem consequuntur, quod magno desiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumstantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quod preces piorum tandem exaudiantur 2. quod à precando non sit absistendum, propterea quod diutius differri postulata videantur. Est enim pulsandum donec nobis gratiæ ostium aperiatur. 3. quod afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes tandem consolationem consequantur. 4. quod qui matrimonio sunt copulati, debeant in timore Dei viuere & irreprehensibiles esse. 5. quod ministri verbi & ipsorum vxores debeant alijs prælucere in omni genere virtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit sanctitate vitæ: ita Elizabet vxor sanctam vitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim se in eum dignitatis locum euectos esse, vnde ipsorum vita alijs magis conspiceretur. Vtinam non essent multi, qui Zachariam prædicant, & non Zachariam viuunt: verum hi suum inuenient iudicium.

SECVNDA circumstantia est conceptionis, in qua plura sunt consideranda. Nam primum conceptio Zachariæ patri fungenti suo officio in templo prædicitur ab Angelo: quod cum non credit senex effœtus, mutus efficitur in pœnam suæ incredulitatis. Hic primum se offert officium sanctorum Angelorum, qui sunt nuncij Dei, & ministri Ecclesiæ Dei, vt eam defendant, ei seruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda sunt plura die Michaëlis. Deinde hîc obseruetur, quòd Deus soleat exaudire eos, qui officio suo ritè fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commisso non rectè, quantum potest, fungitur, fide vacuus est, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum sequentes, & ritè fungamur nostro munere, & ardenter Deum inuocemus, vt nostris necessitatibus succurrat. Est enim suarum promissionum memor. Præterea hic docemur, quod Dei actio & consilium, non impediatur impedimentis naturæ. Etsi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth sterilis & natura & ætate: Dei tamen consilium procedit, & Elizabet concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, videlicet quòd nihil decretum & consilium Dei impedire possit. Decreuit mortuos excitare, sed naturæ hoc videtur fieri non posse. Cui hic magis credendum, naturæ ne an voci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certo statuamus, quod qui omnipotens est veritas, & verissima omnipotentia, velit & possit præstare quicquid decreuit.

Concipit ergo sterilis, & effœtus senex fit pater aduersante natura, sed mandante naturæ authore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria post conceptionem ad vocem Angeli, in vtero exultauit in testimonium, quod Deus recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Psalmum: Ex ore infantum & lactentium perfecisti laudem. Verum de hac re plura dicenda sunt die visitationis beatæ virginis.

TERTIA circumstantia est natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: Vocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: Et cum natus esset Iohannes, vicini, quod acciderat Elizabet audientes, prædicarunt misericordiam Dei, & congratulati sunt Elizabetæ. Hæc circumstantia admonet nos gratitudinis erga Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, vt congratulemur illis quibus Deus benefacit: admonet nos officij piorum parentum, vt nostros infantes Deo commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione Domini percipimus, vt illud ad Dei gloriam referamus.

QVARTA circumstantia est educationis Iohannis, de qua Euangelista: Puer crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto, vsq; in diem ostensionis suæ Israel. Et cum in deserto esset, vt narrat Matthæus, habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.

Esca

Eſca autem eius erant locuſtæ & mel ſylueſtre. Hæc eſt educationis ſatis aſperæ deſcriptio. Quia enim arduum erat futurum ipſius officium, non in delicijs erat educandus, ſed potius erat aſſuefaciendus laboribus ab initio. Nam, vt ille inquit, *A teneris aſſueſcere multum eſt.*

Sed quid nos hinc diſcemus? Monaſticen ne? Nequaquam. Quidnam igitur? Tria hinc diſcere debemus: Sobrietatem, obedientiam erga Deum, & aſſuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non ſolum futuris miniſtris verbi, verumetiam omnibus Chriſtianis commendatur. Deinde obedientia erga Deum in noſtra vocatione commendatur nobis. Non enim putandum eſt, quòd Iohannes hoc opus & viuendi genus elegerit tanquam ſanctius eſſet in deſerto viuere, quàm in theatro hominum: ſed vocationi obtemperandum putauit. Aſſuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, vt durioribus aſſueti non frangamur laborum mole, ſi quando duriora ferenda ſunt. Delicatè educati effœminati redduntur, vt ad nihil præclarè agendum ſint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius ſymbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio ſuo cum Scribis, Phariſæis, Herode, & alijs regni Chriſti hoſtibus.

QVINTA circumſtantia eſt vocationis Iohannis. De hac circumſtantia ita ſcribit Lucas: *Factum eſt verbum Domini ſuper Iohannem Zachariæ filium.*

um. Hoc verbum fuit vocationis, qua diuinitus vocatus est ad ministerium. Hîc nobis commendatur modestia, vt exemplo Iohannis expectemus vocantis vocem, siue Dei, sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt vocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est vocandi ad aliquod ministerium in Republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine vocatione irrumpunt in officia, per fenestras potius & tectum, quàm per ostium. Huiusmodi sunt qui vel per amicos, vel per munerum largitionem aucupantur officia Ecclesiastica, idq; non vt Deo seruiant, & Ecclesiam ædificent, sed vt suo ventri consulant, quæ res non benè cedere solet.

SEXTA circumstantia est officij, de quo Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionem Iordani finitimam prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sicuti scriptum est in libro Isaiæ: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini & rectas facite semitas eius &c. Habemus officium Iohannis videlicet vt baptizet & prædicet pœnitentiam, vt paret viam Domino, vt Christum Dominum monstret.

Quia autem primus Dei minister fuit qui baptizauit ex mandato Dei, Baptista dictus est: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta est dictus: quia Christum monstrat, Elias est vocatus, vt spiritu Eliæ veniens Domino viam pararet. In huius officio

multæ

multæ virtutes lucent: vt constantia, fortitudo, confessio, crux, defensio veritatis, ardor & studium propagandi regni Christi. Herodem non timuit, Pharisæos non est reueritus, sed officium constantissime tuebatur vsq; ad mortem.

SEPTIMA circumstantia est testimonij Christi de Iohanne. De hac circumstantia scribitur Matth. II. vbi Iohannes coniectus in vincula mittit duos discipulos ad Iesum, vt quærerent, num is sit qui venturus sit, an alius sit expectandus. Verum post responsum Christi, subijcitur Christi testimonium de Iohanne. Quid existis, inquit, in desertum videre? num arundinem? verum quia hoc Christi præconium de Iohanne declaratum est tertia Dominica aduentus, nolo de eo plura dicere.

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte occasio, causa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui vxorem, qua vsus est vt sua. Hoc quia Iohannes vidit esse contra legem Dei, & naturæ honestatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui: quod cum ægretulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factum amabat Iohannem: habuit illum pro Propheta Dei: vsus est interdum eius consilio: sed postquam à Iohanne taxari cæpit ipsius incestus, & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carce-

carcerem tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodie imitantur. Complectuntur veros Dei seruos, donec non offendant, donec vicia non carpant: sed mox vbi morbum indicauerint, vt phrenetici in medicos manus inijciunt.

Causa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cum Herodes in conuiuio vidisset filiam Herodiadis saltantem, adeo placuit Herodi puellæ saltatio, quod iurarit se daturum quicquid peteret, etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito currit ad matrem: interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur propter reprehensam eius libidinem, iubet vt petat caput Iohannis Baptistæ, quod & impetrat. Nam mox misso carnifice obtruncatur Iohannes, et caput illius puellæ traditur. Habemus causam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hîc ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Christi testimonium. Hæc sanè sors est Ecclesiæ. Hîc videmus Christi regnum sanguine parari & sanguine seruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus sinceris Christi ministris imitandum est, vt videlicet eligant potius mortem, quàm vt ad peccata hominum conniueant: certi quòd is, qui Iohannis sanguinem tanquam oblationem gratissimam suscepit, etiam sui curam in medijs flammis sit habiturus: cui sit honor, laus, confessio & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

IN

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ,

EVANGELIVM LVCÆ I.

EXurgens autem Maria, in diebus his, abijt in montana cum festinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac salutauit Elizabeth. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, salijt infans in vtero eius. Et repleta est spiritu sancto Elizabeth, exclamauitq; voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus, in Deo seruatore meo. Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens est, & sanctum nomen eius. Et misericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præstitit robur per brachium suum, dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes de sedibus, & erexit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Suscepit Israel puerum suum, vt memor esset misericordiæ. Sicut loquutus est patribus nostris, nimirum Abra-

Abraham & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia cum aliâs, tum ipſo die Iohannis Baptiſtæ dictum eſt. Summa autem eò redit, vt habeamus exempla pœnitentiæ & miſericordiæ Dei, ſeu vt explicatius dicam, Primum, vt cum illis lapſi non deſperemus de venia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur: quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans: Roma. 4. Tum, vt mores ſanctorum exprimere conemur honeſtè, piè, & iuſtè viuentes, & abnegantes omnem impietatem & mundanas concupiſcentias, vt Paulus ad Titum docet.

In hunc vſum & hoc feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non vt ſanctam virginem inuocemus, quod impia eſt idololatria, ſed vt habeamus, quo & animum noſtrum, & vitam informemus ad pietatem èt virtutem exemplo huius caſtiſſimæ virginis.

Summa autem huius hiſtoriæ eſt, quòd Maria virgo, poſtquam & ſe cognouit ex Spiritu ſancto concepiſſe, & ſciuit Elizabetham cognatam iam in ſua ſenectute prægnantem eſſe, proficiſcatur ad ſuam cognatam Elizabeth, eam ſalutat. Deinde collo-

colloquuntur de eo quod acciderat, & se mutuo confirmant. Maria autem, vt signum suæ gratitudinis ederet, Psalmum componit, & canit in laudem Dei.

Loci duo:

I. Historia visitationis.
II. Canticum virginis.

DE PRIMO.

In Historia virginis quatuor præcipuè sunt spectandæ circumstantiæ, quæ sunt:

1. Mutuum officium virginis & Elizabethæ.
2. Salutatio virginis.
3. Elizabethæ testimonium de fide virginis.
4. Miraculum infantis in vtero matris gestientis.

PRIMA CIRCVMSTANTIA.

[Exurgens Maria in diebus illis abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ.] Beata virgo fructum suæ fidei pulcherrimum edit, nempe charitatem erga proximum. Illa enim cum iuuencula esset, anum Elizabetham non contemnit; sed cum festinatione accedit, vt eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta: præterea etiam, quod natura denegatum fuit miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera: volo itaque ad eam proficisci, vt mutuis nos consolemur colloquijs, & vt ei ministrem.

Hinc

Hinc iuuenculæ matronæ diſcant, quomodo eas affectas eſſe erga grandæuas deceat. Maria etſi maioribus donis erat ornata, quàm vlla fœminarum in mundo fuit, non tamen inde ſuperbit: non cogitat, Ego ne tantis donis ornata ſeruirem iſti anui? ſed potius, quòd quo maior ſit, & præſtantioribus donis pollens, eo magis ad ſeruiendum alijs ſit obnoxia. Ioſeph tametſi ſomniauit Solem & Lunam, & vndecim ſtellas ſe adorare, quo ſomnio ſignificabatur, quòd parentes ipſius & fratres, aliquando ipſum eſſent vt Dominum veneraturi: non tamen inde ſuperbit, ſed ſeni parenti ſeruit, & eſt obediens, iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipſe humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam congregationi pauperum affabilem te facito, & ſeniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum vitam inſtituit, vberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum: nam vt Deus ſuperbis reſiſtit: ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt ſuperbos: ita humiles & affabiles amore proſequuntur. Præterea, meretur vt ipſe ſenex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iuſtum iudicium Dei eſt, vt qui iuuenis ſenes contempſit, ipſe ſenex contemptibilis fiat: Ita iuſticia Dei eſt, vt qui iuuenis reueritus eſt ſenes, & eos in honore habuit, ſenex honoretur & ametur à iuuenibus.

Diſcant

Discant & hinc virgines nostræ, non circumcursitare per alienas domos, non ocio indulgere, sed cum festinatione piè & modestè res suas agere: nisi potius placuerit ipsis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum secum tulit, quàm beatæ virginis, quæ decus & perpetuum honestatis testimonium secum reportauit. Olim nullus thesaurus pudicitia virginibus erat charior: at nunc & vestibus & gestibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræque iustas suæ impudicitiæ pœnas luunt.

SECVNDA CIRCVMSTANTIA.

Secunda circumstantia est salutationis. Nam ingressa domum virgo mox salutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ est testimonium. Salutandi forma apud Iudæos vsitata fuit: Pax tibi: &, Pax huic domui, quæ salutandi forma de multis rebus nos admonet. PRIMVM enim hæc salutandi ratio est confessio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia prospera à Deo esse confitemur. SECVNDO, est petitio. Qui enim sincero corde dicit: Pax tibi, perinde est, ac si diceret: Te Pater cœlestis oro, vt huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduersus Sathanam Ecclesiæ tuæ hostem implacabilem. TERTIO salutatio est adhortatio, qua hortamur quem salutamus, vt Deum inuocet, vt se, suam domum, liberos &c. tueatur. QVARTO, salutatio

lutatio & pacis precatio est significatio quædam, quod hostes habeamus, qui nobis perpetuo struunt insidias: vnde monemur, ne stertamus, sed vigilemus, ne incautos nos opprimant. QVINTO, pia salutatio est gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publicè agnoscimus Deum esse autorem pacis, quem hac confessione prædicamus. Discamus ergo ab hac virgine mutuis salutationibus nos inuicem excipere.

TERTIA CIRCVMSTANTIA.

Tertia circumstantia est testimonium Elizabethæ de fide virginis. [Et repleta est Spiritu sancto Elizabeth, & exclamauit voce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui &c. Beata es quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.] Elizabet impletur Spiritu sancto, à quo certificatur de conceptione virginis. Nam cum contra naturam sit virginem gestare vterum, oportuit autorem naturæ doctorem esse gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde, vt edocta erat à Spiritu sancto, fidem virginis prædicat, cum ait: Beata es quæ credidisti: quæ breuis sententia plura docet. Primum enim innuit omnes esse miseros qui sunt sine fide. Deinde docet, quod credentibus contingat beatitudo vera, quæ est in Christo Iesu beatitudinis fonte vberrimo. Tertiò, indicat quis sit fructus fidei, cum ait: Quoniam perficientur ea quæ dicta

sunt

ſunt tibi à Domino: quaſi dicat. Etiamſi omnium hominum experientia reclamat: etiamſi natura negat, etiamſi ratio contra ſtatuit: tamen perficietur quod tibi à Domino dictum eſt, videlicet quòd virgo paries filium, iuxta Dei verbum. Hinc diſcamus & nos, quæ ſit vera fidei indoles, & exemplo virginis verbo Dei adhibeamus fidem, etiamſi tota rerum natura contrarium polliceri videatur.

QVARTA CIRCVMSTANTIA.

Ad ſalutationem virginis exultat puer in vtero matris: & geſtu quodam adeſſe ſignificat in vtero virginis Meſſiam. Hoc ſanè magnum miraculum fuit, quod puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promiſit Abrahamo, quòd vellet ipſius Deus eſſe & ſeminis eius in ſempiternum: in cuius promiſſionis certitudinem legem ſanxit, vt infans octo dierum circumcideretur: quæ promiſſio cum ad nos pertineat, impiè & impudenter faciunt Anabaptiſtæ, qui nolunt Chriſtianorum infantes baptizari, hoc eſt, nolunt eos obſignatione gaudere, qui gratiæ cœleſtis iuxta promiſſionem ſunt hæredes. Anabaptiſtæ ita aiunt: Qui audit & credit baptizandus eſt: infans vero non audit nec credere poteſt: Quare nullo pacto eſt baptizandus. Sed falluntur miſeri. Sic potius

 debe-

deberent colligere. Infantes Christianorum habent promissionem: Igitur hæc promissio est ipsis baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione. Promissionis verbum offert gratiam: Promissionis Sacramentum obsignat gratiam & symbolo docet: quemadmodum die cœnæ dominicæ dictum est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in vtero matris plenus Spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus qui habent promissionem.

Sed dicunt hoc erat miraculum: Fa[illegible]r fuisse miraculum, & sane magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula. Verum hoc addo, quod hoc ipsum miraculum docet nos, quod pueri possint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces Spiritus sancti: si sunt filij Abrahæ: si sunt secundum promissionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cum baptismus istarum rerum sit quædam obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, videlicet quòd esset mater Messiæ futura, sui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Psalmo, cum propter ingens illud beneficium, quod sibi contingit tum propter misericordiam, potentiam & veritatem, quæ exercet erga homines, dum timentes se misericordia in gratiam recipit, contumaces iustè punit, & quod olim pro-

misit

miſit patribus, iam tandem verè complet. Vſus huius Pſalmi eſt, vt cognita miſericordia Dei credamus: vt cognita potentia timeamus: vt cognita veritate ſperemus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit: miſericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi Diaboli: veritatem tentationibus omnibus, quas caro vel Sathan ſuggerit. Atq; his de cauſis Eccleſia vetus ordinauit, vt quotidiè in cœtu piorum caneretur hoc virgineum carmen: nunc ſingulos verſus breuiter explicemus.

1. [Magnificat anima mea Dominum.
2. Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſaluatore meo.
3. Quia reſpexit me humilem ancillam: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.]

Hoc eſt: Ego magnificè Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idq; ſuper Deo ſaluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit, & gratuito fauore complexus eſt me humilem & vilem ancillam, quæ iam ſpreta, vilis, inſtar vilium ſeruulorum vixi: atq; ita reſpexit, vt non poſthac vilem & contemtam, vt antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, vt ſim mater futura Meſſiæ, qui ſaluator eſt meus & omnium in ſe credentium. Ex Mariæ exemplo diſcamus. 1. agnoſcere no-

ſtram vtilitatem & proſternere nos coram Deo in vera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. [Quia magnificè mecum egit potens ille, cuius ſanctum eſt nomen.]

Nulla hic iactat merita pudica virgo. Nihil ſuis tribuit viribus, ſed omnia accepta fert Deo, qui ſolus potens eſt, & cuius ſolius nomen ſanctum exiſtit, vt quod ſummam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob ſanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius in ingenti miſericordia, in iuſto iudicio, in potentia & veritate, quemadmodum particulatim virgo in ſuo exponit Pſalmo.

5. [Et cuius miſericordia in omnes ætates parata eſt timentibus ipſum.]

Hic verſus tria docet. Primum, quod Deus ſit miſericors. Secundum, quam late ſe extendat Dei miſericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat miſericordia. De Dei miſericordia multa ſunt illuſtria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & ſeminis tui vſque in ſæculum. Item: ego ſum Deus faciens miſericordiam. Et apud Iſaiam: Ego adſum quia miſericors ſum Dominus Deus tuus. Et Syracides: pius & miſericors eſt Deus & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus

Deum

Deum vocat Patrem misericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Exempla huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quorum summum est, quod filium suum vnigenitum dederit vt saluetur mundus per ipsum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita,

Quàm late se extendit hæc Dei misericordia? Respondet virgo: In progenies progenierum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: Misericordia Domini à sæculo vsq; ad sæculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate: misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modo illi sua culpa non accerserint sibi iudicium. Huc illud Esaiæ: Dedi te in lucem gentium vt salus sis mea vsq; ad extremum terræ, Et Simeon: Lumen quod parasti omnibus populis.

Quibus contingit ista misericordia? Respondet Maria: Timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur verbis: Misericordia Domini à sæculo vsq; in sæculum super timentes eum. Et rursus: Prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergo timor Dei verus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est vera pietas & religio, qua sunt præditi qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hîc diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præter εὐδοκίαν paternam in dilecto, sicuti ipse ait: Hic est filius meus, per quem placatus sum. Qualitas eorum, quibus misericordia contingit, non est meritum, sed nota filiorum Dei, qui fide sunt effecti filij, iuxta illud: Dedit potestatem, vt fierent filij Dei, quotquot credunt in nomen eius. Fide sola nascimur filij Dei, sed filij Dei effecti debemus, vt filios Dei decet, in omni pietate & innocentia & alijs virtutibus viuere, quas beata virgo hic timoris vocabulo complectitur.

[6. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.
7. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.
8. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.]

Prædicat iudicium Dei in superbos, & misericordiam in humiles. Exempla infinita præbet sacra historia & quotidiana experientia.

[9. Suscepit Israel puerum suum, memor misericordiæ suæ.
10. Sicuti locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini eius in æternum.]

Hoc

Hoc eſt: promiſſionem miſericordiæ compleuit Deus miſſo filio. Eſt igitur verax, & ob veritatem celebrandus: Cui ſit laus, confeſſio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, veritatis in ſæcula ſæculorum, Amen.

IN FESTO MICHAELIS, EVANGELIVM MATTHÆI 18.

IN illo tempore acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis maximus eſt in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum, Ieſus ſtatuit in medio illorum, & dixit: Amen dico vobis: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicuti pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum, Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit: Qui autem offenderit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Neceſſe eſt enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculum venit. Quod ſi manus tua, vel pes tuus obſtaculo eſt tibi, abſcinde eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus offendit te, erue

eum, & proijce abs te, Bonum eſt tibi vt luſcus intres in vitam, potius quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnum ex puſillis. Dico enim vobis, quod angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius hominis ſeruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Feſtum in Eccleſia ideo ordinatum & receptum eſt, vt diſcamus beneficia Dei erga nos, qui dederit nobis angelos cuſtodes. Quare de angelis potiſſimum hoc die docenda eſt Eccleſia. Verum quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari ſolet, continet ſingulares doctrinas: volo primum textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de angelis dicere.

Occaſionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia diſcipulorum Christi, qui, poſtquam Chriſtus ſui abitus mentionem feciſſet, contendunt de primatu: quos Chriſtus ab errore reuocat, & ſtatuit puerum in medio eorum, dicens: Niſi fueritis ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à ſcandalo, & commendat nobis pueros, vt eos in Eccleſiam recipiamus, ſcientes talium eſſe regnum cœlorum.

Loci quatuor:

I. Diſputatio apoſtolorum de primatu, & eorum reprehenſio.

II. Ad-

II. Admonitio de cauendo ſcandalo.
III. Mandatũ Chriſti de recipiendis pueris.
IIII. Angelorum natura & officium.

DE PRIMO.

[Diſcipuli accedunt Ieſum dicentes: Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum?] Hic primum obſeruanda occurrit cæcitas diſcipulorum Chriſti, non intelligentium adhuc qualenam ſit Chriſti regnum. Somniabant fore ciuilem adminiſtrationem, in qua Chriſtus, vt ſummus monarcha: diſcipuli vero ipſius ſub eo, tanquam duces, dominarentur toti terrarum orbi. Ideo quærunt, quiſnam illorum ſit futurus ſummus, & à Chriſto proximus. Adeo ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.

Deinde licet hîc videre virus Diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati apoſtoli & legati regis Chriſti in ſpirituali eius regno. Quid facit? deterrimo vicio ſuperbiæ eos commaculat, adeo vt iam de primatu diſputent, hoc eſt, quisnam eorum ſit aliorum futurus Dominus.

Quid Chriſtus facit ad hanc diſcipulorum ſuorum ſtultam arrogantiam? Potuit ſanè iuſtè eos reijcere vt ſuperbos & minimè idoneos, qui ſuo ſpirituali regno adminiſtrando præficerentur: hoc tamen non facit, ſed eos paternè admonet, & vt corrigit errorem: ita ſuperbiæ viciũ ſeuerè taxat. Ita enim ait: [Et cum aduocaſſet puerulũ Ieſus, ſtatuit eum in

eum in medio eorum & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis & fiatis vt pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.] Hîc exemplo & doctrina docet, quales velit habere administratores sui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non vult, vt vnus alterum tanquam ex alto despiciat: sed vt amanter sint erga se inuicem affecti, mutuis se prosequentes officijs: non vult vt more gentium alij alijs superbè dominentur in spirituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hîc facit discrimen inter suum regnum & imperia mundana. Qui summus est in regnis mundi, is ab omnibus vult coli & ministrari: Contra, qui vult hîc summus esse, debet esse omnium minister, non verbis, vt Papa, sed reuera vt Paulus, Petrus, Apostoli & alij sinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui maximè seruit, minimus vero qui maximè dominatur. Vt autem Christus suos discipulos ab ista arrogantia reuocet, addit seuerissimam comminationem dicens: [Nisi fiatis vt pueruli, non ingrediemini regnum cœlorum.] Sed quid est quòd velit Dominus suos discipulos esse similes puerulis? an non Paulus secus docere videtur, cum Corinthijs in hunc modum scribat? ne simus pueri sensibus. Christus vult nos esse pueris similes: Paulus vult nos esse pueris dissimiles. Vtrumq; verum est. Debemus esse pueris similes, & rursus debemus esse pueris dissimiles.

Pueris

Pueris similes esse debemus, primum vera humilitate & abnegatione nostri ipsorum, sicuti Dominus ait: Quisq; demiserit se ipsum sicut est puerulus iste. Est igitur omnis superbia deponenda illi, qui vult Christi discipulus esse. Huc illud Christi: Qui vult me sequi, abneget semetipsum, hoc est: Qui vult meus discipulus esse, humiliter de se sentiat, nihil sibi arroganter tribuat. Deinde, pueris similes erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non possunt aduersus parentes de suis gloriari meritis: ita nec discipuli Christi coram Domino vlla merita iactare debent, sed fateantur se infantes, vt qui sine paterna cura nihil possint. Tertio, similes erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri se totos paternæ curæ committunt: ita discipuli Christi se totos in Christi fidem conijciant ab eo omnia salutaria expectantes. Quarto similes erimus pueris obediendi studio. Pueri boni non disputant quale sit quod mandat Pater: sed quid, & eius voluntatem agendi regulam sequuntur: sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi molestissima quidem est, & Deo nihil confert. Sed hoc potius: tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur voluntatem agendi regulam sequar & tibi morem geram. Postremo pueris similes esse debemus malitia: hoc est, vt infantes malis artibus non student, non auare colligunt, non

turpem

turpem libidinem sectantur: ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Dissimiles autem debemus esse pueris. Primum, ne pueriliter desipiamus, absurda sectantes, vt pueri faciunt, sensibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide simus, sicuti pueri qui per ætatem non possunt res spirituales capere. Tertio, ne indulgeamus lusibus carnalium affectuum. Quarto, ne instar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconstantes fluctuemus, & ne, vt Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ: sed sanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: Quasi modo geniti infantes, 1. Pet. 2.

Huc & præmium veræ humilitatis apponit, cum ait: [Quisquis exceperit vnum puerulum talem in nomine meo me recipit.] Hoc diligenter expendatur. Primum, Christus hoc dicto vult vt omnes pueros amanter complectamur, idq; ipsius nomine. Deinde testatur, quicquid in nomine suo collatum fuerit pijs, id ita se æstimare, ac sibi ipsi collatum esset. Quem non excitaret hæc promissio ad humanitatis officia erga suos & maximè erga membra Ecclesiæ Christi? Ab altera parte admonet de pœna quam luent qui vllos in Christum credentes contemserint. [Qui, inquit, offenderit vnum ex paruis istis, qui in me credunt, præstiterit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, & demergatur in profundo maris.] Deberet vel

hæc

hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles eſſemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco ſequitur.

DE SECVNDO.

[Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala: veruntamen væ homini per quem ſcandalum venit.] Hoc Chriſti dictum tria habet. Primum eſt prædictio, quod mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Secundum eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandalorum. Tertium eſt comminatio pœnæ quam luet autor ſcandali.

PRIMVM nos docet, admonet, confirmat. Docet quid ſit euenturum, hoc eſt, quod mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Deinde, quod iſta ſcandala ſecum ſint allatura hominibus VÆ, hoc eſt, pœnas, ſub quibus homines ſuper ſe VÆ clamabunt præ anguſtijs. Eſt autem væ, vt Baſilius ait: θρηνῶδες ἀπόφθεγμα, hoc eſt, flebilis acclamatio, qua ſuũ dolorem teſtantur qui ſub cruce gemunt. Tum, quod Eccleſia non ſit futura tranquilla in hac vita: ſed cum maximè quieta videbitur, ſubitò excitabuntur tempeſtates, quib. mirum in modum concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halcyoni aui, quæ in mari oua parit & pullos nutrit. Hæc nunquam ſibi polliceri poteſt vnum tranquillum diem, ſed ſe in omnem euentum parat: tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet: obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens.

alens. Sic Ecclesia est in mundo vt in mari, in quo gignit sibi liberos. Hæc nunquam secura esse potest à tempestatibus mundi, quæ sunt falsi prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempestates cum in Ecclesiam ingruunt debet ipsa parata esse in omnem euentum: sed tandem omnia superabit per victorem mundi Iesum Christum, quem cum fide apprehendimus & nos victores mundi euadimus, iuxta illud: hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Quare hæc vincit mundum? quia Christum habet.

Deinde admonet nos hoc dictum Christi, ne vel ipsi autores scandalorum simus dicto aut facto, vel sinamus nos abduci scandalis ac rursus relabamur in pristinas tenebras, ac à Christo saluatore turpiter deficiamus: sicuti multis hodie accidit, vbi sophistæ & tyranni pro sua libidine omnia sursum ac deorsum versant.

Tertiò, hoc dictum Christi nos confirmat in fide Christi. Nam cum videmus euentum prædictioni respondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confessionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Christi, est indicatio subobscura causarum scandali. Necesse est, inquit, vt veniant scandala. Sed vnde illa necessitas? à Deo ne? nequaquam. Deus enim non est author malorum, nec delectatur scandalis: sed irascitur authorib. scandali, sicuti pœnæ ostendunt.

Vnde ergo? num à Diabolo? verè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm vt Christi Ecclesiam scandalis in doctrina, in moribus, in cruce euertat. Hic sibi adiungit Sophistas, Hypocritas, & tyrannos mundi quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat vllo modo vel ad euertendam, vel lacerandam Ecclesiam: id quod historia Ecclesiæ docet, ante diluuium, post diluuium, in Aegypto, in deserto, in varijs persecutionibus, sub iudicibus, regibus & ducibus, in captiuitate, post captiuitatem vsq; ad Christum exhibitum. Deinde post Christum historia Ecclesiæ infinita testimonia habet scandalorum, quibus Sathan Ecclesiam Christi hostiliter inuadit.

TERTIVM, quod Christi dictum habet, est comminatio pœnæ, quam autores scandalorum sustinebunt. [Væ homini (inquit) illi, per quem scandalum venit.] Significat ergo fore, vt qui alijs sunt scandalo, grauissimis puniantur pœnis. Nec est dubium, quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterum, vt diligentius caueamus, ne fiamus autores scandali, breuiter dicam. Quædam scandalorum genera sunt cauenda, quæ à suis causis differentias accipiunt. Vnum genus scandali est, quod oritur ex mala doctrina, seu ex corruptelis doctrinæ Ecclesiæ. Qui hoc pacto alijs est scandalo, Diabolum patrem suum imitatur, qui primos homines hoc genere scandali euertit, Gene. 3. Alterum genus scandali est, quod oritur ex malis moribus, hoc est, cum

alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus, regnum Sathanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum: quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſq;, quæſo, hîc non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, vides omnia plena ſcandalis morum, adeo vt non fruſtra Chriſtus dixiſſe videatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertium genus ſcandali oritur ex abuſu rerum, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendum eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati & impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis aliâs diximus.

DE TERTIO.

[Videte ne condemnatis vnum ex pueris his. Dico enim vobis quod Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt.] Hic Chriſtus nobis pueros commendat, ne illos vllo pacto offendamus: & rationem ſubnectit: Quia Angeli eorum vident faciem Dei patris qui in cœlis eſt, hoc eſt: Cum tanta cura Deus pueros complectatur; vt eis Angelos cuſtodes dederit, non decet, vt nos eos inhonoremus. Hîc obſeruemus quod pueri habeant Angelos cuſtodes, qui eos aduerſus Sathanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deum pro tanto beneficio. Tum ſtudeamus pijs moribus eos retinere. Poſtremo, caue-

caueamus ne vlla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & vitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, cum vt sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tum vt intelligamus in quanto versemur periculo.

Angelus est creatura Dei spiritualis, intelligens, potens, condita in ministerium Dei in Ecclesia: à quo suæ conditionis fine quidam defecerunt & facti sunt hostes Ecclesiæ: quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt. De quibus Epistola ad Hebræ. ita ait: Nonne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis. De malis Dominus ait, quòd Sathan cum suis sit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus sicut Leo circumit, quærens quem deuoret. Hinc facilè est intelligere, quòd Ecclesia in mundo sit veluti ciuitas, quam vt Angeli boni intus defendunt: ita mali foris oppugnant. Cum igitur in tanto versamur discrimine, rogemus Deum, vt suis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, potestas, in sæcula sæculorum, AMEN.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM,

EVANGELIVM MATTH. 5.

CVM vidiſſet Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum conſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum probra iecerint in vos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos mentientes, propter me: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FEſta de Sanctis in Eccleſia inſtituta ſunt non ſine grauiſſimis cauſis, quas ordine recenſebo, vt in noſtrum commodum ſanctorum feſtis vti poſſimus.

Prima,

Prima, vt cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria. Id enim valde vtile eſt: nam & inde Eccleſiæ ſtatum, & quos habuerit defenſores & hoſtes Eccleſia intelligimus.

Secunda, vt cogitentur beneficia Dei erga Eccleſiæ membra. Paulus ex perſecutore factus eſt Apoſtolus. Petrus, qui Dominum ſuum negarat, in gratiam eſt receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita eſt, dum in Chriſtum fide recumbit. In mortis articulo Chriſtus ſe contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in ſingulis ſanctis Dei ſingularia beneficia videre eſt.

Tertia, vt conſideratis hiſce Dei beneficijs erga ſanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miſeros peccatores conuertentes ſe ad Dominum per veram pœnitentiam fuerit adeo miſericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac ſpiritu ſuo in hoc deſerto rexerit.

Quarta, vt varij ſanctorum caſus perpendantur & conferantur cum periculis noſtri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita & hodie. Olim ſancti gaudebant ſub pijs gubernatoribus & interdum iugum grauius tyrannorum experiri cogebantur: ita & hodie. In his caſibus varijs debemus nos erigere exemplo ſanctorum.

Quinta, vt ſanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeſſione, conſtantia, & alijs virtutibus. Debent ergo ſancti nobis eſſe veluti exempla regulæ vitæ noſtræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam,

cultum Dei, confessionem, patientiam: sed sancti Dei huius verbi exempla suppeditant.

Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium, quo liberati tandem ex his angustijs beati viuamus cum Christo in omni æternitate, qua de causa Christus pronunciat suos discipulos beatos, etiamsi varijs ærumnis in hac vita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus varijs sicuti nunc audiemus: singulas ergo beatitudines ordine declaremus.

Locus vnicus:

De beatitudine discipulorum Christi.

[Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.] Hoc versu ostendit Christus primum gradum ad summas opes. Summæ opes sunt possessio regni cœlorum & æternæ vitæ. Gradus autem est ad has opes primus paupertas spiritus, qua contriti & contusi sentimus nos omnis iusticiæ esse inopes.

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut recte dicitur: primus gradus est ad sanitatem nouisse morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus ad opes cœlestes paupertas spiritus, quia qui hanc sentit, quærit opes aliunde. Et sicut morbus sua natura gradus est ad mortem nisi succurrat medicus: ita hæc paupertas recta ad infernum mitteret,

ret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cælorum ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe cur illi ſe infelices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, quum ipſe ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cælorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere qui ſolus via eſt in cælum.

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, verumetiam eius publica profeſſio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolum ſumma opum cæleſtium, hoc eſt, Iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius profeſſio coram Deo, à quo petimus, vt propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ. Hæc ergo paupertas ſita eſt in vera pœnitentia & expetitione opum cæleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt paupertate, id eſt, mendicitate homines mereri regnum cælorum, cum Paulus aperte dicit Roman. 6. Donum Dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Si donum eſt gratuitum, certe non comparatur paupertate: quæ ſane ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia, partim

alicuius peccati pœna, partim δοκιμασία. vt Lazari mendicitas.

[Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient.] Hæc mirabilis est concio. Pronunciat beatos lugentes, cum nihil magis fœlicitati repugnet quàm luctus. Verum Christi dictum intelligendum est non de luctus tempore, sed de euentu. Nam ita ait: Quia consolationem accipient, scilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus causam habet, partim spiritus paupertatem, partim ærumnas præsentis vitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quasi stimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lachrimas absterget. Non ergo luctus per se causa est fœlicitatis, sed quia compellit nos ad Christum, qui est autor omnis consolationis.

Huc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio spem: spes autem non confundit, quia Deus nos diligit. Hinc facile intelligi potest, Christum non loqui de quouis luctu, sed de luctu, qui est secundum Deum, non de luctu mundi.

[Beati mites, quoniam ipsi hæreditatis iure terram possidebunt.] Mites sunt placidi, mansueti, faciles, humani, qui suos affectus mitigant: qui læsi faciles sunt ad condonandam iniuriam: qui malunt rem perdere quam contendere. Hæc virtus mansuetudo è timore Dei & vera humilitate nascitur,

quam

quam Chriſtus ſuis commendat, dicens: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Regula eſt: Diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim vt hanc virtutem meditantes ſe intueamur. Non dicit Dominus: Diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare. 40. dies & noctes ſine cibo viuere, ſed hoc dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: In hoc cognoſcent omnes, quod mei diſcipuli ſitis, ſi vos mutuo dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq; propter euentum: nam hæreditatis iure terram poſſidebunt, non quod in terra ſimus victuri, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, atq; ideo veritas vmbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris virtutibus mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti verba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Nonne ideo hæredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? Nonne Paulus dicit: Vita æterna eſt donum Dei per IESVM CHRISTVM *Dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum, qui hæredes ſunt ſalutis.*

[Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur.] Christiani in hac vita nunquam ita ex fontibus salutis haurient aquam, quin magis sitiant. Quare eos hic consolatur Dominus, promittens fore, vt tandem saturentur : ex qua saturitate se fœlices profitebuntur. Quisquis esurit & sitit iusticiam, duo optat. Primum, vt publice glorificetur Deus recta doctrina, sancta vita, & confessione. Deinde, vt priuatim singuli agnoscant Deum, fidem Christi concipiant impleantur Spiritu sancto, ac sancta puraq; vita iusticiam Dei meditentur. De hac sacietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (vt est in Apocalypsi) sancti non esurient neque sitient amplius.

[Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.] Hic nobis commendatur misericordia erga miseros. Vult enim Christus suos discipulos, non tantum tangi proprijs malis : verumetiam affici aliorum miseria : quod sane est veræ charitatis officium. Neque Christus tantum requirit, vt condoleamus ærumnis & miserijs aliorum : sed opus simul requirit : vult vt miseris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur adiungit promissionem. Promittit enim fore, vt qui misericors fuerit in proximum, misericordiam rursus consequatur : idque non solum apud Deum, verum etiam apud homines. Deus promittit misericordibus misericordiam, &

facit

facit etiam, vt inueniamus misericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.

[Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.] Mundicies cordis hic nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis vicijs, astutiæ & libidini. Cum opponitur astutiæ, est simplex candor, quo agimus cum hominibus sincere & aperte sine obliquis fallendi artibus. Hoc ergo Christi dictum aduersatur iudicio plerorumq; hominum. Plerique enim tum demum se beatos putant, quando alios astute circumuenire possunt ac fallere: Unde & prudentiæ laudem et lucrum venantur & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verum Christus non vult, vt sui discipuli ita agant, sed vt potius sint contenti simplici candore, vt cor, manus, lingua, quam optime consentire videantur. His promittit vt Deum videant, in cuius visione summa est sita fœlicitas. At cum mundicies cordis opponitur libidini, est vera castitas, quam Paulus sanctitatem vocat, cum inquit: Præstate sanctitatem, sine qua nemo videbit Deum. Ut enim Deus abominatur libidines: ita summè delectatur castitate fidelium.

[Beati pacifici: quoniam ij filij Dei vocabuntur.] Hic magnam & raram virtutem suis discipulis commendat Christus. Pacifici sunt qui paci & tranquillitati faciendæ & conseruandæ student. Hi quia diuersum studium à filijs Sathanæ habent, filij Dei vocabuntur, vt qui Dei Patris exemplo

pacis & tranquillitatis ſunt autores, & multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodũ enim Balſamum precioſum integram domum ſua replet fragrantia: ita vnus vir pacis ſtudioſus magnum cœtum diſſidentem, in concordiam reducere poteſt. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis ſtudium celebrat, ita canens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum optimum ſuper caput defluens ſuper barbam, barbam Aharon, quod defluit per oram veſtimentorum eius. Sicut ros Hermon qui deſcendit ſuper montes. Ut enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: Ita, vbicunq; ſunt multi pacis ſtudioſi, fœcundæ ſunt & fœlices politiæ, Eccleſiæ & œconomiæ. Contra, vbi non eſt pacis ſtudium, illic ariditas & ſiccitas, hoc eſt, ſumma miſeria.

[Beati qui perſecutionem patiuntur iuſticiæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.] Quia maximè concutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, valde commodè ſuos de cruce admonet, vt non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeſſionem: ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi deſiderio magis contendunt, per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in ſtadio, reſpiciunt ad præmium, quod ab agonothete propoſitum eſt, & ita alacres properant, donec ad metam ventum fuerit: ita vult ſuos

facere

facere Christus, non vult segnitiem, sed infatigabile currendi studium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.

Deinde, cum Christus hîc vnam persecutionis caussam ponit, nempe iusticiam, vult vt ita vitam instituamus, ne pati cogamur nostra culpa, seu propter nostram iniusticiam. Tum enim persecutio esset iusta pœna, non testimonium defensæ iusticiæ & veritatis. Et Petrus monet, ne patiamur vt iniusti, sed vt iusti, idq; exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, & multorum martyrum.

[Beati eritis cum conuiciati fuerint vobis et vos persecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduersus vos, mentientes, mea causa.] Exponit quid sit pati persecutionem propter iusticiam. Si conuiciati vobis (inquit) fuerint iniustè, si persecuti vos fuerint odio Euangelij. Si dixerint omne malum mentientes. Nam si verum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata vestra persecutionem patiamini, non continuo eritis fœlices. Nam causa (vt inquit ille) facit martyrem, non sanguis.

[Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis.] Merces est compensatio obedientiæ erga Deum in persecutione præstitæ. Non hoc dicto significat Dominus nos cruce mereri cœlum, quia cœlum est filiorum hæreditas: sed potius nos ad ferendam crucem extimulat, proposita Patris clementia, qui nobis compensationem laborum,

borum, quos sustinemus in hac vita, pollicetur, quæ compensatio in cruce fundata est Domini nostri IESV CHRISTI, cui vnà cum Patre & Spiritu sancto sit honor, potestas & gloria, in sæcula sæculorum, AMEN.

LIPSIÆ.

In officina Ernesti Vœgelini Constantiensis.

Anno M. D. LXVI.